

Middeleeuwse Verzamelhandschriften
uit de Nederlanden

Deel 9

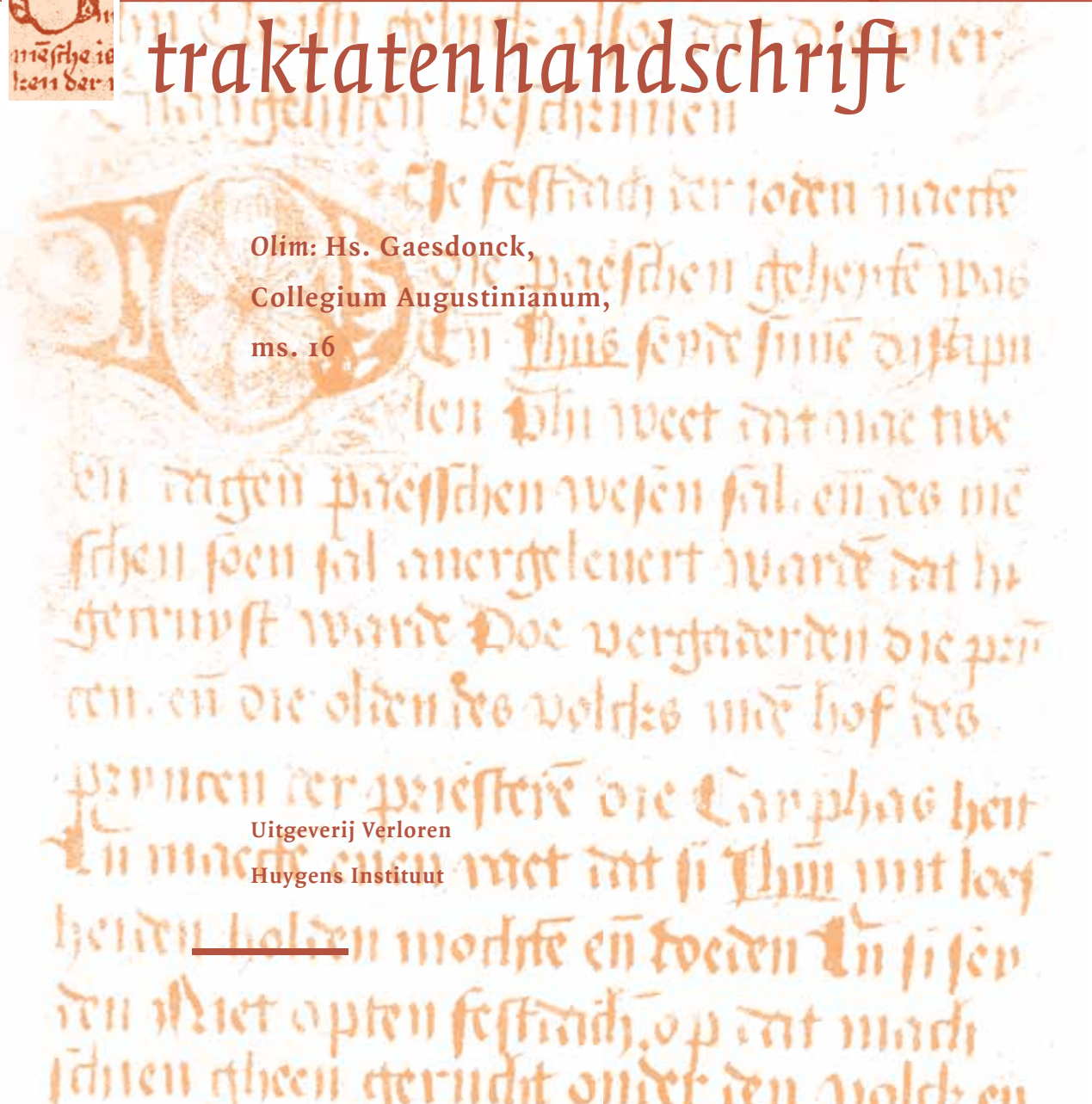
Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift

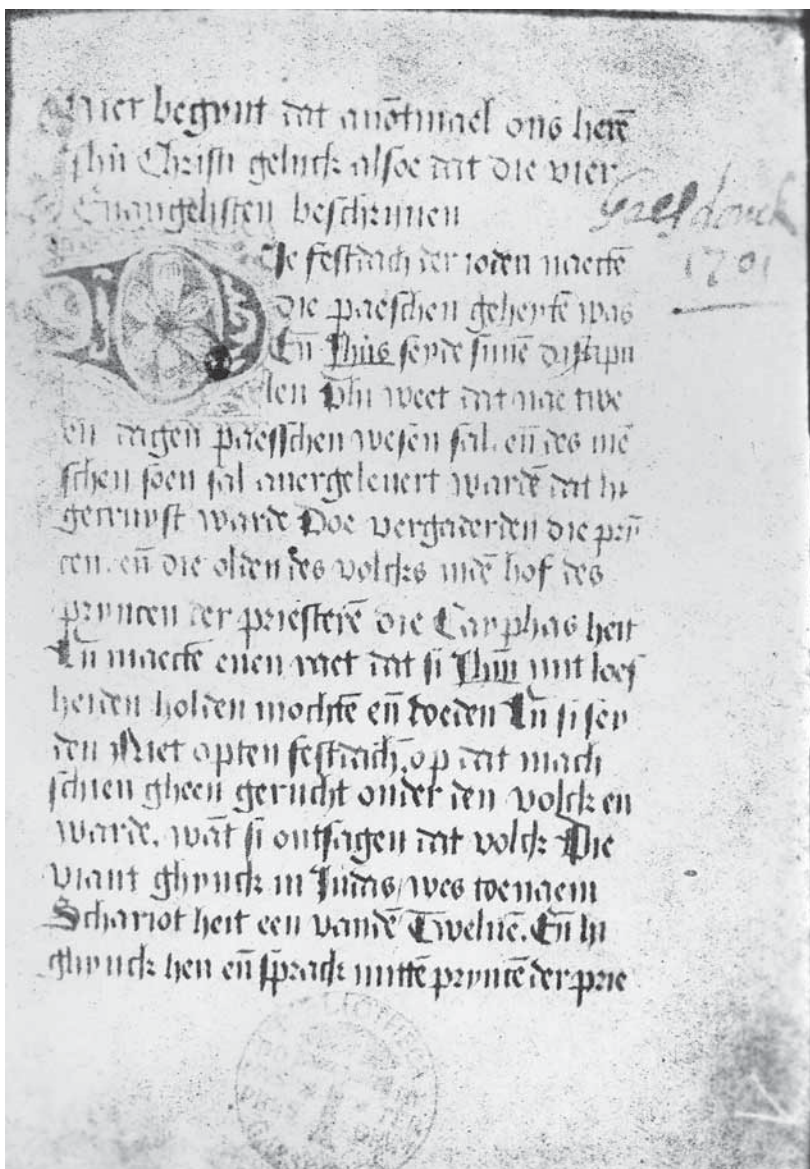
Het Gaesdonckse- traktatenhandschrift

Olim: Hs. Gaesdonck,
Collegium Augustinianum,
ms. 16

Uitgeverij Verloren
Huygens Instituut

Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift

Afb. 1 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 1r. (ware grootte)

Het Gaesdonckse- traktatenhandschrift

Olim
hs. Gaesdonck,
Collegium Augustinianum,
ms. 16

Diplomatische editie op basis van foto's uit de Titus Brandsmacollectie
bezorgd door

MARINUS K.A. VAN DEN BERG

met medewerking van

AMAND BERTELOOT en THOM MERTENS

en een beschrijving met een codicologische reconstructie van de bron door

HANS KIENHORST

Hilversum, Verloren, 2005

Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden

IX

Uitgegeven onder auspiciën van het Huygens Instituut der Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Projectcommissie: W. van Anrooij, Leiden; A. Berteloot, Münster; P. Boot,
Den Haag; H. Brinkman, Den Haag; H. van Dijk, Utrecht; H. Kienhorst,
Nijmegen; Th. Mertens, Antwerpen; D.E. van der Poel, Utrecht en P.W.M.
Wackers, Utrecht

ISSN 0929-9866 / ISBN 90-6550-787-6

© Copyright 2005 Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen,
Amsterdam

Copyright foto's Nederlands Carmelitaans Instituut, Boxmeer.

Uitgeverij Verloren, Postbus 1741, 1200 BS Hilversum, tel. 035-6859856, fax 035-6836557

Typografie: Rombus, Hilversum

Ontwerp binnenwerk: F.C. Bos, Amsterdam

Omslagontwerp: Het Lab – Arnhem, Josée Langen

Druk: Wilco, Amersfoort

Bindwerk: Van Waarden, Zaandam

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher

Inhoud

Woord vooraf 7

Inleiding 9

Titus Brandsma en de mystiek 9

Stand van het onderzoek 11

Beschrijving van het handschrift 13

De foto's uit de Collectie-Titus Brandsma 13

Autopsiebeschrijvingen 15

Opbouw en genese van het handschrift 20

Datering en herkomst van het handschrift 37

De taal van het handschrift 39

Correcties 43

Onderstreping en haar functie 45

Feugen en het handschrift 48

Besluit 49

Overzicht van de inhoud 50

Verantwoording van de editie 60

Afkortingen 61

Editie 67

Literatuuropgave 353

Register van opschriften 358

Register van incipits 360

Register van namen en plaatsen 363

Lijst van afbeeldingen 367

Summary 368

Zusammenfassung 370

Bijlage : Concordantie Christ 1910, Beuken 1934 en MVN 2005 372

Woord vooraf

Bijna een eeuw geleden heeft K. Christ in het kader van een project dat het Duitse handschriftenbezit in kaart wilde brengen, een uitgebreide beschrijving gegeven van Middelnederlandse handschriften uit de collectie van het Collegium Augustinianum te Gaesdonck. Dit klooster heeft zich meer dan enig ander tot het einde van zijn bestaan opgeworpen als hoeder van de vrouwenmystiek. Aan het einde van de Middeleeuwen oefende Gaesdonck de zielzorg uit over een groot aantal vrouwenkloosters. In dit pastorale klimaat hebben zusterconventen uit onder andere Arnhem, Deursen, Geldern en Emmerich, hun mystieke traditie kunnen bewaren. In de tijd van de Reformatie zijn veel handschriften die daar vervaardigd waren of bewaard werden, naar Gaesdonck overgebracht.

Tot de collectie behoorde een codex met een grote verscheidenheid aan mystieke teksten uit het Rijnland, uit Brabant en uit het noorden van het huidige Nederland. Het was gecatalogiseerd als handschrift Gaesdonck ms. 16. Dit handschrift werd in 1939 met nog een handschrift en twee oude drukken uit veiligheidsoverwegingen ondergebracht in het vicariaat van het bisdom Münster. Daar is het in 1944 verloren gegaan door oorlogshandelingen.

In de jaren dertig van de vorige eeuw zijn op initiatief van de Nijmeegse hoogleraar Titus Brandsma foto's van dit handschrift vervaardigd. Daardoor is het nu mogelijk de teksten te publiceren en in hun context te bestuderen.

Het is niet eenvoudig gebleken een goede naam te vinden voor deze verzameling mystieke teksten, te meer daar er vergelijkbare handschriften bestaan die ook uit Gaesdonck afkomstig zijn. Een benaming als 'Het Gaesdonckse handschrift' is te weinig specifiek. Het handschrift is in de literatuur vooral bekend geworden dankzij de mystieke traktaten, maar 'Het handschrift met de Gaesdonckse traktaten' doet geen recht aan andere teksten die erin voorkomen, zoals de passiegedeelten van een evangeliënharmonie, excerpten uit werken van Suso en Ruusbroec en uit het *Soliloquium* van Gerlach Peters. Een titel als 'Het Gaesdonckse handschrift 16' is wel specifiek genoeg, maar een getal in een roepnaam is niet fraai. Verder zou 'Het Gaesdonckse Passiehandschrift' een titel kunnen zijn. Daarvoor zijn vooral theologische argumenten te geven. Passie wordt vaak eenzijdig verstaan als 'lijden en sterven', terwijl *pascha* even eenzijdig wordt opgevat als 'Pasen, verrijzenis'. Vanuit de centrale gedachte 'geen leven zonder dood, geen heerlijkheid zonder lijden' – een gedachte die in heel de mystieke traditie wordt gehuldigd – is literair-historisch een breder verstaan van het be-

grip ‘passie’ gewenst. In theologische zin dient het breder gezien te worden: het gaat om heel het mysterie van de menswording, inclusief verwachting (Advent), geboorte (Kersttijd), lijden en sterven (Veertigdagentijd) en opstanding en leven (Paastijd). Het is passie in deze brede betekenis die de teksten in het handschrift met elkaar verbindt, zoals dr. R.Th.M. van Dijk in enige artikelen over teksten uit Gaesdonck ms. 16 duidelijk gemaakt heeft.

Omdat het handschrift heel wat teksten bevat die een andere thematiek dan het strikte lijden hebben, zoals gedichten, oefeningen en traktaten, is uiteindelijk de voorkeur gegeven aan de noodnaam ‘Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift’, die de heterogene samenstelling ervan meer recht doet. Ook al maakt de passie een belangrijk deel uit van het tekstenbestand in deze verzameling, toch is de passietekst niet het bindende element ervan. De behandeling van de passie in brede zin is weinig specifiek ten opzichte van andere teksten en handschriften. Het handschrift is bijzonder wegens de mystieke traktaten die erin staan. Zij vormden in eerste instantie ook het motief om het handschrift uit te geven.

Het plan voor een editie werd geboren toen dr. R.Th.M. van Dijk en ik bij de studie en vertaling van de vijf Gaesdonckse traktaten doordrongen raakten van de rijkdom van de hele collectie teksten. Dr. R.Th.M. van Dijk geldt in het bijzonder dank voor zijn steun bij de vaak moeizame transcriptie. Hij maakte het als directeur van het Nederlands Carmelitaans Instituut in Boxmeer bovendien mogelijk dat ik lange tijd over de tweede collectie foto’s heb kunnen beschikken naast die van het Titus Brandsma Instituut (TBI) in Nijmegen. Ook de directeur van dit instituut, prof. dr. C.J. Waaijman, dank ik hartelijk voor zijn toestemming de teksten uit te geven, voor de gastvrijheid en voor het gebruik van de faciliteiten op het TBI.

De leden van de projectcommissie Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden ben ik erkentelijk voor hun op- en aanmerkingen bij een eerdere versie van de inleiding en de editie. In het bijzonder dank ik prof. dr. H. van Dijk en prof. dr. Th. Mertens, die namens deze commissie de directe begeleiding van dit deel uit de reeks Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden op zich hebben genomen. Prof. dr. A. Berteloot verzorgde een beschrijving van de taal van het handschrift en prof. dr. Th. Mertens heeft belangrijke redactionele ondersteuning geboden. Een speciaal woord van dank geldt dr. H. Kienhorst, die de beschrijving van het handschrift verzorgd heeft. Hij had de schier onmogelijke taak op basis van de overgeleverde foto’s de verloren gegane codex te reconstrueren, de verschillende handen te onderscheiden en de plaats van de teksten binnen het handschrift te duiden, een waar monnikenwerk. Ik ben blij dat veel codicologische zaken die ik tijdens de transcriptie en de voorbereiding van de editie ontdekt heb, uiteindelijk naadloos in zijn beschrijving bleken te passen.

Marinus K.A. van den Berg

Inleiding

TITUS BRANDSMA EN DE MYSTIEK

Deze publicatie is slechts mogelijk dankzij een bijzonder initiatief van de karmeliet prof. dr. Titus Brandsma (Oegeklooster/Bolsward 23 februari 1881 – Dachau 26 juli 1942).¹ In de loop van de jaren twintig van de vorige eeuw vatte hij samen met zijn collega's G. Brom, J. van Ginneken en W. Mulder het plan op een grote verzameling teksten aan te leggen, in het bijzonder uit de kringen van de Moderne Devotie. Dit deed hij in het kader van zijn leeropdracht Geschiedenis van de Nederlandse mystiek aan de toenmalige Roomsch-Katholieke Universiteit te Nijmegen, die in 1923 gesticht was. De verzamelde teksten zouden een plaats krijgen in de *Bibliotheca Praereformatoria Neerlandica*, dit naar het voorbeeld van J.-P. Mignes *Patrologiae Cursus Completus*. Later werden de ambitieuze plannen bijgesteld en zouden de teksten in een tiendelig standaardwerk gepubliceerd worden. De initiatiefnemers wilden op deze manier een grote lacune in de Nederlandse cultuurgeschiedenis dichten. Bovendien zagen zij de ontsluiting van bronnen van het geestelijk leven als een taak van de jonge katholieke universiteit. De edities moesten weliswaar historisch betrouwbaar zijn, maar zij hoefden in filologisch opzicht niet volledig te zijn: geen tekstkritiek en voetnoten. In de uiterst beknopte inleiding was evenmin plaats voor een uitgebreide biografie van de auteur of voor de cultuurhistorische context waarin hij leefde en werkte. De tien delen zouden vooral gevuld worden met werk van moderne devoten, als Geert Grote, over wie Brandsma sinds 1924 college had gegeven, Florens Radewijns, Gerard Zerbolt van Zutphen, om maar enige namen te noemen. Maar er was ook plaats ingeruimd voor de minderbroeder Johannes Brugman, en voor de zusters uit het klooster van Diepenveen. Ook in deze vorm bleek dit plan echter niet levensvatbaar.²

In Gent was Willem de Vreese al eerder begonnen alle handschriften die Middelnederlandse literatuur overleveren, op te sporen en te beschrijven. In de loop der jaren ontstond zo zijn *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*. In het kader daarvan begon hij met steun van de Vlaamse Academie foto's van deze handschriften te verzamelen. Ten gevolge van de moeilijke

1 Zie Meijer 1951.

2 Zie Van Dijk 1999b, 208-247, inz. 214-216.

tijdsomstandigheden is het aantal gefotografeerde handschriften beperkt gebleven tot een veertigtal. Daarvan behoorden er ongeveer tien tot de eigenlijke geestelijke letterkunde. Voor Titus Brandsma was het idee van De Vreese te mooi om prijs te geven. Daarom begon hij in Nijmegen een nieuwe verzameling; 'laten we hopen, met gelukkiger kansen,' zo stelde hij. In tegenstelling tot De Vreese beperkte hij zich tot werken van zuiver godsdienstige, geestelijke strekking. Omdat deze onderneming kostbaar was, zou zij, zeker in het begin, slechts langzaam vorderen. Toch was de Nijmeegse hoogleraar niet pessimistisch, omdat het hem niet aan steun en medewerking ontbrak. Titus Brandsma hield de verzameling om verschillende redenen geheel los van de Katholieke Universiteit. Hij zag haar als 'een geheel persoonlijke onderneming van haar Stichter.' Zij was dan ook in Brandsma's klooster de 'Carmel' aan het Doddendaal in Nijmegen ondergebracht. Om ervoor te zorgen dat de verzameling ten algemenen nutte zou kunnen strekken, en ook om de kans op vernietiging van zoveel werk bijvoorbeeld door brand te voorkomen en uit erkentelijkheid voor de hulp van de Universiteitsbibliotheek bij het lenen en fotograferen van codices, heeft Titus Brandsma van het begin af aan van elke foto een afdruk aan de Katholieke Universiteit ter beschikking gesteld. Zijn uiteindelijk doel was de verzameling onder te brengen in diezelfde Universiteitsbibliotheek.³ Deze fotoverzameling is nu in het bezit van het Titus Brandsma Instituut (TBI) te Nijmegen, terwijl het andere exemplaar van deze verzameling berust in het Nederlands Carmelitaans Instituut te Boxmeer.

Titus Brandsma achtte het zinvol dat zijn studenten de bronnen van de vroomheidsgeschiedenis voor hun onderzoek bij de hand zouden hebben. Naast een wetenschappelijk stond Brandsma ook een spiritueel doel voor ogen: de teksten konden dienen voor het ontwikkelen van een persoonlijk geestelijk leven.

In de zomer van 1927 was Brandsma al begonnen in archieven en bibliotheken over heel Europa systematisch geestelijke teksten uit de Midden-Nederlandse literatuur op te sporen. Vele daarvan waren nog nooit uitgegeven. De belangrijkste liet hij helemaal fotograferen. In Nijmegen werden de circa zestienduizend foto's van de handschriften met zo'n veertienhonderd verschillende teksten in ruim honderd zeventig lijvige albums opgeborgen. In de catalogus van 1938 kon G. Feugen, de assistente van Titus Brandsma, al achteenvijftig handschriften vermelden, waarvan vijftien uit Nederland, zes uit België, dertig uit Duitsland (waaronder het Gaesdonckse-traktatenhandschrift), twee uit Engeland en vijf uit Oostenrijk.⁴ Daarnaast legden

3 Zie de Inleiding van Titus Brandsma 'Foto's van Midden-Nederlandse geestelijke handschriften' in Feugen 1938.

4 Feugen 1938; Gruijs 1968; Van Dijk 1998, 273-292, inz. 278-282.

medewerkers van Brandsma lijsten van bronnen en literatuur aan. Bij de kern van de verzameling, de gefotografeerde handschriften, behoorden een documentatieapparaat op fiches en een verzameling afschriften van de betreffende teksten, die zich thans in het TBI bevinden. Sinds 1992 wordt op basis van literatuuronderzoek de bibliografische beschrijving van de bestaande collectie vanaf 1940 bijgewerkt.⁵

STAND VAN HET ONDERZOEK

Onder de dertig Middelnederlandse handschriften in Duits bezit die Titus Brandsma in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog liet fotograferen, bevond zich een viertal geestelijke handschriften uit Gaesdonck, waaronder handschrift 16. Een beperkt aantal teksten uit deze codex is gepubliceerd of voorwerp van wetenschappelijk onderzoek geweest.⁶

Een belangrijke bron van informatie vormt de beschrijving die K. Christ in maart 1910 van dit handschrift heeft vervaardigd.⁷ Vanaf bladzijde 3 vermeldt hij de inhoud van het handschrift zelf. Op bladzijde 52-60 geeft hij een beschrijving en transcriptie van twee fragmenten uit Maerlants *Rijmbijbel* die als bindmateriaal in de band zijn verwerkt.⁸

C. Borchling heeft in 1914 onder de titel *Ein geistliches Lied* een uitgave bezorgd van *Een inwendige sprack der zielen myt Jhesum* ([17]).⁹ In het handschrift is de tekst achter elkaar door geschreven en niet als een poëtische dialoog gepresenteerd zoals bij Borchling, die de ziel en de Heer als actoren duidelijk onderscheiden heeft.¹⁰ Hij bespreekt vervolgens het tekstfragment van Jacob van Maerlant uit diens *Rijmbijbel* dat op perkament geschreven is. Borchling dateert dit fragment aan het begin van de veertiende eeuw.

In 1953 heeft St. Axters in zijn *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden* uitvoerig aandacht besteed aan de vijf zogenoemde Gaes-

5 Een tweede exemplaar van de Brandsma-collectie bevindt zich in het Nederlands Carmelitaans Instituut te Boxmeer. Van de albums 26-28 daaruit heb ik gedurende langere tijd gebruik mogen maken. Mijn dank hiervoor geldt in het bijzonder dr. R.Th.M. van Dijk O.Carm. Ook kon ik gebruik maken van de documentatie die drs. A. Grosfeld onder leiding van Van Dijk heeft aangelegd.

6 Ik behandel ze in de volgorde waarin ze in het handschrift voorkomen.

7 Deze komt uitvoerig ter sprake in de codicologische beschrijving.

8 Vgl. Kienhorst en Kors (ter perse).

9 De nummers in vetjes tussen vierkante haken in de inleiding verwijzen naar de nummers van de teksten in de editie; vgl. ook het overzicht van de inhoud (p. 51-59).

10 Zie Borchling 1914, 129-130 (nr. 6). Borchling lost geen abbreviaturen op, vermeldt geen paragraaftekens, interpreteert de bovengeschreven tweede *e* in *gelickmoedich* in combinatie met de *o* blijkbaar als *ö*, en niet als een abusievelijk vergeten teken, en hij plaatst vraagtekens bij moeilijk leesbare plaatsen. Het aantal leesfouten is aanzienlijk.

donckse traktaten ([3]-[7]). Hij wees op de gebruikte bronnen en ging in op de geestelijke leer.¹¹ Voor hem vormden de vijf traktaten een literaire eenheid, hoe autonoom elke tekst op zich ook is.¹² Later zou hij zich afvragen of deze traktaten wellicht door een Nederlandse dominicaan in Keulen waren vervaardigd.¹³ Dezelfde traktaten zijn door P.W. Tax kort behandeld in het *Verfasserlexikon*.¹⁴ In *De onbereikbaarheid van de geliefde* heeft R.Th.M. van Dijk voorafgaand aan de publicatie van de kritische tekst van het eerste traktaat en de hertaling van de hand van M.K.A. van den Berg een uitvoerige inleiding geschreven.¹⁵

In een korte tekst in het *Verfasserlexikon* stelt Karin Schneider in 1980 *Des geestes bouwwe* ([16]) onder de titel *Geistbuch* voor. De Middelnederlandse tekst is volgens haar een vertaling van dit Middelhoogduitse werk.¹⁶ Wybren Scheepsma typeert het Gaesdonckse handschrift als een codex die tal van oude mystieke teksten uit de veertiende eeuw bevat. Volgens hem onderscheidt de Gaesdonckse tekst van *Des geestes bouwwe* zich in aanzienlijke mate van die in handschrift Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 19565.¹⁷

In deel 10 van de *Opera omnia* is de *Tweede brief* van Ruusbroec ([12]) gepubliceerd. Ruusbroec heeft deze geschreven aan de weduwe vrouwe Mechtild, eertijds echtgenote van de ridder heer Jan van Culemborg. Samen met handschrift Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 3037 levert Gaesdonck ms. 16 een deel van de tekst.¹⁸

In 1934 verscheen van J.H.A. Beuken een artikel onder de titel ‘Rondom een Middelnederlandsche Eckehart-tekst’. In het Gaesdonckse handschrift wees hij alle teksten aan die volgens hem op de een of andere manier met de Duitse mysticus te maken hebben.¹⁹ Daarmee zette hij M.A. Lückner en

11 In 1972 wijst Axters Franke van Cölne als mogelijke auteur van het eerste traktaat aan. In twee Duitse handschriften zijn naam en tekst met elkaar verbonden. Zie Axters 1972, inz. 341-342.

12 Zie Axters 1953, 178-195.

13 Zie Axters 1970, 144 (nr. 11).

14 Zie Tax 1980, 1099-1101.

15 Van Dijk 2000, 93-135. In zijn inleiding behandelt hij het Gaesdonckse-tractatenhandschrift in het algemeen, het Windesheimse klooster Gaesdonck, de herkomst van het handschrift, de vijf traktaten in het Eckhart-onderzoek, auteur(s) en samenhang, en de inhoud van het eerste traktaat. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van deze inleiding. In Van Dijk 2002 verscheen een kritische editie van traktaat 2 met hertaling, voorafgegaan door een inleiding.

16 Zie Schneider 1980, 1157-1158.

17 Zie Scheepsma 2001, inz. 283-284 en n. 23.

18 De brieven zijn door Surius in 1522 in het Latijn vertaald. Het grootste deel van de Middelnederlandse tekst is verloren gegaan. De overgeleverde excerpten staan in de volgorde van de Latijnse vertaling. Zie De Baere e.a. 1991, 504-506 en 541-575. De tekst uit Gaesdonck ms. 16 is te vinden op 571-575.

19 De boektechnische informatie die hij geeft, komt in de codicologische beschrijving aan de orde. In de bijlage is een concordantie te vinden van onze nummering van de teksten en die van Christ en Beuken.

R.A. Ubbink op het spoor van een aantal Middelnederlandse Eckhart-teksten.²⁰ Volgens Lückert heeft met name de praktische levenshouding van Eckhart en niet zijn hoge speculatieve niveau moderne devoten aangesproken. Begrippen als 'Abgeschiedenheit' en 'geestelijk sterven in de ascese' waren voor hen wezenlijk. Volgens Lückert komen de teksten in dezelfde volgorde voor als in een Neurenbergs Eckharthandschrift dat F. Jostes gepubliceerd had.²¹ Zelf geeft Beuken de 'Preek over de geestelijke armoede' [46] uit. Hij is erg positief over de kwaliteit van de vertaling.²² Bij een aantal traktaten is de toeschrijving aan Eckhart voorwerp van discussie geweest.²³

In 1936 heeft W.H. Beuken in een bloemlezing de anonieme tekst *Een vrijnt gods* [8] onder de titel *Gods vriend* uit het Gaesdonckse-traktatenhandschrift opgenomen.²⁴

J.J. Mak raadpleegde het Gaesdonckse handschrift in het kader van zijn studie over de 'dietse vertaling van Gerlach Peters' *Soliloquium*'. Aan het eind van zijn studie publiceerde hij de twee hoofdstukken uit dit handschrift.²⁵

BESCHRIJVING VAN HET HANDSCHRIFT

De foto's uit de Collectie-Titus Brandsma

Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift (*olim* hs. Gaesdonck, Collegium Augustinianum, ms. 16), een papieren handschrift in-octavo, kwam rond 1550 of misschien pas in de jaren zestig of zeventig van de zestiende eeuw tot stand in het Arnhemse Agnietenklooster.²⁶ In de jaren veertig van de daaropvolgende eeuw vond het, met een aantal andere Middelnederlandse codices uit dit klooster, veilig onderdak in het vlak over de grens gelegen klooster Gaesdonck. In 1944 ging het handschrift in Münster verloren ten gevolge van oorlogshandelingen.

Sindsdien vormen de 269 zwart-wit foto's die Titus Brandsma van het

20 Lückert 1950, 163-164. Ubbink gebruikte de Gaesdonckse codex 16 in zijn onderzoek van de Eckhart-receptie in de Nederlanden. Zie Ubbink 1978. Volgens hem doen de vijf traktaten op grond van inhoud en woordgebruik herhaaldelijk sterk aan Eckhart denken.

21 Zie Jostes 1895, 32.

22 Beuken 1934, 310-337.

23 Een overzicht in Van Dijk 2000, 107-111.

24 Beuken 1936, 299-300.

25 Mak 1936.

26 Aan de veertien Middelnederlandse codices uit dit klooster die Stoker en Verbeij (1997) opnoemen, zijn er inmiddels verschillende met meer of minder grote waarschijnlijkheid toe te voegen. Over de handschriften in de volkstaal die in het Arnhemse klooster vervaardigd zijn, is een artikel in voorbereiding.

handschrift liet maken onze belangrijkste bron van kennis erover. De foto's zijn overgeleverd in drie albums, waarvan twee sets bestaan: de ene bevindt zich in het Titus Brandsma Instituut te Nijmegen (deze set werd vroeger in de universiteitsbibliotheek van Nijmegen bewaard), de andere wordt bewaard in het Nederlands Carmelitaans Instituut te Boxmeer. Elk van de albums heeft een titelblad, met daarop de bewaarplaats en signatuur: Gaesdonck, Bibliotheek des Hilfspriesterseminars N° 16.²⁷ In de daarop volgende inhoudsopgave in typoscript zijn met potlood enkele toevoegingen en correcties aangebracht door G. Feugen, die in 1938 een catalogus van de fotoalbums uit de 'z.g. Collectie Titus Brandsma' bewerkte.²⁸

De foto's, afgedrukt op barietpapier, zijn 12,9 cm hoog en 17,9 cm breed en laten telkens een opening zien, dat wil zeggen twee tegenoverliggende pagina's uit het handschrift. De afdrukken zijn tot ongeveer tachtig procent van de ware grootte verkleind. De kwaliteit ervan is redelijk; de 'onscherpte', met name bovenaan, is vermoedelijk veroorzaakt door de inwerking van vocht in het boek. De foto's waren in 1934 beschikbaar. Waar het schrift niet of nauwelijks leesbaar was, werd het met de pen geretoucheerd op basis van de negatieven.²⁹ Dat zullen glasplaten zijn geweest. Deze zijn eveneens in de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan.

De 269 foto's werden met zwarte fotohoekjes elk op een aparte bladzijde ingeplakt.³⁰ Ze zijn vanaf de tweede foto genummerd, van 1 tot 268. Op de achterkant van de eerste, ongenummerde foto is met potlood geschreven *schutblad voor*. De foto toont links een tegen het voorplat van de band gelijmd fragment uit een handschrift van Maerlants *Rijmbijbel*. Op de blanco pagina rechts ligt een formulier waarop is ingevuld dat het handschrift met inbegrip van de als dekbladen gebruikte *Rijmbijbel*-fragmenten in maart 1910 door K. Christ beschreven is naar de normen van de Königliche Preussische Akademie der Wissenschaften te Berlijn. Foto nummer 1 laat rechts de eerste beschreven pagina van het handschrift zien. De bladzijde links op deze foto is onbeschreven. Het is de versozijde van het laatste schutblad voorin de codex. Eroverheen loopt, van boven naar beneden, een band met daarop een metalen ruiter. Op de strook die daarin geschoven is, werd *Ms. Gaesdonck No. 16. R. & V.* getypt. Een gedeelte van de

27 Voor deze codicologische beschrijving is gebruik gemaakt van de set van het TBI. – Op de titelbladen van de albums staan de stempel *Bibliotheek Theologicum KARMEL MERKELBEEK* en een ronde ex libris-stempel van de Karmelieten te Nijmegen.

28 Feugen 1938. De fotocollectie omvatte in 1938 ruim honderd zeventig albums van ongeveer zestienduizend foto's. Zie over de Brandsma-collectie Van Dijk 1998, inz. 278-282.

29 Onderaan het titelblad of de inhoudsopgave van de drie albums noteerde Feugen met pen dat de foto's in augustus-september 1934 met de negatieven zijn vergeleken en bijgewerkt. Over de aard van deze retouches meer op p. 48-49.

30 Een aantal foto's is ooit losgemaakt of losgeraakt, waarbij resten van de fotohoekjes op de hoeken zijn blijven zitten; een aantal is met nieuwe fotohoekjes opnieuw bevestigd of werd vastgelijmd.

zelfde ruiter met strook is ook zichtbaar op de eerste, niet genummerde foto, en wel op de buitenrand van de bladzijde met het formulier. Op beide foto's zijn de randen van een metalen frame te zien. Daaruit valt op te maken dat de fotograaf van een zogeheten boekenwip gebruik gemaakt heeft om het boek open te houden.

Blijkens de paginaverwijzing in de inhoudsopgave van de drie albums is de nummering van de foto's ontleend aan Beukens artikel 'Rondom een Middelnederlandsche Eckehart-tekst'.³¹ Beuken nummert ook van 1 tot 268, waarbij elk cijfer een bladopening aangeeft. Evenals in de inhoudsopgave van de albums krijgt de linkerpagina een *A* en de rechterpagina een *B*. Folium 1r in de codex is bij Beuken f. 1^B, f. 1v is f. 2^A, f. 2r is f. 2^B, enzovoort. Zo staat het eerste van de vijf 'Gaesdonckse traktaten', waaraan het handschrift zijn bekendheid dankt, volgens de inhoudsopgave van album 26 op f. 35^B-45^B, oftewel: het traktaat begint op f. 35r en eindigt op f. 45r.³² De laatste foto in album 28, genummerd 268, laat f. 267v plus de tegenoverliggende, onbeschreven zijde van het eerstvolgende schutblad zien. Klaarblijkelijk heeft men nagelaten een opname te maken van het tweede fragment uit Maerlants *Rijmbijbel*, dat tegen de binnenzijde van het achterplat gelijmd was. Ook de band zelf, die contemporain was, en de blanco schutbladen die het handschrift volgens de beschrijving van Christ gehad heeft (zie hierna), zullen bij het fotograferen zijn overgeslagen. Dat men zich destijds, althans bij het afdrukken van de foto's, concentreerde op de tekst, blijkt uit het feit dat vanaf de derde foto (genummerd 2) de marges van de bladen meestal slechts ten dele of in het geheel niet zichtbaar zijn.³³

Autopsiebeschrijvingen

De beschrijving waarnaar het formulier op de rechterpagina van de eerste foto verwijst, is vervaardigd door de Berlijnse bibliothecaris Karl Christ. Deze beschreef in de winter van 1909-1910 acht handschriften uit de bibliotheek van het toenmalige Hilfspriesterseminar te Gaesdonck die tijdelijk in Münster waren ondergebracht.³⁴

31 Beuken 1934, 318-323.

32 Dezelfde nummering wordt ook gevolgd in *Moderne Devotie* 1984, 61-63, nr. 8.

33 Dat de bladen verkleind zijn en de marges slechts ten dele of in het geheel niet zichtbaar zijn, geldt voor beide sets foto's. Dat de marges op de negatieven wel te zien waren, blijkt uit de toevoeging van de afkorting van *nota* door Feugen, die in het handschrift in de buitenmarge van f. 236v geplaatst was maar op foto 236 was weggevalen. Op foto 224 is de onderste regel van f. 223v-224r bij het afdrukken gedeeltelijk onder het passe-partout gevallen.

34 Deze beschrijvingen bevinden zich in het Handschriftenarchiv der Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften als depositum in Haus 2 van de Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz. Wij hebben gebruik gemaakt van een fotokopie van de daar voorhanden beschrijving van Gaesdonck ms. 16.

Enige jaren later beschreef Conrad Borchling in het kader van zijn vierde reis langs bibliotheken in het Rijnland negen handschriften (waaronder één fragment) uit de *Bibliothek des Bischöflichen Münsterschen Gymnasiums* in Gaesdonck.³⁵ Hij nummerde ze 1-9, met de toelichting dat eigenlijk alleen nummer 1 voor zijn doel, een inventarisatie van Middelnederduitse handschriften, in aanmerking kwam, omdat de overige Middelnederlands zijn, waaronder het Gaesdonckse-tractatenhandschrift; bij Borchling is dit nummer 6.³⁶

Ten derde is er het genoemde artikel van Beuken uit 1934, waarin een korte beschrijving van het handschrift voorafgaat aan het overzicht van de inhoud. Beuken geeft als eerste ook de signatuur: ms. 16.³⁷ Wij beginnen met de twee gepubliceerde beschrijvingen, die van Borchling en Beuken.³⁸

Borchling (1914) en Beuken (1934)

Beuken vermeldt dat het handschrift nog in goede staat verkeert, dat het uit papier bestaat en dat het gebonden is ‘in een band van donkerbruin leder op hout’, die voorzien is van twee sluthaken. Tegen de binnenzijde van de platten zijn volgens zijn beschrijving ‘perkamentbladen geplakt, beschreven met stukken uit Maerlant’s Rijmbijbel’. De afmetingen van de bladen zijn volgens Beuken 15 x 10,5 cm; de schriftspiegel meet 11 x 7 cm, en er zouden doorgaans 20 regels op een pagina staan. Verder is het handschrift volgens Beuken ‘door verschillende handen geschreven, doch overal fraai en duidelijk’, zijn de opschriften boven de verschillende stukken in het rood en werden de hoofdletters bij het begin ‘met decoratieve miniaturen’ versierd. Het schrift is echter nergens fraai te noemen en de decoratie van de initialen bestaat uit penwerk met florale motieven, dat met waterverf werd ingekleurd.

Voor de datering verwijst Beuken naar Borchling, die het handschrift aan het begin van de zestiende eeuw plaatst. Van de geschiedenis is naar zijn zeggen alleen bekend dat het handschrift vroeg in Gaesdonck geweest moet zijn, gezien de contemporaine notitie *Gaesdonck 1701* in de buitenmarge van f. 1r.³⁹ Bij Borchling is dit f. 7r. Aan het betreffende blad gingen er met

35 Borchling 1914, 127-131.

36 Borchlings nummers 4-7 corresponderen met de door Christ respectievelijk onder de letters *b*, *e*, *g* en *f* vermelde handschriften, die daarna de signaturen ms. 14-17 hebben gekregen. Zie de *Signaturen-Konkordanz* in Hövelmann 1968, 66-67. Het destijds verloren gewaande handschrift Gaesdonck ms. 61 (Borchling nr. 2) bevindt zich sedert 1979 in de Universiteitsbibliotheek te Leiden onder de signatuur BPL 2895.

37 De toenmalige signaturen zijn vóór 1934 door F. Rütten aangebracht. Zie Hövelmann 1968, 46.

38 De beschrijving van het handschrift door Biemans (1984, 243-244, nr. 240) is gebaseerd op de fotokopieën van een aantal foto's uit album 26 van de Brandsma-collectie en op secundaire literatuur.

39 Deze notitie is ook op de als 1 genummerde foto te zien. In de ondermarge van f. 1r bevindt zich een cirkelvormige stempel met de tekst BIBLIOTHECA DOMVS PRESBYTERORVM GAESDONCK.

andere woorden nog zes vooraf. We nummeren deze schutbladen i-vi. Op de eerste foto (ongenummerd) is dan rechts de rectozijde van f. i te zien, op de tweede foto, (genummerd 1) links de versozijde van f. vi.

Volgens Borchling is de band van ms. 16 vergelijkbaar met die van de octavo-handschriften Gaesdonck, Collegium Augustinianum, 6 (*olim* 14), 7 (*olim* 15), 9 (*olim* 17) en 10 (*olim* 18).⁴⁰ Het gaat in alle vier de gevallen om octavo-boekjes van vergelijkbare omvang, waarvan er één (ms. 9) op perkament geschreven is.⁴¹

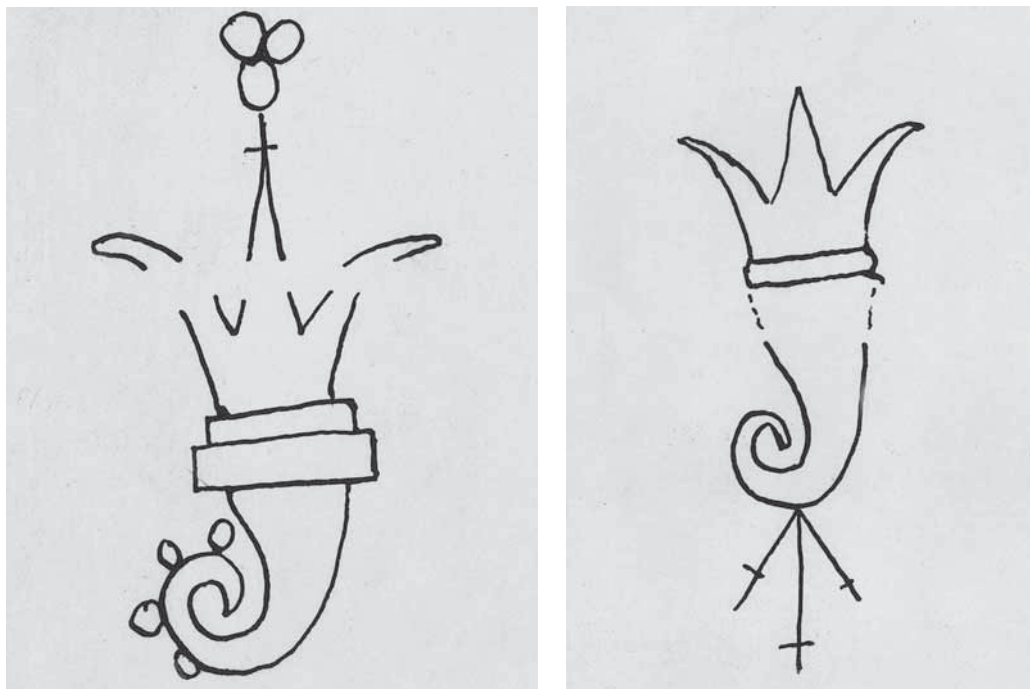
De beschrijving door Christ (1910)

De beschrijving van Christ beslaat zestig genummerde bladzijden, waarvan de eerste twee over het handschrift als zodanig gaan. Eraan toegevoegd zijn een wrijsel van het voorplat (p. 1a) en tekeningen van twee watermerken (p. 1b en 1c; zie hierna p. 18, afb. 2), volgens Christ twee inktthoorns (maar in feite kromstaven; de tekeningen moeten 180° gedraaid worden); een derde watermerk heeft hij helemaal niet kunnen herkennen. Pagina 3-52 (met tussen 6 en 7 het extra blad 6a) bevatten een overzicht van de inhoud van het handschrift. Christ onderscheidt daarin 64 teksten. Op p. 52 van zijn beschrijving begint onder nummer 65 een beschrijving plus transcriptie van de twee Rijmbijbel-fragmenten. Dit onderdeel eindigt op p. 60.

Christ typeert de codex als '*Mystikerhandschrift* Gaesdonck. Hilfspriesterseminar, H[andschrift] o[hne] Sign[atur]' en duidt het aan als hs. g. Zijn beschrijving begint met het halve blad perkament uit Maerlants *Rijmbijbel* dat als dekblad voorin de band dient en waarvan de zichtbare zijde dus op de eerste, ongenummerde foto uit album 26 staat. Het is de versozijde van de bovenste helft van een blad midden uit een tweekolomshandschrift op perkament dat nog uit het begin van de veertiende eeuw dateert. Het halve blad is, een halve slag gekeerd, tegen de binnenzijde van het voorplat gelijmd. Te zien zijn de bovenmarge en 18 volledige verzen van beide kolommen. Bovenaan, in wat de buitenmarge van het blad was, staat *Soror Anna van Aerdt*, in het midden, in de ruimte tussen beide kolommen, *soror fyken van Aerdt*. De twee namen zijn door verschillende handen geschreven. Die van Fyken van Aerdt zou volgens Christ ongeveer gelijktijdig met het handschrift zijn, die van Anna waarschijnlijk later gedateerd moeten worden. De codex zou uit een van de talrijke vrouwenkloosters kunnen stammen die vanouds aan de zorg van het augustijner koorheren-

⁴⁰ Bij hem de nummers 4, 5, 7 en 8. De huidige nummers zijn 6, 7, 9 en 10. De eerste drie zijn, als gezegd, eveneens beschreven door Christ (hss. h, e en f). Zie voor de huidige signaturen Erfassung 1993, 536-538, nrs. 908-911.

⁴¹ Wij komen over deze vier handschriften nog uitvoerig te spreken in een artikel over bezit en productie van handschriften in het Arnhemse Agnietenklooster (zie noot 26).

Afb. 2 De twee watermerken, getekend door K. Christ, op p. 1b en 1c van zijn beschrijving (g) van Gaesdonck ms. 16.

klooster Domus beatae Mariae in Gaesdonck toevertrouwd waren. Als gezegd, bevond de codex zich in 1701 aanwijsbaar te Gaesdonck.

Het eigenlijke handschrift omvat volgens Christ 266 papieren bladen. In werkelijkheid zijn het er 267. Christ begint zijn foliëring met het eerste beschreven blad, maar tussen f. 115 en 118 (in de beschrijving van Christ tekst 17, volgens hem op f. 114v-117r) is een fout in de bladnummering geslopen: een van de twee tussenliggende bladen (f. 116 of 117) moet dubbel geteld zijn, zodat f. 117r bij Christ in werkelijkheid f. 118r is. Aan f. 1 gaan volgens Christ zes blanco folia vooraf (bij ons i-vi). Aan het eind zouden nog vijftien lege bladen voorkomen; wij nummeren die vii-xxi.

De bladgrootte bedraagt volgens Christ 15,4 x 10,6 cm; de bladen zijn afgelijnd voor één kolom, en er zouden twintig regels op een pagina staan. Als afmeting van de schriftspiegel wordt opgegeven 11 x 6,8 cm.⁴²

De twee watermerken die op p. 1b en 1c zijn getekend en mogelijk een tweelingpaar gevormd hebben, lijken vanwege de onderbreking van de lijnen midden in de vouw van een dubbelblad gezeten te hebben; men verwacht ze bij een vouwwijze in-octavo boven- of onderaan tegen de rand.

42 Om tot een schriftspiegel van 11 cm hoog te komen moeten de foto's 123% vergroot worden.

Christ geeft niet aan om welke bifolia het gaat. Het betreft een watermerk dat door Briquet wordt aangeduid met [*armoires*] *crosse isolée*. Het watermerk op p. 1b lijkt het meest op Briquets nummer 1303, het tweede (op p. 1c) op nummer 1308. Ze zijn geattesteerd in papier van documenten uit 1577⁴³ en 1565.⁴⁴ Dit strookt, achteraf gezien dus, niet met de datering die Christ van het handschrift geeft. Volgens hem werd het rond 1500 of later door verschillende kopiisten geschreven in gotisch schrift.⁴⁵ Wij mogen aannemen dat de twee weergegeven watermerken niet op de onbeschreven schutbladen f. i-vi of vii-xxi voorkomen, maar zelfs dan is er een probleem, aangezien Christ de band rond 1520 dateert.

De band is volgens Christ vervaardigd van donkerbruin leer over houten borden, versierd met blindstempeling. De twee metalen sloten waren nog intact. Ze zijn op het wrijfsel (p. 1a) bijgetekend. Dit wrijfsel is gemaakt van het voorplat; het blindstempelpatroon ziet er, van buiten naar binnen gezien, als volgt uit: (a) dubbele randlijnen; (b) driedubbele verticale en horizontale lijnen die van rand tot rand lijken te lopen, een horizontaal boven en onder, een verticaal links en rechts; (c) tegen de binnenzijde daarvan vier banen, en (d) in de hierdoor gevormde rechthoek een verticale baan van dezelfde rolstempel met florale motieven (onder andere een vierbladig bloempje in médaillon), die in de hoeken door meerlijnige diagonalen met het banenkader verbonden is; (e) kleine stempels in de vorm van rozetjes, onder andere bij de blinddruklijnen waardoor de vier ribben geaccentueerd worden. De hoogte van het plat bedraagt op het wrijfsel 16,7 cm, de breedte is ongeveer 11 cm.

Christ onderscheidt zeven handen, die met uitzondering van hand 2 met een volgende tekst op een nieuw katern beginnen: f. 1-75 (hand 1 en 2), 76-124 (hand 3), 125-164 (hand 4), 165-211 (hand 5), 212-251 (hand 6) en 252-267 (hand 7).⁴⁶ Ten aanzien van de rubricering en decoratie van het handschrift noteert hij: rode en blauwe initialen aan het begin van de afzonderlijke stukken; grotere initialen met meerkleurig penwerk (ook groen en geel zijn gebruikt) aan het begin van een reeks samenhangende stukken;

43 Briquet: '32 x 43 [cm]. Neustadt, 1577. Genève, B. *Ms. franç.* no 197aa: *Pap. des églises réformées*, portef. 2. [...] les types 1300 à 1305 portent une marque personnelle qui doit être celle d'un des trois papetier bâlois: Dürr, Schweighauser ou Kielhammer. Or celle ne peut être attribuée qu'aux Dürr, car on la rencontre (avec l'écu de Bâle tenu par un basilic) en 1545, époque où les Schweighauers n'étaient pas encore établis, et elle persévère jusqu'au XVIIe siècle, époque où Kielhammer était mort depuis longtemps.'

44 Briquet: 'Bâle, 1565 [...] Var. Simil.: [...] Neustadt, 1577 [...] Les types 1308 à 1314 portent la marque personnelle des Dürring.' Blijkbaar gaat het om watermerken van dezelfde papierfabrikant, die zich omstreeks 1550 te Bazel vestigde en wiens nakomelingen daar gedurende de zestiende en zeventiende eeuw in de papierindustrie werkzaam bleven.

45 De recentste datering is die van Stooker en Verbeij 1997, II, 54: 'ca. 1510' (in navolging van Biemans 1984, 243).

46 Hieronder zullen wij, met enig voorbehoud, negen handen onderscheiden.

rode opschriften, paragraaftekens, onderstrepingen; gerubriceerde ‘initialen’ (waarmee de met rood gehoopte majuskels bedoeld zullen zijn).

De grotere initialen zoals die in de hele codex identiek zijn uitgevoerd, duiden wij hierna aan met type 1. Ze zijn drie tot zes en eenmaal (op f. 77r) acht regels hoog. De kleinere (opengewerkte) lombarden zonder penwerk, die doorgaans twee regels hoog zijn, duiden wij aan met type 2. Verder komen ook middenin de regel lombarden voor.

Bij de (rode) paragraaftekens gaat het om twee typen, die door elkaar gebruikt worden. Het eerste heeft de vorm van een C met verticale, onderaan doorgetrokken stok; het tweede type bestaat uit twee verticale, licht hellende of gebogen streken die bovenaan door een schuine of licht gebogen streep worden afgedekt, met een bovenaan driehoekige verdikking van de linkerstrook.

Opbouw en genese van het handschrift

De zes schutbladen voorin en vijftien schutbladen achterin de band brengen het totale aantal folia op 288: vi + 267 + xv.⁴⁷

Wij onderscheiden zeven codicologische eenheden, die door cesuren gescheiden worden in die zin, dat een katernscheiding samenvalt met de overgang naar een volgende tekst of volgend cluster teksten in combinatie met een handenwisseling. Christ heeft er één over het hoofd gezien, namelijk de cesuur tussen f. 203 en 204. Op basis van de foto's komen wij tot de volgende reconstructie van de opbouw:⁴⁸

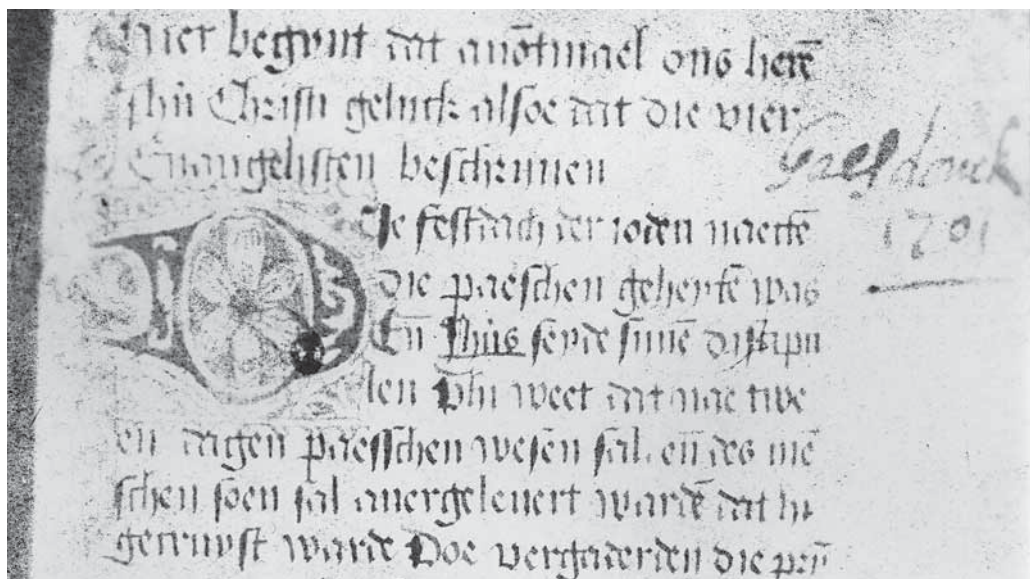
1¹⁰ min 1 blad vóór 1 [1-9], 2-7¹⁰ [10-69], 8⁶ [70-75]; 9-12¹⁰ [76-115], 13¹⁰ min 1 blad na 121 [116-124]; 14-18⁸ [125-164]; 19⁸ min 1 blad vóór 165 [165-171], 20-23⁸ [172-203]; 24⁸ [204-211]; 25-29⁸ [212-251]; 30-31⁸ [252-267]

In de recentelijk door J.P. Gumbert voorgestelde terminologie kunnen we de codex typeren als een homogenetische composiet, dat wil zeggen dat het handschrift bestaat uit eenheden die ‘in dezelfde kring ongeveer in dezelfde tijd zijn gemaakt’.⁴⁹ In dit geval zullen de makers – zusters van het Arnhemse Agnietenklooster – van elkaars activiteiten geweten hebben, wat niet zonder meer betekent dat het de bedoeling was dat de eenheden bij elkaar zouden worden gevoegd.

47 Hövelmann (1968, 53, nr. 8) vermeldt 2 + 264 bladen, Biemans (1984, 243-244) i + 268 + i folia.

48 De superscripte letters geven het (oorspronkelijke) aantal bladen per katern aan. De nummering van de folia staat tussen vierkante haakjes. De eenheden worden gescheiden door een puntkomma.

49 Gumbert 2004, 17. Onder een *codicologische eenheid* verstaat Gumbert ‘een discreet aantal katernen, die in één operatie zijn bewerkt en beschreven en die een afgeronde tekst of tekstreeks bevatten (tenzij het werk door een of andere oorzaak onvoltooid is afgebroken)’ (Gumbert 2004, 13).

Afb. 3 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 1r r. 1-10 (hand 1).

Eenheid I: f. 1-75 (f. 1r-34v: hand 1; f. 35r-75v: hand 2)

De folia 1-75 vormen in de terminologie van Gumbert een waarschijnlijk verlengde codicologische eenheid: binnen het productieproces zijn twee stadia te onderscheiden, waarbij de 'naad' gevormd wordt door een handenwisseling in combinatie met de overgang naar een nieuwe tekstreeks midden in katern 4 (f. 30-39).⁵⁰ De folia 1-34 zijn geschreven door hand 1, de folia 35-75 door hand 2. Op f. 34v eindigen de twee Passiegedeelten, in de editie tekst [1] en [2]; op f. 35r begint het eerste van de Gaesdonckse trakaten, in de editie tekst [3] tot en met [7]; de overgang van tekst [5] naar [6] valt samen met die van katern 5 (f. 50-59) naar katern 6 (f. 60-69).

De folia 1-34 zijn geschreven door **hand 1**, die ook de opschriften aanbracht. Het schrift is een wat grotere littera hybrida. Enkele kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* verbreden zich naar het midden toe en lopen onderaan op een punt uit.
2. De toppen van de stokletters (*b h k l*) zijn 'gevorkt'.
3. Aan de apostrof die als afkortingsteken dient, is een golvend lijntje gezet.
4. De stok van de *k* loopt iets onder de regel door; het beentje van de *k* loopt iets onder de regel met een boogje terug naar de schacht.

⁵⁰ Zie Gumbert 2004, 22-24. Een codicologische eenheid heet *verlengd* als er een aanmerkelijke hoeveelheid materiaal – tenminste een katern – aan is toegevoegd.

5. De *g* is ‘vlakkoppig’, waarbij de rechte strook die de rug vormt iets boven de dakstreep uitsteekt.⁵¹
6. De staart van de *g* eindigt in de onderste regel met twee zwierige haarlíntjes.
7. De *a* (in één verdieping) heeft een knik in de rug.
8. *de*, *do* en *da* zijn verbonden.
9. Schuine haaltjes als interpunctieteken (en achter pers. vnw. *v* ‘u’), daarnaast ook punten.

De twee passiegedeelten die door hand 1 zijn afgeschreven zijn excerpten uit de eerste evangeliënharmonie, zoals samengesteld uit de Noord-Nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament. De tekst over het Laatste Avondmaal [1] begint op f. 1r met een drieregelig opschrift, naar we mogen aannemen in rode inkt. De tekst vangt daaronder aan met een vier regels hoge opengewerkte initiaal *D* van het type 1. Het (met rood geschreven) incipit van het tweede gedeelte, over het Heilig Lijden [2], loopt op f. 15v vanaf het midden van r. 2 door tot r. 4, waarna de tekst eveneens met een vier regels hoge initiaal van het type 1 begint. Beuken onderscheidt binnen dit passiegedeelte een ‘traktaat over het H. Lijden’ en ‘Getijden van het Lijden van Christus’.⁵² De betreffende zes getijden beginnen telkens met een iets kleinere, drie regels hoge initiaal van het type 1. De uren zijn (met rode inkt) op de regel erboven geschreven, te beginnen met *Die pryem* aan het einde van r. 23v9; alleen *Die Sext tijt* is op de eerste van de drie regels rechts van de initiaal geschreven.⁵³ De tekst voor de completen eindigt op r. 34v16, waarna de laatste vier regels onbeschreven zijn gelaten.

De folia 35–75 zijn geschreven door **hand 2**, die als enige in de codex een littera cursiva schrijft, dat wil zeggen de stokletters hebben rechts bovenaan een aangezet lusje. Opschriften komen in dit gedeelte niet voor. Ten opzichte van de hybrida van hand 1 is het schrift wat kleiner en ronder en ook minder geserreerd. Enkele kenmerken zijn:

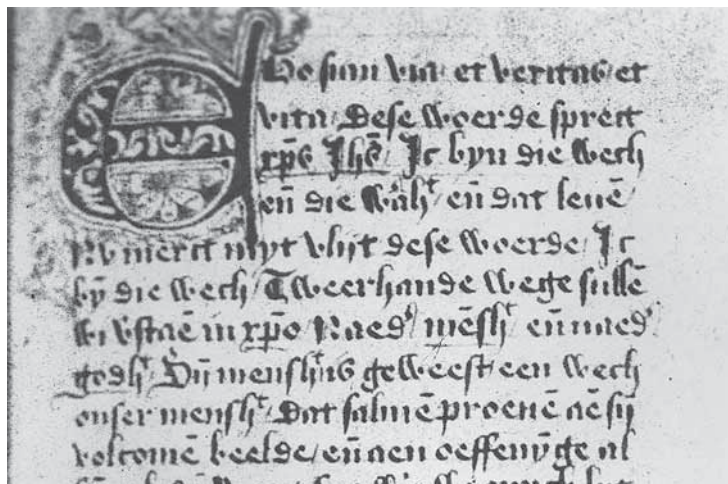
1. De verdikte schachten van de lange *s* en *f* lopen onder de regel uit in een punt.
2. De schacht van de *k* loopt ver onder de regel door.
3. De rechte schacht van de *g* steekt boven de dakstreep uit; de *g* heeft een gesloten staart, die aan het regelbegin en op de onderste regel in een krul uitloopt.

51 Vgl. Gumbert 1974, 246, t.a.v. de littera cursiva: ‘Vom *g* gibt es zwei Hauptstrukturen: das “flachköpfige” und das “spitzköpfige”. Beim ersteren bleibt der Kopf offen bis der Schweif fertig ist; ein einziger horizontaler Strich ist Abschluss des Kopfes und Schopf zugleich. Der Rückenstrich kann von diesem Schlusstrich gedeckt werden, oder auch – was später Regel wird – darüber hervorsteht.’

52 Beuken 1934, 319. Christ vat deze twee gedeelten samen onder tekst 2.

53 De aanduiding van het tweede kleine uur, *Die Tercie*, staat op de laatste regel van f. 25v.

Afb. 4 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 35r r. 1-10 (hand 2).

4. De *a* (in één verdieping) heeft een knik in de rug.
5. De (ronde) *d* heeft een lus.
6. Haaltjes aan het afkortingsteken apostrof.
7. Enkel schuine haaltjes als interpunctieteken.

Custoden of signatures komen op de foto's niet voor, en Christ maakt er evenmin gewag van. Wij moeten dus van hem aannemen dat met f. 35 geen nieuw katern begint, zodat hand 2 midden in een katern aanvangt.

Als gezegd, bevatten f. 35-75 de vijf Gaesdonckse traktaten.⁵⁴ Het eerste, in de editie tekst [3], begint bovenaan f. 35r met een vier regels hoge initiaal van het type 1.⁵⁵ De traktaten II-V beginnen achtereenvolgens midden op f. 45r en 53v, bovenaan f. 60r en midden op f. 64r met een opengewerkte lombarde. De lombarden op f. 45r en 53v, aan het begin van traktaat II en III (tekst [4] en [5]), zijn twee regels hoog en hebben geen penwerk; die op f. 60r en 64r, aan het begin van de traktaten IV en V (tekst [6] en [7]), zijn drie regels hoog en zijn met penwerk versierd. Traktaat III eindigt overigens precies op de laatste regel van de bladzijde (r. 59v20), en dat geldt ook voor traktaat V, dat op r. 75v20 na het AMEN nog de toevoeging *nota bene etcetera* heeft.

Oorspronkelijk telde de eenheid waarschijnlijk 76 folia. Op de foto die als 1 genummerd is, is nog een kim te zien die zijn schaduw achterlaat op de binnenrand van f. 1r. Deze strook kan geen deel uitmaken van het perkamenten dekblad, dat dan met het eerste katern van zes schutbladen (f. i-vi) zou zijn meegebonden. Er zijn namelijk geen sporen van schrift op zichtbaar. Het kan het restant zijn van het weggesneden (blanco) eerste blad van katern 1.

Voor de samenstelling van de katernen geeft alleen foto 55 een mogelijke aan-

⁵⁴ Bij Christ tekst 3, 4a, 4b, 5 en 6.

⁵⁵ Christ spreekt van een 'grotere initiaal'.

wijzing. Daarop zijn in de middenvouw nog de binnensteken van het garen te zien, waarmee de katernen op de bindingen genaaid en met elkaar verbonden waren. Dat kan erop duiden dat f. 54 en 55 het binnenste bifolium van een katern vormden. Als de katernen, met uitzondering van het laatste, uit hetzelfde aantal bifolia waren samengesteld, dan kan hieruit de volgende bibliografische formule voor eenheid I worden afgeleid (met tussen rechte haken de foliëring): 1¹⁰ min 1 blad vóór 1 [1-9], 2-7¹⁰ [10-69], 8⁶ [70-75].

Het aantal regels bedraagt steeds 20. Op foto 65 is nog duidelijk de buitenrand van f. 65r te zien, met daarin de gaatjes die voor het trekken van de schrijfliijnen geprikt werden. De kaderlijnen, die van rand tot rand werden doorgetrokken, zijn deels ook nog zichtbaar, evenals enkele schrijfliijnen. Voor zover de eenheid door hand 1 beschreven is, zijn op de foto's geen of nauwelijks sporen van lijnen zichtbaar.⁵⁶

Eenheid II: f. 76-124 (f. 76r-v: hand 3; f. 77r-124v: hand 4)

Volgens Christ beginnen de handen 3-7 telkens met een nieuw katern. Opmerkelijk is in dat licht de werkwijze van de schrijver die hij met hand 3 aanduidt. Deze kopieert op f. 76 een tekst [8] die de volle twee bladzijden, dat wil zeggen de volle veertig regels op f. 76r en 76v vult. Feitelijk zijn het drie samenhangende rijmtekstjes, met de rubrieken *Een vrient gods*, *Een discipel cristi* en *Een soen gods*.⁵⁷ Zowel het begin van het eerste tekstje als dat van de andere twee tekstjes is gemarkeerd door een twee regels hoge, opengewerkte lombarde zonder penwerkversiering (ons type 2). De verzen zijn doorlopend, als proza, geschreven; de rijmparen beginnen telkens middenin de regel met een kleine lombarde.⁵⁸ Tegenover de bescheiden aanvang van het eerste van de drie kleine rijmtekstjes op f. 76r staat de grote, als enige in het handschrift acht regels hoge initiaal van het type 1 waarmee tekst [9] onder het opschrift op f. 77r aanvangt. Dit verschil in tekstpresentatie kan erop wijzen dat de drie samenhangende gedichtjes op f. 76 naderhand zijn toegevoegd op een aanvankelijk onbeschreven eerste blad van katern 8.⁵⁹ Bovendien lijkt deze 'gasttekst' door een andere hand toegevoegd te zijn. Als wij de bladeren nummeren conform hun volgorde in de codex, is f. 76 beschreven door hand 3 en zijn f. 77-124 geschreven door hand 4, waarmee de handenverdeling door Christ wordt verlaten.

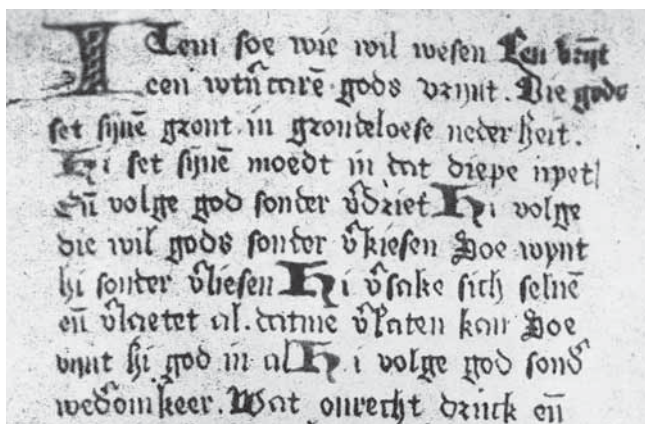
⁵⁶ Op de tegenover f. 1r liggende bladzijde (f. vi verso) zijn enigszins uitgelopen sporen van een aflijning en liniëring (met inkt) zichtbaar. Deze stroken met de opmaak van f. 1r, maar op die bladzijde zelf zijn geen lijnen te zien.

⁵⁷ Bij Christ tekst 7-9.

⁵⁸ Christ spreekt van afwisselend rode en blauwe initialen, waarmee hij deze versalen lijkt te bedoelen.

⁵⁹ Vgl. de kim van een weggesneden eerste blad bij de eenheden I en IV (p. 23 en 29).

Afb. 5 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 76r r. 1-10 (hand 3).

Hand 3 (f. 76) schrijft met een wat spitsere pen dan de voorgaande handen een soort bastaardschrift, namelijk een hybrida waarbij met name de *l* nogal eens een (aangezet) lusje heeft; in de andere gevallen zijn de stokletters bovenaan ‘gevorkt’. Het schrift maakt ook een meer gebroken indruk, waarbij de boog van de *h* vaak in twee haaltjes lijkt te zijn uitgevoerd. Ook de *g* is op een andere wijze uitgevoerd, met name waar het de staart betreft.

Hand 4 (f. 77-124) schrijft een hybrida met van diezelfde haarlijntjes rechts bovenaan de stokletter en slechts sporadisch een lusje aan de *l*. Gaandeweg wordt het schrift overigens breder, met verhoudingsgewijs veel wit tussen de woorden en letters. Evenals bij hand 1 vormen de *d* en navolgende *e* en *a* een ligatuur, maar dat geldt niet voor de combinatie *do*. Hetzelfde geldt trouwens voor hand 3. Verdere kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* zijn weliswaar wat breder maar onderaan niet of nauwelijks gepunt.
2. De stok van de *k* loopt onder de regel door; het beentje van de *k* maakt een boogje naar rechts.
3. De *g* is ‘vlakkoppig’ en heeft in de onderste regel en vaak ook aan het begin van de regel een sierkrul (al dan niet met twee punten of kleine schrapjes), wat op f. 76 niet het geval is.
4. De *a* (in één verdieping) heeft een (lichte) knik in de rug.
5. De (ronde) *d* heeft een gebogen stok, die links bovenaan met een krul begint.
6. Het afkortingsteken apostrof heeft een krul.
7. Schuine haaltjes en punten als interpunctieteken.

Op f. 77r begint de eerste van een kleine reeks teksten die, aldus Beuken, van Ruusbroecs naam zijn voorzien.⁶⁰ Het betreft allereerst, op f. 77r-

⁶⁰ Beuken 1934, 320, nr. 10a-c, bij Christ tekst 10 (met de onderverdeling 11-14) plus 15 en 16, tekst 17 en tekst 18.

Afb. 6 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 77r r. 1-10 (hand 4).

114v16, drie excerpten uit het traktaat *Van seven trappen* van Jan van Ruusbroec, in de editie tekst [9], [10] en [11]. Diens naam (*Here Johannes Ruusbroeck*) komt voor aan het einde van het opschrift op r. 77r1-2. Als gezegd, begint het eerste excerpt (tekst [9]) vervolgens met een opmerkelijk grote initiaal van het type 1, waarna nog vier afwisselend blauwe en rode initialen volgen. In drie gevallen gaat het om een twee regels hoge, opengewerkte lombarde, namelijk op f. 77v (*Die anderde trappe*), 78v (*Die vierde trappe*) en 79v (*Edelheit van doechden*); de vierde lombarde komt op f. 78r midden in de regel voor (*Die derde trappe*).⁶¹ Voor het overige wordt de tekst door (rode) paragraaftekens geleed. De eerstvolgende grote initiaal van het type 1, zes regels hoog, vinden we midden op f. 105r (r. 12-17), aan het begin van het tweede excerpt uit *Van seven trappen*, in de editie tekst [10].⁶² Het opschrift daarvan begint aan het eind van r. 7 en de tweede lettergreep van het laatste woord ervan (*doechden*) staat aan het eind van r. 12 na *puer*. De tweede keer dat Ruusbroecs naam vermeld wordt (*wt Ruusbroeck*), is aan het eind van het opschrift van het derde excerpt [11], dat r. 15-17 op f. 107r beslaat.⁶³ De tekst begint daarna, noodgedwongen (want onderaan de bladzijde), met een slechts drie regels hoge initiaal van het type 1. Dit derde fragment eindigt op r. 16 van f. 114v.

Op de laatste vier regels van f. 114v staat het opschrift van tekst [12] plus de bronvermelding *Wt Ruysbroeck. Nota bene*. De tekst behelst een ge-

61 Bij Christ is dit aangegeven met de onderverdeling 11-14 (zie vorige noot). Van hem stamt ook de informatie over de kleur van de lombarden. De initiaal *H* op f. 77r meet volgens Christ 4,5 x 5,5 cm.

62 Christ nr. 15. De initiaal *E* op f. 105r meet volgens Christ 4 x 3,5 cm.

63 Christ nr. 16.

deelte uit Ruusbroecs tweede brief. Dit excerpt begint op f. 115r met een vijf regels hoge initiaal van het type 1 en eindigt op r. 6 van f. 118r.⁶⁴ Op dezelfde regel begint het (rode) opschrift van tekst [13], die wederom met een vijf regels hoge initiaal van het type 1 (118r10-14) aanvangt.⁶⁵ Op de laatste regel van het opschrift (118r9) wordt ook deze tekst aan Ruusbroec toegeschreven (*genaemen wt Ruysbroeck*).

De laatste grote tekst in deze eenheid is een verkorte versie van een preek van Tauler [14], waarvan het opschrift op f. 121v op r. 7 begint en op r. 10 eindigt met de bronvermelding *wt Tauleri*. De initiaal van het type 1 is ditmaal vier regels hoog (121v11-14). De betreffende preek⁶⁶ eindigt op 124r17 met *nota bene*, waarna nog een kort tekstje [15] volgt, dat volgens Beuken ‘vermoedelijk ook van Tauler’ is.⁶⁷ Het begint met een eenvoudige, niet versierde noch opengewerkte lombarde W van twee regels hoog en eindigt onderaan f. 124v, en wel zo precies dat voor het afgekorte woord *amen* enkel nog plaats was in de binnenmarge.

Als Christ gelijk heeft, ligt tussen f. 124 en 125 een katernscheiding. Dat eenheid II dan een oneven aantal bladen telt, namelijk 49, is te verklaren doordat in een van de katernen een blad is weggesneden. Op foto 122 (van de opening f. 121v-122r) is in de middenvouw althans een gedeelte van een smalle kim te zien, en op de daaraan voorafgaande foto zijn de binnensteken van de naaiing zichtbaar, zodat de kim tussen f. 121 en 122 het restant van het oorspronkelijke pendantblad van f. 119 kan zijn geweest, en het laatste katern van deze eenheid wellicht een quinio (een katern van vijf bifolia) was, waarvan het zevende blad is weggesneden. Ook de voorafgaande katernen kunnen dan quinionen geweest zijn. Dat zou voor eenheid II de volgende bibliografische formule opleveren (waarbij wij de nummering van de katernen voortzetten): 9-12¹⁰ [76-115], 13¹⁰ min 1 blad na 121 [116-124]. Het aantal regels bedraagt steeds 20, net als in eenheid I. Op de foto’s zijn geen of nauwelijks sporen van de aflijning en liniëring zichtbaar.

Eenheid III: f. 125-164 (hand 5)

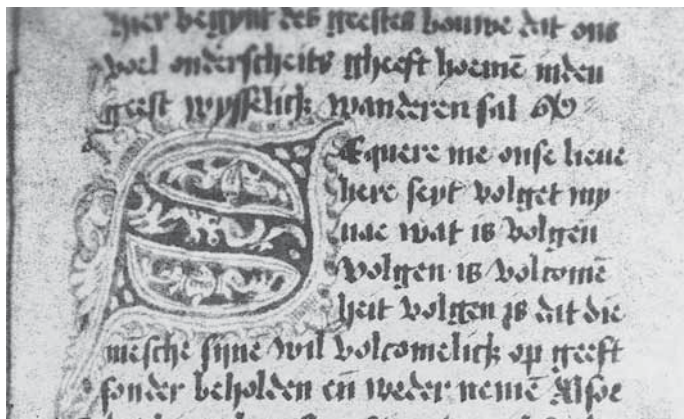
Folium 125r laat een wat andere opmaak zien dan de voorgaande twee eenheden. Er staan 21 regels op een bladzijde, wat ook geldt voor de volgende zes pagina’s (f. 125v-128r). Het drieregelig opschrift (125r1-3) begint ten opzichte van f. 124 wat hoger op de bladzijde. De tekst die volgt [16], staat

64 In zijn opgave van het incipit en explicit van deze tekst (nr. 17, Ruusbroec: mystiek traktaat; bij Beuken nr. 10b) is bij Christ de al genoemde fout in de foliëring geslopen. Tekst 17 eindigt bij hem op f. 117r. In werkelijkheid is dit dus 118r.

65 Beuken nr. 10c; Christ nr. 18 (Ruusbroec: mystiek traktaat).

66 Beuken 1934, 320-321, nr. 11; Christ nr. 19.

67 Beuken 1934, 321, nr. 12, bij Christ nr. 20.

Afb. 7 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 125r r. 1-10 (hand 5).

in de Duitse literatuur bekend als *Geistbuch*.⁶⁸ Hij eindigt op f. 164r.⁶⁹ De tekst opent met een vijf regels hoge initiaal van het type 1. Op f. 131v, 141v, 145v, 147r, 148r, 149v⁷⁰ en 155r komt een twee regels hoge initiaal van het type 2 voor; op f. 151v staat een drie regels hoge initiaal van dit type, en midden op f. 156v begint het laatste gedeelte van de tekst met een drie regels hoge initiaal van het type 1. Met zo'n zelfde initiaal begint midden op f. 164r nog een laatste tekstje [17], dat nog resten van rijm vertoont.⁷¹ Deze 'samenspraak van de ziel met Jezus' eindigt op f. 164v, welke bladzijde, in tegenstelling tot de voorgaande, 21 in plaats van 20 regels telt.

Eenheid III is geschreven door **hand 5**. Het schrift is een littera hybrida die iets kleiner en ronder is dan de hybrida van hand 1 maar eveneens *de*, *do* en *da* verbindt. Andere kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* lopen onder de regel niet altijd uit in een punt.
2. De toppen van de stokletters zijn gevorkt.
3. De stok van de *k* loopt iets onder de regel door; het beentje loopt met een boogje terug naar de schacht.
4. De *g* is 'vlakoppig' en heeft in de onderste regel en aan het begin van de regel een sierkrul met (in de onderste regel steeds, aan het regelbegin soms) rechts daarvan twee kleine haaltjes.
5. De (ronde) *d* heeft een licht gebogen stok.
6. De *a* (in één verdieping) heeft geen knik in de rug.
7. Geen schrapjes of punten als interpunctieteken.

⁶⁸ Door Beuken (1934, 321, nr. 13) omschreven als 'een omvangrijk geestelijk traktaat'.

⁶⁹ Christ heeft het over een tekst *Des Geistes Ernte*. Deze omvat bij hem de nummers 21-29. Deze opdeling hangt wederom samen met de geleding van de tekst.

⁷⁰ De tweede lettergreep van het laatste woord op 149r20 (*dingen*, het laatste woord van Christ nr. 26) is onder de eerste lettergreep geschreven.

⁷¹ Bij Beuken (1934, 321) is dit tekst 14, bij Christ tekst 30.

Eenheid III telt veertig folia. Op foto 128 (van f. 128v-129r) zijn wederom binnensteken zichtbaar, hetgeen betekent dat wij niet met een quinio maar een quaternio (f. 125-132) te maken hebben. Een opbouw in quaternionen lijkt te worden bevestigd door foto 153 (van f. 152v-153r), waarop wij in de middenvouw eveneens naaigaren menen te herkennen. Eenheid III kan uit vijf quaternionen zijn samengesteld: 14-18⁸ [125-164]. Het aantal regels bedraagt 20, behalve dus op f. 125r-128r en op de laatste bladzijde (f. 164v), waar r. 21, evenals 124v20 op het eind van eenheid II, geheel beschreven is. Op de foto's zijn alleen vaag sporen van kaderlijnen zichtbaar.

Eenheid IV: f. 165-203 (hand 6, m.m.v. hand 4: f. 174r2-175r5)

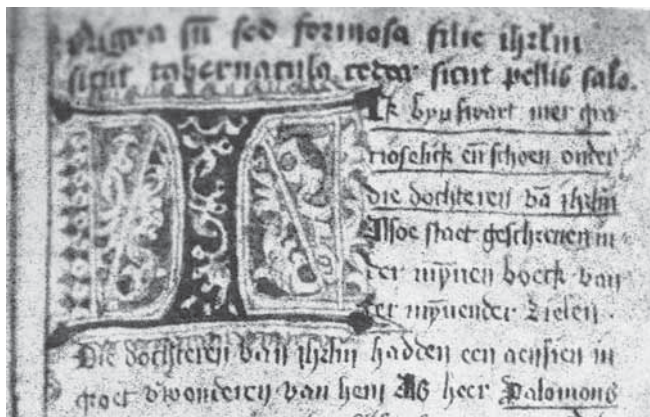
Op de foto 164 is een smalle strook te zien, die een gedeelte van de binnenmarge van f. 165r bedekt. Het lijkt erop dat, evenals bij eenheid I, het eerste blad van het eerste katern van eenheid IV langs deze strook is afgesneden. Op f. 165r begint tekst [18] met een tweeregelig opschrift (in rode inkt) dat met een bredere pen is uitgevoerd dan de tekst zelf, die op deze en navolgende pagina's in een kleinere letter en met spitsere pen geschreven is. Hetzelfde verschil is ook zichtbaar bij de andere opschriften. De opschriften lijken door hand 4 te zijn aangebracht. De teksten zelf werden afgeschreven door hand 6, met dien verstande dat hand 4, na het opschrift op 173v19-20 en 174r1, het schrijfwerk tot halverwege 175r5 overneemt.

Hand 6 schrijft zeer onregelmatig, met een zeer smalle tot brede pen. Het schrift wisselt navenant naar grootte en aspect. Hand 6 schrijft een mengvorm van hybrida en cursiva, dat wil zeggen de stokletters hebben meer of minder frequent een (aangezet) lusje. Andere kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* zijn in het midden meestal niet verbreed.
2. De rugstreep van de *g* steekt vaak ver boven de dakstreep uit en vormt onderaan vaak een rechte hoek, op de onderste regel uitlopend op een krul.
3. De stok van de *k* loopt (ver) onder de regel door.
4. De (ronde) *d* heeft een gebogen stok, die bovenaan met een krul begint.
5. De rug van de *a* (in één verdieping) heeft een knik.
6. Evenals bij hand 3 en 4 zijn *de* en *da* met elkaar verbonden en *do* niet.
7. Enkel een punt als interpunctieteken.

Eenheid IV bevat de teksten [18] tot en met [32] uit de editie. Daarvan zijn [18] tot en met [27] (165r -195r14) en [31]-[32] (f. 196-203) ontleend aan Henricus Suso's *Großes Briefbuch* en zijn *Briefbüchlein*.⁷² De tekstjes [28]-

72 Bij Beuken (1934, 321) worden alle teksten uit deze eenheid samengevat onder nummer 15: 'anoniem een groot gedeelte van het zg. "Briefbüchlein" van Seuse', met daaronder nog een 'geestelijk gedichtje', beginnend (midden) op f. 195r (tekstjes [28]-[30] uit de editie). Bij Christ omvat eenheid IV de teksten 32 tot en met 50; 31 is bij de nummering overgeslagen, evenals trouwens 46. De tekstjes [28]-[30] zijn genummerd 43-45 (drie korte mystieke stukken).

Afb. 8 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 165r r. 1-10 (hand 6).

[30] (195r14-195v21) kunnen door hand 6 als bladvulling bedoeld zijn. Hetzelfde geldt voor het deels rijmend tekstje [20].⁷³ Ze kunnen op het einde van een katern wijzen. Met inbegrip van het blad dat vóór f. 165 is weggesneden, telt het eerste katern acht folia. De folia 172-195 zijn vervolgens te verdelen over drie quaternionen: f. 172-179, 180-187 en 188-195, waarna nog de quaternio f. 196-203 volgt. Waar het midden van het katern geweest is, zijn op de foto's deels nog de binnensteken te herkennen. De bibliografische formule ziet er voor eenheid IV dan als volgt uit: 19⁸ min 1 blad vóór 165 [165-171], 20-23⁸ [172-203]. Daarbinnen kunnen drie kleinere eenheden onderscheiden worden: (a) f. 165-171 (quaternio minus 1 blad vóór f. 165), (b) 172-195 (3 quaternionen) en (c) 196-203 (quaternio). Deze eenheden mogen echter geen 'blokken' genoemd worden.⁷⁴

Merkwaardig is in blok IVa de spreuk van (pseudo-)Bernardus onderaan f. 170v, waarmee tekst [19] onderbroken wordt.⁷⁵ De bronvermelding staat op de rechterhelft van 170v19, de spreuk op de twee regels eronder, met de tweede lettergreep van het laatste woord rechts op r. 22, tegen de kantlijn.⁷⁶ Tussen r. 19 en 20 is wat meer wit gelaten, maar dat is ook het geval tussen r. 19 en 20 op de tegenoverliggende bladzijde (f. 171r).

IVa bevat de Suso-teksten [18]-[20], IVb de Suso-teksten [21]-[27], IVc de Suso-teksten [31] en [32]. De laatste brief eindigt helemaal onderaan

⁷³ Bij Christ niet genummerd, hoewel hij er wel melding van maakt.

⁷⁴ De term *blok* is van Gumbert (2004, 14-15). Een blok onderscheidt zich van een codicologische eenheid doordat het geen afgesloten, op zichzelf staande tekst of een (vaste) reeks teksten bevat. Opmerkelijk is dat de eerste van deze drie kleinere eenheden met een blanco blad begon en dus blijkbaar steeds de voorste van deze drie is geweest.

⁷⁵ Deze spreuk is in de editie niet apart genummerd. Bij Christ wordt er geen gewag van gemaakt.

⁷⁶ Vgl. f. 171v, waar het woord *Amen* op r. 21 rechts van de kantlijn gezet is.

f. 203v, en wel geheel aan het eind van r. 20. De brieven hebben alle een Latijns opschrift en beginnen met een drie tot zes regels hoge initiaal van het type 1. In tekst [25] komt nog een eenvoudige initiaal van het type 2 voor (188r19-20).⁷⁷ (Ook het tekstje [30] begint midden op f. 195 met zo'n twee regels hoge lombarde; bovendien heeft het een opschrift.) Opmerkelijk zijn tenslotte de vele paragraaftekens waardoor de teksten geleed zijn.

Op de foto's zijn hoogstens vaag enkele kaderlijnen zichtbaar. Het aantal regels bedraagt normaliter 20.

Eenheid V: f. 204-211 (hand 1)

De folia 204-211 zijn niet alleen door een andere hand geschreven dan eenheid IV, namelijk door hand 1, het aantal regels per bladzijde bedraagt er ook geen 20 maar 19. De inhoud bestaat uit twee preken, in de editie tekst [33] en [34], waarvan de tweede in het opschrift op 210r16 aan Eckhart wordt toegeschreven (*Wt meyster Eggert*). Beide preken hebben een opschrift. De eerste begint met een zes regels hoge initiaal van het type 1 (204r3-8).⁷⁸ De tweede tekst vangt onderaan f. 210r met een drie regels hoge initiaal van het type 1 aan. Voor de verdere geleding zijn, evenals op f. 165-203, beide typen paragraaftekens gebruikt. De tweede preek eindigt op 211v17, waarna de rest van de bladzijde wordt opgevuld met een citaat uit Dionysius (in de editie tekst [35]). Evenals bij de bladvullingen in eenheid IV is de overgang op de foto's niet aan het schrift te zien. Tussen het einde van de tweede preek en dit citaat paste met enige moeite een paragraafteken.⁷⁹

De bibliografische formule van eenheid V zou dus luiden: 24⁸ [204-211]. Er is een nauwe relatie met de volgende twee eenheden, die alle, zij het niet uitsluitend, preken van of toegeschreven aan Meister Eckhart bevatten.

Eenheid VI: f. 212-251 (f. 212r-243v: hand 7; f. 244r-251v: hand 8)

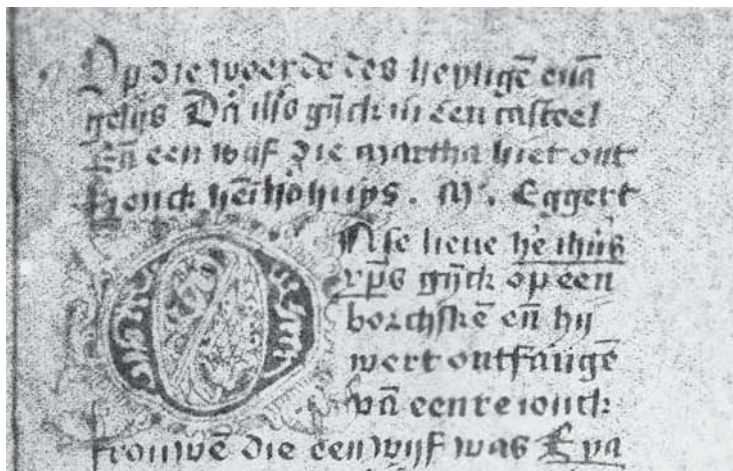
De folia 212-251 zijn volgens Christ geschreven door één hand, bij hem 6. Volgen wij onze telling, dan is de eenheid tot vrijwel onderaan f. 243v beschreven door hand 7 en neemt hand 8 vanaf het einde van de voorlaatste regel op deze bladzijde het schrijfwerk middenin tekst [40] over. Met f. 244 begint vervolgens een nieuw katern, met midden op de eerste bladzijde het begin van de volgende preek van Eckhart, tekst [41].

Beide handen schrijven een littera hybrida. Die van **hand 7** is ten op-

⁷⁷ Tekst [25] eindigt op 189v18, waarna de laatste twee regels in beslag worden genomen door het opschrift van tekst [26], die op f. 190r met een vier regels hoge initiaal van het type 1 aanvangt.

⁷⁸ Deze met penwerk versierde letter *G* meet volgens Christ 3,5 x 4 cm. De preek draagt bij hem nr. 51. Bij Beuken (1934, 321-322) is het tekst 16.

⁷⁹ Bij Beuken (1934, 322) is de tweede preek genummerd 17, het Dionysius-citaat 18. Christ nummert de tweede preek 52 en rekent ook het Dionysius-citaat daartoe.

Afb. 9 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 212r r. 1-10 (hand 7).

zichte van de hybrida van hand 1 iets groter en helt aanvankelijk sterk naar rechts. Er is meer ruimte tussen de letters en woorden gelaten; ook de (ronde) *d* en navolgende *e*, *o* of *a* zijn vaak niet verbonden. Enkele andere kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* zijn bovenaan of naar het midden toe verbreed.
2. De stokletters zijn bovenaan niet gevorkt.
3. De stok van de *k* loopt niet echt onder de regel door.
4. De schacht van de 'vlakkoppige' *g* steekt niet opvallend boven de dakstreep uit; de *g* heeft op de onderste regel geen sierkrul.
5. De *a* (in één verdieping) heeft een knik in de rug.
6. De (ronde) *d* heeft geen lus, noch een krul aan de stok
7. Hoogstens af en toe een punt als interpunctieteken.

Bij **hand 8**, die een vergelijkbaar grote hybrida schrijft, zijn verbindingen van *d* en *a* en *d* en *e* regel. Verdere kenmerken zijn.

1. De schachten van de lange *s* en *f* zijn naar het midden toe verbreed en lopen op een punt uit.
2. De stokletters zijn bovenaan sporadisch gevorkt.
3. De stok van de *k* loopt hoogstens iets onder de regel door.
4. De staart van de *g* loopt middels een dunne ophaal naar het oog terug en de rugstreep steekt boven de dakstreep uit; de *g* heeft op de onderste regel geen sierkrul.
5. De *a* (in één verdieping) heeft een knik in de rug.
6. De stok van de (ronde) *d* is licht gebogen.
7. Schuine schrapjes als interpunctieteken.

Afb. 10 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 244r r. 11-20 (hand 8).

De folia 212 tot 244r8 bevatten, in aansluiting op f. 204-211, vijf preken ([36]-[40]), elk met een opschrift met de bronvermelding *Meyster Eggert*.⁸⁰ De eerste begint met een vijf regels hoge initiaal van het type 1 en loopt door tot 220r12. De volgende twee preken beginnen ook met een initiaal van het type 1, ditmaal drie regels hoog (220r17-19, 226v13-15). De vierde en vijfde preek vangen met een twee regels hoge initiaal van het type 2 aan (233v14-15, 239r11-12).

De eerste door hand 8 volledig gekopieerde tekst [41] begint, na het opschrift, met een grote, zes regels hoge initiaal van het type 1 (244r11-16).⁸¹ Het betreft wederom een preek van Eckhart, maar een bronvermelding ontbreekt ditmaal.

De volgende twee teksten ([42] en [43]) zijn excerpten uit het *Soliloquium* van Gerlach Peters. Ze beginnen, na het opschrift, midden op f. 248v en 251r met een drie regels hoge initiaal van het type 1.⁸² Opmerkelijk is dat het opschrift van tekst [42] niet volledig paste in de daarvoor op f. 251 uitgespaarde ruimte; bij de Eckhart-preek, tekst [41], doet zich precies het omgekeerde voor, en is de laatste regel van het opschrift (248v15) voor meer dan de helft met afwisselend krullen en schuine streepjes opgevuld. Tekst [43] eindigt weer geheel aan het eind van de laatste regel (r. 20) op f. 251v; rechtsonder het laatste woord op deze regel is dan nog *amen* afgekort.

Dat met f. 244 een nieuw katern begint, blijkt uit het verspringen van de schriftspiegel. Dat zou betekenen dat hand 8 het gehele laatste katern van

⁸⁰ Bij Beuken (1934, 322) genummerd 19-23; bij Christ zijn het de teksten 53-57.

⁸¹ Deze *D* meet volgens Christ 3,4 x 4 cm. Bij hem is dit tekst 58, bij Beuken (1934, 322) tekst 24 ('anonieme preek, zooals blijken zal, van Eckehart').

⁸² Bij Beuken (1934, 322) nr. 25 en 26 (beide met de omschrijving 'geestelijk traktaatje'); bij Christ tekst 59 en 60.

deze eenheid schreef, en dat kan een quaternio geweest zijn. Indien de folia 212-243 ook (vijf) quaternionen geweest zijn, dan zou het kimmetje dat op foto 224 tussen f. 223v en 224r uitsteekt, van een (perkamenten) hartstroompje afkomstig moeten zijn, dat tegen het uitsnijden van het papier door het (deels ook nog zichtbare) naaigaren was aangebracht.

De bibliografische formule komt er voor eenheid VI dan als volgt uit te zien: 25-29⁸ [212-251]. Er staan 20 regels op een pagina. Op sommige foto's zijn vaag sporen van het schriftkader zichtbaar.

Eenheid VII: f. 252-267 (hand 9)

Deze eenheid is geheel beschreven door **hand 9**. Deze hand schrijft met een vrij spitse pen een littera hybrida die qua grootte vergelijkbaar is met het bastaardschrift van hand 3. Het schrift is breder uitgevoerd en kent weinig tot geen letterverbindingen: de *d* en *e*, en *d* en *a* raken elkaar hoogstens. Andere kenmerken zijn:

1. De schachten van de lange *s* en *f* zijn naar het midden toe breder en lopen op een punt uit.
2. De stokletters hebben aan de top van de schacht maar zelden een extra haaltje.
3. De rugstreep van de *g* steekt ver boven de dakstreep uit; de lus loopt met een ruime boog naar het oog van de letter terug, behalve op de onderste regel en aan het regelbegin, waar de *g* in een zwierige sierkrul uitloopt.
4. De rugstreep van de *a* (in één verdieping) heeft geen knik.
5. De stok van de (ronde) *d* zet bovenaan met een krul in.
6. Het afkortingsteken apostrof heeft een extra krul.
7. Geen interpunctietekens.

De eerste door hand 9 gekopieerde tekst, in de editie [44], is een geestelijk traktaat zonder opschrift; hij begint bovenaan de bladzijde met een vier regels hoge initiaal van het type 1 (252r1-4) en loopt door tot 254r11.⁸³ De twee volgende traktaten (tekst [45] en [46]) beginnen daarna met een twee regels opengewerkte rode lombarde, onze initiaal van het type 2 (254r12-13 en 254v5-6).⁸⁴ Het eerste tekstje beslaat maar dertien regels. De tweede tekst is een Eckhart-preek; hij loopt door tot het einde van f. 260v. Voor deze tekst is een gedeelte van de eerste regel rechts van de initiaal (254v5) opengelaten ten behoeve van een kort opschrift of bronvermelding. Op f. 261r begint een dialoog tussen een *joffer* en *meister Eggert*, zoals het drie-regelig opschrift meedeelt. De tekst, in de editie nummer [47], begint met

⁸³ Bij Christ is deze tekst genummerd 60a (geestelijk traktaat); bij Beuken (1934, p. 322) is deze tekst overgeslagen.

⁸⁴ Bij Beuken (1934, 322) tekst 27 en 28; bij Christ tekst 61 en 62.

onbeschreven latend, doet zich in eenheid VI (f. 212-251) de situatie voor, dat hand 8 midden in een tekst het schrijfwerk van hand 7 overneemt. Verder kan eenheid IV (f. 165-203) in drie ‘blokken’ worden verdeeld, waar hand 6 met een nieuwe tekst op een volgend katern begint. In deze eenheid is tenminste nog één hand te herkennen, (vermoedelijk) hand 4.

De zeven eenheden zouden tot drie delen gegroepeerd kunnen worden op basis van het gegeven dat ze waarschijnlijk een eerste blad gehad hebben dat onbeschreven was. Bij deel 1 (eenheid I: f. 1-75) en 3 (eenheid IV-VII: f. 165-267) is dit blad weggesneden, getuige de bewaard gebleven kim; bij deel 2 (eenheid II-III: f. 76-164) is het door een andere hand, bij ons hand 3, met een serie van drie samenhangende rijmtekstjes opgevuld.

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat de kopiïsten door een geweldige *horror vacui* beheerst werden; alleen hand 1, of eigenlijk hand 2, laat aan het eind van f. 34v enkele regels onbeschreven. Voor het overige zijn alle pagina's tot op de laatste regel gevuld. Opmerkelijk is verder dat voor de bladvulling vrijwel uitsluitend tekstjes in versvorm gebruikt zijn, terwijl de overige teksten in proza zijn.

Het eerste deel (f. 1-75) valt samen met eenheid I. Hand 1 kopieerde daarin op (oorspronkelijk) drie quinionen en de eerste vijf bladen van de volgende quinio (f. 1-34) twee passiegedeelten uit de Noord-Nederlandse evangeliënharmonie. Ook hand 2, die de folia 35-75 beschreef, kopieerde een samenhangende reeks teksten, bekend als de ‘Gaesdonckse traktaten’.

Van het tweede deel is de eenheid II (f. 76-124) met uitzondering van het eerste blad (zie boven) geschreven door hand 4, de eenheid III (f. 125-164) door hand 5. Eenheid II bevat op f. 77r-121v6 teksten van of toegeschreven aan de Brabantse mysticus Jan van Ruusbroec, gevolgd door een preek van Tauler. Eenheid III heeft als hoofdtekst een omvangrijk geestelijk traktaat (in het Duits bekend als *Geistbuch*), dat vanaf het midden van f. 164r nog gevolgd wordt door een grotendeels in dichtvorm gestelde samenspraak tussen Jezus en de ziel.

Van het derde deel bevat de hoofdzakelijk door hand 6 geschreven eenheid IV (f. 165-203) een selectie van brieven van Henricus Suso. Deze vormen een op zichzelf staande, samenhangende tekstreeks, verdeeld over drie ‘blokken’: f. 165-171 (quaternion minus het eerste blad), 172-195 (3 quinionen) en 196-203 (quaternion). Voor deze onderverdeling spreken de korte rijmtekstjes die aan het eind van het eerste en vierde katern (op f. 171v en f. 195r-195v) *currente calamo* geschreven zijn.

In de quaternion f. 204-211, die eenheid V vormt, kopieerde hand 1 twee preken, waarvan de tweede van Eckhart is; de laatste drie regels op f. 211v zijn opgevuld met een citaat van Dyonisius. Inhoudelijk sluit eenheid VI (5 quinionen: f. 212-251), die door de handen 7 en 8 beschreven is, hierop aan: bij de teksten op f. 204-248v13 gaat het namelijk weer om preken van of toegeschreven aan Eckhart, gevolgd door twee excerpten uit het *Solilo-*

quium van Gerlach Peters (248v13-251v). Drie van de vijf teksten in de laatste eenheid (VII: f. 252-267, 2 quaternionen), geschreven door hand 9, zijn weer preken van of toegeschreven aan Eckhart. Met andere woorden, vanaf eenheid V bevat de codex in hoofdzaak teksten van (pseudo-)Eckhart.

Dat ook eenheid V door hand 1 geschreven is, zou erop kunnen wijzen dat de tekstverzameling als één geheel geconcipieerd is. Ook de opschriften, waarin de herkomst wordt genoemd ('uit Ruusbroec', 'uit Tauler', 'uit Meister Eckhart') lijken in die richting te wijzen. De grootste samenhang ontleent de codex evenwel aan de wijze van rubricering en het penwerk waarmee de initialen versierd zijn. Opmerkelijk is in dit verband dat het opschrift van de laatste tekst, waarvoor drie regels werden uitgespaard, niet is opgevuld en de tekst met een eenvoudige, opengewerkte lombarde begint, waar ruimte voor een drie regels hoge initiaal (met penwerk, ons type 1) was uitgespaard.

Zoals gezegd, gaat het bij dit handschrift om een homogenetische composiet, een schakelhandschrift waarvan de eenheden in dezelfde kring en terzelfder tijd tot stand zijn gekomen. Doordat een van de kopiïsten, namelijk hand 1, geïdentificeerd kan worden, weten wij dat deze collectie teksten in de zestiende eeuw, maar later dan tot dusver werd aangenomen, is vervaardigd in het Agnietenklooster te Arnhem.

Datering en herkomst van het handschrift

Biemans deelt in 1984 als eerste mee dat het handschrift heeft toebehoord aan de regularissen van Sint-Agnes te Arnhem.⁸⁸ Deze op zich juiste bewering wordt evenwel niet nader toegelicht.⁸⁹

In zijn artikel over de handschriften uit het Arnhemse Sint-Agnietenklooster uit 1971 komt P.J. Begheyn tot twaalf codices (A-L), die op één na alle in de volkstaal geschreven zijn. De vroegste zouden dateren uit het begin van de vijftiende eeuw, het jongste zou uit 1550 stammen. Gaesdonck ms. 16 komt in dit overzicht niet voor. Het verband tussen het Gaesdonckse-traktatenhandschrift en het Agnietenklooster wordt gelegd door het Middelnederlandse handschrift dat Begheyn als codex J opvoert. Daarin blijkt tegen het achterplat een fragment uit hetzelfde *Rijmbijbel*-handschrift geplakt te zijn, waarvan twee halve bladen als dekbladen in Gaesdonck ms. 16 gebruikt werden.⁹⁰ Dit gegeven bracht ons ertoe de drie

⁸⁸ Biemans 1984, 243.

⁸⁹ Zie Stooker en Verbeij 1997, II, 54.

⁹⁰ Het betreffende handschrift bevindt zich thans in de bibliotheek van Baron Gebhard von und zur Mühlen (Haus Alvinghof te Senden-Bösensell, Nordrhein-Westfalen). Tot hetzelfde

handschriften uit de Universiteitsbibliotheek Nijmegen die volgens Begheyn uit het Arnhemse Agnietenklooster afkomstig zijn, aan een nader onderzoek te onderwerpen. Een daarvan, hs. 303, dat Begheyn in 1984 als dertiende handschrift (M) uit dit vrouwenklooster aanwees, bleek te zijn geschreven door hand 1.⁹¹ In het colofon op f. 1v wordt de naam van de kopiïste vermeld:⁹²

Dit boeck heeft onse gemynde lieue suster Albert van myddachten tsamen gescreuen ende gegeuen int syeckhuys. in een ewige memorie. ende tot verweckinge der gheenre die daer wt lesen Ende nyemant en sal wt dat syeckhuys nemen sonder Orlof der syecken moeders weten.

Een Alberta Thonysdr. van Middachten was zuster in het Arnhemse Agnietenklooster van 1542 tot 1570⁹³ en wordt ook genoemd in de eigendomsnotitie op het schutblad van de Latijnse codex die bij Begheyn de sigle G heeft (Den Haag, KB, 135 E 3):⁹⁴

Iste liber pertinet ad sanctam Agnetem in Arnhem monialium sub custodia sororis Aelberti de Myddachten

Verder herkenden wij in het Nijmeegse handschrift onmiddellijk de decoratie van de grotere initialen. Daarmee wordt het oordeel van mw. dr. Anne Korteweg (KB Den Haag) bevestigd, die het 'stijlloze, beslist niet door een professional aangebrachte penwerk' al na een korte beschouwing van de zwartwitfoto's van Gaesdonck ms. 16 ver in de zestiende eeuw dateerde.

Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift werd op z'n vroegst rond 1550 en waarschijnlijk pas in de jaren zestig of zeventig van de zestiende eeuw in het Agnietenklooster te Arnhem vervaardigd, deels door de zuster die in die tijd waarschijnlijk verantwoordelijk was voor het boekenbezit. Zij schreef (onder andere) ook Nijmegen, UB, hs. 303, dat bestemd was voor het *syeckhuys*.⁹⁵

Na de opheffing van het klooster begin jaren zeventig van de zeventien-

Rijmbijbel-handschrift behoren ook twee helften van een blad die als dekbladen gebruikt zijn in de verloren gegane codex Münster, Universitätsbibliothek, 698. Zie Kienhorst en Kors (ter perse), waarin alle fragmenten worden uitgegeven.

91 Begheyn 1984, 33-36.

92 Vgl. Huisman 1997, 361-363, citaat op 363. Voor de herkomst van het handschrift uit het Agnietenklooster verwijst Huisman ook naar f. 15v in de kalender, waar in rood *Agnes ioffer solemnis onse patroentersche* genoteerd is.

93 Begheyn 1984, 32. Nijmegen hs. 303 moet na 1534 geschreven zijn, vanwege de *Aflaet vant steenken* op f. 50v-51r, die verleend werd door Paulus III, wiens pontificaat de periode 1534-1549 besloeg (Huisman 1997, 363).

94 Geciteerd naar Begheyn 1971a, 43.

95 Begheyn (1984, 33) dateert het Nijmeegse handschrift ca. 1580, wat op een vergissing moet berusten.

de eeuw kwam de codex naar Gaesdonck. Meer licht op deze gang van zaken geven de door Begheyn onder sigle A beschreven handschriften Berlijn, Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, mgf 242 en 243. Deze twee codices, die een set vormen, werden rond 1550 eveneens in het Agnietenklooster zelf vervaardigd. De aantekening op het schutblad van mgf 243 werpt licht op de geschiedenis van dit en de andere handschriften uit het Agnietenklooster die in Gaesdonck terechtkwamen, waaronder ons traktatenhandschrift:⁹⁶

Dit boeck heeft Suster Frederica van Oerdt ende Suster Aeltien van Veersen ghegheven aen broeder Hendrick van Dieveren, Convers des Convents Gaesdonck 1644.

De zusters Frederica van Oerdt en Aeltien van Veersen worden, aldus Begheyn, ‘genoemd in een *Cartularium* van het klooster Gaesdonck, onder het jaar 1645 (...), tezamen met Judith Lessing, alle drie regularissen van het St. Agnietenklooster te Arnhem; zij waren kennelijk de laatste overgebleven bewoonsters van het Arnhemse klooster’.⁹⁷ Bij Frederica van Oerdt zal het ongetwijfeld gaan om zuster *Fyken van Aerd*t, die op het dekblad voorin de band van het Gaesdonckse-traktatenhandschrift genoemd wordt.⁹⁸ Dit handschrift behoorde dus tot de boeken die uit het Arnhemse klooster naar Gaesdonck meegenomen werden.

DE TAAL VAN HET HANDSCHRIFT

Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift vertoont een Middelnederlandse schrijftaalvariëteit met een mengeling van noordelijke en oostelijke kenmerken. Ze kan het best als noordwestelijk Nederrijns of Gelders Nederrijns gekarakteriseerd worden. De meeste schrijvershanden kunnen dan ook vrij goed in de regio Arnhem/Nijmegen thuisgebracht worden en de taal is bijgevolg verregaand in overeenstemming met de herkomst van de codex uit het Agnietenklooster te Arnhem. Wel is er een aantal kenmerken die soms wat meer naar het oosten, respectievelijk naar het zuidoosten verwijzen, maar die komen, vooral in de zestiende eeuw ook sporadisch in het noordwestelijke Nederrijns voor. Het is niet de bedoeling hier een systematisch en exhaustief overzicht van alle regionale kenmerken te geven. We sommen alleen de belangrijkste karakteristieken op en een aantal fenome-

⁹⁶ Navolgend citaat is overgenomen uit Begheyn 1971a, 14.

⁹⁷ Begheyn 1971b, 374. Vgl. Begheyn 1984, 33.

⁹⁸ *Fyken* kan haar roepnaam of meisjesnaam geweest zijn en in het noordoostelijk Middelnederlands kan de rekking van een korte *o* in plaats van de vertrouwde lange *ō* een lange *ā*-klank opleveren.

nen die in het bijzonder kenmerkend zijn voor dit handschrift. We beginnen ons overzicht met de korte vocalen en bekijken daarna de lange vocalen, de diftongen en de schwa. Daarna werpen we een blik op het consonantisme en op enkele morfologische en syntactische verschijnselen.

In verband met de korte vocalen kan het volgende worden opgemerkt:

- De umlaut, die in de oostelijke gewesten overal is opgetreden, wordt lang niet altijd in het schrift zichtbaar gemaakt. Ook in ons handschrift wordt de umlaut in de spelling vaak genegeerd, maar vormen als *lemen*, *gensselicken* en *mechtich* getuigen van de werking ervan bij de korte *a*.
- Een van de meest opvallende kenmerken van de taal in het oosten is dat de *l* in de combinaties *ald/t* en *old/t* niet tot *oud/t* gevocaliseerd werd zoals in het westelijke Middelnederlands. Daar komt in ons handschrift nog bij dat de *a* in deze positie tot *o* is geworden. In plaats van *balden*, *alt* en *calt* (*houden*, *oud*, *koud*) vindt men vrijwel altijd *holden*, *olt* en *colt* met dezelfde vocaal als in *golt*, *stolt* en *holt* (*goud*, *stout*, *hout*). In ons handschrift onttrekt alleen het woord *gewalt* (met umlaut in *geweldich*) zich gewoonlijk aan deze regel. De consequentie waarmee de *a* tot *o* is geworden, is niet ongebruikelijk aan de noordelijke Nederrijn maar is vooral karakteristiek voor het wat noordelijker gelegen IJssellands resp. het westelijke Nederduits.
- Opvallend is de rekking van de korte *e* in een aantal omgevingen, in het bijzonder vóór *r* in woorden als *veer*, *ernst(ich)*, *keerck*, *keersten* (modern *ver*, *ernst(ig)*, *kerk*, *christen*) en vóór liquida, nasalen en dentalen als in *ontsteelt*, *heellen*, *bekenen*, *seet* (Nieuwnederlands *ontsteld*, *hellen*, *bekennen*, *zet*). Het fenomeen is tot nu toe in het Middelnederlands niet systematisch geografisch onderzocht.
- Van de wederomstuit ontbreekt in een aantal gevallen de voor het Nederlands typische rekking van korte *e* en *i* in open syllabe in woorden als *sprecken* en *hemmelschen* (Nieuwnederlands *spreken*, *hemelse*). Soms is in een aantal werkwoordsvormen de oude stamvocaal *i* bewaard: *hi sprickt*, *ghebrickt*; *gif*. Beide kenmerken zijn typisch voor oostelijke taalvariëteiten.
- Ronding is te vinden bij de korte *e* (*spoel* / *spul*) en *i* (*nummer*, *lucht*, *sunte*). Het verschijnsel is niet aan één bepaalde regio gebonden.
- Uit de oude Westgermaanse korte *u* (*oe*) ontwikkelde zich in een aantal gevallen niet de in het westen vertrouwde *o*, maar een *u* (*sunde*, *kundich*, *uns*, *summighe* in plaats van *zonde*, *kondig*, *ons*, *sommige*). Ook dit is kenmerkend voor het oosten.

Ook de lange vocalen vertonen enkele bijzonderheden.

- De umlaut van de *â* wordt in ons handschrift regelmatig in de spelling weergegeven (*selicheit, schemte, themelijckheit*).
- Opvallend is een neiging tot verkorting van de lange vocalen vóór de consonantverbindingen *cht* en *kt*, in het bijzonder bij de lange *â* (*spracke, gemackt, ghevracht, hat* voor de moderne vormen *spraak, maakt, gevraagd, haat*).
- Het fenomeen doet zich ook voor bij de z.g. zachtlange *ē* (*plecht, beweucht, gebreken* voor Nederlands *pleegt, beweegt, gebreken*).
- Verkorting treedt sporadisch ook op bij de scherplange *ê* (*mennich, gellert* voor Nieuwnederlands *menig, geleerd*), de *î* (*wisse, ricke* voor *wijze, rijke*) en de *ô* (*ock, beroft*). Over de verspreiding van dit verschijnsel is momenteel nog weinig bekend.
- Door ronding ontstaat in de buurt van labiale consonanten en liquida uit de zachtlange *ē* een *eu*-klank (*voel, spoelen, soeuen* voor *veel, spelen, zeven*). Het verschijnsel komt in het zuidoosten voor, maar is niet exclusief aan deze streek gebonden.
- De z.g. scherplange *ê* wordt ook wel *ie* geschreven. Het fenomeen komt vooral voor bij het werkwoord *keren / kieren*. Het is niet exclusief Nederrijns. Men vindt het ook in het Brabants en het Hollands.
- De lange *î* wordt niet zelden met de consonantcluster *ie* resp. *ije* weergegeven: *blijeft, wiele, swijeget* (voor *blijft, wile, swiget*). Bij de behandeling van de diftong *ie* komen we hierop terug.
- Zeer opvallend is het rekkingsproduct uit de korte *o* in open syllabe. Terwijl hieruit in het Nederlands een z.g. zachtlange *ō* (*over, boven, genomen*) resulteert, vertoont ons handschrift de voor het Kleverlands, het IJssellands en het aangrenzende Münsterlands typische *a*-spelling: *auer, ghenamen, vercaren, lauen* (Nieuwnederlands *over, genomen, verkoren, loven*). In ons handschrift komen nauwelijks *ō*-vormen voor, alleen de verbogen vormen van het woord *God* onttrekken zich regelmatig aan deze regel (*gode* i.p.v. *gade*). Bij hoge uitzondering verschijnt ook de aan syncope van de schwa in de tweede syllabe toe te schrijven variant met verkorte vocaal (*gads, gadlicke, gadheit* voor Nieuwnederlands *Gods, goddelijke, godheid*).
- Bij de *oe* verschijnen regelmatig *ue*-spellingen, die slechts ten dele aan umlaut toe te schrijven zijn (*brueder, suete, beruert, guet* voor *broeder, zoete, beroerd, goed*). Ze komen in oostelijke schrijftaalvariëteiten voor, maar ook in het Brabants, het Hollands en het Utrechts.

Bij de diftongen en de schwa springen de volgende verschijnselen in het oog:

- De diftong *aai* verschijnt regelmatig als *e(e)y* (*kreyen, weyt* i.p.v. *kraaien, waait*).

- De in het noordoosten en in het Nederduits regelmatig optredende *e(e)*-spellingen voor de tweeklank *ie* zoals in *seele*, *leuelicke*, *den* (*ziele*, *lietelijke*, *dien*) zijn zeer zeldzaam. Dit wijst op een eerder Nederrijnse dan IJssellandse herkomst.
- Daar staat tegenover dat de *ie* in open syllabe regelmatig met een enkel *i*-teken wordt weergegeven (*bicht*, *zile*, *bedrigende* voor *biecht*, *ziele*, *bedriegende*). In verband met het hierboven gesignaleerde verschijnsel dat de lange monoftong *î* regelmatig ook als *i(j)*e wordt geschreven schijnt dit erop te wijzen dat de fonemen *ie* en *î* in deze taalvariëteit samengevallen zijn. Het fenomeen is bekend uit oostelijke taalvariëteiten maar treedt ook elders op en wacht nog op nader onderzoek.
- De schwa aan het wordeinde wordt met grote regelmaat geapocopeerd (*ic heb*, *ick coem*, *te draghen*). Dit is zeer gewoon in het noorden en het oosten.

Over het consonantisme valt het volgende te zeggen:

- Zoals eerder opgemerkt wordt de *l* tussen *a* of *o* en dentaal afgezien van weinige uitzonderingen niet gevoaliseerd. Zeer sporadisch vindt men vormen als *woude*, *sout*, *stout*. Ze zijn duidelijk aan schrijftaalinvoer uit het westen te wijten.
- Opvallend zijn spellingen met een dubbele consonant *l* (*all*, *will*), *s* (*gansser*, *wijssheit*, *lass*), *f* (*hieff*, *gaff*, *begroeff*) en *g* (*hanggen*). Het fenomeen is in het oosten en ook wel eens in het Hollands/Utrechts aan te treffen.
- Ongewoon is de verwisseling van *v* en *w* bij een aantal scribenten (*wreemt*, *velicke*, *vaelbehagen*, *woerwaer* voor *vreemd*, *welke* (!), *welbehagen*, *voorwaar*). Het schijnt een individuele variant te zijn die nu en dan op verschillende plaatsen en tijdstippen opduikt.

Op het gebied van de morfologie springen op de eerste plaats de pronomina in het oog.

- Opvallend is het sporadische gebruik van pronomina zonder *b*-anlaut (*oen*, *oer* naast *hon*, *hoer*). De *b*-vormen passen bij de regio Arnhem/Nijmegen, de andere moeten wat dieper in het zuiden gelokaliseerd worden.
- Talrijke handen gebruiken als reflexivum naast het gebruikelijke *hem* en *hoer* ook *sich*. Dat is in het Limburgs en aan de Nederrijn in jongere taal heel gewoon.
- Het voor het westelijke Münsterlands typische demonstrativum *desse* (en geronde vormen als *dusse* e.d. voor Nieuwnederlands *deze*) ontbreekt compleet.
- Voor de vorming van vrouwelijke persoonsnamen wordt regelmatig het typisch oostelijke suffix *-sche* gebruikt (*sundersche*, *mynnaersche*).

Op syntactisch vlak valt op dat bijna alle scribenten bij gelegenheid eenvoudige subjecten met meervoudige predikaten verbinden: *Jhesus anwoerden hem; die eerde beefden; ick leerden*. Het verschijnsel komt ook bij de aanspreekvormen voor: *waert dat ghi my mynden*. Het is in het oosten vaker aan te treffen en is niet ontypisch voor de Nederrijn.

De taal van het handschrift biedt dus in zijn geheel een vrij homogeen beeld. Tussen de afzonderlijke schrijvershanden bestaan hooguit graduele verschillen, waarvan we er hier tot slot nog enkele opnoemen:

- De handen 1, 2, 5, 6 en 9 gebruiken in woorden als *bracht* en *wracht* (*werkte*) ook *ocht* (*brocht, wrocht*), wat hen een sterker Nederduits cachet geeft dan hun collega's.
- Hand 1 gebruikt af en toe een *i*-teken om vocaallengte of -kleur aan te geven (*versaicken, ghenioich*) en doet daardoor wat sterker Rijnlands aan dan zijn collega's.
- Hand 6 valt op door een aantal meer oostelijk gekleurde karakteristieken: *neit* i.p.v. *niet*, *seele* i.p.v. *siele* en het sterk Nederduits aandoende *hielich* i.p.v. *heilich*. Zijn *ocht*-vormen zijn hierboven al genoemd. Merkwaardig is ook zijn *qw*-spelling: *qwaet, qwam, qwijt*, die vermoedelijk als een individuele variant moet worden beschouwd. Zijn vreemde vorm *quelck* (soms ook *quelick*) voor Nederlands *kwalijk* treft men ook aan bij de handen 1 en 7. Deze markante kenmerken en het fenomeen dat hand 6 naar verhouding meer Duitse woorden gebruikt dan zijn collega's (*zaert, wtsetsch, leider, eynter – of, leye* enz.) kunnen een gevolg zijn van het feit dat zijn bijdrage aan het handschrift overwegend uit Suso-teksten bestaat. Misschien was zijn legger sterker oostelijk getint dan die van de overige teksten in de bundel.

CORRECTIES

Op de foto's zijn naast verbeteringen met pen door G. Feugen, de assistente van Titus Brandsma, ook correcties van de kopiisten zelf aan te wijzen. Het gaat dan om toevoegingen, doorhalingen, geradeerde tekst, verbeteringen uit eerst geschreven tekens, verplaatsingen met behulp van verwijstekens en het schrijven over bestaande tekens heen. Daarnaast zijn er fouten blijven staan, zoals dittografieën en weglatingen. Veel vergissingen komen voor bij wisseling van bladzijde en bij de overgang naar een volgende regel. Ook zijn er duidelijk herkenbare schrijffouten gemaakt. Bij hand 3, die weinig tekst geschreven heeft, komen geen correcties en geen niet-gecorrigeerde fouten voor.

Hand 1 (f. 1r-34v; f. 204r-211v) voegt een of meer lettertekens toe: in de linkermarge een *h* voor *em* (27v8), in de rechtermarge *es* aan *wasch* (2v15), na *vader* een verticaal scheidingsteken in *den vader yet bidt* (11v13), boven

de tekst *ge* en achter het woord *t* bij *geheilicht* (13v16), een *s* in het woord *paeschen* (28r5). De afschrijver haalt tekens door: *cl* in *byn cl ick* (6v3), het woord *seynden* na *troester* (7r2); naast doorstrepen vinden we expungeren bij *moeder* na *sijnnen* (31r19). Soms zijn een of meer letters of woorden geradeerd. Dit is het geval na *in* in *die mit my gebleuen sijt in mijnre tribulacien* (14v12-13). De letter *y* in *mitty* (16r4) is verbeterd uit een *u*.

Naast de correcties is een aantal fouten blijven staan. Zo is er in *prieteren* (1r20-1v1) een letter vergeten; een tilde ontbreekt bij *en* (9r15); soms staat er een tilde waar deze niet hoort, bijv. boven het tweede *ende* in *ende nye-mant van v ende vraecht* (10r19-20). Het woord *heb* ontbreekt in *Ick v geseit* (18r8); het woord *dat* moet toegevoegd worden na *ende* (25r20) bij de overgang van recto- naar verso zijde. Soms wordt een woord(deel) herhaald: *den co* (24r12) aan het begin van de volgende schrijffregel.

Hand 2 (f. 35r-75v) voegt net als hand 1 losse letters, woorddelen en woorden toe boven de bestaande tekst. Ook de marges worden voor aanvullingen gebruikt. Voor het eerst verschijnt de abbreviatuur voor *Nota* (39v19) in de linkermarge. Een grotere hoeveelheid tekst staat in de linkermarge achter een teken, *Mer v brueders rust*; hetzelfde teken wordt als inlasteken gebruikt in 53v6. Er zijn ook woorden en woorddelen geradeerd. De niet-gecorrigeerde fouten zijn van dezelfde aard als bij hand 1.

Hand 4 (f. 77r-124v; 173v19-175r5). Naast de correcties die bij de vorige handen gesignaleerd zijn, heeft deze hand de tekst verbeterd door letters weg te krabben. Op zo'n radering staat een *s* in *sijn* (105v16). Ook verplaatst deze hand tekst. De vereiste woordvolgorde is met behulp van de letters *a* en *b* aangegeven. De bedoelde volgorde is *a willige b arme* (77v19-20). De niet-gecorrigeerde fouten wijken niet af van de eerder gesignaleerde. Dezelfde hand 4 haalt een *s* door na *t* in *verandert* (174r17-18).

Hand 5 (f. 125r-164v) voegt toe, haalt door, verbetert uit bestaande tekens en overschrijft letters net als de hiervoor genoemde. Er zijn (delen van) letters ten onrechte blijven staan, woorddelen en woorden abusievelijk herhaald. Ook ontbreken ze soms. Daar komen bij schrijffouten als *gedaer* (135v14) voor *gedaen*, en *hoei* (137v14) voor *hoe*.

Hand 6 (f. 165r-203v). Naast de eerder genoemde toevoegingen is die van een §-teken te noemen na *stilheit* (187v9) en in de linkermarge (195v15). Daarnaast corrigeert deze hand door middel van doorstrepen, raderen, verbeteren uit bestaande letters en overschrijven.

In 182v15 staat wel een representant na *verworpenheit* maar geen paraagraafteken. Bij *gebuete* (185v18) ontbreekt een abbreviatuur voor *r*. Kenmerkend is voorts het structureel te vaak weergeven van een tilde, zoals boven de tweede *e* in *genadenrijcker* (165v6) ondanks de vermelde *n*. De andere typen fouten zijn hiervoor al genoemd.

Hand 7 (f. 212r-243v) radeert *wy zijn een* (227r4) zo dat de tekst nog leesbaar is en schrijft er nieuwe tekst boven: *In hem gae der tijt*. Ook in

221r10-11 is een groot stuk tekst geradeerd. In tegenstelling tot hand 4 geeft deze hand door middel van correctietekens de juiste volgorde van woorden aan: *enigen* dient voor *soen* (218v12) gelezen te worden. De fouten – het zijn er weinig – zijn dezelfde als hiervoor genoemd.

Hand 8 (f. 244r-251v) heeft een *h* met superscripte *t* bij *guetheit* (246r2) boven de tekst toegevoegd. Bij de fouten is het opvallend dat deze hand net als hand 6 vaak een tilde vermeldt waar deze niet verwacht wordt, zoals die boven *y* in *mynnende* (249v18). Deze hand maakt geen schrijffouten.

Hand 9 (f. 252r-267v) voegt een teken en een woorddeel toe, haalt een abreviatuur, een letter en een woord door, radeert een teken en verbetert uit een letter. Op grond van inlastekens moet *volcomen* (251v1) gelezen worden na *is* en niet na *Dat*; ook moet volgens inlastekens *konsten* (266r7) voor *wijsheit* gelezen worden. In een beperkt aantal gevallen is te veel tekst geschreven en ontbreekt tekst. Opvallend is het grote aantal taal- en schrijffouten: *ghij te niet sijn* *gegaen* (254r8), *nynne* (254v16) voor *mynne*, *ende* (256r9) voor *en*, *geeweest* (259r13) voor *geweest*, *greijt* (259v9), *mt* (261v9) voor *mit* en *myemant* (263v2) voor *nyemant*.

ONDERSTREPING EN HAAR FUNCTIE

Per hand gaan we na op welke manier de kopiist onderstreping gebruikt heeft.

Hand 1 (f. 1r-34v en f. 204r-211v) heeft namen als *Jhesus*, en equivalenten in een andere naamval of synoniemen als *Jhesu*, *Jhesum*, *Christus* en *Jhesum van Nazareth* onderstreept.

In f. 204r-211v betreffen de onderstrepingen voornamelijk de naam van God en synoniemen. Ook een parafrase van een tekst uit het Oude Testament wordt onderstreept waar deze in verband wordt gebracht met het optreden van Jezus: f. 204r12-15. Verder komen onderstrepingen voor in combinatie met paragraaftekens (f. 206v9). Het gebruik van onderstrepingen is niet consequent: in f. 206v10 is *Maria* onderstreept, maar vier regels verder niet; dit geldt ook voor de godsnamen. In tekst 35 komen paragraaftekens voor bij een opsomming. In drie gevallen is ook sprake van onderstreping: *Dat jerste*, *Dat derde*, *Dat vierde*, *Dat vijfte*. Bij *Dat ander* in deze reeks, dat aan het begin van de regel staat, ontbreken paragraaftekens en onderstreping.

Hand 2 (f. 35r-75v) begint met de Latijnse tekst *Ego sum via et veritas et vita*. In deze tekst zijn meer en ook andere woorden, woordgroepen en zinsgedeelten dan bij de vorige hand onderstreept. Van f. 35 en 36 vermeld ik: *cristus Jhesus*, *cristo*, *mensheyt*, *godheyt*, *Paulus seyt*, *god*, *godlicker wercken*, *cristus tot sijnen jongeren*, *god sijn*, *van god*, *Daer af spreect sunte Pauwel*, *sunte Pauwel spreect*, *meysteren*, *Hier af spreect sunte pauwel*, *gode*, *Dat is cristum Jhesum* en *tot sijnen vaderen etcetera*. In de volgende tekst zijn veel woorden, op vergelijkbare wijze als in het eerste traktaat,

onderstreept. Ook nu weer zijn allerlei namen in verband met God en autoriteiten als Dionysius, een *meyster* en Augustinus onderstreept.

Hand 3 schrijft een korte tekst op f. 76r-76v. Hierin is alleen het woord *Cristus* onderstreept; andere woorden die naar God verwijzen niet.

Hand 4 (f. 77r-124v en 173v19-175r5). Het aantal onderstrepingen is veel geringer dan bij hand 2. Het gaat nu niet alleen om autoriteiten die geciteerd worden, de naam Maria en koren van engelen, of synoniemen van God, ook functioneert een onderstreping ter markering van een nieuwe eenheid: *anderde trappe, etcetera, Die vierde trappe*; ook sleutelbegrippen zoals *caritate* (f. 80v7) worden af en toe onderstreept. Verderop in de codex zijn de namen *Dauid* en *Abysaack*, alsmede synonieme aanduidingen voor God: *godheit* en *ewige wijsheit* onderstreept. Ook het woord *mensheit* (nl. van God) is onderstreept.

Hand 5 heeft een lange tekst geschreven, *Des geestes bouwe*, en een korte, *Een inwendige sprack der zielen myt Jhesum*. De onderstrepingen staan vrijwel steeds daar waar autoriteiten aan het woord komen: bijv. *sunte Dyonisius* (f. 157r13), *Sute* (lees: *Sunte*) *Bernardus* (157v16-17) en *Sunte Augustinus* (f. 158r20). Ook ter aanduiding van afzonderlijke leden van een opsomming gebruikt de kopiist dit middel: *Die yerste cracht, Die derde, Die vierde* en *Die vijften*, alle op f. 131r. Het enige paragraafteken, hier gecombineerd met tekstgeleding, vond ik in deze tekst op f. 127r20 ¶ *Ten yersten*. Een enkele keer wordt *christus* of *christo* onderstreept. In tekst 18, een berijmde dialoog, wordt de sprekerswisseling gemarkeerd door het gebruik van onderstreping; soms is daarbij een stukje van de directe rede meegenomen; ook kan er een paragraafteken voor staan: *Die Here O ziele* (f. 164r16) en ¶ *Die ziel* (f. 164v2).

Hand 6 (f. 165r-203v) heeft voornamelijk teksten van Suso gekopieerd. De onderstrepingen verschillen ten dele van die in voorgaande teksten. De eerste onderstreping op f. 165r betreft een deel van de vertaling van het Latijnse opschrift: *Nigra sum sed formosa filie iberusalem* als *Ick byn swart mer gracioselick ende schoen onder die dochteren van jherusalem*. Er zijn nog enige langere tekstgedeelten onderstreept: *sunte Agneten ... mynne versmadden* (f. 173v6-8) en *Vlieticht v ... menschen scheid* (f. 173v12-13). Daar hoort ook de onderstreping van langere Latijnse tekst bij: *Reginum mundi ... quem amau* (f. 177r10-13). Voorts worden de namen van de sprekers onderstreept: *Moerynne* en *Salomon*, alsmede (bewerkte) bijbelcitaten in het Middelnederlands, *Ick byn een worme ende geen mensche*, en in het Latijn, *sicut pellis salomonis*, aansprekingen als *Mijn kijnt, Kijnt mijn, Mijn zaerte gemyde vrientelicke here*,⁹⁹ en *Here* en *O here*, autoriteiten als Paulus,

⁹⁹ Soms betreft het ook de doelgroep van de tekst, zoals op f. 175r7-8 ¶ *O du mijn gemynde kijnderkens*; deze worden op f. 174v18 aangesproken als *ghi reyne meechden*.

Athanasius en *Sunte Bernaert*, bijbelse figuren als Tobia, Job, David en *Abysaack*; ook God en benamingen als *Jhesus Cristus*, *Jhesus*, *soens*, *wtten vader*, *hemelsche vader* en *ewiger wijsshet* zijn onderstreept. Onderstreping kan ook de tekstgeleding ondersteunen. In combinatie met een paragraafteken komen voor *Dat ander* en *Dat derde*, *Drie dijngen* en *Dat yerste*.

Hand 7 (f. 212r-243v) heeft vijf teksten van Eckhart afgeschreven. Enige geleding vindt plaats door onderstreping: een tussenwerpsel om aandacht te vragen *Eya* (f. 212r10), inleiding op een indirecte vraag *Nu mocht yemant vragen* (f. 212r17-18), aandacht vragen voor een volgende stap in de uitleg *Nu merct* (f. 212v4-5) en de parafrase van een deel van het opschrift *Jhesus gijnck op een borchsken* (f. 214r2) en *is dit casteel of borchsken* (f. 219r2). Ook de godsnaam wordt vaak onderstreept: *heer ihesus cristus* (f. 212r5-6), *ihesus* (f. 213r5), *ihesum* (f. 213r12), *vader*, *soen*, *heyilige geest* (f. 219v13-14). Verder wordt een autoriteit genoemd: *als sunte pauwel spreect* (f. 215r19-20). Deze kenmerken gelden mutatis mutandis voor de andere teksten van deze hand, met dien verstande dat tekst 38 veel meer autoriteiten kent, dat de fasen van ontwikkeling in tekst 39 wel met paragraaftekens, al dan niet in combinatie met onderstrepingen, aangegeven worden: *Hoe comt dat* (f. 229r2), *Nu wat bedudet dat* (f. 229v17), *Sich wildi my doer god helpen* (f. 230r9), *Hier van seggen die meysters* (f. 230v4), *Nu hoert* (f. 231v3).

Hand 8 (f. 244r-251v) heeft een blok van drie teksten vervaardigd: een onderrichting voor de vrijdag na midvasten, gevolgd door twee teksten van Gerlach Peters. Alleen in de eerste daarvan komen onderstrepingen voor bij de godsnaam: *Jhesus mynne* (f. 249r5) en *ihesu* (f. 250r12, 250v4).

Hand 9 schrijft de laatste vijf teksten van het verzamelhandschrift. In tekst 45 komt geen geleding voor door tussenkopjes of paragraaftekens. De onderstrepingen betreffen alleen *cristus* (f. 253v12) en *cristo ihesu* (f. 254r11). In tekst 46 en 47 ontbreken onderstrepingen. Tekst 48 heeft onderstrepingen om een opsomming aan te geven: *Dat anderde* (f. 261r10), *dat derde* (f. 261r11), enz., en om de godsnaam te accentueren: *Cristus* (261v1) en *Cristus Jhesus* (f. 263v4). In de laatste tekst is Dionysius de autoriteit; zijn naam is onderstreept. Dit geldt ook voor de naam *cristus*. In een geval wordt een lid van een opsomming voorafgegaan door een paragraafteken (*Dat derde* f. 266v3); in alle andere gevallen vindt onderstreping plaats.

De grafische opmaak van deze teksten is eenvoudig gehouden omdat het niet de bedoeling was de nieuwsgierigheid van de kijker te prikkelen, maar het lezen en begrijpen van de tekst te ondersteunen.¹⁰⁰

100 Zie Hofman 2000, 169-194.

FEUGEN EN HET HANDSCHRIFT

Zoals hiervoor al gemeld is, heeft G. Feugen als assistente van Titus Brandsma zich ook met Gaesdonck ms. 16 ingelaten. Ze heeft inhoudsopgaven vervaardigd voor de verschillende albums met foto's van handschriften. Van een aantal teksten heeft zij voorts getypte afschriften gemaakt.¹⁰¹ Ook heeft ze de minder goed leesbare plaatsen op de foto's in de albums met pen verduidelijkt. Ten slotte heeft zij in 1938 een catalogus verzorgd van de inhoud van de albums van de Brandsma-collectie.

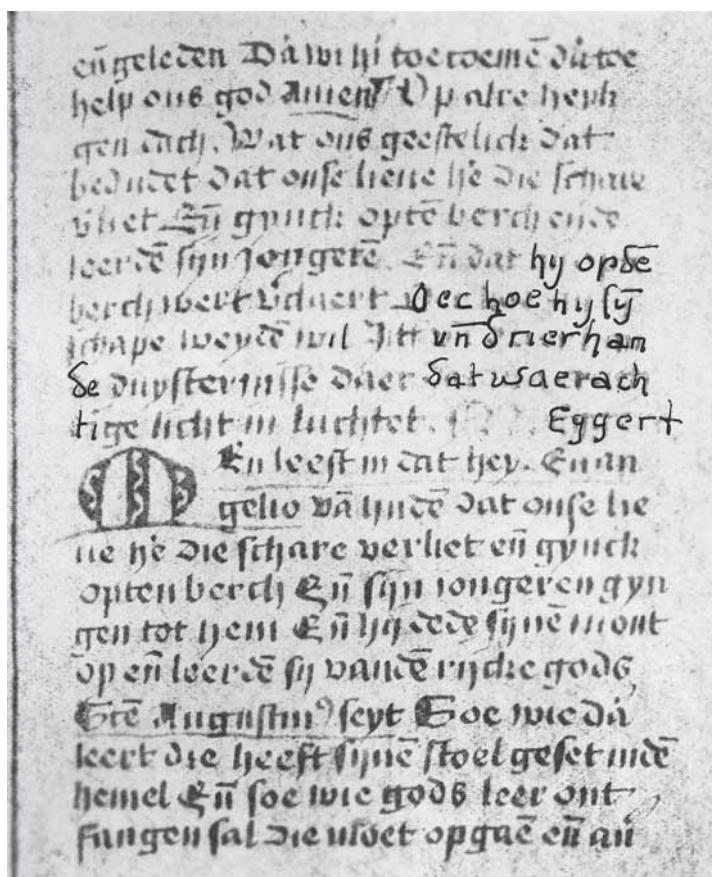
Getuige een eigenhandige aantekening voorin de fotoalbums 26, 27 en 28 heeft G. Feugen tussen augustus en september 1938 de foto's vergeleken met de negatieven en de foto's bijgewerkt.¹⁰² Waar de tekst op de foto's moeilijk leesbaar was, heeft zij de Middelnederlandse tekst met pen overgetrokken. Soms imiteert ze het handschrift, soms ook gebruikt ze modern schrift. Op f. 96r19 is *it* in *mit* overgetrokken; ook heeft zij enige letters overgetrokken van *groet*, *mennichuoldich* en *geweest*. In modern schrift heeft zij *een* geschreven over *geenicht* (101v2) heen. Van het woord *ward* (f. 125v18) is alleen de *d* overgetrokken; bovendien heeft ze, kennelijk zonder aanleiding, achter dit woord een *e* toegevoegd. In de rechtermarge heeft zij op f. 152v11 achter *ba-* tussen haakjes (*ven*) met pen genoteerd. Van een woord geeft zij soms twee lezingen: in de set foto's op het Titus Brandsma Instituut is *brudegums* te lezen, terwijl die in het Nederlands Carmelitaans Instituut *brudegoms* vermeldt. In een paar gevallen was de kwaliteit van de foto zo slecht dat Feugen de tekens in twee of meer regels na elkaar verbeterd heeft. Dit is bijvoorbeeld het geval op f. 229v1-2 en f. 233v9-14. In de linkermarge van f. 236v voegt zij met pen de abbreviatuur voor *nota* met pen toe.

Soms staat er in de marge met potlood een aantekening. In de passiegedeelten van de evangeliënharmonie gaat het om de bron van de bijbeltekst. Ter hoogte van f. 3v16 staat in de linkermarge *Luc. 22*, in de linkermarge van f. 4v1-3 staat *Matth* en daaronder 26; in diezelfde marge staat ter hoogte van r. 18-20 een verwijzing naar *Joh. 13 of 15*. In de linkermarge van f. 29v staan verwijzingen naar Marcus, Lucas en Johannes. Dit betreft grove verwijzingen naar verzen of groepen verzen. In de eerste drie teksten worden echter ook woorden en woordgroepen uit de verschillende evangeliën ingelast. Op f. 233v staat in de linkermarge ter hoogte van r. 11 *ver-*

101 Op het TBI worden de typoscripten van teksten uit albums bewaard. Ze voldoen absoluut niet aan de moderne wijze van editeren; zij moeten dan ook met zeer grote voorzichtigheid gebruikt worden.

102 Op het titelblad van album 28 heeft zij met (kroontjes)pen geschreven: 'met de negatieven vergeleken en bijgewerkt Sept. 1938 F.'

Afb. 12 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 239r (retouches door G. Feugen).

bergē, omdat de *r* in *verbergē* in dezelfde regel niet goed leesbaar geworden is. Mogelijk is dit de hand van Titus Brandsma, maar het kan ook de hand van Feugen zijn.

BESLUIT

Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift is op zijn vroegst rond 1550 en waarschijnlijk pas in de jaren ca. 1560-1570 in het Arnhemse Sint-Agnienklooster ontstaan. Codicologische eenheden met clusters van teksten, geschreven door verschillende handen, zijn daar door één hand van initialen voorzien en in één band gebonden. Het ligt voor de hand dat deze tekstenverzameling daarna een plaats gevonden heeft in de kloosterbibliotheek. Toen het klooster tijdens de Reformatie in de problemen kwam, is een aantal banden van het Arnhemse klooster in Gaesdonck terechtgekomen. Daartoe behoorde ook dit handschrift met mystieke teksten, ook al treffen we in tegenstelling tot andere codices geen eigendomsmerk van een klooster voor of achter in het boek aan. In 1701 is het zeker in Gaesdonck,

getuige het jaartal op f. 1. Tot 1939 heeft het vervolgens onafgebroken deel uitgemaakt van de collectie. In de jaren dertig van de vorige eeuw werd de codex op initiatief van prof. dr. Titus Brandsma gefotografeerd. In 1944 is het handschrift, dat in 1939 uit veiligheidsoverwegingen naar Münster was overgebracht, daar verloren gegaan. Op basis van de bewaard gebleven foto's was het mogelijk het vernietigde handschrift als het ware uit zijn as te doen herrijzen.

OVERZICHT VAN DE INHOUD

Het overzicht van de inhoud vermeldt per tekst:

- het tekstnummer (de indeling in teksten gebeurt op basis van de opmaak van het handschrift, met name op grond van de initialen)
- de identificatie van de tekst en de auteur, indien bekend. Als deze gegevens niet door het handschrift zelf gegeven worden, dan worden deze tussen vierkante haakjes geplaatst. In het geval dat de tekst geen opschrift heeft, wordt een noodnaam tussen vierkante haakjes geplaatst, die doorgaans ontleend is aan de beginwoorden. De vertaalde Middelnederlandse teksten in dit handschrift vertonen allerlei bewerkingswijzen, variërend van letterlijke en complete Middelnederlandse vertaling tot Middelnederlandse excerpten, parafrase of compilatie van de oorspronkelijke tekst. De bewerkingswijze is niet steeds aangegeven bij de identificatie van de teksten.¹⁰³
- het opschrift (cursief)
- de foliumnummers
- het incipit
- Ed.: de editie van de tekst naar dit handschrift; of, indien voorafgegaan door 'vgl.' naar een ander handschrift. In dit laatste geval kan het ook gaan om afwijkende versies van de tekst. Indien er een editie naar het Gaesdonckse-traktatenhandschrift is, worden eventuele andere edities niet vermeld.
- Opm.: alle verdere opmerkingen over deze tekst, onder andere de verwijzing naar de verdere literatuur.

¹⁰³ Vgl. ook eerdere beschrijvingen van de inhoud van dit handschrift in Borchling 1914, nr. 6, 129-130; Beuken 1934, 317-337; Mak 1936, 115, 279-281; Feugen 1938, 41-45; Gruijs 1968, 41-45; Deschamps 1975, 171-172; Hövelmann 1967; Hövelmann 1968, 53 nr. 8; Axters 1970, 312-313; Ubbink 1978, 143-155; Kohl 1980 II, 153-167; Jan van Ruusbroec 1981, 128, 294 nr. 124; Biemans 1984, 155-156; Krämer 1989-1990 I, 284-285; Stooker en Verbeij 1997, nr. 145; Faesen 2003, 80-83.

DEEL I (f. 1-75)**Eenheid I (f. 1-75)***Hand 1 (f. 1r-34v)*

- 1 [Passiegedeelte I uit de eerste evangeliënharmonie gebaseerd op de Noord-Nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament¹⁰⁴], *Hier begynt dat auontmael ons heren Jhesu Christi gelijck alsoe dat die vier Euangelisten beschrijven* 1r-15v Inc.: Dje festdach der ioden naecten die paeschen geheyten was
- 2 [Passiegedeelte II uit de eerste evangeliënharmonie gebaseerd op de Noord-Nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament], *Hier begynt die passie ons heren Jhesu Christi. gelijck soe si die vier Euangelisten beschrijven* Nota bene. 15v-34v
Inc.: Als Jhesus dit gesproken had Ende die lauesanck geseyt
Opm.: vanaf f. 23v is de tekst verdeeld over zes getijden: *Die pryem, Die tercie, Die sext, Die noen, Die vesper, Die compleet*

Hand 2 (f. 35r-75v)

- 3 [*Gaesdonckse traktaten*, traktaat I] 35r-45r
Inc.: Ego sum via / et veritas / et vita / Dese woerde spreect cristus Jhesus
Ed.: Van Dijk 2000, 93-135
Opm.: door Pfeiffer 1851, 243-251 is het traktaat toegeschreven aan Bruoder Franke von Kölne (München Cod. germ. 133), met in aansluiting een fragment van Pfeiffer 1857, II, 493 traktaat X *Von armuot des geistes*. Door Preger 1864, 163 op basis van de kortere redactie in München Cod. germ. 214 aan Eckhart toegeschreven (zie Beuken 1934, 323-324). Zie ook: Axters 1953, II, 178-195, 514evv, 558; Axters 1972, 341-348; Ubbink 1978, 148-154. Gedeelten uit traktaat X doen sterk denken aan formuleringen uit Eckharts preek over hetzelfde thema in Quint 1936-1976, II, nr. 52. Een versie van dit traktaat komt ook voor in hs. Berlijn, Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, mgq 1079, f. 191v-196r (afkomstig uit het klooster Nazareth bij Gelre). Zie ook Quint 1940, 288; Quint 1936-1976, 83; Tax 1980, 1099-1101.
- 4 [*Gaesdonckse traktaten*, traktaat II] 45r-53v
Inc.: Dat die mynnende ziel vertoernt dat is hoers selues bekennenisse
Ed.: Van Dijk 2002, 112-121
Opm.: volgens Beuken 1934, 324 bestaat dit traktaat gedeeltelijk uit materiaal dat reeds aan Eckhart toegeschreven wordt: *Von dem Zorne der Sêle* (Pfeiffer 1857, II, 542) en fragmenten uit dl. 2 en 3 van het traktaat *Von der Uebervart der Gottheit* (Pfeiffer 1857, II, 495). In dezelfde volgorde komen verschillende van deze stukken voor in het Neurenbergse Eckharthandschrift (Cent. IV 40, 43rb-44ra) (zie Jostes 1895, nr. 37 p. 32-35). Volgens de BNM zijn f. 47v-48v een parafrase van

¹⁰⁴ Deze vertaling wordt ook wel het *Nieuwe Testament van de Moderne Devotie* genoemd en toegeschreven aan Johannes Scutken.

pseudo-Richard van Sint-Victors *Explicatio in Cantica Canticorum*. Zie De Bruin 1940, 267-268 nr. 109; Axters 1944-1946, I, 25-29, 275-276; Spaapen 1945; Hap 1975, I, 168-173; Mertens 1983, 274-276; Schellekens 1990, 113, 126.

- 5 [Gaesdonckse traktaten, traktaat III] 53v-59v
Inc.: Dje heylicheyt en is niet te recht / die den anderen / een borden is /
- 6 [Gaesdonckse traktaten, traktaat IV] 60r-64r
Inc.: Svnte Johan sprect / God was dat gewaer licht / dat daer verluchtet elcken menschen.
Opm.: het betreft een mystieke parafrase van Joh. 1:9-14.
- 7 [Gaesdonckse traktaten, traktaat V] 64r-75v
Inc.: Iherusalem / staet op in die hoecht ende schouwe al om die glorie / die daer comen sal / van dinen god /

DEEL II (f. 76-164)

Eenheid II (f. 76-124)

Hand 3 (f. 76r-v)

- 8 *Een vrijnt gods* 76r-v
Inc.: Item soe wie wil wesen een wtuercaren gods vrijnt
Ed.: Beuken 1936, 299-300
Opm.: zie Beuken 1934, 320

Hand 4 (f. 77r-124v)

- 9 [Jan van Ruusbroec, *Van seven trappen* (verkorte en bewerkte redactie, I)], *Dit is genamen wtten graden der mynnen. Zeer schoen. Here Johannes Rusbroeck* 77r-105r
Inc.: Heilich leuen is der mynnen graet / mit soeuen trappen /
Opm.: zie Beuken 1934, 320; ed. Reypens en Schurmans 1944-1948, 223-272; Deschamps 1972, 164-165; Moereels 1976; Faesen 2003, 80-83 et passim (Ga)
- 10 [Jan van Ruusbroec, *Van seven trappen* (verkorte en bewerkte redactie, II)], *Van drie eygenschappen der schouwender zielen. die wt enen leuende gront coemen / daer wij gode mede geenicht sijn bauen reden ende oeffeninge van doechden* 105r-107r
Inc.: Een puer insien. zuyuer van geest. ende ende reyne van gedachten Dese sijn drie eygenschappen / der schouwender zielen.
Opm.: zie nr. 9
- 11 [Jan van Ruusbroec, *Van seven trappen* (verkorte en bewerkte redactie, III)], *Hoe dat dat edelste van alle leuen is / bauen alle bekenen ende weten. een grondeloes nyet weten. wt Rusbroeck* 107r-114v
Inc.: Dat edelste / ende dat hoechste datmen leuen mach. in tijt ende in ewicheit
Opm.: zie nr. 9

- 12 [Jan van Ruusbroec, Brief II (excerpt)], *Van drie punten / daer dat volmaecte schouwende leuen in geoeffent wort / in drien wijsen. Wt Ruysbroeck. Nota bene.* 114v-118r
 Inc.: Dat volmaecte schouwende leuen wort geoeffent in drien wijsen. ende elck heeft drie punten
 Ed.: De Baere e.a. 1991, 571-575
 Opm.: zie ook De Baere e.a. 1991, 504-505
- 13 [pseudo-Ruusbroec], *Hoe dat die heilicheit nyet en is gelegen / in smaeck / noch in zueticheit / genaemen wt Ruysbroeck* 118r-121v
 Inc.: Ghi sult weten / dat die heilicheit des menschen niet en leyt. in smaeck noch in zueticheit
 Opm.: zie Beuken 1934, 320; Lievens 1980, 214-221, m.n. 219-221. De tekst komt niet uit een van Ruusbroecs werken. De tekst werd geïdentificeerd door Faesen 2003, 80-83 sub 7 als pseudo-Richard van Sint-Victor, *Explicatio in Cantica canticorum*, hst. 33, maar het is ons niet duidelijk met welke passage in het betreffende hoofdstuk de tekst geïdentificeerd moet worden.
- 14 [Johannes Tauler, preek Vetter 60 (bekorte redactie), Middelnederlands], *Hoe wij enen voertganck doen sullen Doer vier sunderlinge eygenschappen diemen god toeleyt. wt Tauleri* 121v-124r
 Inc.: Hoe wael god / een lutter wesen is / ende een woestijne der stilre eensamheit. ...
 Opm.: Beuken 1934, 320-321 heeft de overeenkomstige langere Middelhoogduitse redactie van deze preek aangetroffen in Vetter 1910, 276 nr. 60 onder de titel *Dis is ein gut lere*. Zie ook Axters 1970, 312 en Lieftinck 1936.
- 15 [Wat mensche hem seluen alre meest voer nyet acht]
 Inc.: Wat mensche hem seluen alre meest / voer nyet acht / ende hem seluen verdruckt in nederheit 124r-124v
 Opm.: Beuken 1934, 321 vermoedt dat dit stukje ook van Tauler is.

Eenheid III (f. 125-164)

Hand 5 (f. 125r-164v)

- 16 [Geestboec], *Hier begynt des geestes bouwe dat ons voel onderscheits gheeft hoe men inden geest wysselick wanderen sal* 125r-164r
 Inc.: Sequere me / onse lieue here seyt volgt my nae
 Opm.: Middelnederlandse tekst ook in Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 19565; Parijs, Bibliothèque de l'Arsenal, 8209; Parijs, Bibliothèque Nationale, Ms. néerl. 37 (excerpten). De Duitse overlevering in nog eens drie handschriften: Augsburg, Universitätsbibliothek, III. 1. 4° 41; Melk, Stiftsbibliothek, 705 (excerpten); Nürnberg, Stadtbibliothek, Cent. VI 46 h; Salzburg, Universitätsbibliothek, M. I. 476. De auteur moet een geleerde geestelijke geweest zijn; hier en daar zijn citaten van Eckhart aan te wijzen. (Schneider 1980, 1157-1158). De tekst in Gaesdonck onderscheidt zich volgens Scheepsma in aanzienlijke mate van die in het Brusselse handschrift (Scheepsma 2001, 283-284 en n. 23). Zie ook Beuken 1934,

321; Quint 1940, 114, 181, 269evv; Steer 1966, 72; Deschamps 1972, 149-151 nr. 48; Reynaert 1978, 16 n. 6.

17 *Een inwendige sprack der zielen myt Jhesum* 164r-v

Inc.: Och ick heb soe voel te lijden Het staet my aen van allen sijden

Ed.: Borchling 1914, 129-130

Opm.: deze dialoog tussen de Heer en de ziel bevat vele resten van rijm. De tekst is in het handschrift als proza geschreven. Zie ook Beuken 1934, 321.

DEEL III (f. 165-267)

Eenheid IV (f. 165-203)

Hand 6 (f. 165r-174r en 175r5-203v); hand 4 (f. 175r2-4)

18 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XII, Middelnederlands], *Nigra sum sed formosa filie iherusalem sicut tabernacula cedar sicut pellis salomonis* 165r-170r

Inc.: Ick byn swart mer gracioselick ende schoen onder die dochteren van jherusalem

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 439-444

Opm.: zie De Vreese 1900-1902, II, 469; De Man 1926; Beuken 1934, 321; Daniëls 1946; Axters 1970, 312; Beckers 1971; Jan van Ruusbroec 1981, 180-182, nr. 67; Deschamps 1989

19 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief V, Middelnederlands], *Sonet vox in auribus meis vox enim tua dulcis et facies tua decora* 170r-171v

Inc.: Alsoe sprekt die mynnen ziel van hoeren gemynden Laet dijn stemme luyden in mijnnen oren

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 423-425

20 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XXII, excerpt, Middelnederlands] 171v

Inc.: Och mijn kint holdt di tot alre stondt in desen gront

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 472, r. 13-17

Opm.: ten dele rijmende tekst als bladvulling

21 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XI, Middelnederlands], *Audi fili mi disciplinam patris tui* 172r-173v

Inc.: Hoert mijn lieue kijnder sprekt die ewige wijsheit die getrouwe vermaninge vws vaders

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 437-439

22 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief I en II, Middelnederlands], *Hoe wij verlaten sullen al dat wij hebben ende werden een coningynne des hemelschen brudegums cristi ihesu. Nota bene* 173v-179v

Inc.: In dier tijt / doe die coninck Dauid / sijn ioncheit inden dienst gods had auergebracht

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 406-410

-
- 23 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XXVI en *Briefbüchlein*, Brief XI, Middelnederlands], *Pone me ut signaculum super cor tuum. nota bene* 179v-181v
Inc.: Set my als een mynnenteiken op dijn hert Dit begeert die ewige wisheit van sijnre bruet aldus
Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 479-480, 391-393
- 24 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief IV, Middelnederlands], *Habitat lupus cum agno. Nota bene* 181v-185r
Inc.: Doe die naetuer in hoeren natuerlicken loop was doen oeffenden een yege werck dier sijn eygen werck
Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 420-423
- 25 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XXIII en XXIV, Middelnederlands], *Exiui a patre meo et veni in mundi iterum relinqua mundum et vado ad patrem. Nota. et attendite.* 185r-189v
Inc.: Ick byn gecomen van mijnen vader in die werlt Nv wil ick weder die werlt laten ende gaen tot mijnen vader
Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 472-477
- 26 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XV, Middelnederlands], *Surge aquilo et venie auster perfla ortum meum entfluunt aromata illius* 189v-192v
Inc.: Stant op noerden wijnt ende comt suyden wijnt ende doerweyt mijnnen hof. ende sijne waelruckende cruden sullen bloeyen.
Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 451-454
- 27 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XXI, Middelnederlands], *In omnibus requiem quesivi.* 192v-195r
Inc.: Ick heb in allen dijngen rust gesocht. spreect die ewige wijsheit
Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 468-470
- 28 [O mensche gedenckt dijns doots] 195r
Inc.: O / mensche gedenckt dijns doots ende cristus leuen ende lijden
Opm.: berijmde bladvulling
- 29 [O mensche geuet een guet exempel] 195r-v
Inc.: Onse here seyt. / O mensche geuet een guet exempel
Opm.: zonder markeringsteken volgt dit stukje proza op de voorafgaande rijmtekst.
- 30 *Dje wijsheit spreeckt totten discipel* 195v
Inc.: Dje tijt mijnre passien ende die vren mijns doots Heb ick van ewicheit ver-caren
Opm.: derde bladvulling
- 31 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief X, XVI en XVIII, Middelnederlands] 196r-200v

Inc.: Keer weder keer weder sunamitis Dese woerden staen geschreuen in der mynnen boeck

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 434-437, 455-457, 461

- 32 [Henricus Suso, *Großes Briefbuch*, Brief XIII, *Briefbüchlein*, Brief VI, Middelnederlandse vertaling], *Absolon fili mi quis mi det wt ego morier prote Nota bene et adtendite etcetera* 200v-203v

Inc.: O kijnt mijns herten. wie geuet my / dat ick voer di sterue

Ed.: vgl. Bihlmeyer 1907, 444-445, 378-381

Eenheid V (f. 204-211)

Hand 1 (f. 204r-211v)

- 33 *Een schoen sermoen hoemen dat heilige cruce aenbeden sal* 204r-210r

Inc.: Gelyck Moyses dat metalen serpent verhieff inder woestijnen. Alsoe sal des menschen soen opuerheuen werden.

Opm.: zie Beuken 1934, 321

- 34 [Meister Eckhart, Preek Pfeiffer 77, Middelnederlands], *Wt meyster Eggert. van der heiligen drieuoldicheit* 210r-211v

Inc.: God sprack. wij willen maken den mensche nae onsen beelde ende. gelyckenisse.

Ed.: vgl. Pfeiffer 1857, II 249-251

Opm.: zie Beuken 1934, 330; Ubbink 1978, 145; Axters 1970, 312

- 35 [Meister Eckhart / Dionysius Areopagita?, *Ontledicht u van allen dijngen*] 211v
Tekst: § Sunte Dyonisius. Ontledicht v van allen dijngen. om te bekennen dat alre opperste guet. Nota.

Opm.: bladvulling, waarschijnlijk ontleend aan een van de volgende preken van Eckhart (zie f. 222r: *Hier van seyt sunte Dyonisius Wilt v ontledigen van allen dijngen. ende geeft v om te bekennen dat opperste guet*). Zie Beuken 1934, 322 en 330.

Eenheid VI (f. 212-251)

Hand 7 (f. 212r-243v)

- 36 [Meister Eckhart, Preek Quint 2, Middelnederlands], *Op die woerde des heyligen ewangelijx Daer ihesus gijnck in een casteel Ende een wijf die martha hiet hem ontfienck hem in hoer huys. Meyster Eggert* 212r-220r

Inc.: Onse lieue here ihesus cristus gijnck op een borchsken ende hij wert ontfangen van eenre ionckfrouwen die een wijf was

Ed.: Ubbink 1978, 15-60

Opm.: preek over Lucas 10:38: *Intravit Iesus in quoddam castellum*. Zie Quint 1936-1976, I, 21-45 (nr. 2); zie verder Beuken 1934, 330; Axters 1970, 312; Ubbink 1978, 145.

- 37 [Meister Eckhart?, Preek, Middelnederlands], *Hoe alle creaturen van god wtulieten / als een licht om te apenbaren dat verborgen licht dat god seluer is. Hoe wy dat opperste guet sullen bekennen. Een sermoen. Meyster Eggert 220r-226v* Inc.: O Here god almechtige coninck alle dijngen sijn in dijne gewalt
Opm.: Pfeiffer 1851, 238-243 schreef deze preek – op basis van een enkel handschrift – toe aan ‘Der Kraft von Boyberg’. Volgens Preger 1866, 435 en 468 is het een traktaat van Eckhart. Ook in Oxford, Bodleian Library, Cod. Laud. Misc. 479 wordt deze preek – in een minder uitgebreide redactie – aan Eckhart toegeschreven (zie Ubbink 1978, 145). De tekst uit het Oxfordse hs. is gepubliceerd in Strauch 1919, nr. 60 p. 127. Dezelfde korte tekst staat in het Neurenbergse Eckharthandschrift (zie Jostes 1895, nr. 20 p. 17). Een fragmentje van deze preek in Schönbach ‘Altdeutsche Funde’, in: *ZfdA* 35 (1891), 222-225 (zie Beuken 1934, 325-326); de tekst vertoont grote overeenkomst met die in de Taulerdruk (Bazel 1521, tweede druk 1522) tegenover de door Strauch en Jostes gepresenteerde teksten (zie Beuken 1934, 330).
- 38 [Preek *Ein heilig sprichet das si heilikeit* en excerpten uit Johann von Sterngassen, *Der von Sterngassen sprach, das lûterkeit des herzen edeler wêre*, Middelnederlands], *Op sunte Johannes baptisten auont wat daer is volheyt der tijt ende alles wens. ende wat die mensche hijndert god te bekennen, Meyster Eggert 226v-233v* Inc.: Het is een heylige die spreekt Dat is heylicheyt dat wy bekennen wat wy waren voer der tijt
Opm.: volgens Beuken 1934, 326 bestaat het eerste deel uit de preek *Ein heilig sprichet das si heilikeit* (ed. Wackernagel 1876, 163-166 LXII, 544-546); de volgende delen van deze preek worden toegeschreven aan Johannes van Sterngassen: *Der von Sterngassen sprach, das lûterkeit des herzen edeler wêre* (zie Pfeiffer 1851, 253-258); de volgorde van de delen komt overeen met die van een tekst uitgegeven door Preger 1866, 479evv; Preger schreef de tekst toe aan Eckhart op grond van de aanduiding *dem Meister*, de stijl en de inhoud, en de inkleding van de gedachtegang; kritiek op deze visie leverde Strauch in *Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 9 (1883-1884), 131; in de toeschrijving aan Eckhart is dit Gaesdonckse handschrift uniek. Volgens Beuken 1934, 327 is deze toeschrijving mede ook door de subjectieve toon ongeloofwaardig. Wel neemt hij aan dat het eerste deel van Johannes van Sterngassen is. Er is een grote verwantschap met de tekst in de Bazelse Taulerdruk (Bazel 1521, tweede druk 1522) tegenover de door Wackernagel en Pfeiffer gepresenteerde teksten (zie Beuken 1934, 330). Zie ook Beuken 1934, 330, Kors 1991, 166; Moschall 1983, 113; Axters 1970, 313; Ubbink 1978, 145-146.
- 39 [Meister Eckhart(?), Preek Pfeiffer 57, Middelnederlands], *Een sermoen opten kersdach Hoe wy onse menschelecke natuer sullen verbergen in die godlicke natuer cristi op dat nyemant onser crancheit en bekent Meyster Eggert 233v-239r* Inc.: Een lere spreekt Eya ricker god hoe wael my wort wanneer mijn liefste vrucht gebaert
Ed.: vgl. Pfeiffer 1857, II 181-184 (nr. 57)
Opm.: Beuken 1934, 328, 330; Ubbink 1978, 146. Er zijn elementen die vóór, en elementen die tegen Eckhart als auteur pleiten (zie Beuken 1934, 328; Ubbink

1978, 146; Axters 1970, 313). De tekstinterpolaties komen overeen met de tekst in de Taulerdruk (Bazel 1521; tweede druk 1522); aan het slot is er een identieke bekorting.

- 40 [Meister Eckhart, Preek Quint 72, Middelnederlands], *Op alre heyiligen dach. Wat ons geestelick dat bedudet dat onse lieue heer die schare verliet Ende gynck opten berch ende leerden sijn jongeren. Ende dat hij opten berch wert verclaert Oec hoe hij sijn schapen weyden wil Jtem van drier hande duysternisse daer dat waerachtige licht in luchtet. Meyster Eggert* 239r-244r
 Inc.: Men leest in dat heyliche Euangelio van huden dat onse lieue heer die schare verliet ende gynck opten berch
 Ed.: vgl. Quint 1958-1976, III, 232-254 (nr. 72)
 Opm.: preek over Matteüs 5:1: *Videns Iesus turbas ascendit in montem*. Zie Pfeiffer 1857, II, 314-317 (nr. 98); Beuken 1934, 328, 330; Axters 1970, 313; Ubbink 1978, 146-147.

Hand 8 (f. 244r-251v)

- 41 [Meister Eckhart, Preek Quint 26, Middelnederlands], *Des vrydaechs nae myd-vasten een onderwysinge hoemen den vader sal aenbeden inden geest ende inder waerheit etcetera* 244r-248v
 Inc.: Djt is geschreuen in sunte iohans ewangelio / ende van langer reden segge ick nv een cleijn woerdeken
 Ed.: vgl. Quint 1936-1976, II, 19-36 (nr. 26)
 Opm.: preek over Joh. 4:23: *Mulier, venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate*. Zie Pfeiffer 1857, II, 57-60 (nr. 11); Beuken 1934, 329, 330; Axters 1970, 313; Ubbink 1978, 147. Volgens Ubbink is de Middelnederlandse tekst op een aantal plaatsen corrupt.
- 42 [Gerlach Peters, *Soliloquium*, Middelnederlandse vertaling, hst. 35], *Datmen onsen heer ihesus sal aensien mit tweerhande gesiecht genaemen wtten regulier* 248v-251r
 Inc.: Wanneer dat herte een luttel begijnt te belasten dat sal den ynwendigen mensche toe hant toevoegen den gesicht des brudegoms
 Ed.: Mak 1936, 279-281
 Opm.: zie Mak 1936, 115, 244-246, 279-280; Jan van Ruusbroec 1981, 189-190, nr. 72; Kors 1991, 49-63, 63-66
- 43 [Gerlach Peters, *Soliloquium*, Middelnederlandse vertaling, hst. 36 en hst. 25 (excerpt)], *Welcke dat is die vruchten alre geestlijcker oeffenynghe ende wtwendige sacramenten wtten seluen* 251r-v
 Inc.: Alle dingen scherpelijcke aen te sien ende in eenre hande puer wesenlicke gebruckynghe der sympelre waerheit
 Ed.: Mak 1936, 279-281
 Opm.: zie Mak 1936, 115, 246-247 en 281. Het laatste deel, *mer geern derven dat ons geen moet en is Soe voel als in onsen gront heylich ende zalich syn / alsoe veel warden onse wtwendige dingen daervan geheilicht ende god ontfanckelyck amen*. (transcriptie Mak 1936, 218 r. 33-37), is een citaat uit hoofdstuk 25.

Eenheid VII (f. 252-267)*Hand 9 (f. 252r-267v)*

- 44 [*Want alsoe als die man is*] 252r-254r
 Inc.: Want alsoe als die man is alsoe verstaet hij die reden Ende alsoe als hi van bynnen beuoelt alsoe is hi te vreden geset
- 45 [*Onse heer sprack wij willen enen mensche maken nae onsen beelde*] 254r-v
 Inc.: Onse heer sprack wij willen enen mensche maken nae onsen beelde Dat die mensche is nae god gebeelt dat leyt inden wercken
- 46 [Meister Eckhart, Preek Quint 52, Middelnederlands] 254v-260v
 Inc.: Dje ewige waerheit dede op sijnen mont der wijsheit ende sprack Salich sijn die armen van geest want dat hemelrike is hoer
 Ed.: Beuken 1934, 332-337; Ubbink 1978, 62-94
 Opm.: Preek over Mattheus 5:3: *Beati pauperes spiritu*. Zie Pfeiffer 1857, II, 280-284 (nr. 87); Beuken 1934, 322, 329, 330-331; Quint 1958-1976, II, 478-524 (nr. 52)
- 47 [Meister Eckhart(?), *Het vraechden een ioffer meister Eggert wat sij doen solde dat si mocht comen totter hoechster volcomenheit Nota*. 261r-264v
 Inc.: Mijn lieue dochter seyde hij / wiltu een recht naeuolger sijn des leuens ons heren Jhesu cristi soe salstu aen di hebben vijf punten
 Opm.: het slot van deze Meister-jofferdialog komt overeen met Pfeiffer 1857, II, 448-475 traktaat VI. Ook is er overeenstemming met een deel uit een preek: Quint 1958-1976, II, nr. 26; een Middelnederlandse redactie in hs. Brussel KB, 3067-73, gepubliceerd in De Vooy 1905, 81-85 (bijlage IV). Voor f. 264r-264v zie Pfeiffer 1857, II, 623-627 spreken 66-70 in: 'Meister Eckehartes Wirtschaft', 627.12-26. Zie voorts Quint 1958-1976, II, 33.6-34.2. Zie Beuken 1934, 322; Quint 1936-1976, 379; Lüders 1956; Deschamps 1967; Ubbink 1978, 194-195, 209-210; Jan van Ruusbroec 1981, 148, nr. 46.
- 48 [Pseudo-Meister Eckhart, *Diu Zeichen eines wârhaften Grundes*, Middelnederlands] 264v-267v
 Inc.: Een meyster spreckt het comen voel luden tot claren verstandenissen ende tot claren onderscheide der beelden ende formen
 Ed.: vgl. Pfeiffer 1857, II, 475-478 (nr. VII); De Vooy 1905, 76-79 (bijlage II)
 Opm.: Preger 1874-1893, III, 5 evv. en 17 evv.; De Vreese 1900-1902, II, 639-663 (hs. Vv), inz. 642-643; Beuken 1934, 314, 323; Lievens 1963, 59; Axters 1970, 145-146; Reynaert 1978, 15-16, nr. 5; Ubbink 1978, 154; Jan van Ruusbroec 1981, 147, nr. 46; *Verfasserlexikon*, dl. 10 (1999), 1522-1525

Verantwoording van de editie

De teksten zijn diplomatisch uitgegeven conform de richtlijnen van de reeks Middel-eeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden.¹⁰⁵ De volgende punten verdienen een nadere toelichting. De nummers verwijzen naar de richtlijnen.

15.1 Omdat er verschillende handen ieder met hun eigen karakteristiek werkzaam zijn geweest, is van hand tot hand beslist of de *i* en *j* in woorden als *in* als *i* of *j* zijn weergegeven. Soms is het onderscheid echter nauwelijks te maken.

15.8 Het is niet altijd duidelijk of een kopiist een hoofdletter of een kleine letter gebruikt heeft. Op grond van duidelijk gebruik in de omgeving is een keuze gemaakt.

21.1 In de editie zijn de afzonderlijke teksten steeds door enkele witregels gescheiden, ongeacht de situatie in het handschrift. Ook rond de opschriften is ruimte opengelaten, ofschoon de kopiist nergens een witregel gegeven heeft.

105 Zie Mertens 1994, 184-191.

Afkortingén

Hieronder volgt een overzicht van de afkortingen die in het handschrift voorkomen. Bij de verschillende afkortingstekens wordt van elke hand, geplaatst tussen vierkante haakjes, een voorbeeld gegeven.¹⁰⁶

1. bovengeplaatste horizontale streep
 - a. boven een vocaal voor het weglaten van een *m* of *n* ('nasaalstreep'):
 - [1] 1r1 auōtmael (auontmael), 1v2 hē (hem), 2r1 Petrū (Petrum)
 - [2] 35r4 leuē (leuen), 36r4 hē (hem)
 - [3] 76r1 vrijt (vrijnt)
 - [4] 77r8-9 opclȳmen (opclymmen), 77r1 genamē (genamen), 173v19 sullē (sullen)
 - [5] 129v2 suēmen (suemmen 'zwemmen'), 125r2 hoemē (hoemen)
 - [6] 165r1 sū (Lat. sum), 168r8 v̄mers (vmmers), 183v9 vrōmen (vrommen; streep staat boven *me*), 177r10 mūdi (Lat. mundi), 165r5 vā (van), 190v14 sījnen (sijnnen; streep staat boven *jn*)
 - [7] 212r4 hē (hem), 212r1 heyliḡē (heyligen), 235v8 volūtas (Lat. voluntas)
 - [8] 245r20 n̄vm̄erm'e (nvmm̄ermeer), 244r1 sijnē (sijnen)
 - [9] 252r12 hē (hem), 252r3 bījnen (bijnnen)
 - b. boven *q* (voor *ue*) en *p* (voor *re*)
 - [6] 192r18 neq̄ (Lat. neque)
 - [7] 217v20 p̄dekijn (predekijn)
 - [8] 250r14 p̄sentierē (presentieren)
 - c. vast teken in de afkorting van het voegwoord *ende*, waar het boven de *n* van *en* staat (eñ): [1 2 3 4 5 6 7 8 9]
 - d. bij contractie:
 - [1] 3r2 hebñ (hebben), 15v4 bñ (Lat. bene)
 - [2] 35r3 xp̄s Jhs̄ (cristus Jhesus), 57r2 p̄r n̄r (Lat. pater noster), 59v18 Gebñd̄iet (Geben̄ediet)
 - [3] 76r12 xp̄i (cristi)
 - [4] 77r13 hebñ (hebben), 81v12 gebñd̄ijt (geben̄edijt), 78r1 Xp̄m (Christum), 174r1 xp̄i (christi), 87v2 dm̄atioenē (dominatioenen), 102v14 priar̄chen (patriarchen), 102v17 Sctūs (Lat. Sanctus), 102v18 Stūs (Lat. Sanctus)

¹⁰⁶ De globale indeling in vijf groepen op basis van het type afkortingsteken (hieronder nrs. 1-5) is overgenomen van drs H. Mulder (zie De Graaf 1980, 296).

- [5] 125r21 hebñ (hebben), 125v10 xpo (*christo*), 146r7 xps (*christus*), 126r5 Stē (*Sunte*), 156r14 Jhm̃ (*Jhesum*)
 [6] 166v5 hebñ (hebben), 167r16 xpi (*cristi*), 186r9 Xpm̃ (*cristum*), 177r12 dñi (Lat. *domini*), 192v15 oñbus (Lat. *omnibus*), 172r1 pr̃is (Lat. *patris*), 173v6 stē (*sunte*)
 [7] 212r6 xps (*cristus*), 236v19 xpo (*cristo*), 215r19 stē (*sunte*), 102v18 Stūs (Lat. *Sanctus*)
 [8] 245r10 hebñ (hebben), 246v19 segñ (seggen), 248v2 bidñ (bidden), 244r12 stē (*sunte*)
 [9] 253v12 xps (*cristus*), 254r11 xpo (*cristo*), 259r15 Stē (*Sunte*)

2. hoger geplaatste apostrof

a. voor het weglaten van *r* plus *e* (doorgaans *er*) of alleen *r*

boven *v* of *u* (voor een 'v')

- [1] 1v2 v'raden (*verraden*), 9r14-15 wtu'carē (*wtuercaren*)
 [2] 35r7 v'staē (*verstaen*), 35v14-15 au' al (*auer al*)
 [3] 76v5 v'driet (*verdriet*), 76r2 wtu'carē (*wtuercaren*)
 [4] 77r19 v'enicht (*verenicht*), 78r12 zuu'heit (*zuuerheit*), 98r12 natu' (*natuer*), 174r4 au'gebracht (*auergebracht*)
 [5] 131r12-13 v'weruē (*verweruen*), 126v11 wtu'carē (*wtuercaren*), 158v3 creatu' (*creatuer*)
 [6] 165r10 v'wonderen (*verwonderen*), 166r3 au' (*auer*)
 [7] 212v6 v'nuft (*vernuft*), 222v2 selu' (*seluer*), 223v7 creatu' (*creatuer*)
 [8] 246v4 v'bergē (*verbergen*), 244v5-6 toeu'laet (*toeuerlaet*), 245r9 creatu' (*creatuer*)
 [9] 254r3 v'borgē (*verborgen*), 263v15 au'mids (*auermids*)

links (of rechts) van een klinker:

- [1] 4v5 w'a (*waer*), 2v15 H'e (*Here*), 2v20 antw'oden (*antwoerden*)
 [2] 35r4 w'ah^t (*waerheyt*), 56v2 geba'ē (*gebaren*), 44r9 h'e (*heer*), 42v17-18 w'edē (*werden*), 36r9 hi' om (*hier om*), 35r17 v'o (*voer*),
 [3] 76r12 w'a (*waer*), 76r20 geh'osamh^t (*gehoersamheit*)
 [4] 78v12 d'a (*daer*), 174v10 onwandelb'a (*onwandelbaer*), 77r16 H'e (*Here*), 86r4-5 we'edich^t (*weerdicheit*), 174r17-18 v'and'et (*verandert*), 84r11 v'o (*voer*), 174v16 v'otijts (*voertijts*)
 [5] 129r2 d'a (*daer*), 125r19 h'e (*here*), 152v9 ho'e (*hoer*), 135v5 v'o (*voer*)
 [6] 168v8 w'a (*waer*), 166r2 h'e (*here*), 172v6-7 w'eken (*werken?*), 84r11 v'o (*voer*)
 [7] 212r2 D'a (*Daer*), 212r5 h'e (*heer*), 222r19 w'eckē (*wercken*), 213r9 H'i om (*Hier om*), 212r4 h'o (*hoer*)
 [8] 244r10 w'ah3 (*waerheit*), 245r20 nvm̃erm'e (*nvm̃mermeer*), 249v12-13 beg'-een (*begeren*), 246r10 ber'ot (*beroert*)
 [9] 252r9 d'a (*daer*), 254r12 h'e (*heer*), 252r10 di'e (*dier*), 255v12 h'o (*hoer*)

na een medeklinker:

- [1] 1v12 vad' (vader), 7r2 troest' (troester)
- [2] 35r7 Naed' (Naeder), 49r8 onberuerlick' (onberuelicker), 41r12 mytt' (myt-ter)
- [3] 75r9 sond' (sonder), 76r20 tott' (totter)
- [4] 82v10 sond' (sonder), 91r17 yerst' (yerster), 174v11 geestelick' (geestelicker)
- [5] 129v7 gued' (gueder), 135v12 iam' (aimer), 137v20 pijnadelick' (pijndelicker)
- [6] 169v5 ind' (inder)
- [7] 215v1 vad's (vaders), 214v18 wtt' (wtter), 212r13 ioff' (ioffer), 223v3 godlick' (godlicker)
- [8] 244r9 ond'wijsinge (onderwijsinge), 246v6 meyst's (meysters), 244r13 lang' (langer), 249r7 begeerlijck' (begeerlijcker)
- [9] 252v19 d' (der), 252r14 datt' (datter), 254v17 des' (deser), 255v2 wtwendig' (wtwendiger), 259r11 werck' (wercker)

b. bij contractie:

- [1] 1r2 Jhu' (Jhesu), 14v18 Jsrl' (Jsrael), 32v6 Jhrl'm (Jherusalem)
- [4] 78v8 Jh'm (Jhesum), 85r5 jh'o (jheso), 174r1 ih'u (ihesu)
- [6] 174r1 ih'u (ihesu), 165r1 ihrl'm (iherusalem)
- [7] 212r2 ih's (ihesus), 212r5 ih'us (ihesus)
- [8] 250r12 ih's (ihesus), 248v13 ih'us (ihesus)
- [9] 254r11 ih'u (ihesu), 261v1 Xp'us (Cristus)

c. bij suspensie

- [9] 261r1 Egg' (Eggert)

3. doorhaling van of krul aan letter of letterdeel

p met streep door de staart voor *per*:

- [2] 39r3 psoenē (persoenen)
- [4] 82v4 psoenē (persoenen)
- [5] 127v1 psonen (personen)
- [6] 169r10 psoenen (persoenen), 189v19 £~pfla (Lat. *perfla*)
- [7] 219v3 psoenē (persoenen)
- [9] 253r3 psoene (persoene)

p met krul aan de staart voor *pro*:

- [1] 19r7 ppheten (propheten)
- [2] 38v16 ppheet (propheet), 56v4 puen (prouen)
- [4] 77r16 ppheet (propheet)
- [6] 177r11 ppter (Lat. *propter*), 179r19 pfitalick (profitilick)
- [7] 226v19 pphete (prophete)

krul aan lange eind-s, -t of -c

[2] 45r16 z^c (*etcetera*)

[4] 83v13 on^f (*onser*)

[5] 134v4 De^f (*Deser*), 159v17 geest^r (*geestes*)

[7] 216r19 de^f (*deser*), 239r8 it^r (*item*)

[8] 250r11 on^f (*onser*)

4. superscripte letters

voor *r* plus de superscripte vocaal:

[1] 20r17-18 pⁱncen (*pryncen*)

[4] 86v5 sac^ament (*sacrament*), 87r11 pⁱncen (*pryncen*)

boven *q*:

[6] 192r18-19 aliq^a (Lat. *aliqua*)

bij suspensie:

[1] 15v4 No^a (*Nota*), 17r3 zc^a (*etcetera*), 31r14 Ma^a (*Maria*), 34v16 Aⁿ (*Amen*)

[3] 76v20 Aⁿ (*Amen*)

[4] 79v18 zc^a (*etcetera*), 98r12 Ma^a (*Maria*), 124r7 bn^e (*bene*), 124v20 Aⁿ (*Amen*)

[5] 141r11 zc^a (*etcetera*), 141v14 a^e (*anderde*)

[6] 190r10 zc^a (*etcetera*), 179v6 no^a (*nota*), 179v6 bn^e (*bene*), 195v21 Aⁿ (*Amen*)

[7] 226v8 Aⁿ (*Amen*)

[8] 251v21 Aⁿ (*Amen*)

[9] 261r3 no^a (*nota*), 259r15 S^e (*Sunte*)

h met superscripte *t* voor *heit* aan het eind van een woord:

[1] 10v8 gerechtich^t (*gerechtigheit*)

[2] 35r4 w'ah^t (*waerheyt*)

[3] 76r20 geh'osamh^t (*gehoersamheit*)

[4] 78r11 reynich^t (*reynicheit*), ionch^t (*ioncheit*)

[5] 126v10 werdich^t (*werdicheit*)

[6] 165r16 swaerth^t (*swaertheit*)

[7] 212v16 waerh^t (*waerheyt*)

[8] 244v4 ewich^t (*ewicheit*)

[9] 252r19 gelatēh^t (*gelatenheit*)

5. bijzondere of conventionele tekens

het 3-teken:

[2] 38v6 d3 (*dat*)

[4] 88v13 n3 (*nyet*)

[6] 171r4 n3 (*niet*)

[7] 225r11 d3 (*dat*)

[8] 244v13 n3 (*niet*), 244r7 d3 (*dat*), 244r10 w'ah3 (*waerheit*), 248v14 m3 (*mit*)

[9] 261v10 n3 (*niet*)

hoger geplaatst 9-teken:

- [1] 20v15 Christ⁹ (*Christus*)
- [2] 38v11 Dionysi⁹ (*Dyonisius*)
- [4] 92r19 ald⁹ (*aldus*)
- [5] 125r15 Augustin⁹ (*Augustinus*), 147r19 geest⁹ (*geestes*)
- [6] 170r12 aurib⁹ (*Lat. auribus*)
- [7] 222r7 Dyonisi⁹ (*Dyonisius*)
- [8] 244r6 paul⁹ (*paulus*)
- [9] 257v19 ald⁹ (*aldus*)

het z-teken voor *et* in de afkorting van *etcetera*: [1 2 4 6 9]

6. punt na of punten rondom een afkorting

bij suspensie:

- [1] 32r8 hei. (*heiliger*)
- [2] 40r14 hey. (*heyliche*)
- [4] 81r20 .h. (*heiligen*)
- [5] 128v14 h. (*heilige*), 125r19 lic. (*lieue*)
- [6] 165r2 salo. (*salomonis*)
- [7] 224v11 .h. (*heyliche*), 219v14 hey. (*heyliche*), 212r4 M. Meyster), 233v14 .M. (*Meyster*), 213r7 seg. (*seggen*)

7. zonder punt of afkortingsteken

- [8] 246v18 H (*Heilige*)
- [9] 264c10 he (*hemelschen*), 264c10 zc (*etcetera*)

1r Hier begynt dat auontmael ons heren [1]
 Jhesu Christi ghelijck alsoe dat die vier
 Euangelisten beschrijuen

4 **D** Je festdach der ioden naecten
 die paeschen geheyten was
 Ende Jhesus seyde sijnen discipu
 len Ghi weet dat nae twe 4
 8 en dagen paesschen wesen sal. ende des men
 schen soen sal auergeleuert warden dat hi
 gecruyst warde Doe vergaderden die pryn
 cen. ende die olden des volcks inden hof des 8
 12 pryncen der priesteren die Cayphas heit
 Ende maecten enen raet dat si Jhesum mit loes
 heiden holden mochten ende doeden Ende si sey
 den Niet opten festdach – op dat mach 12
 16 schien gheen gerucht onder den volck en
 warde. want si ontsagen dat volck Die
 viant ghyne in Judas / wes toenaem
 Schariot heit een vanden Tweluen. Ende hi 16
 20 ghyne hen ende sprack mitten pryncen der prie
 1v teren. ende mitter meesterschap / hoe hi
 hem verraden mocht Ende hi seyde tot hem.
 Wat wildi my gheuen / ende ick sal hem 20
 4 v auer leueren Ende si worden blijde ende laef
 den hem gelt te gheuen Ende setten Dertich
 sylueren penningen hem te gheuen / ende hi laef
 dent Ende socht een bequaem tijt. dat hi 24
 8 oen auer leueren mocht / sonder den scha
 ren. Voerden festdach van paesschen
 als Jhesus wijst dat sijn vre quam / dat
 hi auerghaen sold / ghaen van deser 28
 12 werlt totten vader. Want hi die sijn ge
 mynt had / die inder werlt waeren myn
 den hi si int eynde Die dach quam dat
 men gheen geheuen broet en at Jn 32
 16 welcken men dat paeschlam slachten
 most Opten yersten dach datmen gheen
 geheuen broet en at gyngen die discipu
 len tot Jhesum ende seyden. Waer wiltu dat 36
 20 wi di bereyden dat paeschlam te eten
 2r Ende hi sande Petrum / ende Johannem ende sey
 de Ghaet ende bereyt ons dat paesch-

	lam dat wijt eten <i>Ende</i> sy seyden. Waer	40
4	wilstu dat wi dat bereyden <i>Ende</i> hi seyde tot <i>hem</i> Siet als ghi in die stat ghaet	
	sal v gemoeten een mensch een kan wa	
	ters dragende / volcht <i>hem</i> int huys daer	44
8	hi inghaet. <i>ende</i> segt den weerdt vanden huyse Die meyster seit di. Mijn tijt	
	is by / by di beghae ick mijnen paeschen	
	mit mijnen discipulen. Waer is die eet	48
12	kamer. daer ick dat paeschlam mit mijnen discipulen eten mach <i>Ende</i> hi sal v	
	wijsen een groet eetkamer toegemaect	
	<i>ende</i> all daer bereyt Si ghingen hen <i>ende</i>	52
16	vondent alst <i>hem</i> Jhesus geseyt had. <i>Ende</i> si deden als <i>hem</i> Jhesus gebaden had. <i>ende</i> be-	
	reyden dat paeschlam <i>Ende</i> alst auont	
	geworden was ghinck hi ten eten sitten	56
20	mit sijnen iongeren <i>Ende</i> doe dat auont	
2v	mael bereyt was. <i>Ende</i> doe die duuel toe hant int hert Judas Symons soen	
	van Scharioth gesajit had dat hi <i>hem</i>	60
4	verraden solde / <i>Ende</i> Jhesus wijst want <i>hem</i> die vader alle dingen in die hande ge-	
	geuen had. <i>ende</i> dat hi van god wtge-	
	ghaen was / <i>ende</i> weder tot god ghaet /	64
8	Stont hi op vanden auontmael. <i>ende</i> ley-	
	de af sijn cleder <i>Ende</i> als hi genamen had	
	een lynnen dweel / gorden hi <i>hem</i> Daer	
	nae dede hij water in een becken. <i>ende</i> be-	68
12	gan der discipulen voeten te wasschen. <i>Ende</i> te droegen mitter lynnen dwelen daer hi	
	mede gegort was Hi <i>quam</i> tot Symon	
	peter. <i>ende</i> Petrus seide tot <i>hem</i> Heer wasches	72
16	du my die voeten Jhesus antwoerden <i>ende</i> seide <i>hem</i> . Wat ick doe en weetstu nv nyet	
	mer naemaels salstut weten. Petrus	
	seide <i>hem</i> Du en salste mijn voeten nyet	76
20	wasschen in ewicheiden Jhesus antwoerden	
3r	<i>hem</i> Js dat ick di nyet en wasche / du en salste gheen deel mit my hebben. Doe sei-	

4	de Symon Peter / Heer nyet alleen mijn voeten. mer oeck hande <i>ende</i> hoeft Jhesus sei de <i>hem</i> Die gewasschen is die en behoeft nyet dan dat hi die voeten wassch. mer hi is altemael reyn <i>Ende</i> ghi sijt reyn.	80 84
8	mer nyet all. want hi wijst wie hi was die <i>hem</i> verraden sold Daer om seyde hi ghi en sijt nyet all reyn. Nae dat hi hoer voeten gewasschen had. <i>ende</i> sijn cle-	88
12	der nam / <i>ende</i> hi doe weder was ghaen sitten ten eten seyde hi <i>hem</i> . Weet ghi wat ick v gedaen heb. ghy heyt my meyster <i>ende</i> heer <i>ende</i> ghi segt wael. want	92
16	ick bynt Js dan dat ick v heer <i>ende</i> mey- ster v voeten gewasschen heb. soe sul- di oeck / die een des anders voeten was- schen Jck heb v een exempel gegeuen	96
20 3v	op dat als ick v gedaen heb. ghi oeck alsoe doet. Voerwaer voerwaer seg ick v. die knecht en is nyet meerre dan die gheen die <i>hem</i> gesant heuet Js dat	100
4	ghi dit weet / salich suldi wesen ist dat ghi doet Jck en seg nyet van v al- leen Jck weet wie ick <i>vercaren</i> heb. mer op dat die schrijftuer vervult warde	104
8	Die mijn broet eet / sal tegen my ophef- fen sijn versen. Want nv seg ickt v eert geschiet. op dat alst geschiet ghi gelooft dat ickt byn. Voerwaer voer	108
12	waer seg ick v Soe wie ontfangt die ick seynde die ontfangt my <i>Ende</i> die my ontfangt / die ontfangt den ghe- nen die my gesant heuet. <i>Ende</i> hi sey-	112
16	de tot <i>hem</i> Mit begeerten heb ick begeert dit paesschen mit v te eten. eer ick lij- den sal / Jck seg v dat ick van nv aen dat nyet eten en sal / tot dattet vervult	116
20 4r	warde inden rijcken gods Als si hoer auont- mael deden nam Jhesus dat broet <i>ende</i> dancten sijnen vader. <i>ende</i> hi benedident <i>ende</i> bracket <i>ende</i> ghaft sijnen discipulen	120
4	<i>ende</i> seyde. Neemt <i>ende</i> eet. Dit is mijn lichaem / dat voer v auergeleuert	

	sal warden. dat doet in mijnre gedenck-	
	nisse Ende hi nam den kelck ende dancten	124
8	sijnen vader ende ghaf oen hem ende seyde	
	Neemten ende deylden onder v / ende drynct	
	all daer van. Want dit is mijn bloet	
	des nyen testamentz dat voer v / ende voer	128
12	voel menschen wtgestort sal warden	
	in vergiffenisse der sunden. want ick seg	
	v dat ick voert meer nyet dryncken	
	en sal van deser vrucht des wijnstocks	132
16	tot dien dage toe / dat icken nye drync	
	ken sal / mit v in mijns vaders rijck Doe	
	Jhesus dat gespraecken had wart hi inden	
	geest bedroeft Ende hi getuychden ende sey	136
20	de Voerwaer voerwaer seg ick v	
4v	dat een van v. my verraden sal Doe sa-	
	gen die discipulen op malkanderen ende	
	twyeuelden van wyen hijt seyde Ende sij	140
4	worden zeer bedroeft. ende begonnen	
	onder hem te vragen wiet van hem waer	
	die dat doen solde Ende een yegelick be	
	gan te seggen Byn ickt yet heer Ende hi	144
8	antwoerden ende seyde Die die hant mit	
	my in die schottel steect / dese ist die	
	my verraden sal Des menschen soen	
	gaet als van hem geschreuen is. Mer	148
12	wee den mensche vermits wien des	
	menschen soen verraden sal warden. het	
	had hem guet geweest / had die mensch	
	nyet gebaren geweest Judas die hem	152
16	verriet antwoerden ende seyde Meyster	
	byn ickt yet. Hi seyde tot hem Du heb	
	stet geseit Doe was daer een van Jhesus	
	discipulen die hi mynden / rustende in sij-	156
20	nen schoet Dese wencten Symon Pe-	
5r	trus ende seyde hem Wie isset daer hijt	
	van seyde Hier om als hi rustende	
	was op die borst ons heren / seyde hi hem	160
4	Heer wie ist Jhesus antwoerden hem Dien	
	ist / dien ick dat genette broet gheef Ende	
	doe hi dat broet genet had. ghaf hijt Ju-	
	das Symon van scharioth En naeden	164
8	stuck broetz ghinck die viant in hem Ende	

	Jhesus seyde <i>hem</i> . Dat du doetste / doe haestelick Mer dat en wijst nyemant van dien	
12	die mit <i>hem</i> ten eten saten waer om hi <i>hem</i> dat seide Sommige waenden want Judas die buydel droech. dat <i>hem</i> Jhesus geseyt had koept dat tot den festdach ons	168
16	noet is. of op dat hi den armen wat geuen sold Als hi dan dat stuck broetz ontfangen had. ghynck hi rechteuoert wt Het was nacht. Doe hi wtgeghaen	172
20	was seyde Jhesus Nu is des menschen soen verclaert / is god verclaert in <i>hem</i> . ende herten god verclaert in <i>hem</i> seluen. ende rechtevoert / sal hi en verclaren. Kijnderkijns	176
5v	noch een luttel byn ick mit v Ghi sult my suecken / ende alsoe als ick den ioden seide. daer ick ghae / en moechdi nyet comen Ende ick seg v nv. ick gheef v	180
4	een nye gebot Dat ghi v mynt onderlinge / als ick v gemynt heb Op dat ghi v oeck mynt onderlinge Jn dien	184
8	sullen alle menschen bekenen dat ghi mijn discipulen sijt is dat ghi mynt onderlinge Symon petrus seide <i>hem</i> Heer waer	188
12	ghaetstu Jhesus antwoerden Daer ick ghae daer en moechstu my nv nyet volgen. mer du salste my naemaels	192
16	volgen. Petrus seyde <i>hem</i> Waer om en mach ick di nv nyet volgen Jck sal mijn ziel voer v setten. Jhesus antwoerden Dijn ziel salstu voer my setten	196
20	Voerwaer voerwaer seg ick v Die haen en sal nyet kreyen tot dattu my drie werf versaicken salste. V	
6r	hert en warde nyet bedroeft Geloefdi in god / geloeft oeck in my / Jn mijns vaders huys sijn voel woeninghen. waert anders / ick haddet v geseyt. Want ick	200
4	ghae v te bereyden een stede Ende ist dat ick ghae v te bereyden / ende maken v die stede / ick coem weder / ende sal v tot my nemen Op dat soe waer ick byn / ghi	204
8	oeck sijt Ende waer ick ghae weet ghi.	208

12	ende den wech weet ghi Thomas seyde tot hem Heer wi en weten niet waer du ghaetste. ende woe moegen wi den wech weten Jhesus seyde hem Jck byn die wech.	212
16	Die waerheit. ende dat leuen. Nyemant en coemt totten vader / dan vermitz my. Waert dat ghi my bekant hadt. ghi hadt oeck vmmer den vader bekent Ende voertmeer	216
20	suldi en bekennen / ende ghi hebt en gesien Philippus seide tot hem Heer toent ons den vader ende ons genuecht Jhesus seide Aldus voel tijts byn ick mit v / ende ghi en hebt	220
4	my nyet gekent Philippe / die my siet / siet oeck den vader Woe segstu toen ons den vader Geloefstu nyet dat ick inden vader byn. ende die vader in my is Die	224
8	woerde die ick spreek / en spreek ick van my seluen nyet Die vader die in my blij- uende is / doet die wercken Geloeft di nyet dat ick inden vader byn. ende die va	228
12	der in my is Geloefdet doch om der werc ken wil. Voerwaer voerwaer seg ick v. die in my geloeft die wercken die ick doe / sal hi oeck doen. Ende meerre wercken	232
16	dan dese sal hi doen. want ick ghae totten vader Ende soe wat ghi bidt in mijnen naem dat sal ick doen. op dat die vader inden soen verclaert warde Jst dat ghi wat bidt in	236
20	mijnen naem dat sal ick doen Js dat ghi my mynt / soe holt mijn gebade. Ende ick sal den vader bidden / ende hi sal v enen ander troester gheuen / op dat hi ewelick mit	240
4	v blijue den geest der waerheit / den die werlt nyet ontfangen en mach. want si en siet noch en bekent en nyet. Mer ghi sult hem bekennen / want hi sal by v blij-	244
8	uen. ende in v sal hi wesen Jck en sal v nyet laten vaderloes. Jck sal tot v comen Noch een luttel ende die werlt en siet	

12	my nyet te hant. Mer ghi siet my want ick leue / <i>ende</i> ghi sult leuen In dien dage suldi bekennen / dat ick in mijnen vader byn. <i>ende</i> ghi in my / <i>ende</i> ick in v Die mijn geba de heuet / <i>ende</i> die holt / die is die my mynt	248 252
16	Die my mynt / sal van mijnen vader gemynt warden. <i>ende</i> ick sal hem mynnen. <i>ende</i> sal hem my seluen apenbaren Doe seide hem Judas nyet die van scharioth Heer wat is ge	256
20 7v	schiet / dattu di ons di seluen apenba ren salste / <i>ende</i> nyet der werlt Jhesus ant woorden <i>ende</i> seyde hem Soe wie my mynt die sal mijn leerringe holden. <i>ende</i> mijn va- der sal hem mynnen. <i>ende</i> wi sullen tot hem co men / <i>ende</i> een woeninge by hem maken Die my nyet en mynt / die en holt mijn leringe nyet <i>Ende</i> dat sermoen dat ghi gehoert	260 264
8	hebt. dat en is my nyet / mer des vaders die my gesant heuet Dit heb ick v ge seit by v bliuende. Mer die troester die heilige geest / den die vader seynden sal in	268
12	mijnen naem / die sal v alle dingen leren <i>Ende</i> sal v bedueden alle dat ick v seggen sal. Vrede laet ick v / mijnen vrede gheef ick v Niet alsen die werlt gheeft / ghe- ue icken v. V hert en warde nyet be druct noch en ontsiet v nyet Ghi hebt gehoert / dat ick v geseit heb Jck ghae <i>ende</i> coem tot v. Waert dat ghi my myn	272 276
20 8r	den ghi solt v vmmer verblijden. want ick ghae totten vader. want die vader is meerre dan ick <i>Ende</i> nv seg ickt v eert geschiet. op dat ghijs geloeft alst ge schiet is. Te hants en sal ick nyet voel mit v spreken. want die prynce deser werlt coemt / <i>ende</i> in my en heuet hi nyet Mer op dat die werlt bekenne / dat ick den vader mynne / <i>ende</i> alsoe als my die vader dat gebot gegeuen heuet alsoe doe ick Staet op <i>ende</i> laet ons ghaen van hier. Jck byn die waer wijnstock. <i>ende</i>	280 284 288
12	mijn vader is die ackerman. Hi sal af doen alle rancken / die in my gheen vrucht	

	en brengen Ende alle rancken die vrucht brengen / sal hi reynigen / op dat si meer	292
16	vruchten brengen. Nu sijt ghi reyn / om dat sermoen dat ick v gesproken heb. Blij uet in my / ende ick in v Alsoe als een	
	ranck van hem seluen gheen vrucht bren	296
20	gen en kan / het en sij dat hi blijue in sij	
8v	nen wijnstock Alsoe oeck noch ghi / ten sij dat ghi blijuet in my Jck byn die	
	wijnstock. ghi sijt die rancken. Want	300
4	sonder my en moechdi nyet doen Ende soe wie in my nyet en blijuet. die sal	
	wtgeworpen warden als een ranck ende	
	sal verdorren Ende si sullen hem vergaderen /	304
8	ende werpenen in dat vuer. ende hi sal ver- barnen Js dat ghi in my blijuet ende	
	mijn woerde in v blijuen soe wat ghi	
	wilt suldi bidden / ende het sal v geschien	308
12	Jn dien is mijn vader verclaert dat ghi voel vruchten brengt / ende mijn discipu	
	len wart Alsoe als my die vader ge	
	mynt heuet. alsoe heb ick u oeck ge	312
16	mynt Blijuet in mijnre mynnen Js dat ghi mijn gebade holt soe suldi blijuen in	
	mijnre mynnen Alsoe als ick oeck die	
	gebade mijns vaders / gehalten heb. ende	316
20	blijue in sijnre mynnen Dit heb ick v	
9r	gesproken / op dat mijn blijtschap in v	
	sij / ende v blijtschap vervult warde Dat	
	is mijn gebot / dat ghi v onderlinge mynt	320
4	als ick v gemynt heb. Meerre myn en heuet nyemant / dan dat yemant sijn	
	ziel settet voer sijn vrienden Ghi sijt	
	mijn vriende / is dat ghi doet / dat ick v	324
8	gebyede Te hant en sal ick v nyet hey ten knechten. Want een knecht en weet	
	nyet wat sijn heer doet. Mer ick heb	
	v vriende geheiten. Want ick heb v kun-	328
12	dich gemaect alle dat ick van mijnen vader gehoert heb Ghi en hebt my	
	nyet wtuercaren. mer ick heb v wtuer	
	caren. Ende heb v geset. dat ghi ghaet en	332
16	brengh vrucht. ende dat die vrucht v blij	

	ue Op dat soe wat ghi mijnen vader	
	bid in mijnen naem dat hijt v gheef	
	Dat gebyede ick v dat ghi onderlinge	336
20	mynt Js dat v die werlt haet / weet	
9v	dat si eer gehaet heuet dan v Hadt	
	ghi vander werlt geweest. die werlt	
	had gemynt dat hoer was. Mer want	340
4	ghi vander werlt nyet en sijt. ende ick	
	v wtuercaren heb vander werlt. daer	
	om haet v die werlt Gedenct mijns	
	sermoens den ick v geseit heb. Die	344
8	knecht en is nyet meerre dan sijn heer	
	hebben si my vervolcht. si sullen v oeck	
	veruolgen. Hebben si mijn leerringe	
	geholden soe sullen si oeck die v holden. Mer	348
12	dit all sullen si v doen om mijnen naem	
	want si en kennen hem nyet die my gesant	
	heuet. Waer ick nyet gecomen ende had	
	ick hem nyet gesproken. si en hadden des	352
16	gheen sunde Die my haet die haet oeck	
	mijnen vader Had ick die wercken nyet	
	gedaen in hem / die nyemants anders gedaen	
	en heeft / si en haddens gheen sunde Mer	356
20	nv hebben sise gesien / ende hebben gehaet my	
10r	ende mijnen vader Op dat dat woerd ver	
	vult warde dat in hoerre ewen geschreuen	
	is Toe vergheefz hebben si my gehaet Wan-	360
4	neer die troester coemt den ick v seynden	
	sal vanden vader / den geest der waerheit	
	die vader voertroent. die sal getuych van	
	my gheuen Ende ghi sult oeck getuych ghe	364
8	uen. want van begynne sijt ghi mit my	
	Dit heb ick v geseit op dat ghi nyet ge	
	schandalisiert en wart Si sullen v buy-	
	ten die synagogen doen. ende die vre sal co-	368
12	men / dat elck die v doetet / sal waenen god	
	enen dienst te doen. want si den vader nyet	
	gekent en hebben noch my Mer dit seg ick	
	v / op dat als die vre coemt dat ghijt ge	372
16	loeft want ickt v geseit heb Dit en heb	
	ick v van begynne nyet geseyt / want ick	
	was mit v Ende nv ghae ick totten ghenen	
	die my gesant heeft. ende nyemant van v	376

20	<i>ende</i> vraecht my / waer ghaetstu. Mer want	
10v	ick v dit geseyt heb / soe heuet droefheit	
	v hert vervult. Mer ick seg v die waer	
	heit. Het is v nut dat ick ghae. want is	380
4	dat ick nyet en ghae / die troester en sal	
	nyet tot v comen Mer ist dat ick ghae	
	ick sal hem v seynden <i>Ende</i> als hi coemt dan	
	sal hi die werlt beryspen vander sunden. van	384
8	der gerechticheit. <i>ende</i> vanden ordel. Vander sun	
	den want si in my nyet geloeft en hebben	
	Vander gerechticheit want ick ghae totten	
	vader. <i>ende</i> te hantz en suldi my nyet	388
12	syen. Vanden ordel want die prynce de-	
	ser werlt is geordelt Noch heb ick v	
	voel te seggen / mer ghi en moeges nv	
	nyet dragen. wanneer die geest der waer-	392
16	heit coemt die sal v alle waerheit leren	
	Hi en sal van hem seluen nyet spreken. Mer	
	soe wat hi hoeren sal dat sal hi spreken. <i>ende</i>	
	wat toecoemende is / dat sal hi v baetschap-	396
20	pen Die sal my verclaren. want vanden mij-	
11r	nen sal hijt ontfangen <i>ende</i> salt v baetschap	
	pen Alle dat die vader heuet is mijn Daer	
	om seide ick dat hijt vanden mijnen ont-	400
4	fangen sal / <i>ende</i> salt v baetschappen Een lut	
	tel / <i>ende</i> te hant en suldi my nyet sien <i>Ende</i>	
	echter een luttel <i>ende</i> ghi sult my sien. want	
	ick ghae totten vader Doe seiden sommi-	404
8	ge van sijnen discipulen. wat is dat hi ons	
	seit Een luttel ghi en sult my nyet sien	
	<i>ende</i> echter een luttel / <i>ende</i> ghi en sult my sien	
	want ick ghae totten vader Hier om sey-	408
12	den si wat is / dat hi seit / Een luttel. wi	
	en weten nyet wat hi seit Jhesus beken-	
	den dat si hem wolden vragen / <i>ende</i> seyde tot hem	
	Daer van vraechdi onder v / want ick ge	412
16	seit heb Een luttel <i>ende</i> ghi sult my nyet	
	syen <i>Ende</i> echter een luttel / <i>ende</i> ghi sult my	
	sien Voerwaer voerwaer seg ick v	

	dat ghi weenen sult <i>ende</i> schreyen. Mer	416
20	die werlt sal <i>verblijden</i> Ghi sult bedroeft	
11v	warden Mer v droefheit sal in blijtschap	
	pen verwandelt warden. Wanneer een	
	wijf baert / soe heuet si droefheit <i>want</i>	420
4	oer vre is gecomen. Mer als si dat kijnt	
	gebaert heuet / toe hans en gedenct si des	
	drucks nyet om der blijtschappen wil	
	<i>Want</i> daer is een <i>mensche</i> gebaren inder	424
8	werlt <i>Ende</i> hier om heb di nv droefheit	
	Mer anderwerf sal ick v sien. <i>ende</i> v hert	
	sal <i>verblijden</i> <i>Ende</i> v blijtschap en sal v	
	nyemant af nemen <i>Ende</i> in dien dage en	428
12	suldi nyet yets vragen. Voerwaer voer	
	waer seg ick v Js dat ghi den vader yet	
	bidt in <i>mijnen</i> naem hi salt v gheuen Tot	
	nv toe en heb di nyet gebeden in mij	432
16	<i>nen</i> naem yets wat. Bidt <i>ende</i> ghi sult	
	ontfangen / op dat v blijtschap vol sij	
	Dit heb ick v in <i>gelijckenisse</i> gesproken	
	die vre coemt / dat ick v te hantz nyet	436
20	in <i>gelijckenisse</i> spreken en sal. mer apen-	
12r	baerlick sal ick v baetschappen van mij	
	<i>nen</i> vader Jn dien dage suldi bidden in mij	
	<i>nen</i> naem <i>Ende</i> nyet en seg ick v. dat ick den	440
4	vader sal bidden voer v. <i>want</i> die vader	
	selue mynt v / <i>want</i> ghi my gemynt hebt.	
	<i>ende</i> geloeft hebt / dat ick vanden vader byn	
	wtgeghaen Jck byn wtgeghaen van	444
8	den vader / <i>ende</i> byn gecomen in die werlt	
	Jck laet weder die werlt <i>ende</i> ghae totten	
	vader Doe seyden hem <i>sijn</i> discipulen Siet	
	nv sprechtstu apenbaerlick / <i>ende</i> du en seg	448
12	ste gheen <i>gelijckenisse</i> . Nv weten wi dat	
	tu alle dingen wetes. <i>ende</i> het di gheen noet	
	en is / dat di yemant vrage. in dien geloe	
	uen wi dattu van gode biste wtgeghaen	452
16	Jhesus antwoerden hem Nv geloeft ghi / siet	
	die vre coemt / <i>ende</i> si coemt te hantz / dat	

	ghi verstroeyt sult warden. een yegelick	
	in sijn eygen / <i>ende</i> ghi sult my alleen la	456
20	ten <i>Ende</i> ick en byn nyet alleen. want die	
12v	vader is mit my Dit heb ick v geseit op.	
	dat ghi vrede in my hebt Jnder werlt sul	
	di druck hebben. mer hebt betrouwen / ick	460
4	heb die werlt verwonnen Dit seide Jhesus	
	<i>ende</i> sloech sijn ogen op inden hemel <i>ende</i>	
	seyde. Vader die vre is gecomen <i>verlaer</i>	
	dijnen soen. op dat di dijnen soen <i>verlaer</i>	464
8	Alsoe alstu <i>hem</i> heues gegeuen gewalt al-	
	les vleysches Op dat all dattu <i>hem</i> gege-	
	uen heueste / oen gheef dat ewige leuen.	
	Dit is dat ewige leuen dat si di beken-	468
12	nen alleen enen waren god. <i>ende</i> Jhesum	
	Christum den du gesant heues Jck heb di	
	<i>verlaert</i> opter eerden Dat werck	
	dattu my gegeuen hebtste te doen / heb ick	472
16	volbracht <i>Ende</i> du vader <i>verlaert</i> my nv	
	by di seluen mitter claerheit / die ick	
	had / eer die werlt was by di Jck heb	
	dijnen naem den menschen geapenbaert	476
20	die du my gegeuen hebtste vander werlt	
13r	Si waeren dijn / <i>ende</i> du hebtste si my ge	
	geuen. <i>ende</i> si hebben die leringe gehouden	
	Nv hebben si bekent / dat alle dingen die	480
4	du my gegeuen hebtste / van di sijn. Want	
	die woerden die du my gegeuen heueste	
	heb ick <i>hem</i> gegeuen. <i>ende</i> si hebben si ontfan-	
	gen / <i>ende</i> waerlick bekent / dat ick van	484
8	di wtgeghaen byn / <i>ende</i> hebben geloeft dat	
	tu my gesant hebtste Jck bid voer <i>hem</i> .	
	mer nyet voer die werlt. Mer voer	
	die gheen die du my gegeuen hebtste.	488
12	Want si sijn dijn <i>Ende</i> alle dat mijn is dijn	
	<i>ende</i> all dat dijn is mijn <i>Ende</i> ick byn ver-	
	<i>claert</i> in <i>hem</i> . <i>ende</i> te hantz en byn ick nyet	
	in die werlt <i>Ende</i> dese sijn sunderlinge in	492
16	die werlt / <i>ende</i> ick coem totti Heilige va-	
	der beholt si in dijnen naem / die du my ge	
	geuen hebtste / op dat si een sijn als wi	
	een sijn Doe ick by <i>hem</i> was behueden	496
20	ick si in dijnen naem Die du my gegeuen	

13v	hebtste heb ick bewaert Ende nyemant van hem en is verlaren / dan die soen der verlarenheit ende der verdoemnisse Op dat die	500
4	schrijft vervult warde. Mer nv coem ick totti Ende dit spreek ick in die werlt op dat si mijn blijtschap vervult moe	
8	gen hebben in hem seluen Jck heb hem gegeuen dijn leringe. ende die werlt heuet si ge haet / want si vander werlt nyet en sijn	504
12	alsoe ick oeck vander werlt nyet en byn Maect si heilich inder waerheit Dijn woerdt is die waerheit Alstu my ge- sant hebtste in die werlt. heb ick dese in die werlt gesant Ende voer hem hei- lich ick myseluen. op dat si oeck inder	508
16	waerheit geheilicht sijn Jck en bid nyet alleen voer hem / mer oeck voer alle die gheen / die vermits hoeren woerden geloeuen sullen in my. Op dat si all een sijn / alstu	512
20	vader in my / ende ick in di. Op dat si oeck 14r in ons een sijn Op dat die werlt geloue dattu my gesant heues Ende die clærheit die du my gegeuen hebtste / heb ick hem ge	516
4	geuen Op dat si oeck een sijn / soe wi een sijn Jck in hem / ende du in my. Op dat si vol bracht warden in een. ende die werlt be	520
8	ken dattu my gesant heueste. ende dattu si heueste gemynt / alstu my gemynt heueste Vader die du my gegeuen hebtste / ick wil waer ick byn / dat si daer oeck mit my sijn. Op dat si syen mijn clærheit die du	524
12	my gegeuen heueste. want du hebtste my gemynt voer dat die werlt gemaect was Gerechtige vader die werlt en heuet di nyet bekent Ende dese hebben bekant. want	528
16	du my gesant heueste Ende ick heb hem dij nen naem konde gemaect ende ick sal hem kon de maken. Op dat die mynne / daer du my mede gemynt heues / in hem sij / ende ick in hem	532
20	Doe geschyeden een twijstinge onder hem	536

14v	wie van <i>hem</i> die meeste scheen te wesen Ende Jhesus seyde tot <i>hem</i> Die coningen des volcks hebben heerschappye auer die oer	540
4	ende die macht auer <i>hem</i> hebben / warden wael dadich geheyten. Mer ghi alsoe nyet mer die die meeste onder v is / die war	
8	de als die mynste Ende die een voergan ger is / die warde als een dienre. want wie is meerre / die ten eten sittet of die dient Js hijt nyet die sittet. Jck byn int middel van v als die dient Ghi sijt	544
12	die mit my gebleuen sijt in mijnre tri- bulacien of becaringen Ende ick beset v dat rijck als my mijn vader beset heuet Op dat ghi moecht eten ende dryncken op mijn ta- fel in mijn rijck Ende moecht sitten op die Twelf stoellen / ende ordelen die Twelf geslechten van Jsrahel Doe seide die here Symon symon siet die viant heuet di	548
16	begeert te syften als tarwe. Mer ick heb voer di gebeden dat dijn geloue nyet en ontbreeck Ende wanneer du be keert biste dan sterck dijn bruders Ende pe	552
20	trus seyde <i>hem</i> Heer ick byn bereyt mitti inden kercker te ghaen ende inden doot Ende die heer seyde. Peter ick seg die haen en sal hueden nyet krayen hent du drie	556
15r	werf versaicken sulste my te kennen Ende hi seyde voert tot sijnen discipulen Doe ick v seynden sonder sack ende sonder tessche ende sonder schoen gebrack v oeck yet Ende	560
4	si seyden nyet. Daer om seyde hi oen. Mer nv die daer heuet enen sack die doe <i>hem</i> henne / ende des gelijcks die tassch Ende dies nyet en heuet / die vercoep sijnen rock / ende coep een zweert. Want ick seg v dat noch / dat geschreuen is moet ver vult warden in my Ende hi is mitten boe- sen gerekent. want wat van my is dat heuet eynde Ende si seyden Heer siet Twee	564
8		
12		568
16		
20		572
		576

15v zweerden sijn hier Ende hi seyde hem Het is
genoech.

Hier / begynt die passie ons [2]
heren Jhesu Christi. gelijk soe si die vier
4 Euangelisten beschrijuen *Nota bene.*

8 **A** Ls Jhesus dit gespraken
had Ende die lauesanck
geseyt / ghinck hi wt
Ende ghinck nae gewoen 4
ten inden berch van Olyueten. auer
dat reuyerken Cedron. ende sijn discipu
len volchden hem Doe sprack Jhesus tot hem
12 Alle suldi schande lijden in my in deser
nacht. want daer is geschreuen Jck sal
den hyrde slaen / ende die schaep des
kuds sullen verstroyt warden Mer nae
16 dat ick verresen byn sal ick v voergaen 12
in Galileen. Petrus antwoerden. ende
seyde hem All worden si all gescheynt
in di. ick en sal nyet gescheynt war
20 den Jhesus seyde hem voerwaer voerwaer 16
16r seg ick di. want in deser nacht / eer die
haen twij sijn stem gheuet / salstu my
Driewerf versaken Petrus seyde tot
4 hem All waert oeck dat ick mitty ster 20
uen most / ick en sal di nyet versaken
Des gelijcks seiden alle die discipulen
Doe quam hi mit hem in een dorp dat Get
8 semani hyet. daer een gaerde was. daer 24
hi inghinck / ende sijn discipulen Ende hi sey
de sijn discipulen Sitte hier hent ick
derwartz ghae ende bede Ende hi nam
12 mit hem Petrum ende Zebedeus kijnder. ende 28
began te ontfruchten ende verdriet te krij
gen. te bedroeuwen / ende swaermoedich te
wesen Doe seide hi tot hem Mijn ziel is

15v2-4 Opschrift sluit direct aan op het einde van de eerste tekst.
16r4 De y in mitty is verbeterd uit u.

16	droeuich all totter doot. Beydet hier <i>ende</i> waect mit my. <i>Ende</i> hi ghinck een luttel vorder van <i>hem</i> / als een worp is van <i>enen</i> steen. <i>Ende</i> vyel neder op	32
20	sijn knyen in zijn aensicht op die eer	36
16v	<i>de</i> <i>Ende</i> badt oft wesen mocht dat dese vre van <i>hem</i> auerghynck <i>ende</i> seyde Ab- ba vader. Alle <i>dingen</i> sijn di moege- lick. oft moegelick is / soe ghae auer	40
4	desen kelck van my. Mer nochtant nyet als ick wil / mer alstu wilste <i>Ende</i> hi <i>quam</i> tot sijnen discipulen / <i>ende</i> vant	44
8	si slapende <i>Ende</i> hi seyde tot Petrum al- soe Symon slaepstu en moechstu nyet een vre mit my waecken. Waect <i>ende</i> bedet / op dat ghi nyet en valt in	48
12	becaringen Die geest is bereyt. mer dat vleysche is kranck. Noch ander werf ghinck hi <i>henne</i> / <i>ende</i> badt <i>ende</i> sey- de Vader <i>mijn</i> en mach dese kelck nyet	52
16	auerghaen ick en sal en dryncken Dij- nen wil moet geschyen <i>Ende</i> hi <i>quam</i> we- der tot <i>hem</i> / <i>ende</i> vant si slapende / want hoer ogen waeren beswaert. <i>Ende</i> si en	56
20	wijsten nyet wat si antwoerden solden	60
17r	<i>Ende</i> hi liet si / en ghinck echter en wech <i>Ende</i> badt derde werf die selue woer- den seggende Vader <i>etcetera</i> Een engel apen- baerden oeck vanden hemel / die <i>hem</i> sterc- ten <i>Ende</i> als hi gesat was in <i>enen</i> strij- de / badt hi langer <i>Ende</i> sijn zweyt is geworden als droepelen bloetz neder	64
8	loepende ter eerden. <i>Ende</i> als hi op- stont vanden gebeden / <i>ende</i> tot sijnen disci- pulen <i>quam</i> / vant hi si slapende van droefheiden / <i>ende</i> hi seide <i>hem</i> Slaept nv <i>ende</i> rust / het is genoeg / die vre coemt. <i>ende</i> des menschen soen sal auergele- uert warden inden handen der sunderen wat slaept ghi Staet op <i>ende</i> laet ons ghaen	68
12	van <i>henne</i> Siet hi sal naecken die my verraden sal Judas die <i>hem</i> ver- riet wost die stede. want Jhesus daer	72

20	duck te vernachten plach mit sijnen	
17v	discipulen Ende als hi noch sprekende	76
	was siet Judas een vanden Tweluen	
	quam ende mit hem een groete schaer mit	
	zweerden / ende mit kuesen / mit holteren	
4	ende mit lanteernen / ende mit fackelen ende	80
	mit wapenen Die geseynt waeren	
	vanden pryncen der priesteren / ende van	
	den oltsten des volcks Die gheen	
8	die oen verriet ghaf oen een teyken	84
	ende seyde Soe wien dat ick cusse die	
	ist / holt hem. ende leyt hem beheyndelick	
	Ende hi ghinck hem voer / ende naeckten	
12	Jhesu / op dat hi hem custen. Jhesus die al	88
	le dingen wijst die op hem comende	
	waeren trat voert. Ende te hant ghinc	
	Judas tot Jhesum ende seyde Gegruet sijt	
16	stu Meyster / ende hi custen hem. ende Jhesus	92
	seyde hem Juda du verrades des menschen	
	soen mit enen cussen Vrient waer	
	toe bistu gecomen Ende Jhesus seyde	
20	totter scharen. Wien suect ghi Si ant-	96
18r	woerden hem Jhesus van Nazareth Jhesus	
	seyde Ick bynt / Judas die hem verriet	
	stont oeck mit hem. Ende als hi hem seyde	
4	Jck bynt / ghingen si achterwart / ende	100
	vyelen ter eerden. Hi vraechden	
	hem ander werf wien suect ghi Si sey	
	den Jhesum van Nazareth. Jhesus ant	
8	woerden Jck v geseit / dat ickt byn Js	104
	dan dat ghi my suect soe laet dese	
	henne ghaen Op dat vervult wor	
	de dat woert dat hi gespraecken	
12	had. want die du my gegeuen heues	108
	vanden en heb ick nyemant verlaren Die	
	gheen die by hem waeren / als si sagen	
	wat toecomende was / seyden si hem Heer	
16	of wi sloegen mitten zweerde Ende een	112
	van hem / die mit Jhesu waeren Symon	
	Peter die een zweert had toeget wt	

20	ende sloech des bisschops knecht ende	116
18v	heuwe hem sijn oer af / sijn rechter oer	
	Ende des knechts naem was Malcus.	
	Jhesus antwoerden ende seyde Laet si tot	
4	hier. weynde dijn zweerde in sijn ste-	120
	de. want alle die gheen die dat zweert	
	nemen. sullen mitten zweerde verghaen	
	Waenstu mach ick nyet bidden mij-	
8	nen vader / ende hi sal my nv moegen ge-	124
	uen meer dan Twelf legionen der Enge-	
	len Hoe sullen anders die schrijften vol-	
	bracht warden / want aldus moetet	
12	geschien. den kelck die die vader my	128
	gegeuen heuet sal ick den nyet dryncken	
	Ende als hi sijn oer ruerden / maecten hi	
	hem gesont Doe ghingen si toe / ende sloe-	
16	gen hoer handen in Jhesum / ende hielden hem	132
	Jn dier vren seide Jhesus totten scharen	
	ende totten ghenen die tot hem quamen van-	
	den pryncen der priesteren ende meyster	
	schap des tempels / ende den olden mans	
20	Recht als tot enen moerdenaer si di	136
19r	wtgeghaen mit zweerden ende mit kue-	
	sen om my te vangen. dagelicks sat ick	
	by v lerende inden tempel / ende ghi en	
4	hielt my nyet Mer dit is v vre / ende	140
	macht der duysternisse. dit is alte	
	mael geschiet op dat die schrijftuer	
	der propheten volbracht worde Doe	
8	vloen alle die discipulen ende lieten hem	144
	Een iongelinck / die mit enen lynnen cle-	
	de gecleet was op sijn bloete lichaem	
	volchden hem / ende den hielden si. Ende hi werp	
12	af dat lynnen cleet / ende vloet all bloet	148
	van hem Die scharen / ende die hoefthe-	
	ren / ende die dienres der ioden grepen	
	ende bonden hem ende brochten hem yerst tot	
16	Annas want hi zwaeger was Cay-	152
	phe die bisschop was des iaers. Dit	
	was Cayphas die den raet ghaf den	
	ioden dattet orber waer enen mensche te	
20	steruen voer dat volck. Ende Annas san	156
19v	de Jhesum gebonden tot Caypham Ende si	

	hielden <i>Jhesum</i> / <i>ende</i> leyden <i>hem</i> tot Caypham	
4	den prynce der priesteren. daer die schrij ben <i>ende</i> die oltste des volcks vergadert	160
	waeren Symon Peter volchden <i>Jhesum</i>	
	van veers / <i>ende</i> een ander discipel. die	
8	discipel was den bisschop be- kent <i>Ende</i> hi ghinck in mit <i>Jhesu</i> in des bis	164
	schops zael. mer peter stont buten	
	by der doeren. daer om ghinck die an	
12	der discipel. die mitten bisschop be- kent was / <i>ende</i> seyde der doerwachster	168
	en si leyden peter in tot inden zael	
	des pryncen der priesteren <i>Ende</i> als hi inge	
16	ghaen was / sat hi mitten dienres / op dat	172
	hi sage dat eynde. Doe een vuer ontfenct	
	was / mydden inden zael / <i>ende</i> si daer om	
	saten / was Petrus int myddel van <i>hem</i>	
	<i>ende</i> hi sat mitten dienres <i>ende</i> warmden	
20	<i>hem</i> by den vuer Die bisschop vraechden	176
20r	<i>Jhesum</i> van sijnen discipulen / <i>ende</i> van sijne	
	leringe <i>Jhesus</i> antwoerden <i>hem</i> Jck heb	
4	apenbaerlick der werlt gespraecten / ick	180
	heb altoes geleert inden tempel inden syna	
	gogen / daer alle die Joden te gader co	
	men. <i>ende</i> ick en heb nyet int heymelick	
8	gespraecten. wat vraechstu my vraget	184
	die gheen diet gehoert hebben wat ick	
	gespraecten heb Siet dese weten wat	
	ick gesproken heb Doe hi dit gespra	
12	ken had. een vanden dienres die daer	188
	by stont ghaf <i>Jhesum</i> enen kynnenbacken	
	slach <i>ende</i> seide Antwoertstu soe den bis	
	schop. <i>Jhesus</i> antwoerden <i>hem</i> Heb ick	
16	quellick gesproken soe gheeft getuych	192
	vanden quaden. mer heb ick wael gespra	
	ken waer om slaetstu my dan Die prin	
	cen der priesteren. <i>ende</i> all dat volck socht	
20	ten een valsch getuych tegen <i>Jhesum</i> . op	196
20v	dat si <i>hem</i> mochten auergheuen ter doot.	
	<i>Ende</i> si en vonden nyet. wattan dat voel	

	valsche getuygen quamen. Mer ten lesten quamen daer twee valsche getuyge <i>ende</i>	
4	seyden Dese heuet geseit. <i>ende</i> wi hebben hoeren seggen Jck sal den tempel die mit handen gemaect is breken. <i>ende</i> byn	200
8	nen drien dagen enen anderen weder tym meren / die nyet mit handen gemaect en is <i>Ende</i> hoer getuych en was nyet be	204
12	quaem <i>Ende</i> die prynce der priesteren stont op <i>ende</i> seyde Antwoertstu nyet tot dien dat dese tegen di tuygen. Jhesus die sweech	208
16	<i>Ende</i> die prynce der priesteren seide Jck besweer di by den leuendigen god dattu ons segges of du biste Christus gods	212
20	soen. Jhesus seyde hem Du hebtstet geseit Jck bynt. Mer doch seg ick v / van nv	
21r	voert suldi sien des menschen soen sitten de ter Rechterhant der mogentheit gods <i>ende</i> comende inden wolcken des hemels Doe	216
4	schoerden die prynce der priesteren sijn cle deren / <i>ende</i> seyde Hi heuet blasphemye gesproken / wat behoeuen wi meer ge	220
8	tuygen. siet nv heb di blasphemie ge hoert wat dunct v Si antwoerden <i>ende</i> seyden Hi is schuldich des doets <i>Ende</i>	
12	die mannen die hem hielden bespotten <i>ende</i> sloe gen hem. Doe spegen si in sijn aensicht <i>ende</i> bedecten sijn aensicht. <i>ende</i> sloegen hem	224
16	mit halslagen <i>Ende</i> sommigen sloegen mit vlacken handen in sijn aensicht <i>ende</i> seyden prophetier ons Christe wie ist die di	228
20	sloech <i>Ende</i> voel ander dingen blasphemye rende seyden si hem. Petrus sat bueten inden zael beneden. <i>Ende</i> als hem sach een	
21v	deern. die die doer waerden. een van den deernen des auersten priesters. hem warmende <i>ende</i> sittende by den licht. <i>Ende</i>	232
	doe si hem aengesien had seide si <i>Ende</i> du waerste mit Jhesu van Galilea / en bistu	236
	oeck nyet vanden discipulen deses menschen	

	Ende hi <i>versaicktens</i> voer <i>hem</i> allen <i>ende</i>	
	seyde Jck en byns nyet. Wif ick en	
4	<i>kennes</i> nyet / noch ick en weet nyet	240
	noch ick en bekenne nyet wat du seg	
	ste Ende hi ghinck wt buten voer die	
	zael Ende die haen krayden Doe hi wt	
8	ter doeren ghinck sach oen een ander	244
	deern. <i>ende</i> si seyde den ghenen die daer	
	waeren Dese was oeck mit Jhesu van	
	Nazareth Een luttel daer nae sach	
12	oen een ander <i>ende</i> seyde Du biste een	248
	van <i>hem</i> Die knechten / <i>ende</i> die dienres	
	stonden by den kalen wantet colt was	
	<i>ende</i> warmden <i>hem</i> . Petrus was oeck mit	
16	<i>hem</i> staende <i>ende</i> warmden <i>hem</i> Si seyden	252
	<i>hem</i> En bistu oeck nyet van sijnen dis-	
	cipulen. <i>ende</i> hi versaictens anderwerf	
	mit enen eet O mensche / ick en byns nyet	
20	want ick en kenne dese mensche nyet Ende	256
22r	een weynich daer nae alst omtrynt	
	een vre geleden was / ghingen si toe die	
	daer stonden / <i>ende</i> seyden petro Voerwaer	
4	du biste oeck een van desen / want dijn	260
	spraec maect di apenbaer / wanttu	
	biste een Galileus man Een ander	
	vestichden dat / <i>ende</i> seyde. Waerlick / desen	
8	was mit <i>hem</i> Een vanden knechten des	264
	bisschops mage des gheens wes oer	
	Peter afsloech / <i>ende</i> seyde En sach ick di	
	nyet mit <i>hem</i> inden gaerden Doe began	
12	hi te vermaledien <i>ende</i> te sweren. want ick	268
	en kenne desen mensche nyet den ghi segt	
	Ende te hants als hi noch sprekende was	
	kraeyden die haen anderwerf Die	
16	heer keerden <i>hem</i> om <i>ende</i> sach petrum aen. Ende	272
	Petrus gedacht des woerdtz dat <i>hem</i>	
	Jhesus geseit had Eer die haen twee	
	werf kraeyt salstu mijnre driewerf	
20	versaicken Ende hi began te schreyen Ende	276

22v	hi ghynck wt <i>ende</i> schreyden zeer bitter lick Toe hant vroe morgens alst dach geworden was. ghyngen alle die pryn	
4	cen der priesteren / <i>ende</i> die oltste des volx <i>ende</i> die schrijben te rade tegen Jhesum / op	280
8	dat si <i>hem</i> auerleuerden ter doot <i>Ende</i> ley denen in hoeren raet. <i>ende</i> seyden Bistu Christus dat seg ons <i>Ende</i> hi seyde <i>hem</i> Jst	284
12	dat ickt v seg / ghi en sulles nyet geloe uen <i>Ende</i> dat ick v vrage ghi en sult my nyet antwoerden noch my quijt	288
16	laten Mer nv voert / sal die soen des menschen sittende wesen ter Rechter hant der mogentheit gods Si seyden all Bistu dan die soen gods. Hi seyde	292
20	Ghi segget / want ickt byn <i>Ende</i> si seyden Wat begeren wi noch meer getuygen /	296
23r	wi hebbent selue van sijnen monde gehoert Doe stont op alle hoer gemeynt. <i>ende</i> bon den Jhesum. <i>Ende</i> all gebonden brochten si <i>hem</i> <i>ende</i> leuerden <i>hem</i> auer poncio pylato den	300
4	richter Als Judas sach die <i>hem</i> verraden had / dat hi <i>verordelt</i> was kreech hi rou we / <i>ende</i> hi brocht weder die Dertich silue- ren penningen den priesteren / <i>ende</i> den olt sten <i>ende</i> seyde Jck heb gesundicht verraden- de dat rechtueerdige bloede <i>Ende</i> si sey	304
8	den. Wat ghaet ons dat aen. siet di des v <i>Ende</i> werp die silueren penningen inden tempel <i>ende</i> ghynck henne <i>Ende</i> als hi henne ghynck / <i>verhyenck</i> hi <i>hemseluen</i>	308
12	mit enen strijck Die pryncen der prie- steren namen die silueren penningen <i>ende</i> seyden Het en is nyet geoorloft dat men si inden schat des tempels werp	312
16	want het is dat loen des bloets. Mer si ghingen te rade <i>ende</i> coften daer me- de eens potmakers acker / om die pelgrymmen daer in te begrauen Daer	316
20	om is die acker geheyten acheldemach	

23v Dat is acker des bloetz / hent inden da
ge van huyden Doe wart vervult
dat doer den propheet Jheremyas ge
4 spraecken was die seyde Ende si namen 320
Dertich silueren penningen / den weert
des si coften / den coften si vanden kijn
deren van Jsrahel / ende ghauen si om een
8 potmakers acker. als my die heer ge 324
apenbaert heeft

9 Die pryem

12 **D**Oe brochten si Jhesum tot Py
latum int richthuys / op 328
dat si nyet beulect en wor
den Mer op dat si oer paeschbroet
mochten eten. Pylatus ghinck buy-
ten wt tot hem ende seyde Wat wroegin
16 ge brengt ghi toe desen mensche. Si 332
antwoerden ende seiden En waer dese
nyet een quaet dader wi en
haddens di nyet auergeleuert Si
20 begonden hem te wroegen ende seyden Desen 336
24r hebben wi geuonden / onse volck verkeren
de. verbyedende den keyser ghenen tyns
te gheuen. ende seit hem Christum den coninck
4 te wesen Pylatus seyde Neemt ghi oen 340
ende ordelt hem nae uwer ewe Die Joden
seyden Ons en is nyet geoerloft yemant
te doeden / op dat Jhesus woerdt vervult
8 worde dat hi geseyt had / beteykende mit 344
wat doot hi steruen solde. Pylatus ginck
weder int richthuys ende riep ihesum. Jhesus
stont voerden richter / ende die richter
12 vraechden hem ende seyde Bistu der ioden co 348
den coninck Jhesus antwoerden Segstu dat
van di seluen / of hebbent di ander luyde

23v11

t na in later toegevoegd.

23v18

Na quaet mensche doorgestreept.

24r10

weder: eerste e verbeterd uit t.

	van my geseit Pylatus antwoerden	
16	Byn ick een iode / dijn volck ende dijn bis schoppen hebben di my auergeleuert Jhesus antwoerden hem Mijn rijck en is van deser werlt nyet / waer mijn rijck van	352
20	deser werlt / mijn dienres stonden my by	356
24v	dat ick den ioden nyet auergeleuert en worde. Mer nv en is mijn rijck van hier nyet Pylatus seyde tot hem Bistu	
4	dan een coninck Jhesus seide / Du segstet want ick byn een coninck. in dien byn ick gebaren. ende daer om byn ick in die werlt gecomen / dat ick der waerheit	360
8	een getuych gheuen sold Alsoe wie vander waerheit is / die hoert mijn stem Pylatus seyde tot hem. Wat is die waer- heit. Ende doe hi dat gesproken had ginck	364
12	hi weder wt totten ioden. Pylatus sey- de totten pryncen der priesteren / ende tot ten scharen Jck en vijnde gheen saick in desen mensche Ende si worden gewel	368
16	diger ende seyden Hi heuet dat volck beruert lerende doer all dat ioetsche lant Ende heuet begonnen van Galile-	372
20	en tot hier toe. Pylatus als hi Gali-	
25r	leen hoerden noemen. vraechden hi oft een Galeus man waer Ende als hi ver nam dat hi van Herodes macht was sant hi hem tot Herodes. die oeck selue	376
4	te Jherusalem was in dien dage. Doe He rodes Jhesum sach wart hi zeer verblijt Want van langer tijt was hi begeren	380
8	de hem te syen. om dat hi voel van hem had hoeren seggen Ende haepden ennich tey ken van hem te sien te geschien Hi vraech	384
12	den hem mit voel reden. Ende Jhesus en ant woerden hem nyet Die pryncen der prie- steren / ende die schrijben stonden stantach telick wroegende. Herodes versmaden hem	388

	mit sijnen heere / <i>ende</i> bespotten hem. <i>ende</i> deden hem aen een wit cleet. <i>ende</i> seynden hem weder	
16	tot Pylatum Ende Herodes ende pylatus sijn vriende geworden in dien dage. want te voeren waren si vianden onderlinge Pylatus riep te gader die pryncen	392
20	der priesteren / <i>ende</i> die meysterschap. <i>ende</i>	396
25v	volck seggende tot hem Ghi hebt my de- sen mensche gebracht als enen die dat volck verkerende is Ende siet ick	
4	hebben voer v gevraecht / <i>ende</i> ick en vijn de gheen saick in desen mensche van dien daer ghi hem in wroecht. noch	400
8	oeck Herodes / want ick heb oen tot hem gesant. <i>ende</i> siet nyet en is in hem ge- ordelt. weerdich der doot te wesen.	404
	Daer om wil icken beteren / <i>ende</i> laten hem quijt Ende als hi vanden pryncen der priesteren / <i>ende</i> vanden oltsten des volcks	408
12	in voelen gewroecht wart. En ant woerden hi nyet Doe seyde Pylatus tot hem En antwoerstu nyet yetswat	
16	hoerstu nyet hoe voel tuygen dese tegen v seggen. Ende hi en antwoerden hem nyet tot enige woerde. Alsoe dat hem die richter te mael zeer verwonder	412
20	den	416
20	Die Tercie	
26r	D es festdachs plach die richter den volck enen geuan- genen quijt te laten. soe wie	
4	dat sy wolden Ende doe had enen vernoem den geungen die Barrabas hyet. <i>ende</i> hi was een moerdenaer Die om	420
8	twijsten wil / die inder Stat was ge schiet / <i>ende</i> om manslacht inden ker ker gesant was Ende als die schaeren opgeghaen was / began si te bidden	424

	als si altoes voerhen plach te doen.	
12	Pylatys vergaderden si / ende seide Het is v gewoent / dat ick v des paesschens enen quijt laet. Wildi dat ick v quijt laet den coninck der ioden. wien wildi	428
16	dat ick v quijt laet Barrabam of Jhesum die Christus genoemt is. Want hj wijst dat si hem van hat auergeleuert had-	432
20	den Die princen der priesteren / ende die oltsten / die ryeden dat volck dat si Bar	436
26v	rabam quijt baden. Mer Jhesum deden doeden Die richter antwoerden ende sey de hem Wien wildi van Tween / dat	
4	ick v quijt laet Doe ryepen te gader die gemeynt ende seyden Doet dese hen ende laet ons quijt Barrabam. Pylatus	440
8	seide anderwerf tot hem / ende wold Jhesum quijt laten. wat sal ick dan doen mit Jhesu die Christus geheyten is Ende si rie-	444
12	pen Cruysten cruysten Ende derdewerf seide hi tot hem. Wat heuet hi quaetz gedaen. ick en vijnde gheen saick des	448
16	doetz in hem Ick sal hem geyselen / ende la- ten hem quijt Ende si stonden hem tegen mit luyder roepen begerende dat hi gecruyst	452
20	worde. ende hoer stemmen worden gewel dich Doe greep Pylatus Jhesum ende geyselenden hem Doe namen die knech-	
27r	ten des richters Jhesum in richthuys. ende vergaderden tot hem alle die gemeynte Ende ontleden hem / ende deden hem om enen	456
4	purpuren mantel Ende si vlochten een croen van doernen / ende setten si op sijn hoeft Ende een riet in sijn rechterhant	460
8	Ende mit gebuychde knyen grueten ende be spotten si hem ende seyden Gegruet sijtstu coninck der ioden Ende si ghauen hem kynnen backenslage Ende si spegen in hem Ende na	464

26r16 ick: i gevormd uit stok van l of k.

26r17 hj: de i heeft een staart.

26v2 In binnenmarge dikke punt.

	men dat riet / <i>ende</i> sloegen sijn hoeft / <i>ende</i> buychden hoer knyen / <i>ende</i> beden hem aen Pylatus ghinck wt / <i>ende</i> seide tot hem	
12	Siet ick brengen v wt / op dat ghi weten sult / dat ick gheen saick en <i>vijn</i> de in hem Jhesus ghynck wt / <i>ende</i> droech een doernen croen / <i>ende</i> een purper cleet	468
16	<i>Ende</i> pylatus seyde hem Siet desen mensche <i>Ende</i> als hem die bisschoppen sagen / <i>ende</i> die dienres. ryepen si <i>ende</i> seyden Cruysten cruysten Pylatus seyde hem. Neemten	472
20	ghi <i>ende</i> cruysten / want ick en <i>vijnde</i> in hem	476
27v	gheen saick Die ioden antwoerden. wi hebben een ewe. <i>ende</i> nae onser ewen sal hi steruen. want hi heuet hem seluen gods	
4	soen gemaect Doe pylatus dese reden hoerden kreech hi meerre anxt. <i>Ende</i> hi ghinck weder int richthuys / <i>ende</i> seide tot Jhesum. Wan bistu. Jhesus en ghaf	480
8	hem ghene antwoerdt. Pylatus seide En spreekestu my nyet / en weetstu nyet dat ick macht heb di te cruyssen <i>ende</i> di te laten ghaen Jhesus antwoerden	484
12	Du en hebtste gheen macht tegen my het en waer di van bauen gegeuen. Daer om die my di auerleuerden hebben meerre sunde. Van daer wt socht	488
16	Pylatus hem quiijt te laten. Mer die Joden seyden Laetstu desen / soe en bistu des keyzers vrient niet. Want soe wie hem seluen coninck maect / die weder	492
20	spreekt de keyser Als Pylatus dese	496
28r	reden hoerden / brocht hi Jhesum buten. <i>ende</i> sat te gericht in een stede die Licostra tos hiet. mer in hebreuscher talen	
4	hiet si Gabatha <i>Ende</i> het was des da ges der bereydinge van paeschen om trynt Sextentijt <i>Ende</i> hi seide den io- den Siet uwen coninck <i>Ende</i> si riepen	500

27v8 h in hem in *buitenmarge* voor em geplaatst.
28r5 paeschen: s later tussen e en c geplaatst.

8	Doet oen en wech / doet oen en wech ende cruysten / Pylatus seide / sal ick uwen coninck cruysen Die bisschoppen ant woerden. wi en hebben ghenen coninck dan	504
12	den keyser Als Pylatus toegericht sat sant sijn wijf tot hem ende seyde Niet en ghae di aen desen gerechtigen man want ick hueden in enen visioen voel ge-	508
16	leden om sijnen wil Doe Pylatus sach dat hi nyet en vorderden / nam hi wa- ter in een becken / ende wyesch sijn han- den voer den volck / ende seyde Ick byn	512
20 28v	onschuldich vanden bloede / des gerech- tigen siet ghijs uwe Ende dat gemeyn volck antwoerden ende seyden Sijn bloet coemt op ons / ende op onse kijnder	516
4	Pylatus willende den volck genoich doen ghaf ordel hoer bede te geschien Hi liet dien quijt / die om manslacht ende om twijst inden kerker gesant	520
8	was. den si quijt baden. mer Jhesum le- uerden hi auer tot hoeren wil / dat hi gecruyst worde Si namen Jhesum ende toegen hem den mantel wt / ende deden hem	524
12	sijn cleder aen / Ende leyden hem / op dat si hem cruysten Ende Jhesus selue dragen de dat cruce ghinck wt totter steden van Caluarien Ende doe sij wtgyngen	528
16	vonden si enen mensche van Cyrenen die Symon hiet comende vanden dorp die vader was Alexanders ende Ruphi Dese dwongen si / dat hi sijn cruce op-	532
20 29r	boerden / ende si leyden dat cruce op hem nae Jhesum te dragen Hem volchden nae een groete schaer van volck / ende van wijuen / die hem beschreyden ende beclaech-	536
4	den Jhesus keerden hem om tot dien ende seyde Ghi dochteren van Jherusalem en wilt nyet schreyen op my / mer schreyt op v seluen ende op v kijnderen / siet die dagen	540
8	sullen comen / in welcken si sullen seggen Salich sijn die onvruchtbaren / ende die bucken die nyet gewonnen en hebben	544

12	ende die borsten die nyet gesoect en hebben Dan sullen si den bergen begynnen te seggen. Valt op ons / ende tot hoeuelen bedect ons. Want doen si dat inden gruenen holt wat sal inden dorren geschien Oeck worden twee quadien mit hem geleyt dat si gedoedet worden Ende si quamen totter steden van Caluarien. ende si ghauen hem wijn te dryncken mit gallen gemenct Ende als hi hem smaecten en wolde hijs nyet dryncken Het was Tercien tijt. ende si cruysten Jhesum Ende mit hem Twee moerdenaers den enen ter Luchterhant. ende den anderen ter Rechterhant Ende die schrijft is vervult die seyt Mitten boesen is hi gerekent Het was by nae Sexten tijt.	548
16		552
20		556
29v		
4		560
8		

Die Sext

8	U an Sex te tijt sijn duysternissen geworden auer alle eert rijck totter Noen tijt toe. Ende die sonne is verdonckert Doe die rydders Jhesum gecruyst hadden. namen si sijn cleder / maecten vier delen / elcke rydder een deel Ende den rock Het was een ongenaeyt rock van bauen gebreyt auer all Daer om seyden si onder linge En laeten ons nyet snijden. mer laet ons op hem laten / wes hi sij. Op dat die schrijft vervult warde / die seit Sebben mijn cleder gedeylt. ende op mijn cleder hebben si tlot geworpen Ende die rydders deden dit. ende si saten ende namen hem waer. Jhesus die seide. Vader vergeuet hem / want si en weten nyet / wat	564
12		568
16		572
20		576
30r		
4		580

	si doen <i>Ende</i> <i>Pylatus</i> schreef enen tyt tel <i>sijnre</i> saicken / <i>ende</i> setten si opt cru	
8	ce Dit schrijft was <i>Jhesus</i> van Na zareth coninck der ioden Voel ioden lasen desen tyttel / want by der stat was die stede / daer <i>Jhesus</i> gecruyst	584
12	was / want het was geschreuen in He- breuschen <i>ende</i> in Grieken. <i>ende</i> in latijn Die bisschoppen der ioden seyden tot <i>Pylatum</i> En wilt nyet schrijuen coninck	588
16	der ioden. mer dat hi heuet geseit Jck byn een coninck der ioden <i>Pylatus</i> ant- woerden Dat ick geschreuen heb dat heb ick geschreuen <i>Ende</i> dat volck stont	592
20	verbeydende Die daer voer by gingen	596
30v	blasphemyerden hem / <i>ende</i> schudden hoer. hoefden <i>ende</i> seyden Wach die den tempel gods breect / <i>ende</i> in drien dagen den weder- tymmert. Make di seluen gesont Bistu	600
4	die soen gods clym neder vanden cru ce Des gelijcks die pryncen der prie- steren mitten Schrijben / <i>ende</i> den olt	604
8	sten spottende seyden si Ander luden heuet hi gesont gemaect / hem seluen en kan hi nyet gesont maken Js hi co- ninck van <i>Jsrabel</i> soe clym hi nv neder	608
12	vanden cruce / <i>ende</i> wi sullen in hem gelouen Hi heuet betrouwen in god. Hi verloe se hem nv of hi mach. want hi heuet ge- seit Jck byn die soen gods Die ryd	612
16	ders bespotten hem oeck <i>ende</i> seyden Bis- tu die Joeden coninck soe make di ge- sont Dat selue verweten hem oeck die moerdenaers / die mit hem gecruyst	616
20	waeren Die een vanden moerdenaren	616
31r	die daer hiengen blasphemyerden hem <i>ende</i> seide. Bistu Christus maect di gesont <i>ende</i> ons. Mer die ander verantwoerdent <i>ende</i> beryspten hem <i>ende</i> seyde En ontsiet stu god nyet / dattu oeck inder seluer ver	620
4		

	doemnisse biste. <i>ende</i> voerwaer wi mit	
8	recht. want wi ontfangen wederloen nae onsen wercken. Mer dese en he- uet nyet quaetz gedaen <i>Ende</i> hi seyde	624
12	tot <i>Jhesum</i> . Heer gedenct mijns alstu coem ste in dijn rijck. <i>Ende</i> <i>Jhesus</i> seyde <i>hem</i> Voerwaer seg ick di / <i>hueden</i> salstu mit	628
16	my wesen inden paradise By den cruce <i>Jhesu</i> stont <i>Maria Cleophe</i> <i>sijnre</i> moeder suster. <i>Maria magdalena</i> Als	632
20	<i>Jhesus</i> <i>sijn</i> moeder sach / <i>ende</i> den discipel den hi mynden staende seide hi <i>sijnre</i> moe- der. Wif siet dijn kijnt Daer nae sey	636
31v	de hi <i>sijnnen</i> discipel Siet dijn moeder <i>Ende</i> van dier vren nam si die discipel in <i>sijnre</i> <i>hueden</i>	

Die noen

4	E nde omtrynt Noentijt riep <i>Jhesus</i> mit lueder stem- men <i>ende</i> seyde. Hely hely <i>lamazabathani</i> Dat is Mijn god	640
8	mijn god waer om hebtstu my gela- ten <i>Sommige</i> die daer stonden <i>ende</i> hoer- dent / en seyden Dese roept <i>Helyam</i> aen Daer nae want <i>Jhesus</i> wijst dat	644
12	<i>nv</i> alle dingen volbracht waeren / Op dat die schrijftuer vervult worde sei- de My dorst. Een vat vol edicks	648
16	was daer gesat. <i>Ende</i> rechtevoert ghynck een van <i>hem</i> / <i>ende</i> nam een spon- gie / <i>ende</i> vulden si mit edick / <i>ende</i> setten si	652
20	op een riet / <i>ende</i> ghaf <i>hem</i> dryncken. mer die anderen seyden Laet ons sien of <i>Hely-</i> <i>as</i> coemt <i>ende</i> verloese <i>hem</i> <i>Ende</i> als <i>Jhesus</i> den edick ontfangen had seyde hi Het	656

31r8
31r19
31v1

Slot-e in nae later toegevoegd; hierna woordscheidingsstreepje.
Tweede n in sijnnen verbeterd uit r; na sijnnen moeder doorgestreep.
Na hueden volgt de rubriek Die noen.

32r	men ende seide. Vader in dijnen handen beueel ick mijnen geest Ende als hi dit geseit had Mit geneychden hoofde ghaf hi den geest	
4	Ende siet dat stercke cleet des tempels is ge- schoert in twee stucken van bauen tot be- neden Ende die eerde beefden Die steen schoer- den Ende die grauen sijn geapent. ende voel licha	660
8	men der heiligen menschen die gestoruen waeren ston- den op / ende gingen wtten graue nae sijnre verrij- singhe. ende quamen in die heilige stat / ende apenbaer den hem voel menschen Centurio ende die mit hem	664
12	waeren ende Jhesum hoerden ende sagen die eertbeuinge ende die dingen die daer geschieden Ende want hi alsoe roepende den geest ghaf / worden si zeer beanxt ende seyden. Waerlick dit was	668
16	die soen gods Ende alle die schaer der ge- meynre / die daer vergadert waeren tot desen wonder. ende sagen wat daer geschieden sloegen hoer borsten / ende keerden weder Doe stonden	672
20	all sijn bekenden van veers Ende die wiuen	676
32v	die hem van Galileen geuolcht waeren ende sagen dit. want daer waeren voel wijuen Onder welcken Maria magdalena was ende	
4	Maria Jacobi. ende Josephs moeder Ende die moeder van zebedeus kijndern / ende voel anderen / die te gader mit hem tot Jherusalem op geclommen waeren Die ioden wantet die dach	680
8	der bereydinge was. op dat dat lichaem nyet en bleef aenden cruce inden Sabboth. Want die dach des sabboths groet was baden	684
12	si Pylatum / dat oer been gebraecken wor- den. ende dat si afgedaen worden Doe qua- men si / ende braecken des yersten moerdenaers been. ende des anderen moerdenaers been	688
16	die mit hem gecruyst waeren. Mer doe si tot Jhesum quamen / ende sagen hem all rede doot / en braecken si sijn been nyet. Mer een vanden rydders apenden sijn syde	692
20	mit enen speer. Ende rechteuoert ghinck daer wt bloet ende water Ende diet sach	696

33r	heeft getuych gegeuen. ende sijn getuych is waer / ende hi weet dat hi waer seyt Ende op dat ghi geloeft. Dese dingen	
4	sijn geschiet / op dat die schrift ver- vult worde Een been en suldi van hem nyet breken Ende echter een ander schrift seit Si sullen sien in wien dat si doer steken hebben.	700
8		
8	Die Vesper	704
	D oet auont geworden was Siet een man die Joseph hiet. een rijck mensche die	
12	auer Tien rydders geset was. een guet man edel / ende gerechtich / die nyet en consentierden hoeren raden ende daden ende was van Aromathien eenre	708
16	stadt in Judeen. die oeck dat rijcke gods verbeyden Om dat hi oeck een discipel Jhesu was / mer verborgen om anxt wil vanden Joden Dese ginck koenlick in tot Pylatum / ende badt dat	712
20	lichaem Jhesu. Pylatus verwonderden of hi all rede gestoruen waer Ende doe hi Centurio tot hem geroepen had / vraech	716
33v	den hi of hi all rede doot waer Ende als hijt van Centurio wist / ghaf hi Jo seph dat lichaem. Joseph koft enen lyn- nen doeck / ende hi deden af. ende bewan- den daer in een reyn lynnenn cleet.	720
4	Oeck quam Nicodemus die yerst by nacht tot Jhesum gecomen was. ende brocht een menginge van myrren ende van aloes by hondert ponden	724
8	Doe namen si Jhesus lichaem / ende won dent in lynnenn doeckeren mitter sal- uen nae zeden datmen die ioden te grauen pleech	728
12		

Die compleet

732

	I nder steden daer hi gecruyst was / was een gaerden. <i>Ende</i> inden gaerden was een nye graft / daer noch nyemant in geleyt en was. dat wt enen steen gehouwen was. All daer om der bereydinge wil der ioden want dat graft daer by was / leyden si <i>Jhesum</i> daer in <i>Ende</i> Joseph weyntel den enen groeten steen voer inden in ghanck des graefs. <i>ende</i> ghinck henne <i>Ende</i> het was die dach der bereydinge <i>ende</i> die Sabboth began te lichten Die wiue die <i>hem</i> geuolcht waeren / <i>ende</i> mit <i>hem</i> van Galileen gecomen waeren saeten tegent graft / <i>ende</i> sagten graft aen. <i>ende</i> woe dat sijn lichaem geleyt wert Des anderen daechs die naeder bereydinge is. Vergaderden die pryncen der priesteren <i>ende</i> die Schrijben tot <i>Pylatum</i> <i>ende</i> seyden Heer ons gedenct dat die verleyder seyde. doe hi noch leefden. Nae drien dagen sal ick weder opstaen. daer om gebyede dat graft te bewaeren totten derden dage Op dat machschien sijn discipulen nyet en comen <i>ende</i> stelten lichaem <i>Ende</i> seggen den volck / dat hi vander doot opgestaen is. <i>ende</i> soe sal die leste dwaelinge quader wesen dan die yerste <i>Pylatus</i> seyde <i>hem</i> Ghi hebt hueders ghaet <i>ende</i> huet als ghi kont Doe ghingen si henne <i>ende</i> versekerden dat graft <i>ende</i> teykenden den steen mitten hueders <i>Ende</i> die wiuen keerden weder / <i>ende</i> swegen opten Sabboth nae gebaden <i>Ende</i> als die Sabboth auergeghaen was <i>Maria</i> magdalena. <i>ende</i> <i>Maria</i> Jacobi <i>ende</i> Salo-	736
20		
34r		
4		740
8		744
12		748
16		752
20		756
34v		
4		760
8		764
12		768

16	me coften <i>ende</i> bereyden cruyden <i>ende</i> sal- ue Op dat si quamen / <i>ende</i> Jhesum salfdē Amen	772
35r	E Go sum via / et veritas / et vita / Dese woerde sprect <i>cristus</i> Jhesus / Jc byn die wech 4 <i>ende</i> die waerheyt / <i>ende</i> dat leuen /	[3]
	Nv merct myt vlijt dese woerde / Jc byn die wech / Tweerhande wege sullen	4
8	wi <i>verstaen</i> in <i>cristo</i> / Naeder mensheyt <i>ende</i> naeder godheyt / <i>Sijn</i> mensheyt / is geweest / een wech onser mensheyt / Dat salmen proeuen aen <i>sijn</i>	8
12	volcomen beelde / <i>ende</i> aen oeffenyngē al <i>sijnre</i> leden Want soe waer wi enych lyt aen ons trecken / wtten wege <i>sijns</i> beelts	12
16	Daer werden wi besmyt / als Paulus seyt / Dat wi alsoe sullen leuen / Dat god aen ons vijnde / een wederschijn / al <i>sijnre</i> god- licker wercken / Dat is / Dat wi ons / ge- lick holden / den / dat hi ons voer geleeft heeft /	16
20	Dit waer een waerachtich geestelick leuen / Mer dit wort duck gehyndert / van mennyge gebreken / die in ons <i>sijn</i> / Die ge- breken / die in ons <i>sijn</i> / die <i>sijn</i> / Dat elcke 35v cracht der sielen niet geordinyert en sij op hoer stede / Die blijtschap der sielen solde	20
4	alsoe geordinyert <i>sijn</i> / <i>ende</i> geset op hoer stede / Dat hoer / alle geschapen dingen / niet en moch ten verblijden / Dan alleen / dat sij in hoer vonde een sueuer consciencie Hier af spreckt	24
8	<i>cristus</i> tot <i>sijnen</i> yongeren / Gi en sult v niet verblijden / Dan dat V namen geschreuen <i>sijn</i> in dat boeck des leuens / Die vrese der sielen solde alsoe geordinyert <i>sijn</i> / <i>ende</i> ge- set op hoer stede / Dat si niet en vruchten	28
12	alle dingen / die beneden god <i>sijn</i> / noch liefs noch leet / noch guet / noch eer / noch auer al dat hoer verhenget wort van god / of van 16 enyge creatuer / Alsoe ist te vernemen van al	32
		36

	le anderen crachten / als begerynge / ende meynynge / Cortelick geseyt / al dat die siel geleysten mach / Dat solde geenycht	
20	sijn / in die eenvoudige eenvoudicheyt des wil	40
36r	len / Ende die wil solde hoer werpen ae dat hoechste guet / ende daer aen cleuen / Daer af spreect sunte Pauwel / Die god aenhanget / myt al zijn	
4	wesen / Die is een geest myt hem / Nv merct die rycheyt des geestes / die aldus een myt god geworden is / hi en wort niet geryct	44
8	van alle dingen / of hi se oec al beslaten had in zijnre gewolt / Want alle dingen zijn ons noetdortich / hier om is dat zijn ryckheyt / Dat hi woene / in een wesen / bauen noetdoerft der dingen / Want die niet en heeft / ende niet	48
12	en behoeft / die is rycker / Dan die alle dingen besit myt noetdorft / Want sunte Pauwel spreect / onse genoeghen is	52
16	alleen in god / Wes weerdige dienres wi zijn / Oec en rycken alle doechden den geest niet / dat seggen die meysteren / Mer die vruchten der doechten / Want van noeden moet die siel alle doechden hebben Mer dat hoechste	56
20	daer die mensche toecomen mach in desen leuen /	60
36v	dat is / dat hi woen / bauen noetdroft der doechden / Dat is / dat alle guet alsoe in hem genatuert sij / niet dat hi doechden	
4	heb / Mer dat hi selue doechde sij / niet van noeden / mer van weeselicker guetheyt	64
	Als dit geschyet / Dan alre yerst heeft die siel doer gegaen / ende auergegaen alle noet	
8	dorft der doechden / want sij zijn weeselick aen hoer geworden / Alsoe coemt sij tot hoeren eynde / daer sij toe geschapen is	68
12	Hier af spreect sunte Pauwel / Doet aen enen nyen mensche / die nae gode geschpen is	72
	Dat is <i>cristum Jhesum</i> / Die ons aldus een wech geweest heeft / tot sijnen vader <i>etcetera</i>	

36r1 *ae: tilde weggesneden?*
 36r15 *er in weerdige boven de regel toegevoegd.*
 36v1 *bauen boven de regel toegevoegd.*

16	D je ander wech / Dat is die wech der godheyt / Wat wege / heeft die godheyt / of waermede mach sij wanderen Want sij geen voeten en heeft / noch oec niet dat lijflick is / Of waer mach sij wanderen / Want sij in alle steden is / Die wech der godheyt / Dat is die ewicheyt / daer die drie persoenen / wanderen in een wesen / Dat wanderen der persoenen is / Dat sij hem wercken / bekennen / mynne / inden anderen / Aldus sijn die persoenen / een sympel godlick wesen inder eenheyt / Die voeten daer die godheyt mede wandert / Die een voet is / Die voersichticheyt alre dingen / Die anderde voet is / Die behagelicheyt / der e- wiger voersienycheyt alre dingen / Die god al leen ewelick aengesien heeft / Die geheelheyt in allen dingen / Dat is geseyt / vanden ewige beelde alre dingen / Dat god seluen is / Nv mochmen vragen / Wat behagen mach aen god comen / Want van noede most hem alle din- gen behagen / Want die daer sach / dat was god / Ende dat hi sach / dat was god / Want in hoer ewige beelde / dat hi selue is / sach hi god aen / ende sach in hem seluen alle dingen / ende sach hem seluen in alle dingen / Daer om behaech- de god hem seluen / Want god is / in hem seluen een enych een / Daer om sal die siel aen sien / hoer eenvoudige beelde in god / dat nye wt hem en quam / alsoe en dede oec alre dingen beelde / Want die volmact heyt des geestes leydt daer aen / Dat dat yet / dat ye geschapen is / come tot sij- nen niet / dat sijn beelde is / Want alsoe god is / oerspronck / des geestes / alsoe en rust die geest nummermeer / hi en come in sijnen oerspronck / dat sijn ewige beelt is / Dit beelt / is god weselick / Daer om salt / den beelde ewelick ontblieuen Dat hi des nummermeer te gronde	76 80 84 88 92 96 100 104 108 112
----	---	--

16	bekennen en sal / Doch soe bekend hi hoe hi ewelick in god is geweest / sonder hem seluen / Want die meeste vrude die die geest heeft / Dat is / Dat hi veruliet / inden oerspronck / sijns ewige beelts / ende daer in verlaren te sijn / sijns selues Daer verliest hi sijn werck / ende sijn sijn / ende niet sijn wesen / Doch soe heeft die godheyt den geest opgetrect van hem seluen aen hem / ende hem gelick gemaect / soe dat daer niet en schijnt dan een wesen / Als me proe- uen mach / men neme eens drake bloet dat seer roet is / en gietet in een sue- uer glas / soe verliest dat glas sijn schijn ende verliest nochtant niet sijn wesen / Alsoe heeft dat godlicke licht / den geest / inder enicheyt / doerlicht ende auerlicht / soe dat hi een licht myt hem schijnt Alsoe verliest die geest sijn schijn / ende niet sijn wesen / Want god heeft den geest auergehaelt van hemseluen aen hem ende heeft hem myt hem geenicht / Doch en kan die geest / die godheyt / inder enynge niet gegronden / Dat bekanden Paulus wael / Doe hi inden derden hemel geta- gen was / Daer hi sach soedaen dingen / die men niet wael spreken en moet / noch en mach / ende ryep myt luder stemmen O du hoge ryckdom der wijsheyt / ende der conste gods / hoe ongrondelick sijn dijn ordelen / Ende hoe onondervijndelick sijn dijn wege / Die ryckdom gods is / Dat hi niet en heeft / noch niet en is / alles dat men gewoerden mach / Die wijsheyt gods is / inder waelgeordeniertheyt alre din- gen / Die const gods is / in die vernemynge sijns selues / in een sweuende licht / Hier af spreect sunte Dyonisijs / Dat licht daer god in woent / Dat is / sijns selues we- sen / dat nymant bekant en is / dan hem seluen / Dit is die hoge wech der godheyt Die nye creatuer en wanderden / Hier af spreect god doer den propheet / Mijn wege sijn verheuen bauen die v / alsoe hoge / als	116 120 124 128 132 136 140 144 148 152 156
----	--	---

	die hemel is / bauen der eerden / Sunte	
	Augustinus seyt Dat niet weeselicker /	
20	noch nuttelicker / noch salichlicker / en	160
39r	is der sielen / Dan te wanderen / in bekenne[n]isse / der hey-	
	liger drievoldicheyt / Nv merct myt vlijt /	
	Dat onderscheyt der persoenen / ende des we-	
4	sens / Wat is persoan / Dat daer baert / ende wt-	164
	geuet alle dingen / Wat is wesen / Dat is we-	
	sen Dat niet wt en geuet / noch en baert /	
	Welck is die vermoegelicheyt des wesens /	
8	Dattet sonder persoanlicheyt is / niet / dattet hem	168
	van die persoenen scheyt / Mer dat selue we-	
	sen der persoenen / is een wesen / alles wesens /	
	een leuen / alles leuens / ende een licht alles	
12	lichts / Alsoe en ist myt den persoenen niet /	172
	Want si en sijn niet / persoenen alre dingen / als dat	
	wesen alre dingen wesen is / Des en vermach	
	die vader niet / ymants persoan te sijn / dan sijns	
16	selues / Hi gebaert een ander persoan / Wt sijn	176
	persoene / niet wtten wesen / mer mytten wesen /	
	in dat wesen / Alsoe heeft die moegentheyt	
	des vaders / mechtich geweest / een persoan	
20	te gebaren / gelick hem seluen / Aldus is geapen-	180
39v	baert dat wesen / vanden wtgangen der	
	persoenen / Dit is die vermoegelicheyt der	
	persoenen te apenbaeren / Dat hem / van hem seluen	
4	niet apenbaeren en mach / Want het en	184
	geuet noch en neemt / Die onmoegelicheyt	
	des wesens / is sijn hoechste moegelicheyt /	
	Het is doch apenbaer hem seluen / Die per-	
8	soenen begrijpen / ende bekenne[n] / gelick dat we-	188
	sen / ende dat wesen holt hem gelick totten persoan	
	Nv is een vrage / onder den meysteren / Of	
	die persoanlicheyt / begrijpen / ende bekenne[n] / te	
12	gronde dat wesen / of te niet / Die persoenen	192
	begrijpen dat wesen / mitten wesen / ende niet	
	mitter persoanlicheyt / Want wesen en wort	

39r1 der sielen *boven regel toegevoegd*; na is *inlasteken*.

39r9 scheyt: y *voor e doorgehaald*.

39r13 en *boven regel toegevoegd*; na si *inlasteken*.

39v2 hoechste *doorgestreep* na die.

16	niet begrepen / Dan myt wesen / Hier om be grijpen die persoenen / dat wesen / Hier af <i>sijn</i> die persoenen god / vanden begripynge des wesens / dat hoer natuerlicke wesen is / Ende alsoe veer / als die siel dat wesen	196
20	begrijpt / alsoe veer is sij god myt god	200
40r	Mer dat is alsoe cleyn / dat sij begripen mach / als een droepel waters / tegen die wilde see / Doch yet guets / is god altemael /	
4	Mer dat ontblijuende guet / dat hoer ewe- lick ontblijuen sal / Dat is / dat voerspoe- lende niet / Dat doet sij <i>versyncken</i> in hoer seluen / Nv moecht ymant vragen Waer	204
8	om en is niet een <i>persoen</i> / als een wesen / Dat moege di mercken / Alle dingen die <i>sijn</i> / Die en <i>sijn van hem</i> seluen niet / mer sij <i>sijn</i> ge saeckt / <i>van eenre saken</i> / die hoers selues	208
12	seluen is / Dat is die vader / Ende alre dingen beelt / in <i>hem</i> / is die soen / Mynne totten seluen beelde / Dat is die <i>heyilige geest</i> / Hier om en had die beeldener alre dingen / inden	212
16	vader / niet ewelick gesweuet / soe en mocht die vader niet gewrocht hebben Dit is gesproecken vander voerseyder sa- ken / der moegentheyt des vaders / Hier	216
20	om mosten meer persoenen <i>sijn</i> / dan een /	220
40v	Want aenden ewige wtuloet / auermyts den soen / <i>sijn</i> wtgevlaten alle dingen / ende niet auer myts hoer seluen / Alsoe is die ewige vloet /	
4	een sake alre dingen / aen hoer ewicheyt / Mer inder tijt <i>sijn</i> sij van niet geschapen / Daer af <i>sijn</i> si creatuer / Mer inden ewige vloet / inden sij wtgevlaten <i>sijn</i> / sonder <i>hem</i> seluen / Daer <i>sijn</i> sij	224
8	god myt god / Hier af spreect Dionisius / Die yerste sake / saket alle dingen / nae die gelickenisse hoers selues / Nv merct onderscheyt / des wtuloets / inder ewicheyt /	228
12	ende inder tijt / Wat is een wtuloet / Dat is een behagelicheyt des willen / myt enen ver	232

	lichten onderscheyt / Alsoe <i>sijn</i> wi wtgegaen	
	inder tijt / inden gedwange <i>sijnre</i> mynnen /	
16	Die ewige vloet / is een apenbarynge <i>sijns</i>	236
	selues / in <i>hem</i> seluen / Alsoe vliet / die apen-	
	barynge / in een bloete bekennen <i>sijns</i> selues /	
	Daer is die bekenre / dat selue is / dat	
20	daer bekend is / Dit is die ewige vloet	240
41r	des nye een trae wt en quam in die ver-	
	nemynge enyger creatueren / Dit is die soen	
	vanden vader / Aenden tijtelicke wtuloet / vlie	
4	ten / alle dingen myt maten / mer inden ewigen	244
	vloet / <i>sijn</i> si sonder maet gebleuen / alsoe is	
	die vloet verulaten in <i>hem</i> / Daer af spreekt	
	Dionysius / God is een born / Die in <i>hem</i> seluen	
8	is verulaten / Die vader is een oerspronck / des	248
	soens / Dat is <i>aen</i> <i>sijn</i> ewige baerynge / Die	
	vader ende die soen / oerspringen / den heylige	
	geest / Dat is / <i>aen</i> <i>sijn</i> ewige ingietynge Eya	
12	nv moecht men vragen / Hoe het si mytter vader	252
	licheyt / of si oerspronckelic is / des wesens /	
	of dat / dat wesen / oerspronckelick is / der	
	vaderlicheyt / Nv verstaet myt enen verlichten	
16	geest / Dat wesen geeft / of en neemt niet /	256
	Waer dat wesen / oerspronckelick des va-	
	ders / soe waer dat wesen baerende / alsoe	
	en ist niet / Waer oec die vaderlicheyt / oer	
20	spronckelic des wesens / soe waer dat	260
41v	wesen nemende / alsoe en ist oec niet / Mer	
	daer dat wesen beslaten / heeft <i>hem</i> seluen / in <i>hem</i>	
	seluen / al daer en is niet / <i>Dan</i> <i>hem</i> seluen / in <i>dat</i>	
4	bloete wesen / Mer die natuer des wesens is /	264
	dat si natuert / si en geeft / noch en baert /	
	Mer si natuert den vader / inder seluer	
	stilheyt / daer die natuer seluer in sweeuet / Die ge-	
8	natuerde natuer / Dat is die oerspronck	268
	der vaderlicheyt Die vader is / oerspronck-	
	kelicheyt des soens / Ende sij beyden <i>sijn</i> / oerspronck-	

41r1 *Door besnoeien tilde boven trae niet meer zichtbaar?*

41r3 *Eerste e boven Aenden toegevoegd.*

41r15 *Letteraanzet na t van myt.*

41v2 *daer in linkermarge voor regel geschreven.*

8	niet / sij willen niet / sij begeren niet / sij hebben niet / sij wercken niet / Dese armen <i>sijn van</i> gracen	308
12	god / myt gode / <i>ende</i> dat selue en willen sij niet / In gode <i>sijn</i> alle creatueren gebaren / <i>ende</i> wt gode / in eenre ewiger voersienycheyt Alle creatueren <i>sijn</i> geweest / in niet / alsoe / als god	312
16	ewelick is gewest / <i>ende</i> nv is / <i>ende</i> ewelick blij uen sal sonder materie / Alle creatueren <i>sijn</i> ge- weest inden nieten / sonder materie / Materie	316
20	wort aen hem geleyt / inder tijt / Doe sij den menschelicken ogen geapenbaert solde wer den / Augustinus spreect Alle dingen <i>sijn</i> god	320
43r	Ende Dionisius spreect / alle dingen <i>sijn</i> niet / Augustinus spreect God is al / in al / Ende Dyonisius spreect / God is niet / al des men genoemen kan / of gesprecken / Dauit spreect /	324
4	alle creatueren <i>sijn</i> hoer gauen gegeuen / Mer die siel / is die godheyt gegeuen / Daer op sal sij hoer neygen / soe comt hoer te hulpen / die heylige geest / myt eenre puerheyt / <i>ende</i> purgiert hoer	328
8	oge / dat si siet in die godheyt / Waer om dat god alle creatueren gemaect heeft / Soe coemt hoer te hulpen die soen / mytter enynge / Daer hi myt sijnen vader een mede is / <i>ende</i> spreect /	332
12	Vader maectse een doer my / Den du gesant hebste / Maect sij een myt ons / als wi drie een natuer <i>sijn</i> / Soe coemt hoer te hulpen / die vader myt <i>sijn</i> godlicke licht / <i>ende</i> trectse in die godheyt / Daer heeft die godheyt / die ongescha- pen is / geschapenisse in hem getrect / Als dit	336
16	geschiet / soe bestort hi al die crachten der sielen / Ende doer claert al hoer bynnensten / <i>ende</i> voertse in die enynge / Daer waerlick god	340
20	is / Daer is yet / in niet / <i>ende</i> si bekent wael /	344
43v	Dat hi alte onbegrijpelick is / Soe doet hi hoer een auerswanck / <i>ende</i> voertse in dat niet / Ende in dat niet / wort si te niet / Daer bekent si niet / Daer mynt si niet / Daer gebruikt si niet / Daer bekent si geen schult / <i>ende</i> hoer	

42v8 niet *boven* regel toegevoegd door andere hand.43v4 bekent: *tweede e* *boven* woord geschreven; uict in rechtermarge toegevoegd?

	en geuet nyemant schult / Al dat is /	
	dat is <i>nieten</i> / Daer om spreekt / Dionysius	
8	Heer leyt ons <i>in</i> die wostijn dijnre godheyt	348
	ende vuer ons / <i>in</i> die diepe duysternisse	
	dijns lichts / Heer vuer ons / daer du niet /	
	biste / Daer om / is hi onbekent / al dien / hi	
12	yet is / Dionysius spreekt / Het en is niet	352
	meer / Dan een apenbarynge gods / hem	
	seluen / inder sielen / Alle creatueren <i>sijn</i> wt	
	god gevlaten / ende <i>sijn</i> sonder maet in hem	
16	gebleuen / als <i>sij</i> hem waeren inder ewicheyt /	356
	Want alle dingen / die <i>nv</i> <i>sijn</i> / ende geweest	
	<i>sijn</i> / ende noch werden <i>sullen</i> / Die <i>sijn</i> onwandel-	
	achtich in gods <i>aensicht</i> / <i>jn</i> hem en is noch	
20	comen / noch varen / Als die siel coemt / <i>in</i> hoer	360
44r	vrije edelheyt / soe wort si verwandelt / <i>in</i>	
	die onspreckelicke waerheyt / Ende alsoe hi	
	niet en werckt / alsoe en werct si oec niet	
4	Ende alsoe hi <i>hem</i> niet en neyget / alsoe en	364
	neyget si hoer oec niet / Ende alsoe hi <i>sijn</i> ge-	
	nuecht <i>van</i> nyemant en heeft / Dan <i>van</i>	
	hem seluen / alsoe en is nergent hoer genuecht	
8	Dan <i>in</i> hem / Wij solden alsoe leuen / dat wij	368
	onse heer god / <i>in</i> geenre beterynge en be-	
	hoefden / <i>aen</i> ons / noch <i>aen</i> alle creatueren / Mer	
	dat ons leuen / een mynne / ende een lof gods	
12	waer / dat waer geestelick geleeft / behoef-	372
	den wi god te mynnen / dat is een gebreck /	
	<i>aen</i> ons / Js dat gebreck een schult / soe be-	
	hoeuen wij beterynge / ende al en moegen wij sonder	
16	god niet beteren / soe en <i>sullen</i> wij niet <i>aensien</i> /	376
	ons behoeuynghe / mer wij solden <i>hem</i> / om <i>hem</i> seluen	
	begeeren / Want alsoe god is / een mynne / ende	
	een lof / sijns selues / <i>in</i> hem seluen / sonder behoe-	
20	uynghe sijns selues / Alsoe solden wij <i>hem</i> begeren /	380
44v	doer dat hi <i>hem</i> seluen is / Dat solde ons rech-	
	te geuynghe maken / tot groete gijften / als wij	
	bekennen wij / ende wien / Wat / ende doer wat / die	
4	geuer / ende die gijft is / Want soe geuynghe / soe	384
	groete ontfangynghe / Want god geuet sich	
	seluen / <i>in</i> sich seluen / <i>in</i> alle dingen / ende alle	
	dingen <i>in</i> hem / ende niet buytten <i>hem</i> / Alsoe sal	
8	hi ons vernyen / Dat wij sijns gebruycken / <i>in</i>	388

	alle dingen / myt hem seluen / Dit is godlicke gebruyckynghe / Of wij in god / of / myt god gebruycken willen / soe en behoeuen wij geenre beteryn- ge / aen ons / noch aen alle creatueren / Want	392
12	onse heer god acht / hem seluen / in alle dingen gelicke hoege / Die geesten die myt god- licke trouwen doerbrant sijn / Die en sijn hoer	
16	niet / mer het waer hem / een auergroete on- gemack / Dat sij yet solde ontfangen / van- den leuende god / het en vloet / myt al sijn- re cracht / ganselicken / ende al / myt allen	396
20	doer sijn eer / ende doer sijn lof / van hem / op al daer	400
45r	hi op vlijtet / ende daer om sijn sij alre gerust geschapen / Dat si doer hem te niet werden / ende hi doer hem vlietet / myt al den / dat si myt hem sijn /	
4	Ende alsoe god beweget wort / wt te vlieten van godlicker natueren / myt hem seluen / doer hem seluen / Alsoe sijn si beweget wt te vlieten / vander doerbrander mynnen / van hem / in hem / al-	404
8	soe hi selue vlietet / Ende alsoe als god van hem seluen is / alsoe sijn dese geesten gods wt vlietende / aen hem / dat is / dat si ontfangen van hem / hoer eygenschap / dat si eygen moeten sijn / Jn deser eygenschap sijn si vrie / ende onge- vangen in hem / Dese gevangenisse / is een vriehey- Daer om willen sij / al dat sij van hem hebben / of hebben mochten / of van hem seluen / Daer mede	408
12	wolde si te niet werden / etcetera	412
16		416

DAt die mynnende ziel vertoernt [4]
dat is hoers selues bekenenisse
Sij heeft een aensicht ontfangen / eerns-
tich roet van toern / om te ontblijuen / dat
hoer god ontblijuet / Dat si al dat niet en is
van natueren / Dat god is van natueren / ende dat

44v10 in god / of / boven de regel toegevoegd; na wij inlasteken.
44v14-15 Slot-e van godlicke boven regel geschreven.
45r3 Eerste hem boven regel geschreven.
45r9 Na wt te doorgestreept.
45r13 rieheynt in de rechtermarge toegevoegd?

4	sij al niet en heeft van natueren / dat god heeft van natueren / Nv spreect een meyster dat noch si een naere toern / Dat is / Dat die een vrijnt / vanden anderen / hebben wil hem seluen / ende al dat hi heeft / Nv spreect	8
8	die siel / Dat hoer toern bauen maten is / Dat god myt hoer niet versuenen en mach / Die bant der mynnen is alte sterck / Ay wi mach my troesten / mijn ongeval is alte groet	12
12	Waer ic god drieuoldich / sonder begynne ende sonder eynde / ende had geschapen die cre- atueren / Ende dat god die siel waer / als ic byn / soe wolde ic al des wesens wtgaen	16
16	ende wolde die siel laten ingaen / en wol- de sij god laten werden / Ende waer god dit een hynder / Dat hi sijn wesen van my had / soe wolde ic / dat hi my verdelich- den / ende dat ic toe niet worde / Dat hi	20
20 46r	ongehyndert wort van my / Wantet nv soe is / Dat al dat geschapen is / heeft yets wats e- wichs wesens / Daer het in bestaen moet	24
4	Soe weet ic my waer te keren Daer ic stat vijn de sonder in my seluen / daer vijnde ic die neder- ste stat onder alle creatueren / Ya nederre dan die helle / Want mijn gebreck verteert my	28
8	seluen / ende ic en mach niet toe niet werden hier wil ic my setten ende hier wil ic woenen Ende ic begeer heer Dattu my nummermeer en gedenckes / Ende ic begeer heer / Dattu alle	32
12	creatueren verbyedes / Dat sij / nummermeer my / en getroesten / Ende ic begeer heer Dattu al mijn crachten verbyedes / Dat sij / nummermeer voer dijn aenschijn en coemen / op dat ic god	36
16	geen hynder en sij / Aldus wil ic wtgaen ende laten god ingaen / God heeft sich seluen verheuen / Die creatueren en moegen god niet verheffen / Al dat die creatueren / god dienen	40
20 46v	Dat is hoers selfs bate / Den lof / den wij god geuen moegen / die is bestaeyt aen ons seluen / Die heyligen sprecken / Alle dingen sijn	44

4	god / inden sij ewelick in god / geweest hebben / Niet dat wi ewelick in god geweest hebben	48
8	naeder grofheyt als wi nv sijn / Mer als die konst inden meyster God sach hem seluen aen / ende sach in hem / alle dingen / ende hi sach / hem sel- uen / in alle dingen / Daer om behaechden / god	52
12	hem seluen / God is in hem seluen / een enych een / Als die creatueren weder comen / in hoeren oerspronck / soe en kennen sij god niet / Dan een aenden wesen / ende drieuoldich / aenden persoenen	56
16	Ende soe wat daer kennnisse bekent / Js dat selue / dattet bekent / Want in dat enyge wesen en quam nye bekenenisse nae crea- tuerlicke wijze / Ende dat enyge beelde / daer	60
20	god alle creatueren nae geschapen heeft / Dat auergaet alle creatueren / ende dat verheft god / Wil nv die siel / verheuen sijn in desen beelt	64
47r	soe moet sij hoer scheyden / van alle creatueren / ende van hoer seluen / ende van hoer kennenisse / ende volgen god nae / in die woste onbekentenisse der godheyt / Aender godlicker	68
4	wostijnen sal si hoeren naem verliesen / ende sal meer god geheyten werden / Dan siel / Nv mach men vragen / Die wiele / die siel soe hoge getagen is / Waer om si / den licham niet mede	72
8	en deylt / Dat hi der eertscher dingen niet en behoeue / Nv merct / Waneer die siel hier in coemt / soe is dat licham / inder edelheyt / Daer hi alle creatueren gebruycken mach tot	76
12	gods eer / Want tusschen god / ende der sielen en is geen hyndernisse / Alsoe veer / die siel god volge in die woestijn der godheyt alsoe veer volgt dat licham / onsen heer	80
16	Jhesum cristum / in williger armoeden / ende is een myt hem / Tot desen menschen mach die vader wael spreecken / Dit is mijn gemynde soen	

46v3 *Boven regel in god toegevoegd.*46v6 *meyster: eerste e boven woord toegevoegd.*46v12 *uoldich boven regel toegevoegd; achter drie inlasteken.*46v20 *Aan begin f. 47r ende van alle creatueren doorgestreept.*47r1 *In rechtermarge nō voor nota.*47r13 *In rechtermarge nō voor nota.*

20	in den ic my wael behage / hoert hem / Alle	
47v	creatueren <i>sijn</i> by gode / ende dat wesen / dat sij	84
	hebben dat geuet hem god / by <i>sijnre</i> tegenwoer-	
	dicheyt § Die bruyt sprect inder mynnen boeck	
4	Jc heb die cirkel omgelopen / ende ic en kon-	88
	de niet / <i>ten</i> eynde comen Daer om heb ic	
	my geworpen in dat punt / Die cirkel / dat	
	is die werckelicheyt der <i>heyliche</i> drieuoldicheyt	
8	Ende die enynge der <i>heyliche</i> drieuoldicheyt / Dat	92
	is dat wesen des punts / Daer om heeft / die	
	werckynge der <i>heyliche</i> drieuoldicheyt meny	
	ge meyster te Parijs gehyndert / Dat sij	
12	niet totter enynge comen konsten / Die	96
	bruyt sprect / Hi heeft my gewont mytten	
	blick <i>sijnre</i> ogen / Dat is die radie / vander enyn-	
	ge / die daer vlietet vanden punt / Die sondert	
16	die siel van alle creatueren / Daer si in dat punt	100
	verenycht is / Desen blick salmen bekennen	
	in die ongemerck der sielen / als dat si soe	
	ledich is / dat daer geen oeffenyng en is / der	
20	doecht / of der ondoecht / Als die siel	104
48r	aldus ledich is / soe wat dat / dan in hoer	
	valt / dat bekent si / op dat alre hoechste	
	Daer om worpt hi <i>sijn</i> blick inder sielen /	
	Dat si bekenne / dat hi se bekenden / doe sij	
4	niet en was / ende dat hi se mynden doe sij	108
	niet en was / Dat sal die siel een groete	
	<i>vermanyng</i> <i>sijn</i> / te gaen wt hoer seluen / soe	
8	wie dit blick niet en wont / die en wort	112
	niet van mynnen gewont / Dat niet / dat	
	wij waren / eer dat wi geworden / dat en	
	behoefden niets niet / Het en vermocht niets	
12	niet / Willen wi hier toe comen / dat wi niets	116
	niet en behoeuen / ende dat die siel onberuer-	
	licker werde dan niet / soe sal die siel / al	
	hoer crachten versamenen / in hoeren vrijen wil /	
16	Dat si ongehyndert werde van hoer seluen /	120
	ende van alle dingen / ende dat sij hoer verheffe /	

47r19 *In rechtermarge bñ voor bene.*
 47r20 *In rechtermarge bñ voor bene.*
 47v11 *ynd (?) na totter doorgestreept.*

	inden onberuerlicken god / die nye beruert en waert <i>van</i> genen wercken / die die <i>heyliche</i> drieuoldicheyt ye gewrocht / sal die siel	
20	nv daer toe comen / soe moet sij / alsoe inge	124
48v	soncken <i>sijn</i> / inden afgront godlickes wesens / Dat hoer daer / niets niet wttrecken en mach / sij en blijue stadelicke daer / alsoe die hemel-	
4	sche vader / daer stadelicke gebleuen is / ende ewelick blijuen sal / Hier solde die siel blij-	128
	uen / sonder hyndernisse / soe veere alst moegelick is / Eya waer om is dit der	
8	sielen / onderwijlen soe veer / ende si hier toe ge-	132
	schapen is / dat is daer om / si steet op die dingen die mynre <i>sijn</i> / en laet hoer daer	
12	mede genuegen / Daer om / <i>sijn</i> hoer die dingen soe veer die bauen hoer <i>sijn</i> / Want	136
	god en heeft niet / Dat soe onbegrijpe- licke sij / aen al <i>sijnen</i> wesen / Dattet / der sielen	
16	onmoegelick sij / Die soe edel is / Die suc- ken kan / Eya edel siel / ganck wt di	140
	seluen / alsoe dattu nummermeer weder in en comes / ende ganck in god / soe dattu	
20	nummermeer / weder wt en comes / ende	144
49r	huede dy / dattu nummermeer weder achter rugge en sietste / Ende al dat dy te	
	genwoerdich is / en merre di daer niet aen / noch en hyndert dy niet mit genen	
4	dienst te volbrengen / Volge vast der bloetheyt nae / Dat is / den onnoedorftigen niet / die	148
	di <i>van</i> niet geschapen heeft / Die wil sel ue dijn stat <i>sijn</i> / Aen <i>sijn</i> ongeschape niet / ende	
8	aen <i>sijn</i> onberuerlicheyt / salstu onberuerlicker werden dan niet /. Heer / du sprekes / Du heues	152
	my gemaect / nae <i>dijnen</i> gelickenisse / Dat is bauen alle schoenheyt der synnen / Want het	
12	en is geen meyster soe wijs / die een beelt kan maken / dat hem seluen gelick sij / Want ic	156
	nv heer di gelick sij / soe geuet my / dat ic di syen moet / als du my gesien hebste /	
16	ende dat ic dy bekennen moet / als du my	160

	bekent hebste / <i>ende</i> dat ic di begrijpe moet /	
	als du my begrepen hebste / Ende geuet	
	my / dat ic een werde in <i>dijn</i> natuer	
20	alsoe <i>dijn</i> soen / een is in <i>dijn</i> natuer	164
49v	<i>ende</i> dat <i>dijn</i> genade weder werde natuer /	
	<i>ende</i> van <i>dijnre</i> genaden / werden wi godlick	
	<i>ende</i> volcomen / als die hemelsche vader is /	
4	Hier toe vermaent ons <i>cristus</i> / <i>ende</i> seyt / Weest	168
	volmaect / als mijn hemelsche vader volmaect	
	is Hier af spreect Augustinus Die siel heeft	
	enen heymelicken inganck / inder godlicker	
8	natueren / Daer alle dingen toe niet in werden /	172
	Daer wort sij van kennen / kenneloes / van mynnen	
	mynneloes / <i>ende</i> van licht doncker / Bekenden	
	si hoer seluen / Dat waer een gebreck / Bekenden	
12	sij god / Dat waer hoer echter een gebreck / sij	176
	sal alsoe te niet werden / Dat daer en blijue	
	dan god Want god heeft se auerschenen / als	
	die son / die maen / Aldus sal die siel / inder	
16	seluer wijse gods vlyeten / in al die ewicheit	180
	daer god in vlietet / Want niet is sonder begyn-	
	ne / Want nv oec niet / sonder begynne is /	
	soe en mocht ons god / niet edelre gemaect	
20	hebben / Dan van niet / hem seluen gelick / Aldus	184
50r	en mach die siel / niet heymelicker ingaen	
	in godlicker natueren / Dan myt niet toe	
	niet / Want geen dinck en enicht soe seer /	
4	als gelickenisse inder natueren / Dat en mach	188
	nymant vernemen / spreect Crisostimus / hi	
	en si mytten wtwendige synnen / <i>ende</i> mytten in	
	wendige synnen getagen / in een bloete be-	
8	kennen godlicker natueren / Augustinus spreect /	192
	Dat begynne / suect / Dien / Die nye gemynt	
	en werde / noch selue nye en mynde / Hier	
	om heb ic auerschreden / alle bergen / <i>ende</i> die	
12	vermoegentheyt mijns selues / tot aen die duyster	196
	cracht des vaders / Daer hoerden ic sonder ge-	
	luyt / Daer sach ic sonder licht / Daer smaecten	
	ic / Des / Daer niet was / Daer geuoelden ic	

16	des / daer niet bleef / Hier nae wert mijn hert grondeloes / mijn siel wert mynne mijn geest wert formeloes / ende mijn natuer / wert wesenloes / Eya nv	200
20	merct / vergynge dat vuer / soe en waer	204
50v	geen licht / verginge die eerde / soe en waer geen leuen / vergynge die lucht / soe en waer geen mynne / vergynge dat water / soe	
4	en waer geen stat / Hier om / en is god / geen licht / noch leuen / noch mynne / noch natuer / Want god / is wt god gevlaten / ende hi heeft hem seluen god / in sijnen creatueren / Nv merct	208
8	Die vader is almechtich inder sielen / Die soen is al wijs inder sielen / Die heylige geest / is al- mynnende inder sielen / ende mynt alle crea- tueren myt eenre gelicker mynnen / Hier	212
12	om is die siel geschapen / Dat si dit bekennen solde / als sij bekennt is / Die loep der sielen solde dit begripen / alsoe het is / ende solde hoer syncken / in dat punt / des grondelosen borns	216
16	der godlicker natueren / ende alsoe een werden in god / Dat sij selue spreken mocht / Dat sij god waer / Ende solde alsoe afgescheyden sijn van hoer seluen / Dat geen genaemde dingen	220
20	in hoer beelden mochten / Ende solde alsoe bloet	224
51r	sijn / als god alre namen bloet is God en is wit noch swart / noch hi en heeft tijt / noch stat / Die siel en is hem niet moegelijk / dan	
4	alsoe voel / als si hoer mach werpen bauen alle geschapen dingen / Die siel is een creatuer die alle genaemde dingen ontfangen mach ongenaemde dingen en mach sij niet ont- fangen / sij en waer yerste alsoe diepe ont- faen in god / Dat sij selue nameloes waer Al hier begrijpt god hem seluer inder sielen / als in hem seluen / Jn desen ynsincken / is die siel / dat selue / dat god is / ende dat van ge- naden / Dit onderscheyt behouden die crachten aenden persoenen / Die mynne enycht die per-	228
8		232
12		236

12	coemt van een crachtige toenemen <i>sijnre</i> mynnen / ende drynget / ende wijndet hoer seluen in god / ende begrijpet god in hoer seluen / Al hier is die siel godlick / ende dat van genaden / Doch yet guets / is god alte mael / yet des sijns	276
16	is al <i>sijn</i> wesen / Daer om is hi aenden nederste creatuere alsoe volcomen / als aenden auer- sten / Die siel die hier toe comen is / Dat sij god begrijpt / myt hemseluen / in hoer seluer ende in alle creatuere / Die woent inden	280
20 52v	seluen begrijpen / Daer hem god selue begrijpt / ende die siel / ende alle creatuere / Al hier spre- die siel / nyemant en is my god / noch ic	284
4	en byn nyemants siel / Want al datmen my van god seggen mach / Dat en holde ic voer god niet / Jc sprecke noch meer / Al	288
8	dat my god / van hem seluen apenbaren mach / Dat en holde ic voer god niet / Want ic gevoele my al daer bauen / hier om vlye ic van god / doer god / Want alsoe die vader	292
12	een apenbaerynge is alre dingen / alsoe is die soen / alre dingen beelt / ende die heylige geest / een waeluste ordenyng Nv spre- ken die meysteren / beruerynge gods /	296
16	Dat en is god niet / het <i>sijn</i> / <i>sijn</i> wercken Van <i>sijn</i> beruerynge / soe berueren en wagen alle dingen / Dat wi god toelegge materie ende forme / Dat is van grofheyt ons selues	300
20 53r	Die meysteren spreken / een geluyt / en heeft materie / of forme / en is doch een creatuer / Soe wie god kennen wil alsoe hi is / hi moet bloet wesen / van allen consten / en woenen / in dat godlicke niet	304
4	Want Augustinus sprekt / Heer Wat is dat / Dat ic aen di mynne / anders dan een niet / Paulus sprekt Voel ister die nae die croen lopen / ende daer en is nyemant	308
8	Dan een die se wort Alle die crachten	312

52r13 god in door teksthand boven regel toegevoegd.
52v15 niet boven regel aangevuld.
53r5 een toegevoegd in rechtermarge.

	der sielen / die lopen nae die croen / mer sij wort / den bloeten wesen alleen gege uen / Dionysius sprect / Dat die loepe an- ders niet en is / Dan een afscheydynghe	316
12	van alle geschape dingen / ende een verheffynge totten ongeschapen guede dat god is / Als die siel in dit guet / dat god is / verenycht	
16	is / soe verliest die siel hoeren naem / Want god heeft die siel alsoe diepe in hem ge- tagen in die bloet woestijne sijnre godheyt /	320
20	Dat die siel / in deser bloetheyt verlaren is Tot deser verliesynge / Dat daer is een	324
53v	ewich gwynne / brenge ons / die vader ende die soen ende die heylige geest Amen /	

	D Je heylicheyt en is niet te recht /	[5]
4	die den anderen / een borden is / Mijn lieue brueders / en siet niet aen uws selues rust / in uwer heylicheyt Mer v brueders rust Daer aen be-	4
8	kentmen of die heylicheyt van gode sij / Ende en wacht v niet / hoe v god sij / Mer wacht v / hoe gi hem sijt / Wij weten / dat die myt cristo een geworden is / hi scheyt	8
12	hem van alle dingen lichtelick sonder pijn Soe wie en afscheydynghe doet / Die pleget daer nae sijns selues / in allen te laten / ende blijft wael behuedet / Jc en	12
16	wil niet leren / god te begripen Want dat is my bauen die synnen / Jc wil my haesten / Dat ic werde sijn / Als dit geschiet / soe begrijpt hi / myten sinen / dat	16
20	mijn / inden sijnen / sonder mijn / Dat laten is mijn / ende dat verclaeren is sijn / Die gemey ne Meysters spreken Dat dat sekerste	
54r	sij / mynnen / ende kennen / si seggen wael / nae	20

53r15

siel: de l later toegevoegd.

53v6

Na heylicheyt kruis (X) als inlasteken; in linkermarge Mer v brueders rust.

53v17

Eerste e in haesten boven woord toegevoegd.

53v18

dat sijn na hi doorgehaald.

4	hoeren gevoelen / Mer kennen / ende mynnen / gaet my al af / Want dat ic mynne / den diene ic / Dat ic kenne / Dat eer ic / Dat my aenschouwen doet / Den eygen ic my /	24
8	Ende als ic niet meer en vijnde te eyge nen / soe en mach my nyemant scheyden voert meer / Die oren heeft te hoeren / die hoere / ende die des niet en heeft / Jc rade hem /	28
12	dat hi blijue op <i>sijn</i> rechte geloue / ende besie hem / dat <i>sijn</i> geloue / hem <i>sijn</i> wercken voer brenge Want geloue sonder werck is doet / seyt sunte Jacob / Soe wij <i>sijn</i> geloue veruult heeft /	32
16	mytten wercken / Die wort die waerheit kennen- de / Nv merct / Die tot <i>sijnen</i> oerspronck comen sal / die moet doer brecken alle gescha- pen dingen / ende daer toe twee dingen / Hi moet doer die sympelheyt gods / ende daer nae die ge- licheyt gods / <i>cristus</i> spreect / nymant en coemt tot my / ten sij / Dat die vader / Die my seynden /	36
20 54v	hem trect / Voert / nymant en coemt tot- ten vader / Dan doer my / Hoe dit trecken sij / Dat moech di vernemen / Waer die siel hoer leste beelde verliest / ende waer sij coemt op hoer yerste sake / ende waer sij anderwerf gebaren wort inden geest / alsoe <i>cristus</i> spreect / Die oren heeft te hoeren / die hoere / Wat des vaders trecken sij / Die my vrese benemen mach / ende dat my rust geuen mach / dat is god / Ysaias spreect / Soe wie hem tot enen mael god laet nemen / Hi en mach hem nummermeer weder geuen / Nae die tijt werckt god al <i>sijn</i> wercken / Dat ons mach ontwercken / ende ons seluen mach benemen dat is god / Ten yersten / daer aen dat wij moegen weten / dat ons die vader / getagen heeft / is / Dat wij alsoe bloet staen / Dat in ons geenrehande dinck sij / daer wij ons afscheyden doruen / Dan soe wort die siel soe sympel vander ongelicheyt / dat sij hoer nyemant en vijnt gelick / Dat sij	40 44 48 52 56 60

4	mitter sympelheyt / wort getagen / in die sym- pelheyt gods / Ende als god is sonder verwe al- re wijsen / alsoe staet hier die siel / sonder verwe alre wijsen / die myt vernuften begrepen	64
8	mach sijn / Daer en heeft sij geen troest aen / Dat geloue en mach hoer niet helpen / Daer wort hoer die gelicheit voer gehouden / daer moet sij doer Daer woent alle schrift /	68
12	Daer wonen alle leeres / Die gelicheyt / is die soen des vaders / Nv en mach / des soens gelicheyt / den beelde niet wederstaen dat inder sielen is / Want dat beelde der	72
16	siel heeft auergestegen alle gelicheyt / Sage god gelicheyt inder sielen / soe most hi onge- licheyt kennen / by gelicheyt / Nv en is dit niet Want deser twijer onderscheyt is verlaren /	76
20 55v	Die geest is een / inden beeldelose beelde der sielen / Daer begrijpt god hem seluen / Want dat beelt / is sijns selues / Waert ymant gelick geweest / soe en mocht hijs niet	80
4	aensien als sijn / Daer is die siel ontsoncken alles ontsynckens / ende ontvlaten / alles ontvlijtens / Daer verliest sij alle natuerlic- ke wijze / ende hoer leste beelde / ende hoer gescha- penheyt / naeder wijsen / Nv is een vrage	84
8	Dat selue / dat die siel verlaren heeft / Weder het stae / of vergae / Men antwoert / Neen / ende ya / het vergae / een ogenblick nae	88
12	verstandennisse / Mer nae kennennisse / beken- det dattet blijft / Nv merct / hoe dat tet blijft / Die siel heeft verlaren hoe sij is / niet dat is / si is / dat selue / dat daer verlaren	92
16	is / Dat blijft / inden is / daer god is / sonder hoe hi is / Mijn kennen valt my af / ic en mach niet meer spreken / vander sielen / si heeft hoeren naem verlaren / Dat ongenaemde	96

55r10 *doer: o verbeterd; erna waarschijnlijk woord(deel) geradeerd; mogelijk hebben hierna twee schui-
ne streepjes gestaan als representant paragraafteken.*

55v17 *meer achter inlasteken boven niet toegevoegd.*

20	wesen heuet hoer benamen / Salich sijn de-	
56r	se menschen / die dese heymelick wege	
	volgen / Want dit sijn gods alre liefste De	
	se sijn anderwerf geboren Nv hoert / Waer	100
4	aen datmen weten sal / ofmen anderwerf	
	gebaeren sij / Die cracht die daer heyt Wil /	
	Die is een myt die <i>persoen</i> des <i>heyiligen</i> geestes /	
	Daer om en mach die wil nummermeer	104
8	gerusten / op enyge beelden / die stadt becom-	
	meren / Want die <i>heyliche</i> geest vrije is al-	
	re steden / alsoe is die wil vrije / Die <i>verstan-</i>	
	denisse / is oeck een geworden / myt die <i>persoen</i>	108
12	des soens / Die <i>persoen</i> des soens / is in allen	
	dingen noch weert / noch gast / alsoe ist oec	
	myt die <i>verstandnisse</i> / Die <i>verstandnisse</i>	
	is soe claer geworden / Het en syet nummer-	112
16	meer aen / Dattet werden sal / Mer het siet	
	aen / dattet geworden is / Het en suet den	
	oerspronck niet / mer den oerspronck is	
	in hem / Als <i>cristus</i> spreekt / Die in my gelo	116
20	uet / wt sijnen buyck / sullen vloeyen / vloeden	
56v	des leuendigen waters / Die derde cracht /	
	die daer heyt / Memorie / Die heeft dat se-	
	kerste getuege / Datmen anderwerf gebaren	120
4	sij / Want sij is een / in die <i>persoen</i> des vaders	
	Dat is te prouen aen drie dingen / die die vader	
	geuen sal / Dat yersten is / Waerachtige vrou-	
	de / Die nyemant geuen en mach / dan god /	124
8	Dat anderde is / rust / sonder vrese / Dat derde	
	is sekerheyt sonder troest / Salich sijn se / die de-	
	se heymelicke wege weten / Want si sijn	
	myt god / een geest / ende myt <i>cristo</i> een licham /	128
	Tot desen mach die vader wael spreken /	
12	Dit sijn mijn lieue kynderen / in dien ic my	
	wael behage / Dese lude suldi hoeren / Van	
	dese luyde en wil ic niet meer spreken /	132

55v19 *In linkermarge nō voor nota toegevoegd.*

56r1 *In rechtermarge bñ voor bene.*

56v1 *In linkermarge door besnoeiing (?) niet goed leesbare abbreviatuur.*

56v7 *is boven regel toegevoegd; na anderde inlasteken; in linkermarge nō voor nota*

56v12 *In linkermarge bñ voor bene.*

16	§ Eya nu merct waer aen salmen bekennen een arme leuen / Men sal sonder mynne sijn / van al dat naem heeft / Ende sonder eer / Want god is alre eren weert / Als god niet en vijnt enyge geschapen namen / in des menschen hert / soe syet god sijnen naem aen / die ongeschapen is / Daer mynt hi sijnen naem ende sijnen enygen soen / van wien hem die naem geworden is / Want en had hi genen soen / soe en hyet hi niet vader / Hier wort dat woert veruult / inden pater noster / Geheylicht werde dinen name / Die mensche sal sonder gemerck sijn / Wat is sonder gemerck te sijn beschouwynghe enychs spiegels / Want die hem niet en spiegelt / die en verheft hem niet in geenre behagelicheyt / Wat is dit spiegelen / Dat is siluer / ende golt / ende alle eer deser werlt / Salich is hi die sonder mynne blijft van deser werlt lust / Die dese spiegelen aldus vreemt ende veer is / Die geschyet / als die conynck Oeswalt / ende conynck Wenseline / ende Gregorius den Pauwes / Die en schouden hoer aensichten nye / in deser werlt spiegelen / Ende omdat sij dat hebben gelaten / soe heeft hem god / hemseluen gelaten / tot enen spiegel / Die hem nummermeer benamen en wort / Oeck leyt een arme leuen / aen den beelde der sielen / Wanneer dit beelt / ontbeelt is alre beelden / soe en mach hem geen mynne geschyen van alle beelden / die gods mynne niet en hebben / Der sielen beelt heeft die natuer dattet gemynt moet sijn / Nv moet god sijn eygen beelt mynnen / Waneer hi daer geen ander mynne in en vijnt / Dat en mach / niet geschyen / eer hi myt gewalt / doergebreaecken heeft / alle eertschen troest Dauit heeft gevonden desen wech / ende heeft drie vorsten verwonnen / Die een	136 140 144 148 152 156 160 164 168
----	---	---

56v15 een klein geschreven toegevoegd.
 57r12 van boven regel toegevoegd.
 57v11 verwonnen doorgestreept na heeft.

	was / <i>sijn</i> eygen vleys / Die ander was / Die werlt / <i>ende</i> al hoer lust / Die derde was die dueuel / Hi leefden sonder vrese / Daermede	172
16	<i>verwanne</i> hi <i>sijn</i> vleys / Dat hi sonder troest was / Daermede verwan hi die werlt / <i>ende</i> al hoer hulpe / Hi keerden <i>hem</i> / in een lutterheyt / sonder wijse / daermede <i>verwanne</i> hi den duuel /	176
20	Want die duuel en mach nyemant beca-	
58r	ren / hi en vijnt wijse / Al was die conynck arme / Daerom en mocht <i>hem</i> god niet laten verderuen / Want hi leefden / in een nye seker leuen / Die propheet sprack / in al <i>sijn</i> guet / Jck byn arme / god is mijn besorger Al dat hier gespraecken is / Dat wil ic laten varen / <i>ende</i> keren my / tot dat hier nae volget / Want dat hier gespraeken is / vanden armen leuen / Dat hoert den rycken toe / niet / dat ic dat versma-	180
4	de / Want ic bekenne / Dattet een lutter leuen is / Dat nyemant berijspen en mach / Mer	
12	ic wil nv / armoets / arme / werden / Soe wie sijns armoets arme sal werden / Die moet drie dingen laten / Die ic aen <i>cristum</i> gevonden heb / Hem volchden drierhande mensche / Waer hi in een arme leuen geweest	184
16	soe en mocht hi sijns armoets / niet arme <i>sijn</i> geweest / hi en was niet alleen arme mer hi was der armer arme / Die een	188
20	die <i>hem</i> volchden / Die gaf hi eerts guet /	
58v	Die ander gaf hi <i>sijn</i> vleys / <i>ende</i> <i>sijn</i> bloet / Die derde gaf hi <i>sijn</i> mynne / Dat waeren die beste lude / die op eertrick waeren / Alsoe wil ic	192
4	al mijn guet en wech geuen / <i>ende</i> mijn vleys / <i>ende</i> mijn bloet / <i>ende</i> den derde mael / mijnen moet / <i>Cristus</i> had een menschelick cleet aen / dat was sonder naet / Dat beduyt alsoe voel / Het is	196
8	sonder naem / Nymant en mach sprecken / Dat hi heeft / den rock sonder naet / om dat hi geen ander cleder gelick en is / Alsoe en mach die mensche sonder naem niet werden / hi en	200
		204
		208

12	werde dan nye ymant gelick / gelicheyt mynt gelicheyt / gelicheyt / bekent gelicheyt / soe waer deser twijer onderscheyt verlaren is / een ogenblick	212
16	Daer is god / des menschen geweldich / Daer beneemt hem god al sijnen moet / ende dat is gewaer armoede / Sijn wil staet willeloes / Want hi heeft sijnen naem verlaren / Nye-	216
20	mant en mach spreken / Dit is hi / men sprect wael / Wat is hi / Daer om is hi inder armoeden / Want god had hem sijnen moet 59r benamen / Had hi moet / soe en waer hi niet arme / Die gewarige armoede en begeert	220
4	god niet / Het en behoeft sijns niet / Het is soe arme / ende verlaren arme / Datment niet vijnden en mach / mocht ment vijnden / soe waert in die een stadt / ende in die ander	224
8	niet / Sijn woenynge is / Daer god nye hennen en quam / noch nummermeer en coemt / Dit is dat anderde punt / Daer die armoe- de / hoers selues armoede loechende is /	228
12	Nv verstaet dat derde punt / armoede en weet niet / Het woent / al daer nyemant en coemt / god en mach / myt namen daer niet comen / Het en heeft selue genen naem /	232
16	Daer om heytet armoede / Wanttet nye- mant gemoeten en mach / Het beneemt alle gemoet / mochtment gemoeten / soe waert yets wat / ende soe becommerdent	236
20	stadt / Wie inder armoeden bewoent / Die 59v weet wael / dat hi gods gesekert is / mer hi en weet niet hoe dattet geschyet is /	240
4	Jn dese armoede / heb ic groete claerheyt vernamen / Mer nv wil ic doen / dat my die armoede leert / Nv merct wat sijn leer sij / Het wil / dat ic sij / alsoe ic van hem seluen sij / Nv moet ic god laten / alsoe hi naem	244
8	heeft / Jc moet oec dat laten / Daer om / dat ic	

heb al dinck gelaten / om dat / dat
 euangelie veruult werde / Daer *cristus* sprac / 248
 Du sijts bloetelick bloet / du en moeges
 12 mijn yonger niet *sijn* / Aldus moet ic laten
 dat / dat my laten dede / sal my god besit-
 ten in vreden / Dit is dat leste punt / daer dat 252
 armoede arme wort / Salich is hi / die in-
 16 den armoede leuet / Al datmen vanden ar-
 moeden meer spreken mach / Dat is in de-
 sen woerden bewijset / Gebenediet sij onse 256
 here / *Jhesus cristus* / Die ons die armoede aldus
 20 voer gebeelt heeft / A M E N /

60r **S**Vnte Johan sprect / God was dat [6]
 gewaer licht / dat daer verluchtet elc-
 ken menschen comende in die werlt /
 4 Eya nv merct / het is tweerhande werlt / 4
 een wtwendige werlt / ende een inwendige
 werlt / Die wtwendige werlt / die is ge-
 meyn ende menychuoldich / Dese werlt en
 8 bekent god niet / Dan in mennychuoldichey- 8
 den / Al die menschen / die god niet en conen
 verstaen / Dan in wijsen / als in aendacht / ende in wt-
 wendige heylicheyt / Dese menschen woenen
 12 al / in die wtwendige werlt Die anderde 12
 werlt / dat is die inwendige werlt In
 dese werlt / woent god / ende verlichtet alle
 menschen / die daer in comen / Hi was in die
 16 werlt / ende die werlt en bekenden hem niet / 16
 Dat is / die wtwendige werlt / Die en
 bekent niet hoe god is / in die inwedige werlt /
 Dese inwendige werlt / Dat is dat beelt
 20 der sielen / Dat god in hem heeft weeselick / 20
 60v sonder myddel ende sonder wijse / Nv is god
 in dese inwendige werlt bauen alle wij-
 se / om dat hi die siel die daer is in die wt-
 4 wendige werlt / solde brengen / bauen alle 24

59v9 ewage doorgestreept na tweede dat.
 60r1 was boven regel toegevoegd; na God inlasteken.
 60r18 niet boven regel geschreven; na bekent inlasteken.

	wijse / God is daer om mensche geworden / ende heeft geleert / ende gegeuen wijse / om dat hi myt wijse / den mensche solde bren-	
8	gen bauen alle wijse Nv sijn voel menschen die geen ander geloue en hebben / Dan in wtwendiger heylicheyt / ende in eygen gesetter penitencien Dese lude is onrecht / god en	28
12	meynt dat niet God is daer om mesche geworden / om dat <i>cristus</i> in ons te niet wor- de / Dat is alsoe voel gespraecken / God heeft aengenamen wijse / om dat die men-	32
16	sche / solde verlijzen alle wijse / God is mensche geworde / om dat die mensche god worde / Paulus seyt beuoelt dat in v / Dat daer is in <i>cristo</i> Jhesu / Dat is myt <i>cristo</i> inder wijsen	36
20	ende in <i>cristo</i> bauen wijsen / Sunte Johan	40
61r	sprect hi <i>quam</i> in sijn eygen / ende die sijn en ont- fyngen hem niet / Nv merct myt vlijt / dat eygen gods inder sielen / dat is hi seluen / daer	
4	hi in coemt / Aldus coemt god in hem seluen / Eya gods comen in hem seluen /	44
	dat is der sielen te berouen / geschapenheyt / Aldus coemt god in sijn eygen / Want god	
8	is eygenre der sielen / Dan die siel	48
	hoer seluen is / Die sijn en ontfyngen hem niet dat is mennichuoldicheyt der synnen Alsoe lange die siel blijft / op geschapenheyt / ende in	
12	synlicheyt / soe en ontfanct si god niet / Die hem ontfyngen / gaf hi macht sonen gods te werden / Als die siel auergegaen heeft	52
	alle geschapenheyt / soe ontfanct si god / daer heeft si gewalt / dat si is / den seluen soen / den	
16	die vader gebaert / Want die siel verliest ge- schapenheyt / alsoe si tot god geenycht is / Daer gebruyct si dat licht / dat daer verlicht	56
20	elck mensche / die daer comen / in dese inwen-	60

60v9	en toegevoegd achter geloue.
60v12	Lees mensche.
60v14	Letter boven tweede e?
61r5	inder sielen doorgestreept na comen.
61r14	soe doorgestreept na werden.

61v	dige werlt / Dat woert is vleys gewor-	
	den / en heeft in ons gewoent / God woent	
	inder sielen / bauen maten / ende bauen tijt / ende stadt /	
4	Hi woent / in enycheyt / in een wesen auerwese-	64
	lick / Hier om moet die siel ontwesent	
	werden / hoers selues / ende alre dingen / Een	
	meyster spreect / Men sal een schouwen	
8	in alle dingen / Dat alle dingen / mennichuol	68
	dicheyt hebben inder sielen / Dat coemt daer af /	
	Datter sielen oge niet lutter en is / Aldus /	
	soe wie een quaet oge heeft / die dunct	
12	dat hi twee dingen syet / daer der / mer	72
	een en is / Aldus ist mytter sielen / als	
	si niet een en siet / in alle creatueren / soe	
	en is hoer niet recht / Soe wanneer hoer	
16	die siel een vijnt / ende gelick in alle crea-	76
	tueren / soe is hoer recht / Alle dingen ge-	
	lick te hebben / dat is heylicheyte / God te heb-	
	ben in alle dingen / Dat is / god te hebben	
20	in niet / In niet te hebben besitten wi al	80
62r	dinck Hier om moet die siel te niet wer-	
	den / nae wijse hoere geschapenheyt / soe blijft	
	si nae godsheyt / Eya nv merct / hoe god	
4	is inder sielen auerweselick Dyonysius spreect	84
	God is een auerschijnede duysternisse / in	
	die auerweselicheyte gods inder sielen / Daer wort	
	die siel ontwesent / hoers geschapenen	
8	wesens / ende al hoer wercken / Al hier blijft si /	88
	dat si ewich is / dat daer is bauen alle namen /	
	aldus woent god in ons Ende wi hebben ge-	
	syen sijn glorie / als des een gebarens des	
12	vaders / Sommyge willen sprecken / Dat	92
	die menschen / meer salich sijn / van dat hem	
	auerblijft / in gode / onbekent / inden ewige	
	leuen / Dan / van dat hi bekent / dat en is niet	
16	waer / Want Augustinus spreect God te sien /	96
	Dat is dat loen / Al die salicheyt der sielen is /	
	Dat si god sal schouwen myt hem seluen /	
	Die propheet spreect / Heer in dinen licht / sullen	
20	wij sien dat licht / Dat is / inden ewige soen /	100
62v	sullen wi bekennen / den ewigen vader / Cristus	
	spreect vader dat is ewich leuen / datmen	
	di bekenne / alleen / enen waerachtich	

4	god / ende dijnen soen / Jhesum cristum / den du gesant heues / vol gracie / ende waerheyden / Want / van sijne volheyt / hebben alle creatueren ontfangen / Nv merct aenden lesten	104
8	dage des hoechtijts / stont cristus / ende riep / Wie doerst / die coemt tot my / ende drynckt / Die in my geloeft / als die schrijft seyt / Van sijnen buyck sulen vloeyen / vlooden des leuendigen waders / Jnder older ewe / riep Moyses / Des en was geen noet / Daer om dat hi riep / Dat was in hem / Mer dat cristus riep / Dat was noet / Want alle dingen waeren auermyts hem gemaect / Hierom riep hi / Dat alle dingen afgynge hoere geschapenheyt / ende auermyts hem quamen / in die eenheyt der godheyt / In desen boeck is voel bewijst / Hoe dat die siel / verliest geschapenheyt / ende blijft / ende is lutter god / Dat en salmen niet verstaen / dat die siel te niet wort / als si was / eer si geschapen was / Waer dat waer / soe waer dat leuen cristi / ende sijn lerynge een sotheyt / soe wie dat hielde / die waer ongelouich / Hoe roept dan cristus / Daer hi die siel auerweselick maect / dat merct / Die vernietynge der sielen is te verstaen / in hoer geschapen wesen / alsoe als men wesen neemt / in hoer wercken / Wanneer dat nv die siel / wort verwandelt / nae hoer vermoegelicheyt / in dat beelt / Daer si auerbeeldet wort in die godlicke onwijse / Daer si god begrijpt myt hem seluen / Daer verliest si hoer geschapen wesen / nochtant blijft wesen / nae istige bestaen / Dat selue geschapen wesen / datmen holt / nae moegelicker wijzen / datmen nemen most / in sijn geschapen wercken / Dat selue wesen neemt men / inden werck der salicheyt / nae ongeschapenre	108
12		112
16		116
20		120
63r		
4		124
8		128
12		132
16		136
20		140
63v		

62v16 riep *boven regel* toegevoegd; *op regel* inlasteken.

62v17 Na gemaect *kleine ruimte*; geen representant *paragraafteken* zichtbaar.

62v20 Na godheyt representant *paragraafteken*.

20	vrede / stant op van di seluen / ende stant	
64v	op / in die hoecheyt / godlicks wesens / Ende beken- ne / in di / hoe du gemaect biste / der gelicheyt	8
4	gods / gelick / Eya nv merct / hoe die heyliche drieuoldicheyt / wolde maken enen gelicken /	
	Doe sprack god / Maken wi den mensche / tot onse beelde ende gelickenisse Aen desen beelt	12
8	is gelegen / des menschen salicheyt / ende edelheyt / bauen alle creatueren / Nv merct / die meyste- ren hebben groet krich waerin dat dit beelt	
	gelegen is / Augustinus sprect / Daer is die siel	16
12	een beelde gods / Daer si is ontfenckelick gods / Nv is god inden ynreste der sielen /	
	dat is inden wesen der sielen / Nv is god in alle dingen / ende god is elck dinck nare / dan	20
	die dingen hoer seluen sijn / Want nv geen dinck naere is der sielen / dan god / als hoer eygen	
16	wesen / Daer om is god dat wesen der sielen / Nv mocht men vragen / of dat wesen der	24
	sielen / sij dat beelde gods / Men sprect / neemt in enen gemeynen synne / Hier om moet	
20	yetswat sijn inden ynresten der sielen / dat god in	
65r	hem begrijpt vernuftelick / Jn desen soe is die siel	28
	een beelde gods / alsoe ic bewijsen wil / Dat heyt een beelde eens dincks / dat daer naetuer	
4	lick vlijtet / Wt wes beelde dattet is / Een is den anderen wael gelick / nochtant en ist	32
	des anders beelde niet / Dat is daer om / Dat een / niet naetuerlick en vlijtet vanden anderen /	
8	Die soen inder godheyt / Heyt daer om een beelde des vaders / Want hi naetuerlick vlytet van-	36
	den vader / Hier heyt die heyliche geest / niet / een beel- de / Want hi niet natuerlick / wt en vliet /	
12	Dan vanden voersetten wil / Mer dat beelde der sielen / vliet natuerlick wt gode / Hier om moet-	40
	tet sijn een beelde / Weder men wil / of en wil / Jc segge v een gelickenisse / een mensche / heb	
16	tegen sijn aensicht een spiegel / soe apenbaert hem dat beelde inden spiegel / Weder men wil /	44
	of en wil / alsoe lange hi is tegenwoordich den mensche / Hier om is dit beelt der sielen /	
20	voersettede den wil / en al die moegentheyt /	
65v	ende in desen beelde / soe gebruyct die siel	48

4	gods / Ten anderde mael / soe heytet een beelt eens dincks / Dat <i>sijn</i> wesen heeft / altmael / vanden / ende inden / Wes beelt / dattet is / Dat <i>mijn</i> oge heeft ontfangen	52
8	vander verwen / Dat en heeft geen wesen / in <i>mijn</i> oge / noch van <i>mijn</i> oge / mer het heeft <i>sijn</i> wesen / inder verwen / ende vander verwen / Aldus / spreek ic vander sielen / Dat dit beelt	56
12	vlietet / natuerlick / wt god / ende en heeft geen ander wesen / dan in god / Ende ic spreek dat dat in desen beelde / <i>sijn</i> alle dingen gelick / ende eenvoldich / Jn desen beelde / soe werct	60
16	god die <i>heyliche</i> drievoldicheyt / dit selue beelt tot <i>sijn</i> gelickenisse / Want / soe wanneer hem god schouwet / in desen beelde / soe schouwet hi hem seluen / ende en neemt hem	64
20	niet anders / Dan dit beelt / Ende want hem oec dit beelde / weselick / ende natuerlick / 66r niet anders en verstaet / dan in god / soe neemt hem dit beelt lutter god / Aldus bewijst	68
4	god / <i>sijn</i> godheyt der sielen doe hi se schiepe / dat hi hem seluen weeselick / ende vernuftelic beholde / in <i>sijn</i> wercken / Dat daer die siel is als een beelt <i>sijns</i> selues / Jn dese beelt / is	72
8	gelick tijt / ende ewicheyt / Jn desen beelde / soe is die siel / den seluen soen / den die vader gebaert / Nv verstaet / die eygenschap deses beeldes / hoe <i>sijn</i> wtvlieten is natuerlick / ende <i>sijn</i> wesen	76
12	is in god / Het <i>sijn</i> onder den meysters voel reden / vanden beelde der sielen Die gemeyn meysteren sprecken / Dat dit beelt sij gelegen inder moegelicheyt der sielen / Dat en mach niet	80
16	staen / om twee reden / Die yerste is / dat die moegelicheyt der sielen / alsoe / als si is / een bloet moegen by hoer seluen / soe en ist niet / Waer nv dit beelt / inden moegen der sielen / soe en mocht-	84
20	tet niet bestaen / Neemt men oeck dit moegen als inder verstandnisse / soe ist by wielen / 66v ende by wielen niet / Want die moegende vernuft /	

	wort geoerspronct / vanden beelde der	88
	fantacien / die te verstaen / soe isset / die moe-	
4	gelicke vernuft / Als die siel / niet gekeert	
	en is / op die beelde der fantasien / die te verstaen	
	soe en ist niet die moegelicke vernuft / Neemt	92
	men nv alle moegelicke vernuft / by hoer seluen /	
8	Dat en is niet / als hier voer bewijst is / Lage nv	
	dit beelde inder moegelicke vernuft / soe waer	
	dit beelt / by wijlen inder sielen / alst die siel	96
	verstont / ende by wijlen niet / alst die siel niet	
12	en verstont / ende dat en mach niet sijn / Mer	
	dit beelt is weselick inder sielen / Hier om	
	soe verstadet / soe het te verstaen is Een meyster	100
	sprect / Dat een cracht is inder sielen / Die is	
16	soe edel / Daer sij vernuftelick vliet wt god	
	Daer keert sij vernuftelick weder in god / ende	
	begrijpt god weselick in hoer seluen / Ende hier	104
	om sprect die meyster / Dat die cracht	
20	geen ander wesen en heeft / in hoer vernuftige	
67r	begrijpe Hier willen sij seggen / Dat dese crachts	
	wesen si hoer werck / Dese cracht heytmen	108
	die werckende vernuft / Die daer is dat beelt	
4	der sielen / Nv sijn sommygen / die spreken / Dat	
	dese cracht sij / een afgescheyde substantie	
	die mytter sielen niet te doen en heeft / dat	112
	en is niet waer / Want dat en is nyemant	
8	eygen / dan god alleen / in deser wijsen Want	
	substantie / als mense gemeynlick neemt	
	in geestelicke creatueren / soe is si te hoep	116
	gesat / van eenre geestelicker formen / ende	
12	materien / Jn deser wijsen / soe ist onmoeg	
	lick / Dat enich creatuers wesen si hoer	
	wercken / Nv willen dese spreken / Dat dese	120
	cracht / inden / dat si staet op hoer seluen	
16	nae hoere wijsen / soe begrijpt in hoer seluen	
	al dat god / begrijpt in hem seluen nae god-	
	licker wijze / Dat en is niet Nv merct	124
	hoe hier voer / gespraecken is / Dat dit beelt	

20	sielen / vlietet natuerlick wt gode / ende en	
67v	heef anders geen wesen <i>dan</i> in god / Dat	
	selue wesen / datmen spreect vander sielen	128
	dat salmen <i>verstaen</i> vander werckender vernuft /	
4	Want si is dat beelde / Niet en salmen	
	<i>verstaen</i> / Dat dit <i>sijn</i> eygenste naem sij / Want	
	het is bauen alle namen / Datmen dit beel-	132
	de heyt die werckende vernuft / Dat is	
8	by die reden / die hier voer bewijst is / By	
	wilen heyt ment oec die vonck der sielen	
	Dat is daer om / alsoe die vonck vuer is	136
	inden vuer / alsoe is dese vonck / die daer	
12	is dat beelt der sielen / in sijnen werck /	
	lutter godlick / Dit beelt heyt oec	
	dat hoeft der sielen / Want alsoe wtten	140
	hoefde vliete een leuende cracht / in al	
16	die leden des lichaems / alsoe vliet wt de-	
	se beelde al die godlicke leuendicheyt / Oec	
	heydt dit beelde / dat alre edelste der sielen /	144
	Dat is daer om / Want al die edelheyt / die	
20	die siel heeft / die heeft sij inden beelde	
68r	syet / om dese menngerleye namen / soe	
	heydt mense / die werckende vernuft / Mer	148
	hoer eygen naem / sal bliuen onbekent alle	
4	creatuere in deser tijt / Want dit is die	
	verborgentheyt des geestes / ende dat licht / daer	
	nymant toecomen en mach in desen leuen /	152
	Nv suldi <i>verstaen</i> / in wat wijsen / die wer-	
8	ckende vernuft / die daer is dat beelt der sie-	
	len / hoer wercken / hoer wesen sij / Nv merct /	
	inden seluen nv / Dat dit beelt vliet wt	156
	gode als hier voer gespraecten is / soe begrij	
12	pet <i>sijn</i> wesen vernuftelick in gode / Jn deser	
	wijsen / soe is / <i>sijn</i> wesen / <i>sijn</i> wercken / Want	
	het niet / in hem seluen en staet / nae substan-	160
	cielicheyt / <i>sijn</i> substancielicke bestaen / dat is	
16	inden wercken / daert in hem begrijpt / god	
	weselick sonder myddel / Hier om soe spreek	
	ic / soe wie dese beelde / Dat is die werc-	164
	ckende vernuft / beneemt <i>sijn</i> werck / Die	

20	beneemt hem oec <i>sijn</i> wesen / Want dese	
68v	twee <i>sijn</i> een in dese beelde / Want <i>sijn</i> werck	
	anders niet en is / <i>Dan</i> sonder myddel / god	168
	weeselick te begrijpen / Hier om is dit beelt	
4	natuerlick salich / Die nv vragen wolde	
	hoe dat dit <i>sijn</i> mach / soe antwoert men	
	aldus / Dat die gemeynte der sielen / in hoer	172
	moegelicheynt / en verneemt niet anders /	
8	enich werck / <i>Dan</i> inden beelde der fan-	
	tacien / Waert nv alsoe / Dat dese moege-	
	licheynt / wort getransforniert / inder wijsen / des	176
	beeldes / soe wort si / altemael beroeft	
12	hoere moegelicheynt / soe waer si in v / alsoe sa-	
	lich / als si <i>sijn</i> mach nae dese leuen / ende dat	
	en mach niet <i>sijn</i> / Want dat licham hyndert	180
	dat / dat die enynge / niet geschien en	
16	mach / in desen leuen / tusschen der moegelijker	
	vernuft / ende der werckender vernuft / Hier beken-	
	nen wij in gelickenisse / Mer daer sullen wij	184
	bekennen / als wij bekennt <i>sijn</i> / Dat seyt sunte	
20	Pauwel / Nv is gespraecken / Dat / dat	
69r	sij / die salicheyt des menschen / Daer hi bekenne / <i>sijn</i>	
	eygen <i>sijn</i> / inder wijsen / der werckender vernuft / ende	188
	dat is waer / niet / dat werckende vernuft /	
4	nae geschapenheyt sij / voer der moegelijker vernuft /	
	ende dat die mensche alsoe salich sij / Mer	
	alsoe die werckende vernuft / in hoer god be-	192
	grijpt / natuerlick ende weselick / Dat die	
8	moegelicke vernuft / auermyts gode wort	
	auerbeelt / in die wijze / der werckender vernuft /	
	gode te begrijpen sonder myddel / Aldus	196
	salmen verstaen / dese salicheyt der menschen / Dit	
12	is die synne / diemen holden sal / vander werck-	
	ender vernuft / die daer is inder waerheyt / dat beelt	
	der sielen / Dit beelt / en heeft noch voer /	200
	noch nae / Het heeft in hem weselick / al-	
16	le dingen / nae die wijze gods / Eya edel	
	siel / nv verstaet / hoe du leuen salste dese	
	beelde / Een meyster sprect / God is een	204
	wesen alre dingen / Dit woert / is waer /	
20	ende niet waer / Neemt men wesen / alsoe het	
69v	geset wort / vander formen / soe en ist niet	
	Neemt men echter wesen der creatueren / als	208

4	dattet niet <i>sijn</i> en mach / sonder die tegenwoer- dicheyt gods / soe is die synne waer / Want waert sake / Dat god hem afscheyden / een ogenblick vanden creatueren / soe worde alle dinck te	212
8	niet / Hier om / dat yerste wesen dat god is / dat is / een wesen alre dingen / Mer inder sie- len is god / een wesen / auerweselick / Ende auer- myts den wtulyeten / des ewigen woerts /	216
12	soe heeft die siel wesen ontfangen / Ende auermyts die weder in keerynge des ewigen woerts / soe verliest die siel hoer geschapen wesen / Hier om ist edel / dat die siel is in god /	220
16	Mer voel edelre ist / Dat god is inder sielen / Dat die siel is in god Daer af is si creatuer Mer dat god is inder sielen / Daer af is sij ende blijft / lutter god / Cristus spreek	224
20 70r	Weest volcomen / als mijn hemelsche vader volcomen is / Volcomenheyt is gelegen in gelicheyt ende in enycheyt / Aldus is volcomen / die hemel- sche vader / Jn gelicheyt der persoenen / ende in eenheyt des wesens / Dyonisius spreek God en is	228
4	niet den geest / noch dat ewige beelt / datten geest geoerspronckt heeft / Daer om is die meeste lust des geestes / inden nieten	232
8	sijs beeldes / Eya nv verstaet die auerwese licheyt gods inder sielen / Dat alre yerste werck ende dat alre eygenste werck / dat god werct inder sielen / is / Dat god / hem seluen / gebaert	236
12	inder sielen / Jn desen / wort die siel beroeft / ende ontbeelt / al hoer geschapenheyt / ende getrans- formyert / in dat ewige werck gods / Dat god werct in hoer / Daer is die siel / den sel- ue soen / den die vader gebaert / Die nv god /	240
16	anders verstaen / Dan in dese wercken / Die en verstaen hem niet te recht / Want sunte Pauwel spreek / Wi sullen verwandelt wer- den / van claecheyt / in claecheyt / in dat selue beelt /	244
20 70v	hem gelick te <i>sijn</i> / Dat is / wtter geschapenre claecheyt / in die ongeschapen claecheyt / in dat beelde / daer wi <i>sijn</i> / den seluen soen / den die	248

4	vader gebaert / Nv <i>sijn sommyge lude</i> / die god / niet en connen gehebben / Dan in sue- ticheyt / ende in troest / ende in geestelicker vrou- den / Jnder waerheyt / Dese en weten / niets niet /	252
8	vander godlicker waerheyt / Nv merct / waer aen dat gelegen is / geestelicke volcomenheit der gelicheyt / dat is gode eygen / Wanneer die siel / verwandelt / in hem / soe gaet hi wt / al	256
12	sijns godlicke namen Ende wanneer die siel / niet meer siel en is / soe en is god / niet meer god / mer hi blijft / dat selue / dat hi is / Dat sel- ue is oeck die siel / Al hier is die siel / in hoer	260
16	beelde / auermyts dat ongeoersproncte <i>sijn</i> / Alle dingen <i>sijn</i> in god gelick / die alre myn- ste creatuer / ende die alre meeste / ende dat alre quaetste werck / ende dat alre beste /	264
20	dat oec geschyeden / inder tijt / die <i>sijn</i> / in god gelick / ende en had god / soe groete ryckheyt	
71r	niet / in dat alre quaetste werck / als in dat alre beeste / soe en waer god / niet god / Aldus	268
4	spreek ic vander sielen / Dat si volcomen sij als die hemelsche vader / soe sal si hebben dese gelicheyt / Nv <i>sijn sommyge lude</i> / die dese synne	
8	tonrecht verstaen / Die speecken / Dat die mensche / sal / alle wercken / wercken / in eenre gelicheit / beyde guet / ende quaet / Dat is tonrecht / alsoe	272
12	en neemt dese synne niet / Mer die mesche sal alsoe eenuoldich <i>sijn</i> / in <i>sijn wesen</i> / ende alsoe	276
16	ledich / dat hi van genen dingen vermyddelt en wort / Mer dat hi gebruyck / dat <i>sijn eygen</i> is / inder wijsen sijns ewige beelts / dat hi seluen is /	280
20	Nv spreekt Dyonisius Dat dit ewige beelt daer die siel / gode / gelick in is / Dattet niet	
71v	en is / inden geest / Dat is alsoe voel gespraec- ken / dat die hoechste salicheyt / niet en is gele- gen in gelicheyt / Die soen is geweest / gelick den	284
	vader in persoonlicke onderscheyt / mer niet een / Die siel is wael gelick / inden ewigen woert / mer niet een / Want gelicheyt staet	

	in onderscheyt / ende gelicheyt / is een beroef- fynghe der eenheyt / ende eenheyt / is een berouen /	288
4	der gelicheyt / Aldus salmen verstaen gelicheyt in dochtelicke wercken / Die daer sijn heylicheyt /	
	Want die mensche / die daer niet en kan ledich staen / alre godlicker wercken / inwen	292
8	dich / ende wtwendich / Die mensche en heeft niet gelicheyt / noch hi en is niet ledich / Nv merct / ledicheyt / is gelegen / in drien dingen /	296
12	Ten yersten / Dat die mensche niet en wil in hem / volbrengen / den wil gods / Eer my god schiep / doe en wolde ic niet / dan my seluen / Dat ic was / dat wolde ic / ende dat	300
16	ic wolde / dat was ic / Aldus stont ic inden ewigen aerdt gods / sal ic nv alsoe ledich sijn / soe moet ic / soe weynich willen / als ic wolde / eer ic was / Ten anderde mael	304
20	is ledicheyt / Dat ic niet en wil in my / god- lick werck / Want / ist / dat ic verstaet god- lick werck in my / soe en byn ic niet ledich	
72r	Ten derde mael / soe is ledicheyt / dat ic in my niet en heb / enyge stat / Daer god /	308
4	in my moege wercken / Wil hi wercken / Dat hi sijn werck selue ontfae / Dat is ledicheyt opt hoechste / Dit spreect Dyony- sius / Een aenstaren / godlicker waerheit	12
8	enycht / den geest meer myt god / Dan alle wercken / Al dese reden / salmen ver- staen vander moegelicheyt der sielen / die hier toe comen mach / auermyts gracen / Echter	316
12	dat beelt der sielen / Het heyt weselick / sonder toeval / Nv verstaet / die eenheyt der sielen / Dyonisius spreect / Dat die meeste lust des geestes sij / inden niete sijns beelts /	320
16	Alle dingen beelden hem leuendich / inden ewigen woerde / Dat spreect sunte Johan / Dat gemaect is / Dat was een leuen in hem / ende dat leuen / was een licht der menschen /	324
20	Als nv die siel hoer hier in holt / soe blijft sij in gelicheyt / Mer als die siel / ende dat ewi- ge woede een sijn / soe moet die siel / in die leuendicheyt te niet werden / Aldus doerbrect	328
72v	die siel / hoer ewige beelt / myt hoer ewige	
4		

	beelt / Aldus steruende / coemt sij totten vader / Dit doerbrecken / is voel edelre dan	332
8	die wtuloet / Cristus spreect / Nymant en coemt totten vader / Dan doer my / Dit is die hoechste doet / Daer die hoechste salicheyt in gelegen is / Dat die siel / in hem sterue jnden / alle dingen leuendich sijn / Dit spreect	336
12	sunte Johan / Salich sijn die doeden / Die in gode steruen / Eya steruen / is een beroeynge des leuens / Genade beroeft den mensche alle wercken / God bauen	340
16	genade / beroeft / die siel / hoer geschapens wesens / inder leuendicheyt / die sij heeft / in ewigen woerde / Jn dese doet / soe wort die siel te niet / alre geschapenheyt / ende blijft	344
20 73r	inder enynge hoere gebruyckynge Jn dat selue godlicke wesen dat si gebruyct / Paulus spreect / Die dunckt / dat hi yet is / Want hi niet is / Die bedrieget hem seluen /	348
4	Niet dat die siel temael te niet werde als daer die lieffelicke dingen doen / als sommy ge spreekken / Die men niet en sal gelouen /	352
8	Die eygenschap der sielen / die sal blijuen / nae weeselicheyt / ende niet nae werckelicheyt / want die siel / inden werck / Daer sij salich is Daer is sij lutter godlick / ende niet creatuer /	356
12	Dit spreect <i>cristus</i> / Eya guede knecht / en getrouwe / ganck in die vroude dijns heren / Gods vroude / ende sijn werck / ende sijn salicheyt / sijn een / Als nv die siel is / inden werck der salicheyt / daer heeft sij / gods vroude / ende gods wesen / ende sij is inden seluen god /	360
16	hoers selues salicheyt / ende alle creatueren / Waert oec alsoe / Dat die siel / in desen werck / hoer seluen bekenden / soe en waer sij niet salich / Onse geloue spreek /	364
20 73v	Onse heer stont op vander doet / Als die siel aldus verstoruen is in gode / soe staet sij weder op / in die eenheyt der godheyt / Paulus	368

4	sprect / synt gi gestoruen myt <i>cristo</i> / soe staet weder op myt <i>hem</i> / ende smaect die dingen die hier bauen <i>sijn</i> / Dat is / als die siel aldus ver- storuen is in gode / soe staet si weder op / in	372
8	die eenheyt der godheyt / ende smaect die rickheyt godlicks wesens / Dat is die suete doet / Daer af coemt / dat auerweselicke leuen / Nymant	376
12	en mach comen / in die eenheyt der godheit hi en sij yerst gestoruen in gode / Dat is nye- mant en mach comen / in die eenheyt godlicks wesens / Hi doerbreeck / dat onderscheyt	380
16	der persoenen / Dit spreect onsen heer <i>Jhesus cristus</i> Daer ic byn / daer sal mijn dijnre wesen / Eya hi spreect totten yoeden / Daer ic gae / daer en moech di niet comen / Die soen is ewelick	384
20	<i>vernuftelick wtgegaen / wtten vader / Jn desen</i> wtganck / <i>sijn</i> alle creatueren geschapen / 74r Desen soen gaet ewelicke / ende vernuftelick weder inden vader / Dat hi nv spreect / daer	388
4	en moech di niet comen / Dat is / daer ic ende den vader een syn / Daer en mach geen creatuer comen creatuer blijuende / Hier	392
8	om spreect <i>cristus</i> / Die my naeuolgen wil / Die verloechgen sijns selues / Dat is / die in my coe- men wil / in die eenheyt der godheyt / die moet afgaen <i>sijnre</i> geschapenheyt / Dat spreect <i>cristus</i> Daer ic byn in mijnen vader / daer sal mijn	396
12	dienre wesen / in die eenheyt des wesens / daer ic ende den vader een sij / en soe wat in <i>hem</i> is / dat is hi selue / Want god is in <i>hem</i> seluen / nae eenheyt des wesens / Want nv die dien- re gods / sal <i>sijn</i> daer god is / ende god is in <i>hem</i>	400
16	seluen / ende die dienre is in god / Hierom is die dienre / dat selue / dat god is / Want in god en is anders niet dan god / Dit	404
20	verstaet / god te werden / en is niet anders Dan te begeuen geschapenheyt / Jn god en	

73v4 synt: y uit ij verbeterd.
73v6 Slot-s in als boven regel toegevoegd.
74r7 in boven regel geschreven.
74r18 Eerste poot n in dan verbeterd uit t.

74v	is niet / dat geschapen is / Want inden	
	vader en is niet / dan den soen / ende niet en is in-	408
	den soen / dan den vader / Dit spreekt die soen / Jc	
4	byn in den vader / ende die vader is my / Aldus	
	moet die siel wtgaen alre vremder	
	wesen / ende hoers selues eygen wesen /	412
	inder weder gebuert des soens / Daer	
8	is die siel / mytten soen inden vader / in een-	
	heyt des wesens / Al hier is die siel sa-	
	lich / ende hoers selues salicheyt / en alre cre-	416
	atueren / nae godlicker wijze / Aldus	
12	salmen verstaen die meeste vroude	
	des geestes / Die gelegen sij / inden nieten	
	sijns beeldes / Tot desen wesen / mach	420
	die siel wael comen / Dent god geuen	
16	wil / Jc heb op sommyge steden gespraec-	
	ken / Dat die mensche / in desen leuen	
	alsoe salich mach sijn / als hi sal sijn nae de	424
	sen leuen / Dat salmen verstaen vanden	
20	beelde der sielen / Nv merckt / die gena	
75r	de gods / is een hulper / der moegelijk-	
	heyt der sielen / Dat si mach comen /	428
	in dat gebruycken gods / dat daer gele-	
4	gen is in dat beelt der sielen / Dat den	
	beelde naetuerlick eygen is / Want die	
	salicheyt / der sielen / en is anders niet	432
	nae moegelicheyt / Dan moegelicheyt	
8	te verliesen / ende auerbeelt te werden / in-	
	der wijsen / des god schouwelicke beelts	
	Dat god begrijpt / in hem / sonder myddel /	436
	Nv merct / in desen / auerbeeldynge /	
12	soe wort / der sielen salicheyt / die sij heeft	
	in hoer beelde / niet vermeeret / of ver-	
	edelt / Want dit beelt / begrijpt god	440
	weselick sonder toeval / Dat nv gespra-	
16	ken is / dat die siel verliesen moet geschapen	
	wesen / Dat is te verstaen / inden wtgangen	
	daer si verliest / ende beroeft wort / hoere	444
	moegelicheyt / Want daer blijft die siel	

74v1 anders doorgestreept na is.
74v5 veel doorgestreept na vremder.

20	inden bloete wercke hoers beeldes / lutter	
75v	god / als hier voer bewijst is <i>Ende</i> alsoe voel	
	als die menschen / Dit <i>veruolgen</i> in deser	448
	tijt / alsoe voel <i>sijn</i> sij salich / <i>Ende</i> hier om is	
4	die menseche hier alsoe salich / als hier nae /	
	Mer dese <i>salicheyt</i> / en mach die menseche	
	niet gebruycken / hier / als nae desen leuen /	452
	Dat hyndert dat licham / <i>ende</i> niet anders /	
8	Aldus is te <i>verstaen</i> / die <i>eenheyt</i> gods / <i>ende</i>	
	der sielen / <i>Ende</i> al der sielen <i>salicheyt</i> / is alte-	
	mael / inden beelde / Cristus spreeckt /	456
	Vader Jc bid / voer die geen / die du my	
12	gegeuen hebste / Dat sij een <i>sijn</i> / alsoe als	
	wij een <i>sijn</i> / Jn deser <i>eenheyt</i> / is gelegen /	
	die volcomenheyt / des hemelschen	460
	vaders / <i>ende</i> oeck der sielen / <i>ende</i> alle crea-	
16	tueren / Aldus salmen <i>verstaen</i> / dese voer-	
	gespraecken reden / die geseyt <i>sijn</i> / van	
	den beelde der sielen / <i>ende</i> hoemen die	464
	leuen sal / Hiertoehelpe ons god	
20	allen / A M E N	

76r **Een vrijnt gods** [8]

1	I Tem soe wie wil wesen	
	E en wtuercaren gods vrijnt. Die	
	set <i>sijnen</i> gront. in grondeloese nederheit.	
4	H i set <i>sijnen</i> moedt in dat diepe nyet /	4
	<i>Ende</i> volge god sonder verdriet H i volge	
	die wil gods sonder <i>verkiezen</i> Soe wynt	
	hi sonder <i>verliesen</i> H i <i>versake</i> sich seluen	
8	<i>ende</i> <i>verlaetet</i> al. datmen <i>verlaten</i> kan Soe	8
	vijnt hi god in al H i volge god sonder	
	wederomkeer. Wat onrecht druck <i>ende</i>	
	leyt dat hem mach geschien.	

god als hi vo beluift is En alsoe veel
 als die menschen Dat volgt in deser
 tit alsoe veel si salich En hier om is
 die mensche hier alsoe salich als hi nke
 mer dese salich en mach die mensche
 niet gebruycke hier als nae dese leue
 Dat hyndert dat licham en niet anders
 Aldus is te vstaen die eenh^g gods ende
 der siele En al der sielen salich is alte
 muel inde beelde Christus spreect
 vader ic bid voer die geen die dunn
 gegenen hebste Dat si een si alsoe als
 wy een si In deser eenh^g is gelegen
 die volcomenheyt des hemelschen
 vader en oock der siele en alle cre
 tuere Aldus salme vstaen dese voer
 gespraecke reden die geseyt syn van
 den beelde der sielen en hoe men die
 leuen sal Hier toe helpe ons god
 allen A M E notm bene it

Afb. 13 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck
 ms. 16, map 26 f. 75v (hand 2; tekst [7]; slot van het vijfde
 Gaesdonckse traktaat r. 447-466).

Een discipel cristi

12	S Oe wie geern waer een Discipel ons heren Die sal hem duck tot sijnen inwendigen gront keeren Hi en sal nyet aflaten. hi en si gelick. <i>Cristus</i> leuen	12
16	ende leer tot alre tijt Hi sal zijn wynin- ge doen in zijn gemoede. <i>Cristus</i> armoede te vercrigen tot zijn hoechste guede Hi en sal sich nyet anders setten dan als een cloet /	16
20	<i>Cristus</i> in gehoersamheit gelick te zijn totter doot.	20
76v	Hi sal een gelick mynnent hert tot sijn vrienden ende vianden dragen. Ende om <i>Cristo</i> te gelijcken ziel ende lijf niet sparen /	

Een soen gods

4	S Oe wie een soen gods wil zijn. Hi sal die alre cleynste sunde vlyen HJ sal altijt zijn gemoede holden reyn ende stil. Ende hoeren	24
8	ende volbrengen sonder myddel gods wil / Hi sal op nyemant mercken noch myc- ken. Mer slechtelick ende eenvoldelick doer alle mennichuoldicheit in god wycken	28
12	Hi sal hem mit versmaetheit lijden. noch schande laten genoeghen / Mer dat begeren bauen al ende hem daer in voegen	32
16	Hi sal stadelick grondeloes versoncken sijn in god / ende dragen hem seluen ende alle dingen sonder onderlaet weder op.	36
20	S Oe wie mitten soen gods almechtich van god den vader verslonden wil zijn in mynnen / Hi verlaet alle synnen / ende volge der mynnen Amen	40

77r

Dit is genamen wtten graden der myn-
nen. Zeer schoen. Here Johannes Rusbroeck.

[9]

4

H

Eilich leuen
is der myn-
nen graet /
mit soeuen
trappen / die
wij opclym
men. ten
rijcke gods

4

8

8

Dat is die wil gods / dat wij heilich *sijn*.
Ende als wij eendrachtich. eenswillen *sijn*
mitten wil gods. soe hebben wij die yerste
trappe inden grade der mynnen / ende heilichs
leuens Een guet wil is fondament alre
doechden Die propheet seit. Here ick *bijn* totti
geulaen. leer my doen dijnen wil. wanttu
mijn god biste. Een guet wil / midden wil gods
verenicht / verwynt den Duuel / ende alle sunden /
want hi is voll der gratien gods Die guet-
willige mensche / die begeert ende meynt
gode te meynnen ende te dyenen ewilick Ende
dat is *sijn* leuen ende oeffeninge van bynnen
Guet wil en mach nyet ledich staen / van
guede werken. want die guede boem. bren-
get guede vrucht Die yerste vrucht die
wtten gueden wil wasschet. dat is willige
armoede *etcetera* /

12

16

16

20

77v

20

4

24

8

8

DJe anderde trappe
die wij opclymmen / inden grade der
mynnen Die willige arme mensche / leuet
vrije / ende sonder sorge van eertsche dingen
des hem geen noet en is. want hi is een
wijs coepman Hi geeft die werlt om den
hemel Hi heeft al verlaten dat hi besitten
mocht mit eertscher mynnen. ende heeft ge-
coft willige armoede. Dat is dien acker
daer hi dat rijcke gods in geuonden heeft

28

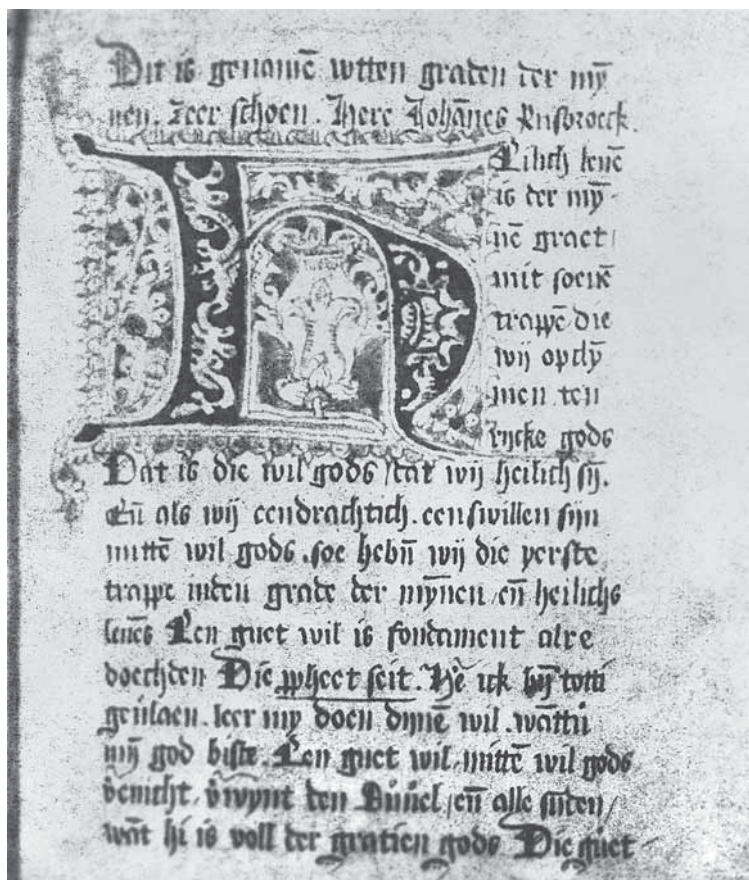
12

32

16

77v8

armoede *etcetera* onderstreept ter afscheiding van de overige tekst; ervoor een paragraafteken;
tekst tussen verticale lijnen.

Afb. 14 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 77r (hand 4; begin van de verkorte en bewerkte redactie van Jan van Ruusbroec, Van seven trappen, [9], opschrift en r.1-8). (ware grootte)

	Want selich is die arme. want dat rijc-	36
20	ke gods is sijne Selich is die arme willi-	
78r	ge / die nyet en besitte dat vergenckelick is	
	Hi is <i>Christum</i> naegeuollicht. sijn loen is	
	hondertuolt in doechden / ende hi is ontbey-	40
	dende der gratien gods ende ewichs leuens Die	
4	arme van geest clymt op inden hemel / Die	
	gyerige valt neder in die helle Mach die	
	camyel gaen doer een naelden oge. soe mach	44
	die rijcke gyerige vracke coemen inden hemel	
8	Ende hi is arme van eertsche guede / ende en heeft	
	gode nyet <i>vercaren</i> . sterft hi rijck ende gyerich	
	hi wort verlaren <i>etcetera</i> / D Je derde trappe	48
	in onsen grade der mynnen. Js reynicheit der	
12	zielen. ende zuuerheit des lichams Sal die	
	ziel reyn sijn. soe sal sy auermids die liefde	
	gods / haeten ende versmaden / alle ongeordenier	52
	de liefde ende neyginge. tot alle creatueren	
16	§ Holt v reyne / ende laet v nyemant trecken	
	noch mit woerden. noch mit wercken. noch	
	mit gyften / noch mit myeden. noch mit	56
	oeffeninge. noch mit schijn van heylichei-	
20	den Al schijndet geest. het wort al vleys /	
78v	men mach hem nyet geloeuen Ende en	
	oeffent nyemant. noch en wilt van nye-	60
	mant geoeffent sijn Al schijndet guet / het	
4	wort al tegenspoet Staet op v hoede / doet	
	als die vroede Ende en laet v nyet bedrie-	
	gen. wardi getagen. ghi wert bedragen	64
	Laetet all vaeren / neemt v selues waer /	
8	ende oeffent <i>Jhesum</i> uwen brudegum Kiert v	
	bynnen. ende oeffent der vuyeriger mynnen	
	ende alle doechde. Want hi is v behueder.	68
	hi sal v vueeren bauen alle gebueren. in sijns	
12	vaders schoet / daer vijndi trouwe boet / van	
	alre rouwen / ende van alre noet.	
	D Je vierde trappe van onsen he-	72
	melschen graet der mynnen. Dat	
16	is gewaerige oetmoedicheit Oetmoedicheit	
	dat is een geestelicke nederheit. Daer leuen	

	wij mit gode / <i>ende</i> god mit ons. in gerechte	76
20	<i>vreedsamheit</i> Ende dat is die leuende gront	
79r	alre <i>heilicheit</i> . die gelicken wij eenre fonteynen /	
	wtuloeyende mit vier reuyeren alre doech-	
	den / <i>ende</i> ewichs leuens ¶ Die yerste reuyer	80
	dat is <i>gehoersamheit</i> <i>Gehoersamheit</i> die wil	
4	dat wij ons seluen <i>versmaden</i> <i>ende</i> <i>vernederen</i>	
	sullen. onder gode <i>ende</i> sijn gebade / <i>ende</i> onder	
	alle creatueren § Die anderde reuyer. is	84
	Sachmoedich sijn. Die vloeyt wtten gron-	
8	de der oetmoedicheit Selich is die sachmoe-	
	dige. want hi besitte die eerde / dat is. lijf <i>ende</i>	
	ziel in vreden. want op die sachmoedige	88
12	rust die geest des heren Daer dragen wij dat	
	juck ons heren / dat zuet <i>ende</i> sacht is. <i>ende</i> wij	
	sijn geladen mit sijn borden / die licht sijn	
	want die mynne en arbeyt nyet. want soe	92
	wij meer mynnen / soe wij lichter geladen	
16	sijn. want wij dragen mynne / <i>ende</i> si draget	
	ons bauen alle hemelen. totten geenen die wij	
	mynnen ¶ Die derde reuyer is. Leuen in <i>ver-</i>	96
	<i>duldicheit</i> . Verduldich sijn. dat is. geerne te	
20	doegen sonder weder willen Tribulatie	
79v	<i>ende</i> doegen / dat sijn die baden ons heren	
	daer hi ons mede visitiert / <i>ende</i> als wij sijn	100
	baeden ontfangen mit blijden moede. soe	
4	coemt hi selue mede Want hi spreeckt	
	doer den <i>propheet</i> . Jck bijn mit hem inder	
	tribulatie / ick sal hem <i>verloessen</i> <i>ende</i> <i>glori-</i>	104
	<i>ficeren</i> § Die vierde reuyer. is een oet-	
8	moedich leuen. Dat is <i>vertyen</i> alre <i>eygentheit</i>	
	<i>ende</i> <i>eygens</i> willen Dese reuyer vloeyt	
	wt gedoegen in <i>verduldicheit</i> Dat is. als	108
	die oetmoedige mensche / van bynnen ge-	
12	reuen wort / <i>ende</i> van bynnen getagen inden	
	geest gods. <i>ende</i> <i>verteert</i> Soe <i>verloechent</i>	
	hi sijns <i>eygens</i> willen. <i>ende</i> geuet hem auer	112
	vrijelick in die hant gods / <i>ende</i> alsoe wort	
16	hi een wil / <i>ende</i> een <i>vrijeheit</i> mitten geest	
	gods. Noch hi en can. noch en mach an-	

	ders nyet gewillen / dan god wil <i>etcetera</i> /	116
80r	E Delheit van doechden / <i>ende</i> alre gueder werken / Dat is. <i>begeren</i> die eer gods bauen al dinck Dit was	
4	die yerste doechde / die geoeffent was in hemelrijck <i>Ende</i> oeck die yerste die <i>christus</i> ziel oeffenden / in <i>sijnre</i> moeder licham.	120
	<i>Ende</i> dit is die yerste doechde / die wij gode geuen moeten sullen wij hem behagen / <i>Ende</i>	124
8	dese doechde is gront <i>ende</i> oerspronck alre heilicheit. <i>ende</i> daer si gebreeckt / daer en is nyet guets / Gods te meynen. te <i>begeren</i> .	
	<i>ende</i> te <i>mynnen</i> . dat is ewich leuen / <i>Ende</i> dat is die yerste doechde <i>ende</i> offerhande / <i>ende</i>	128
12	die hoechste die hi van ons begeert / Mer die hem seluen behaget. <i>ende</i> eygen	
	eer sueckt / hi en mach god nyet beha- gen Daer ons god <i>sijn</i> gauen geeft / <i>daer</i>	132
16	behaecht hi hem seluen. want hi <i>sijnre</i> guetheit pleget Mer daer wij <i>sijn</i> gauen	
	antwoorden mit doechden in <i>sijnre</i> eren / <i>Daer</i> behagen wij gode / want wij hem gevolchsam	136
20	<i>sijn</i> Mer wat wijsen dat wij vueren. Hoe	
80v	hoege dat wij schijnen van leuen <i>ende</i> van gue- de wercken. meynen wij ons seluen. <i>ende</i> nyet	140
4	<i>sijn</i> eer / soe <i>sijn</i> wij bedragen / want ons gebrickt caritate <i>Ende</i> hierom / als wij wt	
	enen oetmoedigen gront / die eer gods meynen <i>ende</i> <i>begeren</i> / mit ziel <i>ende</i> mit licham / <i>ende</i>	144
8	mit allen crachten. dat is caritate wortel <i>ende</i> oerspronck alre doechden <i>ende</i> heilicheit.	
	Mer die der eren gods nyet en acht / <i>ende</i> <i>sijn</i> eygen eer sueckt. Hi is hoeuerdich. <i>ende</i>	148
	dat is wortel alre sunden § Nu merckt	
12	<i>wanneer</i> die geest ons heren ruert een oet- moedich herte. soe geeft hi <i>sijn</i> gratie /	
	<i>ende</i> eysschet gelicheit in doechden. <i>ende</i> bauen	152
16	alle doechden / enycheit of eenheit mit hem in <i>mynnen</i> . Wt desen eysschen / verblijt die leuen- de ziel. dat <i>mynnende</i> herte. nochtant en weetse	

	nyet / hoe sy den roepen of den eysschen ge- noech mach sijn / ende die scholt betaelen / die	156
20	hoer vander mynnen gemaent ende geeyschet	
81r	wort Nochtant versteet die mynnende ziel	
	wael. dat eer ende weerdicheit is / die edelste	160
	doechde / ende die cortste wech diemen gaen	
4	mach tot god Ende hierom verkiest si bauen	
	alle guede werken / ende bauen alle doechden /	
	eer ende weerdicheit Dit is een hemelsche oeffe- ninge tot gode / ewelick sonder eynde. Ende is	164
8	een hemels leuen / dat god waelbehaget. want	
	vanden eysschen gods. ende vanden antwoorden	
	der leuender zielen / verblijden al die crachten.	168
	herte ende synnen. ende allet dat leuet inden	
12	mensche Die aderen gaepen / Dat bloet ver- hette sich / int begeren te volbrengen die eer	
	gods Als wij aensien. dat god onse hemel- sche vader / geschapen ende gemaect heeft. he- mel ende eerde / ende alle creatueren tot sijnre	172
16	ewiger eren Ende auermids sijnen soen. die sijn	
	ewige wijsheit is. soe heeft hi ons gemaect /	176
	ende vermaect / ende alle dingen geordeniert tot	
20	sijnre ewiger eren Ende auermids den heiligen geest	
81v	die die wille ende mynne is des vaders ende	
	des soens. soe sijn alle dingen volmaect /	180
	ende volbracht in die ewige eer gods Ende	
4	aldus sijn die drie personen / in een eenheit der	
	natueren / ende eenheit der natueren in drieheit	
	der personen. een almechtich gewaerich god	184
	Den sullen wij eren ende aanbeden / mit al	
8	dat wij verleysten moegen / Wij sullen oec	
	eren ende aanbeden / onsen here Jhesum christum.	
	god / ende mensche in enen persoon Want god	188
	heeft sijn mensheit. die een mit ons is. ge- eert. gebenedijt. gehoecht. ende hem geenicht	
12	bauen al dat geschapen is Ende auermids die	
	hoeghe eninge mit gode. soe is ziel ende lijf	192
	veruult mit volheit alre gauen ende genaden	
16	Ende wt sijnre volheit. ontfangen al sijn Disci- pulen die hem naevolgen. gratie / ende gena-	

	de. <i>ende</i> al dat hem noet is. in heiligen leuen	196
20	<i>Ende</i> die edel mensheit ons heren / mit al sijne	
82r	famylien / is wederbuycht / in die eer sijns	
	vaders mit danck <i>ende</i> mit laue / <i>ende</i> mit	
	ewiger weerdicheit. mit al dat hi <i>vermach.</i>	200
	mit alden <i>sijnen</i> die hem toebehoeren	
4	Siet aldus eert god die vader <i>sijnen</i> soen /	
	<i>ende</i> al die hem naecoemen / <i>ende</i> geenicht <i>sijn</i>	
	Die god eert. hi wort geeert van god.	204
	Eren. <i>ende</i> werden geeert / dat is oeffeninge	
8	van mynnen Niet dat god behoeft onser	
	eren. Want hi is sijns selfs ongemeten se-	
	licheit Mer hi wil / dat wij hem / eren <i>ende</i>	208
	mynnen. op dat wij mit hem <i>verenicht.</i> <i>ende</i>	
12	zelich <i>sijn</i> ¶ Nu merckt hoe wij gode eren	
	<i>ende</i> lauen sullen. Jst dat hem god <i>vertoent</i>	
	onsen <i>verstandigen</i> ogen. in sekeren licht. soe	212
	geeft hi ons macht / hem te bekennen in ge-	
16	licknissen / als in enen spiegel. daer wij in sien	
	formen / beelden / <i>ende</i> gelicknissen gods Mer	
	die substantie / die hi selue is. en moegen	216
	wij nyet anders sien. dan mit hem seluen.	
20	<i>ende</i> dat is bauen ons seluen / <i>ende</i> alle oeffenin-	
82v	ge van doechden <i>Ende</i> hierom moegen	
	wij gode geerne aensien. <i>ende</i> oeffenen. in	220
	beelden. in <i>formen.</i> <i>ende</i> in godlicken gelicken	
4	Op dat hi ons <i>verheffe</i> / <i>bauen</i> ons seluen. in	
	enicheiden. mit hem. sonder gelicken Nu sien	
	wij in onsen spiegel / mit gelicken <i>ende</i> beel-	224
	den. dat god is. <i>groetheit</i> / <i>moegentheit.</i> <i>wijsheit.</i>	
8	<i>waerheit.</i> <i>sterckheit.</i> <i>gerechticheit.</i> <i>genaedicheit</i>	
	<i>rijcheit.</i> <i>myltheit.</i> <i>guetheit.</i> <i>trouwe.</i> <i>gronde-</i>	
	<i>loese mynne.</i> <i>leuen.</i> <i>onse croen.</i> <i>blijtschap sonder</i>	228
	<i>eynde.</i> <i>ende</i> ewige selicheit Deser naemen is	
12	noch voel meer dan wij beschrijuen moe-	
	gen Hier af coemt onse reden <i>ende</i> onse <i>ver-</i>	
	<i>staent</i> in een <i>verwonderen</i> <i>Ende</i> onse <i>mynende</i>	232
	begeerte wil gode lof <i>ende</i> eer geuen. nae	
16	dat hi weerdich is <i>Ende</i> om dat wij dit	

	begeren. soe leert ons die geest ons heren	
	drie wijsen van oeffeninge / Daer in wij	236
20	moegen plegen alre eren die wij god doen	
83r	moegen ¶ Die yerste wijze / enicht ons mit	
	god sonder myddel. ende sy heeft drie punten	
	Dat is god aenbeden. eren. ende mynnen.	240
4	§ Die anderde / enicht ons mitten wil gods	
	aermids gratien / ende onse guede werken	
	ende sij heeft oec drie punten. Dat is begeren	
	bidden. ende eysschen ¶ Die dede wijze holt	244
8	ons geenicht mit gode / ende si doet ons	
	wasschen ende toenemen mit gratien in doech-	
	den / ende in alre manyeren van heilicheit Ende	
	si heeft dese drie punten. dancken. lauen. ende	248
12	bidden § Nu verstaat / wat si god aenbe-	
	den. dat is. god aensiende int geloue /	
	mit groeter reuerrentien bauen reden in on-	
	sen geest. een ewich moegentheit. schepper ende	252
16	here des hemels ende der eerden / ende alre creatue-	
	ren ¶ Dat anderde punt gode te eren. Dat	
	is / ons seluen te vertyen / ende vergeten alle crea-	
	tueren. ende volgen gode nae sonder omsien.	256
20	in oneyntelicker ewiger weerdicheit § Dat	
83v	derde punt is. god alleen te besitten. mynnen.	
	ende meynen. nyet om onse gewynne. eer.	260
	of selicheit / of om yet dat hi ons daerom	
4	geuen mocht Mer alleen om hem seluen	
	ende om sijn eer sullen wij hem mynnen Ende	
	dat is volmaecte caritate. daer mede sijn	
	wij gode geenycht / ende woenen in hem / ende	264
	hi in ons ¶ Wt deser caritaten coemt die	
8	anderde wijze in geestelicker oeffeningen / mit	
	drien punten. welck is. begeren. bidden. ende	
	eysschen Begeren int herte. Bidden inden mont	268
	Eysschen mitten geest Wij sullen die	
12	gratie ende die hulpe gods begeren / mit yn-	
	niger deuotien. tot sijnre eren. ende tot onser	
	noet / hem mede te dienen / Dese begeerte	272
	sal barnen in onse ziel. mit liefden ende mit	

16	lust den liefsten wil gods te volbrengen nae onse <i>vermoegen</i> Hier wt soe coemt dat ander <i>punt</i> / Dat is <i>bidden ende beden</i>	276
20	mit <i>herten ende mitten monde</i> / Wij sullen bidden onsen hemelschen vader. want hi	
84r	is een geuer alre gueder gyften / Dat hi ons geue den geest des <i>leuens. ende der</i>	280
4	soenlicker vresen Alsoe dat wij reuerren- tie <i>hebben tot hem. ende vresen hem te vertornen</i> mit <i>sunden</i> / Ende dat hi ons geue / den geest der <i>sachmoedicheit</i> / alsoe dat wij. sacht. ge- nadich / oetmoedich. <i>ende</i> <i>guedertieren</i> <i>sijn</i>	284
8	alle <i>menschen</i> die ons behoeuen. in <i>sijnen naem</i> in rechter <i>gedoechsamheit</i> / Wij sullen oec bidden / dat hi ons geue / den geest der <i>wen-</i> <i>tenheit ende const</i> Alsoe dat wij <i>wanderen voer</i> <i>hem</i> / <i>ende voer alle menschen. in eersamen zee-</i> <i>den Gewaerich in woerden. in werken.</i>	288
12	in doen / in laten / in lijden / <i>ende wael ge-</i> <i>ordenyert</i> / jn allen <i>dingen</i> . Noch sullen wij hem <i>bidden</i> / dat hi ons geue / den geest der <i>stercheit</i> Alsoe dat wij <i>verwynnen</i> moegen al <i>dinck</i> / Den <i>Duuel</i> / die werlt.	292
16	<i>ende onse eygen vleys. ende leuen alsoe mit</i> <i>gode in vreden</i> / Oeck sullen wij <i>hem</i> <i>bidden</i> dat hi ons geue den geest des raets.	296
20	soe volgen wij <i>christum</i> nae / <i>bauen alle he-</i> <i>melen. ende versmaden die werlt mit all</i> hoer toebehoer. <i>ende</i> soe <i>sijn</i> wij <i>gewarige</i> <i>Discipulen</i> ons <i>heren</i> / <i>ende</i> <i>sijn naevolgeren</i>	300
84v	Wij sullen oeck <i>bidden</i> / dat hi ons geue den geest <i>gewaerichs verstants</i> . soe wort onse reden <i>claer. ende</i> moegen <i>verstaen. alle</i> <i>waerheit. die ons noet is in hemel. ende inder</i> <i>eerden</i> Wij sullen noch <i>bidden onsen he-</i> <i>emelschen vader. ende Jhesum christum</i> <i>sijnen ewi-</i> <i>gen wtuercaren soen</i> / dat hi ons geue / den geest der <i>wijsheit</i> . soe sal ons <i>mysmaken</i> al dat <i>vergenckelick is. ende dan sullen wij</i> <i>smaken. geuoelen. ende sien. die guetheit</i>	304
4		
8		
12		
		308
		312

16	gods / die sonder maete grondeloes is. Ende dan sullen wij vrijelick eysschen / den heiligen geest / in ons / die een here is / alre gratien / alre gauen / ende alre heilicheit. ende glorien in hemel ende in eerden Dit is die anderde wijse. hoe wij begeren. bidden ende eysschen sullen /. onsen hemelschen vader. op dat wij hem gelicken. ende <i>christum</i> sijnen soen naeuolgen / ende mit hem beyden be- sitten Jheso glorie / in enicheit des heiligen gees- tes sonder eynde ¶ Hier nae volcht / die derde wijse / die ons volmaect in doechden / ende in alre cyerheit van heiligen leuen / Die wort geoeffent in drien punten / Dat is. god dancken / lauen / ende gebenedien § Nu merckt. wij sullen god lauen. ende dancken. want hi heeft hemel ende eerde geschapen / ende alle creatueren tot sijnre eren / ende tot onsen behoef Ende hi heeft ons gemaect tot sijnen beelt ende gelickenisse / ende heerschap gegeuen bauen all dat inder werlt is Nochtans brack onse yerste vader inder natueren / sijn gebot / ende viel in sunden / ende wij al mit hem Mer onse ewige almech- tige vader / heeft onse sunden auerdeckt mit sijnre genaden / Want hi gaf ons sijnen soen / die onse last gedragen heeft Hi heeft ons geleeft. geleert. ende gewijst. den wech der <i>waerheit</i> . Hi heeft ons oetmoedich ge- dyent. gehoersam totter doot / om dat wij leuen solden ewelick mit hem inder glorien Mit recht sullen wij hem dancken ende lauen / ende benedien onsen hemelschen vader. ende sijnen glorioesen soen. ende hoere beyder geest / die dit groete wonder ge- wracht hebben in onser natueren Wij sul- len dancken ende lauen onsen here <i>Jhesum christum</i> mitter <i>weerdicheit</i> Marien sijnre lieuer moe- der / die hi vercoes wt al die werlt sijn moe- der te sijn Ende hi geweerdichden hem / dat si hem ontfyenck vanden heiligen geest. droech. ende gebaerden sonder smytte ende sonder wee. moeder ende maget Ende	316 320 324 328 332 336 340 344 348 352 356
----	--	---

20	hi gewerdichden hoer edel borsten te	
86r	sucken Die engelen songen <i>hem</i> glorie	
	inden hemel. <i>ende</i> hi weenden mit <i>sijn-</i>	
	<i>re</i> moeder inder cribben Si aenbedenen /	360
	<i>ende</i> sach hem. aen hoeren god <i>ende</i> hoeren	
4	soen Si dienden hem mit groeter weer-	
	<i>dicheit. ende</i> hi hoer weder. als een guet	
	kijnt <i>sijnre</i> lieuer moeder Si mocht	364
	hem bidden als hoeren god. <i>ende</i> gebyeden	
8	als hoeren soen Soe groeten wonder	
	en wert nye gesien. Marien edelheit	
	van doechden / <i>ende</i> van heiligen leuen / en	368
	<i>machmen</i> nyet beschrijuen Si is diepe	
12	in oetmoedicheit Hoege in reynicheit.	
	Wijt <i>ende</i> breet in caritaten Lanck in	
	ontfermherticheit. allen sunders die hoers	372
	begeren. want si is een moeder alre	
16	genaden <i>ende</i> gratien Hierom sullen wij hem	
	lauen <i>ende</i> dancken / vander groeter eren die hi	
	gedaen heeft <i>sijnre</i> lieuer moeder. <i>ende</i> onser	376
	alre menschelicker natueren Want ondanc-	
20	baerheit doet verdroegen die fonteyne der genaden	
86v	gods Wij sullen oec dancken. lauen. <i>ende</i> gebene-	
	dien onsen here <i>Jhesum christum</i> / die een mitten	380
	vader is. dat hi ons gegeuen <i>ende</i> gelaten heeft	
4	sijn vleys <i>ende</i> zijn bloet / <i>ende</i> zijn glorioese le-	
	<i>uen</i> inden heiligen sacrament / Daer wij in vijnden	
	spijs <i>ende</i> dranck / <i>ende</i> ewich leuen / <i>ende</i> al des	384
	ons lusten mach. meer dan wij verteren moe-	
8	gen Wij sullen offeren onsen vader. <i>sijnen</i>	
	soen. gewont. gemartelijt. van mynnen. om	
	onsen wil Wij sullen offeren / vnsen vader	388
	<i>sijnen</i> soen / mit alden sacrificien die ye ge-	
12	daen wert van guede kerstenen / in <i>sijnen</i>	
	naem <i>Ende</i> daer mede sullen wij offeren der	
	weerdicheit gods / all den dienst der heiliger	392
	kerstenheit Want dancken <i>ende</i> lauen. <i>ende</i> gode	
16	eren / dat was dat yerste werck dat ye ge-	
	oeffent wert vanden creatueren / <i>ende</i> dat sal	
	ewilick dueren Dat begost inden hemel.	396

20	want doe die engel Michael street mit	
87r	sijnen engelen / tegen Lucifer <i>ende</i> <i>sinjen</i> engelen	
	wie den hemel beholden sold Doe wert	
	Lucifer <i>verwonnen</i> <i>ende</i> al <i>sijn</i> heer / <i>ende</i> <i>vyel</i>	400
	neder wtten <i>aersten</i> hemel / als een <i>blixem</i>	
4	<i>ende</i> <i>barnende flamme</i> Doe <i>verblijden</i> hem	
	all die choren der engelen / <i>ende</i> alle die	
	<i>oerdenen</i> / <i>ende</i> alle die <i>moegende</i> <i>heerschapie</i>	404
	des hemels <i>Ende</i> die <i>aerste</i> Engel vanden	
8	<i>Seraphijnen</i> gaf gode ewigen lof. <i>ende</i> al	
	dat hemelsche heer volchden hem nae	
	Si danckten al gode vander <i>victorien</i> / <i>ende</i>	408
	si <i>aenbeden</i> <i>ende</i> <i>laefden</i> hem / want hi <i>hoer</i>	
12	god is / <i>ende</i> si <i>mynnen</i> <i>ende</i> <i>gebruycken</i> <i>sinjs</i>	
	<i>ewilick</i> in <i>sijn</i> eer ¶ Mer die <i>aerste</i>	
	<i>yerarchie</i> / dat <i>sijn</i> . <i>Thronen</i> . <i>Cherubijn</i> .	412
	<i>ende</i> <i>Seraphijn</i> . die en <i>strijden</i> nyet mit	
16	ons tegen den <i>Duuel</i> te <i>verwynnen</i> . onse	
	<i>sunden</i> . mer si <i>leuen</i> mit ons. daer wij <i>verhe-</i>	
	<i>uen</i> <i>sijn</i> <i>bauen</i> <i>strijt</i> mit gode / in <i>vreden</i> .	416
	in <i>schouwen</i> . <i>ende</i> in <i>ewiger</i> <i>mynnen</i>	
20	§ Die drie <i>oerdenen</i> der <i>myddelster</i> <i>ye-</i>	
87v	<i>rarchien</i> / Dat <i>sijn</i> <i>pryncipaten</i> . <i>potestaten</i> .	
	<i>dominatioenen</i> Dese <i>strijden</i> mit ons / tegen	420
	den <i>duuel</i> tegen die <i>werlt</i> / <i>ende</i> alle	
4	<i>ondoechde</i> / <i>ende</i> al dat ons <i>letten</i> mach in	
	den <i>dienst</i> ons <i>heren</i> <i>Ende</i> si <i>ordenyeren</i> / <i>ende</i>	
	<i>regieren</i> ons / <i>ende</i> <i>helpen</i> <i>volbrengen</i> een <i>in-</i>	424
	<i>wendich</i> <i>leuen</i> / <i>vercyert</i> mit allen <i>doechden</i>	
8	§ Nu <i>merckt</i> Jst dat wij <i>aermids</i> die	
	<i>gratie</i> gods <i>ende</i> <i>hulpe</i> der engelen <i>verwynnen</i>	
	die <i>werlt</i> / <i>ende</i> <i>versmaden</i> al dat in <i>hoer</i> is /	428
	soe <i>sijn</i> wij <i>coningen</i> <i>ende</i> <i>pryncen</i> <i>bauen</i> al	
12	die <i>werlt</i> / <i>ende</i> dat <i>hemelrijck</i> is ons <i>Ende</i>	
	dat <i>vierde</i> choer der engelen / die <i>pryncen</i>	
	<i>heyten</i> / <i>dienen</i> ons in die <i>eer</i> gods ¶ Voert	432
	meer Jst dat wij ons <i>seluen</i> <i>vernederen</i> / <i>ende</i>	
16	<i>versmaden</i> wt gronde ons <i>herten</i> / om die	
	<i>eer</i> gods / onder alle <i>creatueren</i> . soe <i>verwyn-</i>	

87r2 *Eerste poot van y in vyel uit l gemaakt.*
87v3 *duuel doorgehaald na die.*

	nen wij den Duuel / <i>ende</i> al sijn macht.	436
20	<i>Ende</i> dat vijfte choer der engelen die po-	
88r	testaten heyten / sijn onse gesellen / <i>ende</i> dye-	
	nen ons / in inwendiger oeffeninge / om	
	onse victorie / <i>ende</i> om die <i>weerdicheit</i> gods	440
	§ Noch meer Als die <i>mensche</i> hem seluen	
4	<i>versmaet</i> <i>ende</i> nedert onder alle guede men-	
	schen. alsoe dat hi hem seluen geenen gueden	
	<i>mensche</i> gelicken en dar in doechden / Dan	444
	<i>dunckt</i> hem cleyn / al dat hi van doechden	
8	doen mach Hi ordelt noch <i>ende</i> <i>verdoemt</i> nye-	
	<i>mant</i> / dan hem seluen Want die gerechtige	
	geest gods / <i>ende</i> <i>sijnen</i> geest der oetmoedicheit /	448
	en <i>laeten</i> hem nyet gedueren Si roepen	
12	<i>dach</i> <i>ende</i> nacht in sijn herte / du solste god	
	<i>dancken.</i> <i>ende</i> <i>lauen</i> / <i>ende</i> <i>dyenen</i> <i>Ende</i> hierom	
	<i>haete</i> <i>ende</i> <i>versmaet</i> hi hem seluen. want hi	452
	dat nyet gedoen en can / alsoe hi begeert	
16	Want die geest ons heren / eysschet sijn	
	begeerte / altoes <i>nijen</i> dienst <i>ende</i> eer / <i>ende</i> meer	
	dan hi volbrengen mach Wat hi geeft	456
	hi blijft meer schuldich. <i>ende</i> hierom leeft	
20	die begeerte in ongeduer Als die oetmoe-	
88v	dige <i>mensche</i> merckt <i>ende</i> siet / dat hi nyet	
	volbrengen en can / dat hem geeyst wort	460
	van gode. soe valt hi neder / voer die voe-	
4	ten ons heren / <i>ende</i> spreeckt Here ick en can	
	v nyet vergelden. ick verloecken my seluen /	
	<i>ende</i> geue my <i>auer</i> in <i>uwen</i> handen / doet	464
	mit my al dat ghi wilt Jn desen oet-	
8	moedigen <i>auergeuen</i> / antwoert onse here	
	Du behaechste my wael. in <i>dijnen</i> <i>auerge-</i>	
	<i>uen</i> / <i>ende</i> in dijn betrouwen Jck geue di mij-	468
	nen geest der <i>vrijeheit</i> / <i>ende</i> der <i>waerheit.</i> op	
12	dat ick die alleen behaege / <i>bauen</i> alle gue-	
	de werken / <i>ende</i> oeffeninge der doechden /	
	Siet dit onderlinge behaegen / <i>tussen</i>	472
	<i>gode</i> / <i>ende</i> den <i>vrijen</i> oetmoedigen <i>mensche</i> /	
16	<i>js</i> wortel der caritaten. <i>ende</i> alre <i>heilicheit</i>	
	in <i>ynnigen</i> leuen <i>Ende</i> in die oeffeninge des	

	behaegens. soe en mach die mensche nyet	476
20	becaert werden van enige sunden Want	
89r	alle vianden vlyen van hem / als die serpen-	
	ten vanden wijngaert die bloeyt Onder-	
	linge behaegen tusschen gode / ende den vrijen	480
4	oetmoedigen mensche / Dat is dat hoechste	
	ende dat edelste werck in ynnigen leuen Ende	
	hier wt werden alle doechden / ende alle gue-	
	de werken wael gewracht ende geordeniert /	484
	want god geeft sijn gauen / ende genade / ende	
8	sijn guede wercken ons altoes Want hi	
	spreekt / inden ynnigen mensche Jck gela-	
	ue dy mijn gratie / geuet my dijn werken	488
	Ende hi sprack voert / in dat behaegen der	
12	vrijer begeerten Geeft my di. ick geue	
	my di. wilstu mijn sijn. ick wil dijn sijn	
	Dit sijn gratioese vragen ende antwoer-	492
	den / gesproken inden geest van bynnen.	
16	nyet mitten woerden van buten Hier op	
	antwoert die ziel aldus. Here ghi leuet	
	in my mit uwer genaden / ende ghi beha-	496
	get my bauen al dinck Jck moet v myn-	
20	nen / dancken / ende lauen. ende des en mach	
89v	ick nyet ontberen. want het is mijn ewich	
	leuen Ghi sijt mijn spijs. ende mijnen dranck /	500
	soe ick meer eet / soe my meer hongert	
4	soe ick meer drynck / soe my meer dorst.	
	soe ick meer hebbe / soe my meer lust Ghi	
	smaectt my zuet / bauen alle zueticheit	504
	van maeten Altoes blijft my honger	
8	ende dorst / ende begeeren. want ick en can	
	v nyet verteren Eetti my. of eet ick di.	
	dat is my onconde / want beyde dunckt	508
	my / in mijnen gronde Ghi eyst my een	
12	mit v te sijn. ende dat geeft my groete	
	pijn / want ick en wil mijn oeffeninge nyet	
	laten / ende in v armen slapen Jck moet	512
	v danck / lof / ende eer geuen. want dat is mijn	

89r4 e doorgestrept voor y in ynnigen.

89r12 e doorgehaald voor i in ick.

89v3 Voor tweede meer h doorgestrept.

16	ewich leuen Ongeduer vijnde ick in my / ick en can geweten wat dat si Mocht ick enycheit mit gode crigen / ende altoes in mijnen wercken blijuen. soe sold ick al mijn	516
20	clagen swigen God die alle noet bekennt	
90r	hi doe mit my all dat hi wil Jck geue my te mael in sijn gewalt. soe blijue ick in allen doegen stolt ¶ Hier op ant	520
4	woert die geest ons heren / in die ynnicheit der zielen. nyet mit woerden van buten. mer mit geuoelen van bynnen / Mijn	524
8	gemynde ick bijn dijn / ende du biste mijn. Jck geue my in di. bauen al mijn gauen Ende ick eyssche ende trecke di in my. bauen al mijn werken / Als die ynnige ziel / den	528
12	intreck gods genoeg is / alsoe dat si hoer vrijelick geuet inden geest ons heren Soe geuoelt sij grondeloese mynne / daer sy te mael in beuaen is Ende daer is sy	532
16	veer verheuen / bauen alle gauen inden geest ons heren Soe geuoelt si ongeeynde blijt- schap / die nyet van hoer begrepen mach werden. daer si hoers selues te mael in	536
20	ontulaten is Tusschen grondeloese myn- ne behelst. ende omvaen / in dat aenschijn der mynnen Mer die vre is cort / mynne	
90v	en mach nyet ledich sijn. sij roept mit luder stemmen in die ynnige ziel / Danckt / lauet / ende eert god / dat is der mynnen raet	540
4	ende gebot. Siet dit is die edelste / ende die hoechste wijze in ynniger oeffeninge / ende alre naest den schouwende leuen Hier me-	544
8	de gelijcken wij den engelen inden sesten choer / die Dominacioenen heyten. want sy heerschappie hebben / bauen die vijf choren die beneden hem sijn Alsoe is dese wijze	548
12	verheuen bauen alle oeffeninge / die men plegen mach in ynnigen leuen ¶ Hier nae volcht dat ander punt / een hoegeren wech inden werckende leuen. Dat is. onnoesel ge-	552
16	doechsamheit. Onnoelheit. is een dochter der caritaten. Gedoechsamheit. is hoer suster Wt desen drien doecheden. werden	556

20	mitter genaden gods / alle guede wer-	
91r	ken gewracht Want si bedwyngen	
	alle ongeordenyerde neyginge der na-	
	tueren Ende alle onderscheit van doech-	560
	den. in eenvoldich in onnoesel gedoech-	
4	samheit Want die onnoesel gedoechsam	
	mensche / leuet in die vrese ons heren	
	Hi is oetmoedich ende sachmoedich. ge-	564
	hoersam. mylde / ende eersam in zeeden.	
8	sympel. eenuoldich / ende verduldich in alle	
	lijden. want hi is lerende in die schoele	
	ons heren. altoes ontfangende van gode	568
	disciplijn gewaerichs vreden. Siet als	
12	ghi aldus geordenyert sijt in doechden /	
	so hebt gi dat anderde punt / dat wij	
	gelick hebben den eertsche engelen / in	572
	dat anderde choer / Die gebieden / ende	
16	heerschappie hebben / bauen alle die ander	
	engelen / in die nederste oerde / der yerster	
	yerarchien Ende alsoe sijndi verheuen ba-	576
	uen al die menschen / die leuen inder neder-	
20	ster oerde / gueder werken / daermen in	
91v	beholden mach sijn Welck is. te holden	
	die tien gebade gods. Ende christus Jhesus	580
	heuet ons twee wegen / geleert / ende ge-	
4	leeft / Die ons leyden / in dat ewige leuen	
	ist dat wij hem volgen willen / Die	
	yerste wech. dat sijn / sijn gebaden / Die	584
	anderde wech / sijn / sijn raeden Want	
8	hi spreeckt Wildi volmaect wesen.	
	ende mijn Discipulen sijn. soe laet all	
	dat ghi besit mit liefden / Vader. moe-	588
	der. suster. brueder. wijf. ende kijnt.	
12	huys. hof. ende al dat in die werlt is /	
	Dat v hynderen ende letten mach / aen	
	v inwendige oeffeninge tot gode. Wil-	592
	di my gelijcken. soe moetti all dat	
16	laten Want ick seynde v. als my mijn	
	vader seynden. ende ick en had nyet / daer	
	ick mijn hoeft op rusten / ende aen loenen	596

20	mocht Alsoe en moechdi oec nyet be-	
92r	holden in dese werlt / dat ghi mit lust	
	of mit liefden besitten wilt Mer ghi	
	moet alles vertyen. wildi in ynnigen	600
	leuen gedijen / Condi dat gedoen. soe sijn	
4	di <i>christus</i> discipulen. ende arm van geest	
	ende coningen ende heren van alder werlt /	
	die ghi <i>verwonnen</i> hebt Ende al en hebdi	604
	nyet eygens. ghi besit al dinck in gode	
8	die v die <i>verwynnende</i> cracht geeft /. Voert	
	spreect <i>christus</i> Jck sueke mijns vaders	
	eer / ende nyet mijn eer. Hier mede gelickt	608
	den mensche / die soen gods / die oetmoe-	
12	dige wijsheit / Noch spreeckt hi Die nae	
	my coemen wil. hi drage sijn cruce / ende	
	volge my nae Wij moeten ons selues ver-	612
	tyen / in die liefste wil gods Wij moeten	
16	oec willich sijn / ende bereyt te steruen	
	om die eer gods / ende oeck om onsen	
	naesten / mochten wij hem daer mede be-	616
	holden / in dat ewige leuen Ende aldus hebben	
20	wij volmaecte caritate / tot gode / ende	
92v	onsen naesten. ende gelijcken den heili-	
	gen geest / Die alle wercken der mynnen	620
	werckt / ende volbrenget in dat ewige	
4	leuen Dese drie punten ongevenst voer	
	gode geoeffent / dat is die raet ons he-	
	ren Ende een <i>verborg</i> en wech tot gode	624
	die luttel menschen vijnden Want wt-	
8	wendige armoede. sonder inwendige	
	oeffeninge. ende ander doechden. en machs	
	nyet vijnden. want die wtwendige ar-	628
	moede baet weynich Rijckheit wijslick	
12	georbert. ende myldelick gedeylt den	
	armen in die eer gods. vijnt den wech /	
	die den gevensden / ende onwilligen arm	632
	<i>verborg</i> en is ¶ Die gemeyne wech / die	
16	ons tot god leyt. dat is die wech der	
	gebaden ons heren Want hi seit wil	
	di beholden wesen. soe holt die gebade	636
	Die tien geboden gods suldi leren.	
20	ende daer nae leuen Die souen hoeft sunden	
93r	suldi schouwen. op dat ghi gode nyet	

	en vertornt Vast <i>ende</i> viert die heili	640
4	ge dage Mynt gode / <i>ende</i> uwen naesten in gode Sijt hem gehoersam / <i>ende</i> ge- trouwe in alle guede werken / als een	
	knecht <i>sijnen here</i> / hent dat hi v weder	644
8	hael tot hem Siet dit is een leuen der gebaden gods / die wij allen schul- dich sijn te holden Hierom dienen	
	ons die engelen vanden nedersten	648
12	choer / al onse leue dage. op dat si ons suuer <i>ende</i> reyn sonder sunde mochten brengen voer dat aenschijn ons heren	
	<i>Ende</i> dat is dat yerste punt / <i>ende</i> die	652
16	nederste wijze / in enen werckende leuen / <i>Ende</i> hier mede gelijcken wij den neder- sten engelen. die gods baden heyten	
	§ Hier nae volcht dan / dat anderde	656
20	punt. een hoeger wech inden werckende leuen Welck is. Die onnoesel gedoechsamheit	
93v	Daer voert alle ander doecheden / wt coe men ¶ Die onnoesel gedoechsamheit. volcht	660
4	dat derde punt / <i>daer</i> alle werckende leuen / dat gode behaeget in volbracht wort. /	
	Siet als een eenvoldich mensche / die	664
8	wyt <i>ende</i> gebaden gods holt / om dat dat god wil. <i>ende</i> gebiedet. nyet van dwanck of van noede Soe is hi guet / <i>ende</i> behaget	
	god / in die nederste oerde van leuen <i>Ende</i> als hi gehoecht / <i>ende</i> gecyert wort van	668
12	bynnen / mit mennichuoldicheit. der doecheden. Om gode te gelijcken / <i>ende</i> <i>sijnen engelen</i> / <i>ende</i> alle heiligen <i>ende</i> guede menschen <i>Ende</i> om	
	eersamheit der doecheden / <i>ende</i> hat der sunden	672
16	<i>Ende</i> oeck om ewich leuen / <i>ende</i> vrede van cons- cientien / <i>ende</i> om die blijtschap <i>ende</i> waelheit die hi geuoelt in ongevensden leuen Jn	
	desen behaget hi gode voel beter / dan die	676
20	gemeyne menschen inden nedersten choer Mer <i>wanneer</i> dat hi bauen alle guede	
94r	werken van buten. <i>ende</i> alle inwendige doecheden van bynnen / sijn ogen opheft	680
4	aensiende <i>sijnen</i> god. in hem. <i>doer</i> den ge- loue. hem meynende / <i>ende</i> mynnende bauen	

	al dinck Soe heuet hi dat derde punt /	
	Daer alle werckende leuen in volmaect	684
8	is Ende hi gelijckt oec wael die engelen	
	inden derden choer / inden nedersten yerar-	
	chien / Die daer heyten Virtuten Want al-	
	le doechden sijn volmaect / als die men-	688
	sche hem gode offert / ende hem meynt ende	
12	mynt bauen al dinck Siet dit is een	
	volmaect werckende leuen mit drien	
	oerdenen / Die ons leyden in dat ewige	692
	leuen. hoeger ende hoeger. nae dat wij in	
16	gratien verdienen. ende weerdich sijn. voer	
	dat aenschijn des heren Hebdi dit leuen	
	in v beuonden. ende wildijt behouden. ende	696
	besitten Soe moetti ledich sijn. sonder sor-	
20	ge uws selues ende alre creatueren. Ende	
94v	ghi en moecht v seluen nyet behagen in	
	eniger wijs Mer ghi sult gode aensien	700
	meynen. mynnen. ende oeffenen. ende sijn eer	
4	begeren bauen al dinck Alsoe moechdi	
	altoes gestadich blijuen / ende woenen voer	
	sijn aenschijn in ewiger weerdicheit Want	704
	men vijnt voel menschen die hem sel-	
8	uen behagen. ende wenen groete te sijn in	
	weerdicheit van leuen / ende verheuen voer	
	gode Ende nochtans dwalen sij in voelen	708
	punten Want die noch ongelaten / ende	
12	ongestoruen sijn hoers selues. jnder natue	
	ren sijn se onuerheuen. jnder genaden onge-	
	oeffent voer gode Ende al ist dat se versten-	712
	dich sijn / ende subtiel in redelicken licht.	
16	sy behagen hem seluen / ende begeren oec	
	ander menschen te behagen Ende dit sijn	
	afkieren. van gode. principael wortelen	716
	der sunden Ende hier wt coemt / dat sij	
20	bauen ander menschen begeren te sijn.	
95r	ya bauen alle menschen / mochtet hem	
	gewerden Si en sijn nyemant gevolch-	720
	sam van gronde / mer si begeren van alle	
4	menschen geuolcht te sijn in hoeren	
	guetduncken Want sij sijn crigelich ende	
	eenwillich. altoest dunckt hem dat sij	724
	recht hebben Si werden licht beweecht /	

8	stoerich / toernich. ende haestich. onweerdich in woerden / in werken / ende in gelaet / Si mercken nauwe / ende ordelen voel ander menschen / ende hem seluen nyet Hierom hebben si voel suspitien. voel invals ende onrusten / van mysmoegen ende onweerde op ander menschen die hem contrarie sijn Si willen leren / wijsen / ende berispen / ende van nyemant en willen si geleert of berispt sijn. want hem dunckt / sij sijn wijser dan sy Si drucken of versma-den geerne die onder hem sijn. of die hem gelick sijn Si bedecken hoer houerdie mit oetmoedigen wijsen Ende hoer nydicheit / mit enen schijn der gerechticheit Si verblijden ende bedroeuē hem van lief ende van leet tijtlicker dingen / gelick die werlt Die sij prijset of lastert. hi wort wael gewaer. wat sij sijn Ende sij sijn curioes in hem seluen / daer om hebben sij twifel ende vrese / van alle dingen die geschien moegen. want si mynnen hem seluen onordenyerlick / nyet om gode. noch tot gode Ende hierom sijn se bloede inder natueren / onvrije / ende onbewandert voer gode Siet dit sijn menschen / die wenen wijs te sijn bauen alle menschen Nochtant sijn se onhebbelick ende te onbequaem / gewaerige heilicheit. te vercrigen Ende hierom. prueue. ende mercke / ende ordel / een yegelick sijn eygen geest. ende sijn natuer / of hi enich punt van desen. in hem vijnt of voelt / Dat moet hi verdriuen ende verwynnen. sal hi gewaerige heilicheit vmmermeer vijnden Wij moeten steruen den sunden sullen wij gode louen Wij moeten ongebeelt sijn / ende ongehouden van lief ende van leet / sullen wij dat rijcke gods sien Onse herte ende begeerte moet geslatten sijn voer eertsche dingen / ende gode geapent ende alle hemelsche dingen. Sullen wij gods gesmaken. soe moeten wij die	728
12		732
16		736
20		740
95v		
4		744
8		748
12		752
16		756
20		760
96r		
4		764
8		768

12	werlt laten. <i>ende</i> haeten Sullen wij gods geweldich sijn / wij moeten ons selues vertyen. soe sal die geest gods in ons gedyen / die ons van alle dingen sal	772
16	vrijen. soe moegen wij bauen alle dingen <i>ende</i> bauen alle hemelen sijns lyen. <i>ende</i> enich mit hem sijn / sonder partyen Dan sul- len wij hem gebenedien / <i>ende</i> in vreden hoe- ren die hemelsche melodien. mit vier	776
20	paer noeten / in mennichuoldigen laue.	
96v	Onse hemelsche vader heeft ons ewilick geroepen / <i>ende</i> vercaeren in sijnen gemynden soen <i>Ende</i> hi heeft onse naemen geschreuen	780
4	mitten vynger sijnre mynnen. in dat leuen- de boeck sijnre ewiger wijsheit <i>Ende</i> wij sul- len hem ewilick antwoerden / mit all	784
8	dat wij vermoegen / in ewiger weerdicheit <i>Ende</i> hier begynnen alle sange. van enge- len. <i>ende</i> van menschen / die nummermeer vergaen en sullen ¶ Die yerste manyer	788
12	van sange / Dat is / mynne tot god / <i>ende</i> tot onsen naesten Daerom sande die va- der sijnen soen / dat hi ons dien sanck leren sold Want die dien sanck nyet	792
16	en can / hi en ten hemelschen choer nyet gaen. want hi en heeft const noch choer cleet aen / daerom moet hi altoes buten den hemelschen choer	796
20	blijuen ¶ Jhesus Christus / onse ewige myn- re / Doe hi ontfanen was inden weardi- gen licham sijnre moeder / Doe sanck hi	
97r	inden geest / glorie <i>ende</i> eer sijnen hemel- schen vader. Rust <i>ende</i> vrede alle menschen	800
4	die van guede wil sijn <i>Ende</i> dat selue lyedeken songen die engelen inder nacht doe hi gebaren was / van die reyne iof- fer Maria sijn moeder <i>Ende</i> des gedenckt	804
8	die heilige kercke / <i>ende</i> synget dit lyedeken sunderlinge in beyden festen Want gode mynnen / <i>ende</i> den naesten / tot gode / om gode	808

12	ende in gode / Dat is die hoechste stemme ende die blijste / diemen syngen mach. in hemel ende in eerden. / Aert ende const van desen sange / dat is / die heilige geest /	812
16	Christus onse cantor / ende onse auerste meister / heeft ons gesongen van begynne / ende sal ons synge ewilick / den sanck van trouwen ende van mynnen Ende wij sullen	816
20 97v	hem volgen / mit al dat wij vermoegen beyde hier / ende in dat choer der glorien gods Gewaerige ongevensde mynne is die gemeyne sanck / die wij al connen	820
4	moeten. sullen wij te choer gaen. mitten engelen ende heiligen in dat ewige leuen Mynne is wortel ende oerspronck alre doechden van bynnen. ende sij is cyerheit	824
8	ende een gewaerich vertoenen alre gueder werken van buten Mynne is leuen ende loen hoers selues / Oeffeninge van mynnen en mach nyet doelen / Die heeft ons	828
12	christus voer gegaen / geleert / ende geleeft mit alden sijnen Die moeten wij allen volgen. willen wij mit hem selich wer- den / ende beholden blijuen Dit is die yers-	832
16	te manyer van hemelschen sange / die die wijsheit gods leert / auermids den heiligen geest / ende al hoer Discipulen / die hoer gehoersam sijn ¶ Hier nae volcht	836
20 98r	die ander manyer van hemelschen san- ge Dat is ongevensde nederheit / die nyemant verheffen noch verdrucken en mach Want sij is wortel ende baedem	840
4	sonder gront / van alle doechden / ende geestelick gesticht Ende sij holt tenuer ende slot van alle hemelsche sange. ende sij concordiert mit alle doechden Want	844
8	sij is mantel ende cyerheit der caritaten / ende sij is die zuetste stemme diemen syn- get inden oren gods Hoer toenen sijn soe gratioes / ende soe treckende / Dat sij	848

	taelt mit <i>sijnen</i> doot Dan sullen wij	892
16	mit hem syngen / dat lyedeken / dat mit willigen doegen <i>verdient</i> is / datter men- schelicker natueren alleen toebehoert	896
20	<i>ende</i> nyet den engelen <i>Ende</i> dat die mar- telie. arbeyt. <i>ende</i> doegen groet / <i>ende</i> men- nichuoldich is geweest / Daer nae sal	
99v	die glorie / loen / <i>ende</i> eer / groet <i>ende</i> men- nichuoldich <i>sijn</i> <i>Ende christus</i> onse cantor	900
4	sal ons voersingen. want hi is prince <i>ende</i> vorst van allen vrijen doegen / dat ye geleden wert in die eer gods van mynnen <i>Ende</i> <i>sijn</i> <i>stemme</i> is soe claer. soe	904
8	glorioes. <i>ende</i> luyt soe wael. Hi can den hemelschen sanck / die toenen / die florure / <i>ende</i> discant. Wij sullen all mit hem syngen / dancken <i>ende</i> lauen onsen he- melschen vader / die hem ons heeft ge	908
12	sant. Christus most doegen / <i>ende</i> alsoe gaen in <i>sijn</i> glorie <i>Ende</i> hierom moegen wij geerne doegen. op dat wij hem ge- licken <i>ende</i> naevolgen / in die glorie <i>sijns</i>	912
16	vaders / Daer hi een mede is / in een ge- bruycken des heiligen geestes Daer sullen wij all syngen in onsen <i>here jhesum</i> <i>christum</i> . een ygelick <i>sunderlinge</i> . in <i>sijnen</i>	916
20	geest / nae dat hi <i>verdient</i> heeft / <i>ende</i> 100r weerdich is ¶ Hier nae volcht die vierde manyer van hemelschen san- ge / Die <i>ynnichste</i> edelste <i>ende</i> hoechste	920
4	Dat is gebreken inden laue gods. Onse hemelsche vader is gyerich / <i>ende</i> mylde <i>sijnen</i> gemynden die <i>verheuen</i>	924
8	<i>sijn</i> inden geest / <i>ende</i> wanderen voer <i>sijn</i> aenschijn Dien geeft hi myldelick <i>sijn</i> gratie gauen <i>ende</i> gyften <i>Ende</i> eyst een ygelick <i>sunderlinge</i> / dat hi hem ant- woerde / mit dancke <i>ende</i> mit laue / <i>ende</i>	928
12	mit alle guede werken / van buten <i>ende</i>	

	van bynnen Want die gratie gods	
	en wort nyet gegeuen / ydelick of te ver-	932
16	geues Jst dat wij altoes hoer waer	
	nemen. sij vloeyt ende geeft altijt des	
	wij behoeuen Ende sij eyst ons weder	
	al dat wij vermoegen Ende tusschen de-	936
	se twee / werden alle doechden ge oef-	
20	fent sonder doelen Mer bauen alle	
100v	werken / ende oeffeninge van doechden. soe	
	vertoent onse hemelsche vader / sijnen sunder-	940
	lingen gemynden / Dat hi nyet alleen is	
4	gyerich / ende mylde / in eysschen ende geuen	
	Mer hi is selue gyericheit ende myltheit	
	want hi wil ons hem seluen geuen / ende al	944
	dat hi is Ende hi wil dat wij ons hem	
8	weder geuen / mit al dat wij zijn Ende al-	
	dus wil hi te mael ons zijn / ende dat	
	wij te mael zijn zijn Ende nochtans	948
	blijft een yegelick al dat hi is. want	
12	wij en moegen nyet god werden / mer	
	wij zijn god geenicht / sonder myddel /	
	ende mit myddel Wij zijn hem geenicht	952
	auermids zijn gratie / ende onse guede wer-	
16	ken Hi leeft in ons / ende wij in hem. auer-	
	mids onderlinge mynne / Dat is. zijn	
	genade / ende onse doechde Wij zijn hem	956
	geuolchsam / ende eens willen mit hem	
20	in alle gueden Zijn geest / ende zijn gratie	
101r	werckt al onse guede werken eygentlic-	
	ker / dan wij selue doen Zijn gratie in ons /	960
	ende onse mynnen in hem / dat is een werck	
4	dat wij onderlinge te samen wercken On-	
	se mynne tot gode / dat is dat hoechste / ende	
	dat edelste werck / dat wij geuoelen moegen	964
	tusschen ons ende gode Die geest gods eyst	
8	onsen geest / dat wij gode mynnen. dancken	
	ende lauen. nae zijn edelheit. ende weerde Ende	
	hier in gebreken alle creatueren / ende alle	968
	mynnende geesten in hemel ende in eerden	
12	Si wercken hem wt / ende vallen al in on-	

	macht / voer die grondeloese hoecheit	
	gods <i>Ende</i> dit is dat hoechste / <i>ende</i> dat edel-	972
16	ste myddel tusschen ons <i>ende</i> gode Hier	
	is die gratie gods volmaect mit allen	
	doechden Bauen dit myddel sijn wij gode	
	geenicht sonder myddel. bauen gratie / <i>ende</i>	976
20	bauen alle doechden Want bauen dit myd-	
101v	del hebben wij dat beelde gods ontfangen /	
	in die leuendicheit onser zielen. <i>ende</i> daer	
	sijn wij gode geenicht sonder myddel.	980
4	Nochtant en werden wij nyet god / mer	
	wij bliuen altijt gode gelick. <i>ende</i> hi leeft	
	in ons / <i>ende</i> wij in hem Aldus sijn wij	
	gode geenicht / sonder myddel. bauen alle	984
	doechden. daer wij sijn beelde dragen / in	
8	dat auerste onser geschapenheit Nochtans	
	bliuen wij altoes / in ons seluen hem ge-	
	lick / <i>ende</i> geenicht / auermids sijn gratie	988
	<i>ende</i> onse doechsam leuen <i>Ende</i> aldus blij-	
12	uen wij in gode ewilick. gelick in gra-	
	tien. <i>ende</i> in glorien. <i>ende</i> bauen gelick. een	
	mit hem / in onsen ewigen beelde Die	992
	leuende enicheit mit gode. is in onsen	
16	wesen. Wij en moegens nyet begripen /	
	verhalen / noch veruolgen Si speelt all onse	
	crachten voer. <i>ende</i> eyst ons een mit god te	996
20	sijn sonder myddel / <i>ende</i> dit en connen wij	
102r	nyet geleysten <i>Ende</i> hierom volgen wij hem	
	nae / in enen ledigen synne ons wesens.	
	Jn dit ledich sijn. rust <i>ende</i> woent die	1000
	geest ons heren / mit al sijn gauen Hij	
4	geeft sijn gratie <i>ende</i> sijn gauen / in al onse	
	crachten. <i>ende</i> eyst ons mynnen / dancken / <i>ende</i>	
	lauen <i>Ende</i> hi woent selue. in onsen wesen /	1004
	<i>ende</i> eyst ons ledicheit / <i>ende</i> een te sijn mit	
8	hem. bauen alle doechden <i>Ende</i> hierom en	
	connen wij niet gedueren in ons / mit gue-	
	de werken. noch bauen ons. mit gode / in	1008
	ledicheit <i>Ende</i> dit is dat ynnichste spul van	
12	mynnen Die geest ons heren / is een ewich	

	werck gods / ende hi wil / dat wi ewilick wercken / ende hem gelicken Ende hi is oeck / rust	1012
16	ende gebrucken des vaders ende des soens. / ende al sijre gemynden. in ewiger ledicheit	
	Dat gebruycken is bauen onse werke / wij en moegens nyet begripen Ende onse	1016
20	werken blijuen altoes beneden gebrucken / wij en moegent int gebrucken nyet brengen	
102v	Jnden wercken gebreken wij altoes Wij en connen gode nyet genoeg mynnen. jn	1020
4	den gebruycken is ons genoeg. wij sijn all dat wij willen Siet dit is die vierde	
	manier van hemelschen sange. ende oeck die edelste diemen oeffent / in hemel ende in	1024
8	eerden ¶ Mer ghi sult weten. Dat god noch engel / noch zielen / niet en syngen	
	mit lieflick stemmen. want si sijn geest Si en hebben noch oren / noch mont / straet	1028
12	noch keel / die sanck mede te formieren Nochtans spreekt die heilige schriftuer	
	Dat god sprack tot Abram / tot Moyses / ende totten patriarchen ende propheten / in	1032
16	mennigerwijs / mit synlick woorden / eer hi mensheit aen nam Ende die heilige	
	kercke tuycht / dat die engelen songen. Sanctus Sanctus Sanctus. ewilick sonder eynde Ende	1036
20	die engel Gabriel bracht die baetschap onse lieue vrouwe / Dat si ontfangen sold	
103r	den soen gods vanden heiligen geest. Ende die engel vuerden sancte Martens	1040
4	ziel inden hemel mit sange / Ende hier guede geesten / ende quade zielen / die	
	moegen hem die menschen / in wat forme si willen vertoenen / alsoe veer	1044
8	alst god gestaden wil / Dess en is geen noet int ewige leuen. want wij sullen	
	aensien / mit onsen verstendigen ogen Die glorie gods / alre engelen / ende heili-	1048

12	gen int gemeyne. ende een yegelicks sunderlinge loen ende glorie / in alrewijs dat wijs begeren Mer jnden lesten dage / ten ordel gods / als wij verresen	1052
16	sijn mit onsen glorioesen licham. auer- mids die cracht gods. soe sullen on- se lichamen / wyt ende claerere sijn / dan die snee / ende schijnen als die sone / doerschiijnich	1056
20 103v	als cristal Ende een yegelick sal sijn tei- ken hebben in eren ende in glorien. nae alre wijs dat hi geleden ende gedoecht heeft / in martelien / ende in anderen doe- gen willichlick Want alle dingen sullen	1060
4	geordenyert sijn / ende geloent / nae die wijsheit gods / ende edelheit onser werken Ende christus onse Cantor. ende onse voer- sanger / die sal syngen mit sijre glorio-	1064
8	ser zueter stemmen. een ewilick lyedeken mit blijden gemoede / mit claerere stemmen ewilick sonder eynde Blijtschap / ende	1068
12	glorie sal vloeyen in onse synnen / ende doer all onse leden Ende wij sullen onder- linge aensien / mit onsen glorioesen ogen / hoeren. ende spreken. ende syngen. den lof gods mit ongebrekelicker stemmen Ende	1072
16	Christus sal ons dyenen Ende hi sal ons toe- nen sijn claer aenschijn. ende sijn glorioe- se licham / mit allen teikenen van mynnen Ende wij sullen aensien / alle die gloriose lichamen / mit alden teikenen van myn	1076
20 104r	nen daer si gode in gedyent hebben / van begynne der werlt Ende all onse synnelic- ke leuen sal veruult sijn / mitter glorien gods van buten ende van bynnen Onse leuende herte sal ontsteken sijn / mit barnende mynne tot gode / ende tot allen	1080
4	heiligen Ende al die crachten onser zielen sullen veruult sijn mit glorien /	1084
8		

103r17

De slot-e in claerere later toegevoegd?

103v9

Eerste twee letters van gemoede doorgehaald.

103v13

De l boven glorioesen tussen g en o geschreven.

	<i>ende mitten gauen gods / ende mit allen</i>	
	<i>doechden die sij gewracht hebben van</i>	1088
12	<i>begyn Ende bauen al dit sullen wij</i>	
	<i>ontgeest werden. in die glorie gods.</i>	
	<i>die grondeloes is / onbegripelick. ende</i>	
	<i>sonder mate / dese sullen wij gebruc-</i>	1092
16	<i>ken mit gode sonder eynde Ende christus</i>	
	<i>in menschelicker natueren. sal regie-</i>	
	<i>ren dat rechter choer Want hi is</i>	
	<i>dat hoechste / ende dat edelste / dat god</i>	1096
20	<i>ye gemaecte Ende tot dien choer be-</i>	
104v	<i>hoeren si al. daer hi in leeft. ende die</i>	
	<i>in hem leeft Dat ander choer / behoert</i>	
	<i>den engelen toe Al sijn die engelen edelre</i>	1100
	<i>inder natueren. wij sijn hoeger in christo ihesum</i>	
4	<i>daer wij een mede sijn Ende hierom sal</i>	
	<i>christus sijn / die hoechste bisschop / tusschen</i>	
	<i>den choer der engelen / ende der menschen</i>	1104
	<i>voer den troen der hoeger moegentheit</i>	
8	<i>Ende hi sal offeren / ende vernijen voer sijnen</i>	
	<i>hemelschen vader / al die offerhanden</i>	
	<i>die ye geoffert wert vanden engelen</i>	1108
	<i>ende vanden menschen. ende die sullen ver-</i>	
12	<i>nijen / sonder onderlaet / ende gestadich blij-</i>	
	<i>uen in die glorie gods Siet aldus</i>	
	<i>sullen onse lichamen / ende onse synnen /</i>	1112
	<i>glorioes ende selich sijn / daer wij nv go-</i>	
16	<i>de mede dyenen. gelickerwijs christus</i>	
	<i>licham glorioes is / daer hi gode / ende</i>	
	<i>ons mede gedyent heeft Ende onse zie-</i>	1116
	<i>len sullen sijn. selige glorioese geesten</i>	
20	<i>Daer wij nv / ende ewilick mede gode</i>	
105r	<i>dyenen. dancken ende lauen Gelickerwijs</i>	
	<i>dat die ziel christi. engelen. ende alle gees-</i>	1120
	<i>ten. selich ende glorioes sijn / Die god</i>	
4	<i>mynnen dancken ende lauen Ende auermids</i>	
	<i>christum sullen wij all / ons ontgeesten</i>	
	<i>in gode. ende wij sullen een mit hem sijn</i>	1124
	<i>in gebrucken ewige selicheit.</i>	

	Van	[10]
8	drie eygenschappen der schouwender zielen. die wt enen leuende gront coe- men / daer wij gode mede geenicht sijn bauen reden ende oeffeninge van doech den	
12		
12	E En puer insien. zuyuer van geest. ende ende reyne van gedachten Dese sijn drie eygen- schappen / der schouwender zielen. die coemen ende gaen. wt enen leuende gront	4
16		
20	Daer mede sijn wij gode geenicht ba- uen reden / ende bauen alle oeffeninge van doechden / Die dit beuijnden sal. hi moet al sijn doechden / ende al sijn gue- de werken gode offeren. sonder op- sien van enige laue Ende baue al soe moet hi hem offeren ende auergeuen in dat vrije gewalt gods. ende gaen altoes voert / sonder omsien / in leuen- de weerdicheit gods Aldus moet hi hem bereyden mitter gratien gods. tot enen schouwende leuen. sal hijt ver- crigen Sijn wtwendige synlicke le- uen. moet sijn. wael gezeedet / ende wael geordeniert / in guede werken van buten. voer alle menschen ogen Sijn inwendige leuen moet sijn / vol gratien. vol caritaten ongevenst / in rechter meyninge. ende van allen doech den rijck. Sijn memoerie / sonder com- mer ende sorge. vrije ende loss van allen beelden Sijn gemoede vrije. apen. ende verheuen bauen alle hemelen Sijn ge-	8 12 16 20 24 28
105v		
4		
8		
12		
16		
20		
106r		

105r14

ende: *hierna is nog eens ende gekopieerd.*

105v16

De s van sijn is uit een andere, nog gedeeltelijke zichtbare letter ontstaan.

105v20

De a in allen is gevormd met een stok van de b.

	dacht ledich sonder gemerck. bloet	32
4	in god. dat is der mynnender zielen slot Daer vergaderen alle puer ge dachten. in een eenvoudige puerheit Dat is die woeninge gods in ons.	36
8	daer nyemant in wercken en mach dan god alleen Die puerheit is ewich / daer en is / tijt noch stat. voer noch nae Mer si is altoes tegenwoerdich	40
12	bereyt / <i>ende</i> apenbaer den pueren ge- dachten die daer in <i>verheuen</i> sijn Siet daer sijn wij al leuende in gode / <i>ende</i> god in ons Dat eenvoudi	44
16	ge een is altoes claer <i>ende</i> apenbaer den <i>verstandigen</i> ogen. in hoeren in- kier / in puerheit der gedachten Daer is die lucht zuuer <i>ende</i> reyn. <i>verclaert</i>	48
20 106v	mit godlicken licht Daer is in sien staren. <i>ende</i> schouwen ewige claerheit. mit auerformden claren ogen Daer sijn alle dingen eenformich. een beelde in een spie- gel der wijsheit gods Dat wij dit beelde	52
4	vijnden. <i>kennen</i> . <i>ende</i> besitten moegen / in onsen wesen / <i>ende</i> in puerheit onser gedachten. daer toe heeft ons god gemaect Ende	56
8	als wij dit aensien <i>ende</i> oeffenen / in god- licken licht / mit eenvoudigen <i>verstendigen</i> ogen. soe <i>hebben</i> wij een schouwende leuen Mer hier toe behoert noch een punt.	60
12	Dat is puerheit van geest Want een ledige ongebeelde gedacht. een claer schouwen in godlicken licht. <i>ende</i> een puer <i>verheuen</i> geest. voer gods aensicht	64
16	Dese drie te samen. sijn een waer schou- wende leuen / daer nyemant in dolen en mach Want die puer geest is altoes neygende mit bloeter mynnen / in sijn	68
20 107r	begynne Ende onse hemelsche vader / is. be- gynne <i>ende</i> eynde alles gewerdens Jn <i>hem</i> begynnen wij alle guet / mit bloeten ge- dachten / in ongebeelden gesicht Jn <i>sijnen</i>	72
4	soen. aensien wij alle waerheit / mit <i>ver</i> - clerden <i>verstaen</i> / in godlicken licht Jn	

den heiligen geest / volbrengen wij alle
 onse guede werken. daer wij ons ontgees- 76
 8 ten mit bloeter mynnen / in gods aensicht
 Daer sijn wij los van alre historien / ende
 van alle gedichte / Dit is een schouwen-
 de leuen. naeden hoechsten gewicht Jn 80
 12 elcken ogenblick begynnen. ende volbrengen /
 dat sijn der mynnen rade. ende is een hoe-
 ge trappe in onsen hemelschen grade.

Hoe dat dat edelste van alle leuen is / [11]
 16 **bauen alle bekennen ende weten. een gron-**
deloes nyet weten. wt Rusbroeck.

D At edelste / ende dat hoechste
 datmen leuen mach. in tijt
 20 ende in ewicheit / Dat is /
 107v als wij bauen alle kennen ende weten. in 4
 ons beuijnden / een grondeloes nyet
 weten Als wij bauen alle namen / die wij
 4 gode geuen. ofte creatueren versteruen
 ende auerlijden. in een ewige ongenaemt- 8
 heit / daer wij ons in verliesen Ende als
 wij bauen alle oeffeninge van doechden /
 8 in ons aensien ende beuijnden / ewige
 ledicheit / daer nyemant in wercken 12
 en mach Ende bauen alle selige geesten
 een grondeloese selicheit. daer wij all
 12 een sijn. ende dat selue een. dat die selicheit
 selue is / ende hoers seluesheit Ende als 16
 wij aensien / alle selige geesten. weselick
 ontsoncken. ontulaten. ende verlaren
 16 in hoer auerwesen. in een grondeloese
 demsterheit Wij sullen oec aensien 20
 den vader / den soen / ende den / heiligen geest /
 drieheit der persoenen. een god inder na-
 20 tueren Die hemel ende eerde geschapen
 108r heeft / ende alle creatueren Dien sullen 24
 wij mynnen / dancken. ende lauen / in ewich
 dueren Hi heeft ons gemaect / tot
 4 sijnen beelde Sijn godheit en werckt
 nyet. sij is een puer / sympel ledich we- 28

	sen Hadden wij die ledicheit mit gode	
	beseten. soe waren wij ledicheit mit	
8	hem. <i>ende</i> in sijn hoecheit verresen Soe	
	waeren wij bauen alle graden. mit gode	32
	in sijn godheit. een ledich wesen / <i>ende</i>	
	ewige selicheit Die godlicke <i>persoenen</i>	
12	in vruchtbaerheit hoere natueren / sijn si	
	een god / ewilick werckende / <i>ende</i> in sym-	36
	pelheit hoers wesens. sijn si godheit	
	ewige selicheit <i>Ende</i> aldus is inden <i>persoe-</i>	
16	nen god. ewich werck. <i>ende</i> in den wesen	
	ewige ledicheit Tusschen wercken. <i>ende</i>	40
	ledich sijn. soe leeft <i>mynne</i> <i>ende</i> gebrucken.	
	<i>Mynne</i> die wil altoes wercken. want	
20	si is / een ewich werck mit gode Gebruc-	
108v	ken moet altoest ledich sijn. want het	44
	is bauen willen <i>ende</i> begeren. lief in lief	
	behelst / in ongebeelder bloeter <i>mynnen</i>	
4	<i>Daer</i> die vader mitten soen / sijn gemynde	
	begrepen heeft. in die gebruckelicke ee-	48
	nicheit sijns geestes / bauen vruchtbaerheit	
	der natueren <i>Daer</i> die vader spreeckt	
8	tot enen yegelicken geest / in een ewich	
	behagen Jck bijn di. <i>ende</i> gi sijt my.	52
	Jck heb v ewilick vercaren Siet daer	
	is onderlinge blijtschap <i>ende</i> behagen	
12	alsoe graet. tusschen gode / <i>ende</i> sijn ge-	
	mynde geesten / Dat sy hem seluen ont-	56
	geesten / <i>ende</i> werden een geest in gebruc-	
	ken / ewilick geneycht / in grondeloese	
16	selicheit sijns wesens Siet dit is een wij-	
	se van gebrucken / der leuender schouwen-	60
	der menschen ¶ Nochtans is een ander	
	wijse / die die <i>ynnige</i> deuoete menschen	
20	leyden in een gebrucken gods / die vol-	
109r	maect sijn in caritaten / naeden lief	64
	sten wil gods Dat sijn die geen / die	
	hoers selues verloechenen / <i>ende</i> alle creatue-	
4	ren / die sij mit lieften of mit lust be	
	sitten mochten / <i>ende</i> all dat god geschapen	68

	heeft / alsoe veer alst hem een hynder mocht sijn in hoer inwendige leuen	
8	daer si god in dienen <i>Ende</i> hier bauen mit god <i>verenicht</i> sijn. <i>ende</i> verheuen.	72
	mit hertelicker liefden. mit leuender zielen. mit <i>verheuen</i> gemoede. bauen alle	
12	hemelen. mit allen crachten in bar- nender mynnen. jn <i>verheuen</i> geest. jn on- gebeelder gedachten Daer is die wit	76
	der mynnen volbracht / <i>ende</i> alle doecheden volmaect. Daer sijn wij ledich.	
16	<i>ende</i> god onse hemelsche vader woent in ons / in volheit <i>sijnre</i> genaden <i>Ende</i> wij woenen / in hem / bauen all onse	80
20	werken. in een gebrucken. Christus	
109v	Jhesus die woent in ons / <i>ende</i> leeft in ons / <i>ende</i> wij in hem Jn sijn leuen <i>verwynnen</i> wij die werlt / <i>ende</i> alle sunden	84
4	Mit hem sijn wij opgericht in myn- nen. tot onsen hemelschen vader Die heilige geest die werckt in ons / <i>ende</i>	88
	wij mit hem all onse guede werken	
8	Hi roept in ons mit luder stemmen sonder woerde Mijnt die mynne / die v ewilick mynt Sijn roepen dat is.	92
	een inwendich geriuen in onsen geest /	
12	Die <i>stemme</i> is vreselicker dan die donder Die blixemen die daer wt coemen / die apenen ons den hemel / <i>ende</i> toenen ons	96
	licht <i>ende</i> claerheit / <i>ende</i> ewige waerheit	
16	Die hette sijns geriuens <i>ende</i> <i>sijnre</i> myn- nen / is soe groet / dat si ons te maele wil <i>verbarnen</i> Sijn geriuen in onsen	100
	geest roept sonder onderlaet. Betaelt v scholt. mynt die mynne / die v ewi- lick gemynt heeft Hier af coemt groe- te ongeduer van bynnen / <i>ende</i> wijseloese	104
20	gelaet al sonder manyer Want soe wij meer mynnen. soe ons meer lust te mynnen <i>Ende</i> soe wij meer betalen dat	108
110r	ons mynne eyst. soe wij meer schuldich sijn Mynne en swiget nyet stille. si roe- pet sonder op holden. mynt die mynne.	
8		

	Dit is een strijt / wael onbeken van vreemde synnen. Mynnen. ende gebrucken.	112
12	dat is. wercken. ende gedoegen. God leeft jn ons mit <i>sijnre</i> genaden. Hi leert. Hi raet Hi gebyet ons dat wij mynnen.	116
16	Wij leuen in hem. bauen gratie / ende bauen onse guede werken / daer wij gedoegen ende gebrucken Jn ons leeft kennen. mynnen. schouwen. ende neygen /	120
20	bauen all dit leeft gebrucken Onse werck / dat is gode mynnen Onse ge- brucken. dat is gedoegen. behelst te <i>sijn</i>	124
110v	in gods mynne Tusschen mynne / ende gebrucken / is onderscheit / als tusschen god / ende <i>sijn</i> genade Daer wij aen god cleuen mit mynnen / daer <i>sijn</i> wij geest	128
4	Mer daer hi ons ontgeest / ende auer- formt mit <i>sijnen</i> geest. daer <i>sijn</i> wij gebrucken Die geest gods blaest	132
8	ons wt / om te mynnen ende doechden te wercken Ende hi treckt ons weder in hem seluen. om te rusten / ende om ge- brucken / ende dat is ewich leuen Gelicker-	136
12	wijs dat wij die locht die in ons is / wtgeuen / ende nye locht weder ontfan- gen ende inhaelen / ende hier in bestaet onse sterflicke leuen inder natueren	140
16	Ende al ist sake / dat onsen geest / ont- geest wort / ende <i>sijns</i> wercks gebreect / in gebrucken ende in selicheiden. Hi wort altoest vernijet. in gratien. in caritaten.	144
20	ende in doechsamheiden Ende hier om ingaen in een ledich gebrucken / ende wtgaen in guede werken / ende altoes geenicht blijuen den geest gods / dat	148
4	is / dat ick meyne Gelickerwijs dat wij onse ogen opdoen ende sien / ende weder lucken se alsoe snel / dat wijs nyet en geuoelen Alsoe steruen wij	152
8	in gode / ende blijuen altoes een mit gode. Alsoe sullen wij wtgaen tot in onse synlicke leuen / ende ingaen mit mynnen / ende aen gode cleuen / ende blijuen	

12	mit god geenycht sonder bewegen /	
	Siet dit is dat edelste geuo-	156
	len / dat wij in onsen geest beuijnden	
16	of verstaen moegen Nochtans moe-	
	ten wij altoest op <i>ende</i> neder gaen / die	160
	trappen van onsen hemelschen gra-	
	de. jn inwendige <i>ende</i> wtwendige	
20	guede wercken / nae die gebaden	
111v	gods <i>ende</i> ordenantie der heiliger	164
	kercken. gelickerwijs als voerseit	
	is <i>Ende</i> auermids gelijkheit gueder	
	werken / sijn wij gode geenycht in	
4	<i>sijnre</i> vruchtbare natueren / die	
	altoes werckende is / in die drieheit	168
	der <i>persoenen</i> . <i>ende</i> alle guet volbren-	
	get / in enicheit des geestes Daer	
8	sijn wij gestoruen den sunden. <i>ende</i>	172
	sijn een geest mit gode Daer wer-	
	den wij van nijes gebaeren wt	
	den heiligen geest / <i>ende</i> sijn wtuer-	
12	caeren soenen gods Daer sijn wij	176
	ons seluen ontgeest / <i>ende</i> die vader	
	mitten soen hebben ons behelst / in	
	ewiger mynnen / <i>ende</i> in gebrucken	
16	<i>Ende</i> dit werck is altoes een be-	180
	gynnent werck. <i>ende</i> volmaect Hier	
	sijn wij selich. in bekennen. in myn-	
	nen. in gebrucken mit gode Jnt	
20	gebrucken sijn wij ledich. dat	184
112r	werckt god alleen. daer alle myn-	
	nende geesten. ontgeest. auerformt.	
	<i>ende</i> verteert in enicheit sijns gees-	
4	tes Daer sijn wij all / een vueer	188
	van mynnen. dat meer is. dan	
	al dat god ye maecten Elcke	
	geest is een barnende caele / die	
8	god ontsteken heeft / inden vuere	192
	<i>sijnre</i> grondelooser mynnen <i>Ende</i>	
	all vergadert / sijn wij een barnen	
	de gloet / die nummermeer vergaen	

12	en mach. mitten vader. <i>ende</i> mitten soen. in enicheit des heiligen gees- tes / daer die godlicke persoenen hem seluen ontgeesten. in <i>enicheit</i>	196
16	hoers wesens. jn dat grondeloese afgront eenvoldiger selicheit Daer en is. vader. noch soen. noch heili- ge geest. noch geen creatuer Daer en is nyet / dan ewich wesen / dat	200
20 112v	is die substantie der godlicker persoenen. daer sijn wij all een. ende ongeschapen in onse auer- wesen Daer is dat gebrucken	204
4	volbracht <i>ende</i> volmaect / in we- selicker selicheit Daer is god in sijn sympel wesen. sonder werck	208
8	ewige ledicheit. wijseloese dem- sterheit. ongenaemde ysticheit. alre creatueren auerwesen. <i>ende</i> gods / <i>ende</i> alre heiligen	212
12	eenvoldicheit. grondeloese selicheit Mer inder vruchtbaere natueren / soe is die vader een almechtich	216
16	god. schepper <i>ende</i> maker des he- mels <i>ende</i> der eerden. <i>ende</i> alre cre- atueren <i>Ende</i> wt <i>sijnre</i> natueren	220
20 113r	gebaert hij <i>sijnen</i> soen. sijn ewige wijsheit. een mit hem inder na- tueren. een ander inder persoenen / god van gode. auermids welcken	224
4	alle dingen sijn gemaect <i>Ende</i> die heilige geest / die derde <i>persoen</i> vloeyt wtten vader. <i>ende</i> wt den	228
8	soen. die een is mit hem beyden in natueren. dat is hoere beyder grondeloeser mynne / daer sij <i>sunder</i> linge ewilick in behelst sijn. mit mynnen. <i>ende</i> in gebrucken <i>Ende</i> wij all / mit hem / sijn een leuen. een myn-	232

112v11 creatueren *na* alre *doorgestreept*.113r8 In ewelick is li *gemaakt uit h*.

12	ne. <i>ende</i> een gebrucken God is een in <i>sijnre</i> natueren / drieheit in vruchtbaerheit / drie <i>persoenen</i> ge- deylt in onderscheit <i>Ende</i> die drie <i>persoenen</i> / <i>sijn</i> eenheit inder natueren /	236
16	Drieheit in hoer eygendom der vruchtbare natueren gods Drie eygenscapen. dat <i>sijn</i> drie <i>persoe-</i> nen mit naemen / <i>ende</i> mit onder- scheyt gedeylt / <i>ende</i> nochtans een	240
20 113v	inder natueren. <i>ende</i> in wercken Een yegelicke <i>persoen</i> heeft <i>alheit</i> der natueren in hem / <i>ende</i> alsoe	244
4	is hi / almechtich god. in crachten der natueren. nyet in <i>persoenlic-</i> ken onderscheyde <i>Ende</i> die drie <i>persoenen</i> / <i>hebben</i> een godlicke na- tuer ongedeylt. <i>ende</i> daer om <i>sijn</i>	248
8	se een god inder natueren. nyet drie gode in onderscheyt der <i>per-</i> <i>soenen</i> <i>Ende</i> aldus is god / drie	252
12	in naemen / <i>ende</i> in <i>persoenen</i> / <i>ende</i> een in natueren. <i>ende</i> hi is <i>drieheit</i> in <i>sijnre</i> vruchtbare natueren <i>Ende</i> die <i>drieheit</i> / is eygendom der <i>per-</i> <i>soenen</i> . <i>ende</i> eenheit inder natueren	256
16	<i>Ende</i> die eenheit. dat is onse he- melsche vader. Hi leuet <i>ende</i> reg- nyert in onse / eenheit in <i>drieheit</i> / <i>drieheit</i> in eenheit geweldich god	260
20 114r	in dat auerste onser geschapen- heit / dien sullen wij sueken. <i>vijn-</i> den. <i>ende</i> besitten. <i>auermids</i> <i>sijn</i> gra- tie / <i>ende</i> hulpe ons heren <i>jhesu christi</i>	264
4	<i>Auermids</i> onse doechsam leuen / <i>ende</i> <i>sijn</i> genade. soe leuen wij in hem. <i>ende</i> hi in ons / mit all <i>sijn</i> heiligen <i>Ende</i> alsoe <i>sijn</i> wij all / een	268
8	vergaederde eenheit. mit hem / in mynnen <i>Ende</i> die vader mitten	272

12	soen hebben ons begrepen. behelst ende auerformt / in enicheit hoers geestes Daer sijn wij mitten godlicken persoenen. een mynne. ende een gebrucken Ende dit ge- brucken is volmaect / in dat we- seloese wesen der godheit Daer sijn wij alle gader / mit gode / een eenvoldige weselicke selicheit Daer en is noch god. noch crea- tuer. nae wijse der persoanlicheit Daer sijn wij all mit gode / son- der onderscheit / een grondeloese eenvoldige selicheit Daer sijn wij all verlaeren / in een onbe- kende demsterheit Dit is dat hoechste / datmen leuen / ende ster- uen. ende mynnen mach. ende gebruc- ken in ewiger selicheit Ende soe wie v contrarie leert. dat is doerheit Bidt voer die geene / die dit mitter hulpen gods he- uet gedicht ende geschreuen / ende voer die geene / diet hoeren / ende lesen / dat god ons geue / hem sel- uen. in een ewich leuen Amen	276 280 284 288 292 296
----	--	--

Van drie punten / daer dat vol-
maecte schouwende leuen in
geoeffent wort / in drien wijsen.
Wt Ruysbroeck Nota bene.

[12]

115r	D At volmaecte schouwende leuen wort geoeffent in drien wijsen. ende elck heeft drie punten Die yerste wijse is /	4
------	---	---

8	jntreckende totten vader Die anderde wijze is. wtuloeyende.	8
12	Die derde is altoes inblijuende § Die eerste wijze behoert den vader Want die vader spreekt tot elcke redelicke creatuer. siet my aen. want ick bijn wesen <i>ende</i> ysticheit voer all dat ick gescha- pen heb Dit is dat yerste punt indien schouwen / <i>ende</i> in allen hei- ligen leuen ¶ Voert spreekt die vader in die Reden / die verlicht is van hem. Merckt my nauwe / hemel <i>ende</i> eerde / <i>ende</i> alle creatueren	12
16	heb ick gecyert mit mijnen ga- uen <i>Ende</i> dit is mijn wtuloey- ende naeme. welck bekend is / al- le menschen die verlicht sijn <i>van</i> my. <i>ende</i> welck mennichuoldich. ver- mids mijnen gauen. <i>ende</i> werken jn hemel <i>ende</i> in eerde Want ick bijn geheyten. almechtich. gerecht. ende gerechticheit. wijs. ende wijs- heit. guet / <i>ende</i> guetheit. genadich ende genaedicheit Deser naemen en is geen getal. welck my all toe behoeren / <i>ende</i> nyemant an- ders Dit is dat anderde punt in een schouwende leuen / dat ver- staen moegen alle redelicke men- schen § Voert spreekt die vader in die ongebeelde bloete gedacht Siet my. aen / ick geue di mijn licht Siet my aen. want ick bijn in my selyen in di. bauen alle naemen diemen <i>gewoerden</i> mach / Jn dat geschapen licht mijnre gratien. toen ick di / mijn onge- schapen licht. dat ick selue bijn. Jn dijn verclaerde meyninge /	16
20 115v		20
4		24
8		28
12		32
16		36
20 116r		40
4		44

8	moechstu my altoes sien. soe duck duck alstu wilste Dit is dat der- de punt / vander yerster wijsen in een schouwende leuen ¶ Hier nae volget / dat yerste punt / in	48
12	die anderde wijse. inden wtuloeyen der wijsheit gods Die vader spreekt Jck geue di mijn wijsheit. mijnen soen. in dijn verclaerde verstandicheit	52
16	die v sal leren alle waerheit Die soen spreeckt in die mynnende cracht der zielen Jck heb di ewilick ge- mynt / ende ick mynne di / mynt	56
20	my weder Dat ander punt is.	60
116v	Jck geue my di. geeft my di we- der Dat derde punt is. Jck leue ende woene in di. leuet ende woent	
4	in my Jck wil dattu biste / daer ick bijn. dattu sien moechste die glorie / die eer / ende die macht die my mijn vader gegeuen heeft.	64
8	Christus die wijsheit gods / vloeyt mit sijre gratien. ende veruult al die crachten der zielen mit gratien ende genaden / ende mit mennichuoldi-	68
12	ge gauen Ende hi eyst ons / dat wedervloeyen in hem. mit danc- baren laue / ende al dat wij vermoe-	72
16	gen Jn sijn vloeyen. ende onse we- dervloeyen. wort geoeffent ewich leuen Mer in onse wedervloeyen gebreken al onse crachten. want wij en connen hem nyet geant-	76
20	woerden. van dien dat wij ont-	80
117r	fangen. ende hebben Ende alsoe vallen wij in onmacht voer sijn tegen- woerdicheit. ende en geweten. noch	
4	en geuoelen anders nyet / dan bloe- te mynne / ende ongebeelt bloet ge- sicht. jn godlicken licht Ende hier- doer claert christus. mit sijnen licht	84
8	onsen geest. ende spreeckt in ons. Jck wil dat wij een sijn in mynnen /	88

	gelickerwijs. als mijn vader / ende ick. <i>ende</i> mijn geschapen geest een	
12	sijn / in <i>mijnen</i> ongeschapen geest.	92
	¶ Hier begynt nv / dat yerste punt vander derder wijsen Dat is. een ewige begeerte / die daer barnt	
16	tusschen ons <i>ende</i> gode. <i>ende</i> verteert	96
	<i>ende</i> treckt ons / bauen ons seluen in <i>mynnen</i> Dat anderde punt is enicheit / die wij geuoelen mit gode / <i>ende</i> mit all sijnen engelen ende	100
20 117v	heiligen. in dat behelsen gods in <i>mynnen</i> . Daer sijn wij all een familie / <i>ende</i> een enycheit in gode Dat derde punt is. een sijn. mit god / in <i>mynnen</i> <i>ende</i> in gebrucken Daer heuet ons gods <i>mynne</i> verteert / <i>ende</i> vernyet. bauen ons seluen Want die geest gods is een geweldich slond sonder mont / die alle <i>mynnende</i> geesten. verteert. verbarnt. <i>ende</i> verslynt in <i>sijnen</i> afgront. Dit	104
8	punt volmaect ons / naeden liefsten wil gods / in tijt / <i>ende</i> in ewicheit Bauen al dit sijnder noch drie auerweselicke punten / die wij in onsen geest. sien <i>ende</i> geuoelen ¶ Dat	108
12	yerste is Een weselick neygen / <i>van</i> natueren <i>ende</i> <i>van</i> genaden. in onse auerwesen. dat die godheit is	112
16	Dat anderde punt is Een ontvlyeten sonder wederkieren Dat derde punt is Een verlarentheit ons selues / in onse auerweselicke selicheit der godheit / Daer sijn alle dingen volbracht / die god voersien heeft in ewicheit Amen	116
20 118r		120
4		124

6	Hoe	[13]
8	dat die heilicheit nyet en is ge- legen / in smaeck / noch in zue- ticheit / genaemen wt Ruysbroeck	
12	G Hi sult weten / dat die heilicheit des menschen <i>niet</i> en leyt. in smaeck noch in zueticheit	4
16	Mer in gewaerige doechden / <i>ende</i> oetmoedicheit Ende dat hem een mensche can laten / onder god / <i>ende</i>	8
20	alle menschen Soe wat god / auer hem laet coemen. het sy mit recht / of mit onrecht. van	
118v	hem seluen. of van ander men- schen. of vanden duuel. of mit syeckheiden. of versmaetheit. of in	12
4	wat manieren dattet syn mocht dat hi dat al vander hant gods ontfange / <i>ende</i> god daer van danck	16
8	ende laue <i>Ende</i> bekenne in <i>sijnen</i> gron- de / dat god dat doet om <i>sijn</i> al- re beste <i>Ende</i> in hem seluen voele /	20
12	dat hi voel meer verdient heeft. dan alle creatueren moegen lijden / <i>Ende</i> dat hem dat bet toebehoert /	
16	dan te hebben / smaeck of zueticheit van god <i>Ende</i> waert sake / dat hi enige smaeck van god gevoelden /	24
20	soe mocht hi zeer vreesen. <i>ende</i> bekennen / dat hem god dat gaue. om <i>sijn</i> crancheit wil / dat hi <i>hem</i>	28
119r	mocht ontvallen / dede die guedertie- renheid gods die hem troest. op dat hi hem nyet en kier / tot vreemde dingen / <i>ende</i> tot werlicken troest	32

118r9 genoemen of genaemen?
118r6-8 Mogelijk gerubriceerd.
119r1 De e in nyet verbeterd uit t.

4	die hem sold verleyden / <i>ende</i> aftrec- ken van god ¶ Oeck suldi weten Dat affectie / <i>ende</i> zueticheit. sulcke stonde. meer is. vleysschelic / <i>ende</i> bedriechlick. <i>ende</i> menschelic / dan	36
8	van groetheit der gratien gods. of van geestelicheiden Alsoe dat een mensche meer smaecks sueckt dant behoerlick is / <i>ende</i> . oeck meer	40
12	ontsteken wort / auermids synlicheit dan van reden Van welcker af- fectien / oeck die ionge ons heren bedragen waeren. want sy vleys- schelic onsen here mynden. <i>ende</i>	44
16	daer om en wolden sy nyet deruen sijn tegenwoerdicheit Waer van hem onse here berispten / doe hi seyde Mynden ghi my / ghi solt v verblijden / dat ick gae tot mij nen vader / <i>ende</i> het is noet dat ick van v gae Want si begeer	48
20 119v	den meer / dat hem genoechlick was / dan dat hem noet was inder waerheit Si stonden inder natueren. <i>ende</i> sij sochten / <i>ende</i> myn- den zueticheit inder natueren. ¶ Alsoe wort oeck somwilen / een onvolmaect mensche / <i>ende</i> een vleys- schelicke begeerte / zeer beruert	52
4	tot god Niet om dat hi zeer mynt Mer om dat hi smaect / <i>ende</i> getagen is mit zueticheit der gratien gods Ende alsoe lan- ge / als die smaect / <i>ende</i> die zueticheit duert / alsoe lange sijn se lustich ende vlyetich inden dienst gods Mer soe gerynge als die smaect der zueticheit vergaet. soe vergaet oeck zeer die lust inden dyenst gods Mer getrouwe vrijntschap en wort nyet geproeft / dan jn tegenheit Want inden dage des troestes. soe toent god sijn ontferm-	56
8		60
12		64
16		68
20 120r		72
4		76

8	herticheit Mer inder nacht der tribulatie / toent hi die groetheit sijnre mynnen Mer gewaerich leuen / en wort nyet geprueft /	80
12	aen zueticheit der woerden / ende des geuoelens Mer aen holdinge der gebaden / ende in gelatenheit van gronde / onder den wil gods	84
16	¶ Ghi sult weten / dat desen sma- cke der affectien somwilen coemt vanden boesen geest / Dat is / als men hem te voel geloeft / ende rust	88
20 120v	ende aen cleeft inden smaeck der zueticheit Alsoe wort zueticheit inden menschen onvruchtbaer alsmen meer rust inden smaeck /	92
4	dan in god. die die smaeck is. Laet ons dan volgen / den ge- waerigen mynnende zielen / die	96
8	daer geen en smaeck in god sueken / Mer alleen mit ernst staen / hoe sy sijn liefsten wil / volbren-	100
12	gen moegen Ende ist dat sij eni- ge smaeck geuoelen. soe en rus- ten sij daer nyet op / noch sy en verblijden hem nyet inden smaeck	104
16	Mer si volgen mit danckaerheit der fonteynen / daer die smaeck wt coemt / ende hem dunckt / dat	108
20 121r	hoer en geen / smaeck toe en hoert / ende hem verwondert. wan die smaeck coemen mach. want si en geuoelen hem nyet weerdich e-	112
4	nychs smaecks Ende van wen die smaeck coemt. het sy van god of van die boese geest. sy doen	116
8	hoer baete daer in / ende dancken gode daer van. ende versmiden hoer seluen te meer Ende si doen gelick die bruyt / die hoeren brude-	
	gum sueckt mit barnender mynnen Ende als sij hoeren vrijnt vonden heeft. soe en is si nyet te myn	

	sorrichuoldich / hem te beholden Mer	120
	daer toe begeert si meer gratien	
12	ende hulpen. op dat si oen gewae- richlick holden mach Ende is	
	oeck ernstiger hem te beholden	124
	dan si was hem te sueken Ende	
16	sy merckt aen. of in hoer yet is	
	dat hoeren brudegum myshagen	
	mocht Ende dese mynres / en ont- fangen oeck nummermeer die gra- tie gods te vergeues Mer altoes	128
20	toenemen se / ende arbeyden mit groe- ten ernst / ende oeffenen hem /	
121v	hoeren acker / ende hoer zeeden te beteren. ende hem mit doech- den te vercyeren / om hoeren ge- mynden alleen aengenaem te sijn	132
	Dat ons god doer sijn gratie allen gonne moet Amen	136

7	Hoe	[14]
8	wij enen voertganck doen sullen Doer vier sunderlinge eygenschappen diemen god toeleyt. wt Tauleri	

12	H Oe wael god / een lutter wesen is / ende een woestijne der stilre eensamheit.	4
	soe moegen wij nochtans / enen groeten voertganck nemen. aenden sunderlingen eygenschappen / of on- derscheyden naemen / die wij hem toe leggen. Daer tegen wij onse ver- nyetheit dragen sullen ¶ Als die mensche / hier voer al gedacht heeft. nae tijtlicker wijse. aen	8 12

121r17	<i>De d in dese verbeterd uit p.</i>
121v3	<i>Na slot-e in ende nog pootje voor volgende letter.</i>
121v7-10	<i>Waarschijnlijk gerubriceerd.</i>

	ons heren gebuerte. werken. leuen.	
4	wijsen. ende lijden Soe sal hi dan optrecken sijn gemoede / ende sal hem leren verheffen / auer die tijt / in die	16
8	ewige wijsen / ende wegen Ende sal sijn gemoede / in desen eygenscha- pen spiegelen / in werckelicker wijze Ende sien ten yersten aen Dat god	20
12	is een puer wesen. dat alles we- sens / een wesen is / nochtans en is hi der dingen en geen Mer al dat wesen heeft. ende guet is. daer is god	24
16	in / ende hi is al / in allen dingen / nochtans veer auer alle dingen. Hier tegen sal die mensche hem dragen. ende daer in te mael ver-	28
20	syncken / mit all sijn crachten / in werckelicker / beuijntelicker. off	
122v	schouwelicke wijze. in grondelooser vernyetheit. Op dat die selue crach- ten te mael werden ontsteken /	32
4	vernejjet. ende gewesent. inden godlic- ken wesen § Dan sie die men- sche ten anderen aen / die eygen	36
8	schap / der enicheit des wesens. Want god is in allen / eenvol- dich. ende in hem wort alle men-	
12	nichuoldicheit geenycht / ende een in dat een wesen Sijn wesen / is sijn wercken. sijn bekenennen. sijn	40
16	mynnen. sijn loenen. sijn richten. sijn barmherticheit. ende sijn gerechticheit is all. een enich een. Hier in gaet /	44
20	ende drage daer in / all dijn men- nichuoldicheit. dat hi die / eenvol- dich make / in sijn eenvoldige	48
123r	wesen ¶ Daer nae siet aen / die onsprekelicke verborgentheit gods. want hi is verborgen / in allen dingen. voel naerre dan	52

4	die dingen hem seluen sijn. jnden gront der zielen is hi verborgen alle synnen onbekent Daer in dra- get mit allen crachten / veer bauen	56
8	dijn gedachten / dijn wtwendicheit / die soe veer van hoers selues is / ende alre inwendicheit. als een beest / dat den synnen leeft / ende nyet en weet	60
12	noch en smaect. noch en bevijnt Ende synckt / ende verberget di / in die verborgenheit gods / voer alle creatueren / ende voer all / dat den wesen gods /	64
16	wreemt ende ongelick is Ende dit en sal nyet sijn / in beedelicker of in gedachtelicker wijze / mer bauen alle synnen / mit allen crach- ten ende begeerten / in weselicker / be- vijntelicker / werckelicker wijze	68
20 123v	¶ Dan aensiet. in stilre eensam- heit. die enicheit / der godlicker eygenschap / Daer nye woert / in den wesen. nae weselickere wijze gesproken en wert. noch werck gewracht Daer is soe stille. soe heymelick. ende soe enich / Daer en en is nyet anders / dan lutter god Ende nye en quam daer yet wreemts. noch enich creatueren beelde. noch wijze. Want het is die woeste. stille. ledige godheit Daer in draget nv / dijnen ledi- gen / woesten gront / die ledich is / gods / ende alles guets. ende is voll gewassens onkruyts / ende vol wyl- der dyeren / dijnre beestelicker syn- nen / ende crachten. ende ledich van allen doechden ¶ Daer nae siet aen / die godlicke duysternisse welck van onsprekelicker claer- heit duyster is alle verstande-	72
4		76
8		80
12		84
16		88
20 124r		92

4	nisse / der engelen / ende der menschen Hier draget tegen / dijn afgrondige duysternisse. beroeft van alle waeren licht / <i>ende</i> roept jn di / dat afgront der godlicker duysternisse / dat hem seluen alleen bekent. ende alle dingen onbekent Ende dat afgront / dat onbekent / <i>ende</i> ongenoemt is. is die selicheit. ende is meer gemynt / ende treckt die zielen meer / dan all dat sij bekennen moegen / in den godlicken wesen Tot welke selicheit / ons god helpen / <i>ende</i> brengen moet Amen Nota bene.	96
8		
12		100
16		104

	W At mensche hem seluen alre meest / voer nyet acht / <i>ende</i> hem seluen verdruckt in nederheit Ende oeck van nyemant en begeert geacht te sijn. die mensche is god alre weertste want in dien zueten oetmoe-digen gront / rust verwaer die heilige geest / mit sijnen gauen / die die mensche drijuet / nacht <i>ende</i> dach / tot alle guede dingen ¶ Die mensche / die hem seluen versmaden / <i>ende</i> vernyeten can. in rechter gelatenheit. onder god. <i>ende</i> onder alle menschen daer hi by is / die vercriget van god / wat hi eyschen dar / <i>ende</i> dat geeft hem god sonder vertrecken Want enen ontsoncken gront der gelatenheit. set den mensche bauen alle hemelen / in die alre hoechste vrijheit / die god selue is. <i>ende</i> maect hem inden geest alsoe vrije / als god vrije is <i>Amen</i>	[15]
20		
124v		4
4		8
8		12
12		16
16		20
20		

125r	Hier begynt des geestes bouwe dat ons voel onderscheits gheeft hoemen inden geest wysselick wanderen sal	[16]
4	S Equere me / onse lieue here seyt volget my nae wat is volgen	
8	Volgen is volcomen- heit volgen is dat die	4
12	mensche <i>sijnen</i> wil volcomelick op geeft sonder beholden <i>ende</i> weder nemen Alsoe dat hij gehoersam sij gods wil sonder	8
16	murmeringe Dat is gods wil dat wy mit eenre oetmoediger vresen in alle onsen wercken <i>sijnen</i> wil sueken Sunte Augustinus seit dat is volcomenheit dat wij	12
20	aen cleynen dingen gods wil sueken <i>ende</i> volbrengen Waer dat die mensche nyet en bekent daer sal hij doen datter waer- heit alre gelickste is Onse lie here seit wie	16
125v	my volget die en wandert nyet in duys- sternissen mer hij sal hebben dat licht des leuens Want hij is selue dat licht des le- uens / <i>ende</i> een hoeft alre doechden Ende wye hem volget inden doechden die wort	20
4	een mit hem Ende soe wye hem nae gaet / daer gaet hij oeck mede wij sullen hem nae ghaen aen kennisse aen mynnen <i>ende</i>	24
8	aen enyngen Mer nyemant en mach hem bekennen noch mynnen / noch verenyn- gen aen gelicken doechden / sonder alsoe vere datmen mit <i>christo</i> gelick <i>ende</i> rechte- <i>christanie</i> holde sal mit doen <i>ende</i> mit laten	28
12	<i>ende</i> lijden Als hij selue seit Wye nyet mit my en is die is tegen my Soe wye god alsoe volget mit <i>sijnen</i> wil die verheft	32
16	god in laue <i>ende</i> in eren want hij geeft god lof <i>ende</i> eer Ende die wil god weder	

125r15

Boven Augustus is in toegevoegd.

125r20

De i in die verbeterd uit aanzet voor e.

125v12

Eerste poot van m in nyet doorgestreept.

	verheffen daer hij selue verheuen is	
	Als hij seit is dat ick verheuen warde	36
20	soe wil ick alle dingen tot my trecken	
	Hij meynt in sijn enyngen daer hij mit	
126r	sijnen vader een is Daer wil hij alle die	
	enyngen die hem volgen wye sijnen wil te	40
	recht mit god verenicht in gewariger	
4	mynnen die wort alsoe sterck dat hem doer	
	god gheen dinck te swaer en is noch en	
	wort te doen <i>Sunte Augustinus</i> seit die	44
	wiele dat iet is dat ick daer god nyet	
8	doen en mach soe en heb ick god nyet	
	te recht lief Sij warden oeck alsoe af-	
	gescheiden dat sij die groeste waellust	48
	der creatueren nyet en mach versaden	
12	noch genoeg <i>Sunte Gregorius</i> seit dat	
	grote waellust leit inden creatueren	
	Mer die hoeren wil een vinden mit god	52
	die hebben alsoe groete genoecht in hem	
	dat sij alle ander genoecht versmaden	
16	<i>Ende</i> dat is rechte waellust sij warden oeck	
	alsoe verlicht datse gheen licht valscher	56
	gracien bedriegen en mach Alsoe was	
	<i>Sunte Pauwel</i> verlicht dat hij bekende	
20	alle heymelicke stricken der geesten <i>ende</i>	
	der const <i>Sunte Johan</i> seit men sal onder-	60
126v	scheit hebben der geesten Die geest <i>christus</i>	
	betucht die is waerheit Sij werden oeck	
	alsoe vol godlicker trouwen datse gheen	
4	onmogelicke dingen tuyelachtich ma-	64
	ken en mach Mer sij bekennen hem sel-	
	uen nae hoeren deel nyet guets weer-	
	dich Mer god bekennen sij alles guets	
8	weerdich te sijn Hier om onder wijnden	68
	sij hem alle guede wercken in gods wer-	
	dicheit tot alre volcomenheit die god plecht	
	te gheuen sijn wtuercaren Nu sprecken wij	

125v18 *ver in verheuen op foto met pen verbeterd door Feugen; van warde heeft zij de d overgetrokken; vervolgens is e toegevoegd.*

126r15 *De e van alle met pen overgetrokken.*

126v10 *De l in alre boven woord geschreven.*

12	in ons pater noster dijn wil geschie inder eerden als inden hemel Die saligen inden hemel / hoeren wil is soe een mitten wil gods datse willeloes sijn Alsoe wil	72
16	god dat wy vereent sijn dat wy inder seluer wys willeloes sijn alsoe veer als ons moegelick is hier inder tijt al woenen wy hier inder eerden soe solden	76
20	wy doch mitten wille ende mynnen woe- nen inden hemel Als sunte Pauwel seit	80
127r	gods wil is eenwoldich ende soe wye sijnen wil mit god verenicht / die wort oeck eenvoldich ander meyninge sijns leuens	84
4	Mer al is gods wille eenvoldich aen hem seluen hij is doch aen ons gedeilt aen drien Dat yerste is sijn behagelic- ken wil Den anderen sijnen liefsten wil	88
8	Den derden sijnen verenichden wil Die behagelicken wil is den volcomen wille dat is dat die mensche die geoorlefde din- gen laet die men mit god wael hebben mach	92
12	ende doen Die lieuen wille gods aen ons is datmen die dingen die god geoor- left heeft inder ordenancien ende meynin- ge gebruckt gelick gelick god ewelick	96
16	geordeniert ende gemeynt heeft Mer inden wille der gehengenissen dat sijn alle die gheen die in deser ordenancien nyet en sijn Ende dijt lijdet god ende ge- henget hoers willen ¶ Ten yersten	100
20	inden behagelicken wil wercken die drie personen hoer volcomen wercken die den raden toe hoeren Jnden anderen is den lieuen wil gods hoer rechte wercken	104
127v	sijn die gebaden gods / dat sijn gods toe ho behoerende wercken Ende daer werckt god in sijns selfs gewolt des wercks is god heer ende die mensche	108

127r5 *De i in gedeilt voor l boven woord geschreven.*
127r11 *men boven regel tussen die en mit toegevoegd.*
127r13 *Na datmen is mit god doorgestreept.*

8	knecht daer wercket god in <i>sijnen</i> deel alsmen hier nae bewijsen sal want inden wil gaet gods wil voer <i>ende</i> daer werckt god mit <i>sijnen</i> consten in <i>sijnre</i>	112
12	cracht Mer inden wil der gehengenis- se gaet dies <i>menschen</i> wil voer <i>ende</i> heeft hem verheuen <i>bauen</i> god <i>Ende</i> is heer des wercks <i>ende</i> god knecht <i>ende</i> sal nyet	116
16	<i>sijn</i> <i>bauen</i> <i>sijnen</i> heer <i>Ende</i> hier werckt die knecht syn nae <i>sijnen</i> deel in <i>sijns</i> selfs gewolt <i>sijnen</i> wil want hij is die	120
20	yerste aender beweginge <i>Ende</i> daer werckt hij mitter cracht wtter cracht gods Want <i>sijnen</i> eygen wille <i>ende</i> <i>myn</i>	
128r	beweget hem te wercken <i>sijn</i> toe be- hoerenden wercken Mer den lieuen <i>ende</i> behagelicken geestelicken lieuen wille	124
4	die heeft god op getagen in <i>sijnen</i> wille <i>Ende</i> heeft hem geedelt mit den adel <i>sijnre</i> eygenre <i>natueren</i> Daer heeft	128
8	god des <i>menschen</i> wille verheuen daer hij seluer verheuen is <i>Ende</i> daer is god beyde meyster <i>ende</i> insterment <i>ende</i> oeck	132
12	matiere in sulker wys Want die <i>sijnen</i> wil tot god keert / die wort een geest mit god <i>Sunte Augustinus</i> seit die hem	136
16	in god enigen die warden een geest mit god Oeck seit <i>Sunte Pauwel</i> die toecomt des ewige woerts totter	140
20	zielen begript totten yersten adel daer sij in <i>geschapen</i> wort Daer wort ten yersten die geest <i>ende</i> alle <i>sijn</i> wercken	144
128v	werdich gemackt <i>ende</i> geedelt dat god hem seluen der zielen om een ygelick guet werck tot enen ewigen loen gheuen mach Want alsoe voel als een <i>mensche</i> <i>sijnen</i> wille	

127v17

wil doorgestreept na *sijnen*.

128r2

Boven regel en toegevoegd tussen r en d bij *hoerenden*; *van* *wercken* *c* *uit d gevormd*; *stok* *nog* *zichtbaar*.

128r8

h *doorgestreept na* *seluer*; *r* *in* *daer verbeterd uit* *stok* *t*.

128r15

Aan het eind van *toecomt* *is s* *doorgestreept*.

	ende mynne meer ende meer verenicht mit	
	god Alsoe voel <i>sijn</i> sijne wercken meer ende	
4	meer ewich loens werdich Als Sunte	148
	Augustinus seit lanckheit der tijt ende der	
	Jaren ende mennichuoldicheit der wercke en	
	mynderen noch en mederen dat loen des	
8	des ewigen leuens Mer alleen die vol-	152
	comenheit des willens ende clærheit der	
	mynnen Nv is een vrage of god is een	
	beweger beyde gueder ende quader wer-	
12	cken Nv merckt soe wat dat bewegent	156
	tot dien dat selue is Ende tot dien dat-	
	men mynt Hier om is die heilige geest een	
	beweger des vaders want die vader is	
16	heeft alle dingen van mynnen gedaen	160
	God die vader beweget alle dinck mit	
	<i>sijnre</i> macht Als Salomon seit die va-	
	der is een drijvende cracht ende driefte die	
20	dingen mit geweld te <i>sijn</i> aen hoeren	164
129r	wesen Nv seit Ysaïas God werckt alle	
	ons wercken Ende Sunte Pauwel seit die daer	
	werckt alle dinck in allen dingen Mer	
4	doch mit onderscheit want hij werckt	168
	sulcke werck sonder instrument Ende me-	
	de werckt Aey nv merckt dat god alle	
	dinck van nyet geschapen heeft Ende	
8	noch zielen schiept van nyet en daer	172
	en behoeft hij gheen hulpe toe Mer	
	totten anderen scheppen daer hij den crea-	
	tueren zielen ende natueren gheeft behoeft	
12	hij gemeyndelick hulpe van alle creatue-	176
	ren Want daer werckt hij mit instru-	
	menten ende mitten toegauen ende mitten in	
	holden sijns deels Ende god die doet dat	
16	werck in die wijse hoers leuens want	180
	dijt werck gemeyn is soe neemt een	
	ygelick aenden <i>sijnen</i> / <i>sijn</i> deel anden	
	gemeynen wercken Daer om werckt hij	
20	inden voegelen vliegen want <i>sijn</i> toe	184

129v	gaue zijn vederen <i>ende</i> lucht <i>Ende</i> die vis-	
	schen <i>suemmen</i> want zijn toe <i>gauen</i> is wa-	
	ter Dat werck dat god werckt sonder	
4	hulp dat is saeck <i>ende</i> oersaeck Mer dat	188
	<i>gemeyn</i> werck dat god <i>gemeyn</i> werckt	
	<i>mitten</i> creatueren des is hij oersaeck <i>ende</i>	
	oeck die creatuer saeck Mer der <i>gueder</i>	
8	wercken is god een oersake <i>ende</i> die men-	192
	sche saeck Mer der boeser werken is	
	god saeck <i>ende</i> die menschen een oersak Dat	
	meeste aenden wercken is een oersake	
12	<i>ende</i> dat mynste saeck Alsoe verstaet sae-	196
	ck <i>ende</i> oersake Die inden behagelicken	
	lieuen wil zijn <i>ende</i> bliuen tot aen dat eyn-	
	de Tot dien heeft hem god ewelick ge-	
16	keert <i>ende</i> sij weder tot hem <i>Ende</i> hij heeft	200
	se vercaren <i>ende</i> sij hem weder vercra-	
	ren Daer heeft een kyesen <i>ende</i> een	
	weder kyesen ewelick geweest in <i>sijs</i>	
20	selfs <i>bekennisse</i> inder ewicheit sonder	204
130r	des <i>menschen</i> toe doen inder tijt mit <i>sijsen</i>	
	toe doen Hier af spreckt Sunte <i>Augustinus</i>	
	O du god in des herte ick gedragen heb	
4	die sonder begyn in dat herte <i>mijnre</i>	208
	zielen Mer die inden wille der geheuge-	
	nissen zijn <i>ende</i> daer in bliuen totten eyn	
	de van die en heeft hem god ewelick ge-	
8	keert <i>Ende</i> sij hebben hem ewelick <i>van</i> god	212
	gekeert <i>ende</i> van god getreden Daer	
	heeft ewelick een vertredenheit ge-	
	weest in <i>sijs</i> selfs bekentnisse <i>ende</i> in	
12	der ewicheit sonder hoer toe doen <i>Ende</i>	216
	inder tijt mit <i>hoeren</i> toe doen Die hem	
	tot god gekeert hebben / die sijnt die god	
	ewelick voer sien heeft te behouden <i>ende</i> te	
16	genyeten zijn salicheit Mer die hem <i>van</i>	220

129v18 en *doorgestreep na ende.*

129v19 *y verbeterd uit een o in kyesen.*

130r2 *Boven Augustus in toegevoegd?*

130r13 *Achter e in toe eerste poot voor n geschreven.*

130r15 *be voor holden boven regel geschreven.*

	god gekeert hebben Dat sijn se die god ewelick voersien heeft te verdoemen	
20	Mer die voersiennicheit en is nyet een oersaeck des verdoemens God ver	224
130v	doemt den mensche nyet daer om dat hijet voersien heeft Mer hij verdoemt hem terecht om sijn ongerechticheit Ende	
4	om sijn quaetde wercken Hier om en sal die mensche nyet leuen nae gods voersiennicheit / Mer hij sal leuen nae sijn consiencie ende nae sijn auerste redelick	228
8	Want god en heeft nyemant geschapen noch geordeniert ter hellen Mer hij heeft alle menschen geschapen ende gemaect totten eigen leuen Christus	232
12	seit voel ister geroepen ende luttel wtvercaren die hem tot god gekeert hebben Dat sijn die wtvercaren ende die volgen hem ende hij treckse in hem in	236
16	hoeden sijnre mynnen ende bewecht se mit hem in geestelicken toe gaen dat is licht ende gracie Mer die hem van god gekeert hebben dat sijn die geroepen ende die vol	240
20	gen hoer guet duncken ende die behaechgelicheit hoers eygen willen Mer daer en bewecht se god nyet toe	244
131r	noch en holtse totten sunden mer hij bewechtse ende holtse daer af mit bewegijnghe sijnre genaden ende gauen in menniger hande wys in wendich en wtwendich ende treckse alsoe totten in druck sijnre enynge Hier om blift god onschuldich	248
4	jn alle onsen sunden Want god heeft van natueren v crachten gemeydelick te hulpen gegeuen den quaden ende gueden	252
8	god mede te dienen ende gracie mede te verweruen Die yerste cracht is moegelicheit daer mede vermach men dat guet te	256

130v19

Tilde boven derde e in geroepen, ook al is de n gerealiseerd.

131r2

gelicheit en stok van h doorgestreept voor en.

131r3

t boven regel toegevoegd in holtse.

16	doen <i>ende</i> dat quaet te laten Die derde cracht is gelicheit dat hij hem den gueden gelick maken mach Die vierde is toegaeuen van engelen dienst <i>ende</i> der creatueren Die vijften is een vrien wil	260
20 131v	dese cracht is soe edel dat se nyemant dwyngen en mach en datse god nyet dwyngen en wil noch tegen hoeren <i>nvmmer</i> nyet genaken Aldus mach die	264
4	ziele wael wat op hoeren vrien wille wael bestaen datse nyemant dwyngenen en mach Want dan hoeren wille vrij is <i>ende</i> sij nochtans van god keert	268
8	tot hoer seluen <i>Ende</i> daer sij eygen blijft dat sij hoer nyet verenygen mit god dat sij vrij <i>ende</i> godlick werden dat is	272
11	van viereley hoer valshide	
11	Dat anderde Capit	
12	G Od sprack my rouwet dat Gick den mensche gemaect heb	276
16	Dat rouwen is verhiyngen des ewige afkeers van god daer af is die rouwe alsoe ewich <i>ende</i> onwandelber als god ewich <i>ende</i> onwandelber is want in god en is gheen wandelberheit Doch wandelt god <i>sijn</i> werck inden menschen Alsoe is die rouwe nae menschelicken <i>sijn</i> En	280
20 132r	<i>Ende</i> nae den deel des naeuolgens <i>ende</i> des werckens Daer om seit Sunte Augustinus	284
4	Heer du segste ick heb sunde gedaen dat is waer here vergheefstu my dat ick sunde gedaen heb Jck vergeeue dy dattu my lietes sunde doen Nu machmen vragen of god die sunde ontholt <i>nv</i>	288

131r20 cl *doorgestreept na dese.*

131v2 *Is de slot-n in hoeren doorgestreept?*

131v11 *Na wal een lange s; onder het eerste woorddeel hide toegevoegd; vervolgens het eerste pootje van w doorgestreept.*

131v19 *Slot-k in werck verbeterd uit h.*

8	merckt god en ontholt nyet dan dat wesen heeft Die sunde en heeft gheen wesen aen hoer seluer Mer sij is toe ongelick dat / dat wesen heeft Als die	292
12	verwe hanget aen dat holt alsoe wort die sunde ontholden auermidts myddel des wesens <i>ende</i> des willen Daerom alsoe lange als die wil gekeert is totten sunden	296
16	alsoe lange blijft die ziel in sunden Hier om solde die <i>mensche sijns</i> eygen wil wt- gaen Men sal al in blijuende wtgaen Men sal wtgaen alle genuecht <i>ende</i> waellust	300
20 132v	diemen aenden creatueren hebben mach Mer men sal blijuen ander noetdorft Want een ygelick <i>mensche</i> is hem schuldich tege- neren <i>ende</i> te verweruen sijn noetdorft Jn	304
4	gelicker wys als redelick is <i>ende</i> god ge- ordiniert heeft Want god gebaden heeft du en sulste nyemant doeden Dat gebot is die <i>mensche</i> schuldich alre	308
8	meest aen hem seluen te holden Hij sal in blijuende wtgaen Hij sal wtgaen alle behagelickheit <i>ende</i> genyetens die- men hebben mach aen allen gueden wer- ken <i>ende</i> men sal in blijuen inder vlyticheit	312
12	der gueder wercken Dat selue leerde <i>christus</i> sijnen Jongeren <i>wanneer</i> ghi al doet dat ghi vermoet soe segget wy sijn	316
16	on nvttē knechten Men sal oeck in blijuende wtgaen alre natuerlicker ey- genschap <i>Ende</i> sal blijuen in hoer naetuer- licker eygendom dat is in een voldige	320
20 133r	cracht daer sal die ziel in woenen want daer sij god alre gelickts Alsoe veer als die cracht hem ghelick wort alsoe vere sluyt hijse in hem Dat ongelick en mach	324
4	hem nyet gesluyten Mer die eygen dom sluyten hem die eygenscap een nycht oer sonder sloet Aey hoe salich	328

8	is die geest die daer woent inder auersten cracht auer alle mennichuoldicheit Want waelust daer in op steet die is onuermenget Onse heer sprack tot Abra- ham gaet wt dien lande ten anderen	332
12	wt dijn besittinge Ten yerste wt dijnen lande der vleyselickheit Ten anderden wt dijn besittinge der geeste- licker waellusten Des geestes waellust	336
16	leyt aen eren ende dat hij geeert wort Der quader waellust dat hij in alle dijn- gen groetelick geeert wort dit salmen wtgaen Mer der gueder waellust dat hij	340
20 133v	god altijt eerbieden mach ende des en sal men nyet wtgaen Nv sijn viereley menschen die wtgaen Die yerste dat sijn begynnende menschen Die anderen sijn toe nemende menschen Die derde sijn volco men menschen Die vierde sijn auercomende of dode menschen Mer die yerste die sijn drierhande Ten yersten begynnen sij	344
4	van natueren Dat is van gewoenheit of van enen seden want sij byn guede luden en sien hoer guede beelt ende oer guede wercken ende die brengen sij daer	348
8	toe van hoeren rade een geestelick cleet aen tedoen vander bywesinge be- staen sij licht een wile En dat ghe- schiet voel aen Jongen kijnderen mer	352
12	wanneer sij tot hoeren Jaren comen ende hoer natuer begynt aen te vechten soe en hebben sij gheen gracie daer sij mede wederstaen moegen Ende sij en arbeyden	356
16	oeck nyet om gracie wantmen holtse tederlick inder ioecht Ende dan comen sij in een gewoenheit en willent soe voert hebben wanneer sij tot oer cracht sijn comen Aldus comter voel te valle dese	360
20 134r		364
4		368

133r16

De derde e in geeert boven woord geschreven.

133v6

die doorgestreept na sijn.

133v14

De w in wile verbeterd; daardoor haakje aan linkerkant eerste poot; een wile misschien één woord.

	sijn dorachtich inden synnen verlaten van seden stolt inden woerden roekeloes inden wercken Ende oer hert is zeer beuaen	
8	mit onrechter mynnen Daer om hebben se voel vrienchappen mitten creatueren Die een oersake oers vals Ende die summy	372
12	gen begynnen doer oer noetdorst ende hier in mynnen sij oerseluen ende nyet god ende hier om ist natuer Die ander menschen	376
16	begynnen van natueren ende van gracen ende die comen in hoer begynne Jn hoer alre hoechste mynne ende enynge want sij moe-	380
20	gen yerst wat genaden ontfangen Mer dat deel oere natueren en leet nyet toe nemen noch wasschen dat deel oere gracen	
134v	Want die natuer ende die genade strijden onderlinge want dan die natuer den gront der natuerlicker mynnen heeft besetten soe verwyntse duck die genade want	384
4	die stercken verwynt den crancken Deser luden comter oeck voel te valle Mer die aldus bestaen die beholden aen oeren	388
8	eynde coemme soe voel mynnen datse be- holden warden Want die natuer neemt toe ende die gracie af Dit geschiet voel den ghenen die mit voel syndelicheiden	392
12	om gaen ende voel gauen nemen in die men voel eert ende voel eren hebben willen die een oersaeck oers vals is Die III	396
16	begynnen claerlick ende verenygen hem tot alre pijnen dat die alre hoechste verenyng is die enich mensch mensche	400
20	mit hem hebben mach ende sullicken wer- den hem seluen benamen Als Sunte Pau- wel die comen was in die hoechste myn- ne ende enynge Die enege mensche sonder	404

134r9 *De r in vrienchappen boven regel toegevoegd, nadat ronde r in i veranderd was.*
134r10 *sunden doorgestreept na die.*
134r11 *Abbreviatuur voor alleen r in hier.*
134v11 *i in in verbeterd.*
134v18-19 *Pauwel: oorspronkelijk Paul op eind r. 18.*

135r	hem selue hebben mach Die enynge is bauen tijt ende bauen werck / aen die eer enynge en hebben sij gheen toenemen Mer sij nemen	
4	toe aenden wercken der verenynge want daer sijn sij mit hem seluen verenicht Sij nemen oeck toe ander verenynge godlic- ker genaden / ende ander rijckheit des loens	408
8	ende der redelicheit Als paulus seit doe ick een kijnt was doe sprack ick als een kint Maer nv ick een man geworden byn nv spreck ick als een man Want hoe	412
12	verlicht dat hij was / soe most doch dat licht iets wat geoeffent zijn inden sijnen doe hij dat apenbaren solde desen syn recht begynnende ende toenemende Wye	416
16	terecht toe nemen wil die sal hebben V stucken Dat yerste dat hij in hem seluen gae ende leer kennen den afgront sijre cranckheit ende sijre dorheit ende sijre	420
20	aerheit ende bewechlickheit hoe groet die geweest heeft ende nv is ende noch werden	424
135v	mocht oft god gehende / Dat ander is recht Jamer Aey dat is harde nvt	
4	dat die mensche zijn eygen gebreken voer sijns herten ogen sette ende die be- schreij mit groten jamer ende bitterheit	428
8	sonder onschuldijge want alsoe grot als die waellust heeft geweest Alsoe groet moet die iamer ende die bitter- heit zijn Ende soe voel sal die mensche ge- nesen warden van sunden Oeck is nv	432
12	nvt daer toe dat die mensche mit iamer bekende christus martelie Ende gods ver- smadenisse die hem aen gedaer wart vanden menschen Hij sal oeck iamer	436
16	hebben om die groete blijntheit sijns euen krestens dat hij god nyet en keent ende alsoe scadelick hem seluen leeft Tot dit groete iamer sal ons brengen	440
20	dat iamer ons heren al hij selue seit	444
136r	Mijn ziele is bedroeft totter doet toe Oeck heeft hij ons den iamer beualen Daer hij seit ghi sult v bedroeuwen ende die	

4	werlt sal oer verblijden <i>ende</i> v droeffenis sal in blijtschap verwandelt warden <i>ende</i> der werlt blijtschap in drofheit Dat die mensche droefheit heeft om <i>sijn</i>	448
8	eygen sunden dat geeft hem een droefhe iden ernst Mer dat hij iamer om ander luden sunden dat geeft hem een zueten <i>ende</i> enen vroe- licken ernst Dat derde is oetmoedichheit	452
12	Sunte Augustinus seit wiltu groete dingen wercken soe begynt aenden nedersten Wilstu groete doechden vercrigen soe begynt aenden fondement der oetmoedicheit Dat IIII is rechte	456
16	danckberheit <i>ende</i> dat is daer nvte dat een mensche bekenne die groete weerdicheit des nemers Die mensche sal bedrucken dat die heer <i>sijn</i> gauen geeft een arme wormken Mer nyet alleen <i>sijn</i>	460
20 136v	gauen mer hem seluen inder gauen Als die meisters seggen een mensche sal aen mercken die tijtte- licke <i>ende</i> natuerlicke <i>ende</i> die geestelicke <i>ende</i> god- licke gauen Danckberheit is als een dor holt	464
4	dat zeer brant Alsoe wort van dancberheit die begeert der zielen een brant tot alle guet Sij is oeck gelick een vruchtber douwe <i>ende</i> enen wermen regen daer die vrucht zeer	468
8	af wast Alsoe wast die ziele in danckberheit in gelickenisse gods Alsoe is ondanckberheit gelick een colde rijp <i>ende</i> een dorre wynt die die vrucht verdort Alsoe verdort inden ondanck- beren mensche alle guet dat v is vlijtich sue- ken van bynnen <i>ende</i> van buyten van bynnen van geestelicken synnen <i>ende</i> in delen Hij sal oeck in eenre stadiger verwaringe <i>sijn</i> want	472
12	den wijsen behoert voel te verwer uen als Seneca seit Hier om sal die men- sche alle <i>sijn</i> synnen enygen in die eenuoldige cracht Ende sal daer apenen <i>sijn</i> blijuen Alsoe lan- ge tot dat hij den synnen doer vaert Ende dat	476
16		480
20		484

136r4 *Mogelijk is de lange slot-s later toegevoegd.*

136r8-9 *De tweede e klein boven h geschreven; i boven tweede d.*

136r19 *De w in wormken verbeterd uit v.*

136v16 *Na den is mensche doorgestreept.*

137r	hij nyet af en laet hij en wort een licham mit <i>christo</i> naden inderste mensche soe baert god in die ziele <i>ende</i> die ziel weder in god	
4	alsoe dat sij een geest in god wort Een Meyster seit Mit god een geest <i>ende</i> mit <i>christo</i> een licham dat is rechte <i>enynge</i> tot dien die vader wael seggen mach Dit is <i>mijn</i>	488
8	gemynde soen in dien ick my wael beha- ge Die ander geboert is nae dien dat die mensche hem seluen hoecht <i>ende</i> dat js in hoe- verdien <i>Sunte Augustinus</i> seit Die doecht en	492
12	heeft aen oer seluen gheen ontholt ten waer dat sij oer ontholt in god of inder hoe verdien want nae dien dat die mensche is buyten god soe valt hij in drier hande ge- brecken Dat yerste is hoeuerdie dat die	496
16	bekennisse ongehoersam is der mynnen Want alsoe voel als die beken ⁿ is buyten myn is alsoe voel trijdt sij in anderheit dat is hoe- verdie <i>Sunte Augustinus</i> seit alsoe voele	500
20 137v	als die mensche van buyten is alsoe voel is hij hoeuerdich <i>ende</i> daer af behaecht die mensche hem seluen <i>ende</i> wil oeck een an- der behagen Dat is sijn eygentheit dat	504
4	hij wil gesien wesen Dat seit een heilich man moechstu dy daer voer behoeden voer de becarijnge dattu nyet en wolste gesien sijn noch geweten vanden men- schen soe auerquaemstu sonder arbeit	508
8	Wanneer dese lude yets guets dencken dat doen sij in eenre wijsen op dat sij mit ten luden mochten sprecken dat sijt dan ge- reet hadden Sulken dencken voel meer	512
12	hoei hem god geeft Dan hoe sij god syen <i>Ende</i> oeffenen voel meer inden geest dan sij hem laten oeffenen in den geest <i>ende</i>	516
16	daer af sijn sij stoute geesten Want	520

137r8-9 *Slot-n doorgestreept na behage.*
137r10 *hi doorgehaald na dat.*
137r13 *seluen doorgestreept na oer.*
137r16 *Slot-e in hoeuerdie over j geschreven.*

	daer beholt hoer die natuer yets wat	
	aen hoer waellust Mer inden dencken	
20	hoe hem god ghesij dat is pijnclicker	524
138r	daer moet die natuer wicken Dat derde	
	gebreck is geestelicke giericheit Want	
	als hoer dat vernuft op doet soe wort	
4	die mennichuoldicheit ontslaten der synnen	528
	Ende wol dijt green al begripen ende wan	
	deringe daer in hebben daer af wort oer	
	hart verstroeit ende geset in onvreden	
8	dat sij die wile oer gebet spraken of een	532
	ander wtwendich werck deden dat	
	waer voel nutter Dese geestelicke gier-	
	richeit hijndert mennigen mensche claere	
12	bekentnisse Sunte Augustinus wart	536
	eens gevraecht wat die mensche meest	
	hijnderde Doe sprack hij sijnnen ende synde	
	delicheit dat is datmen te voel begrijpt	
16	Ende daer wort dat licht alte vreemt god	540
	ende den gesubtilen synnen Dat derde gebreck	
	inden bekennen is van ongeordenierder myn	
	ne Die sij hebben inder wijsheit want ducwil is	
20	dat licht ende dat vinden des onderscheits een	544
138v	oersake oers geestelicks wercks ende oeck oer	
	guede wercken doer waellust wil ende dat	
	is geestelicke onkusheit Want dat beelt	
4	daer oer die myn in mynt dat sij afgaden	548
	want die sukende ziel heeft alsoe grote ge-	
	noecht inden vinden des onderscheits die	
	een oersake is hoers geestelicks wercks	
8	Dat sij doer voelheit der genoechten groe-	552
	te wercken doet daer doch die natuer een	
	me wercken heeft want die ziele is van	
	natueren geneicht tot wijsheit van natue-	
12	ren machmen tot groter wijsheit comen	556
	Als die heydensche Meysters deden Jst	
	oeck dat sij doer genoechten wil oer wercken	
	oeck nyet en doen / comen sij / sij lijden sij Al-	
16	soe zeer is die mensche tot hem seluen ghe-	560

138v1 oeck *boven* oer *geschreven*.138v4 be *doorgestreept na* daer.

	keert datter luttel is die god puerlick die- nen Dat derde licht is gemengget mit natuer- ren ende mit gracen ende nyet of luttel mit con- sten Ende dat licht hoert toe den volcomennen	564
20 139r	Jn desen licht bekeent die mensche inwendich in hem ende nyet wtwendich ofte luttel Sunte Pauwel seit ghij en sult nyet wijs sijn buyten	
4	v seluen Mer ghi sult wijs sijn bynnen v sel uen ende butten v hij inneemt in blijuende wt te gaen Want daer mede men in gaet daer meden gaetmen vt Jn dien meynt hij dat een men- sche in hem seluen sal gaen Ende in hem ende	568
8	doer hem / in sijn inreste licht ende inden licht hem seluen bekennen Ende inden bekennen sijns selfs loechenen mit hem seluen Daer hij sijns selfs verloechent daer bekennt hij hem gods wtter gemeynheit wt sijn natuerlicke licht Dat natuerlicke licht werckt inder mynnen mer daer die natuer is jn oer natuerlicke	572
12	licht werckse inder mynnen / myn ende inder enigyn- ge endde ende daer ist auernatuerlick Want daer ver- geestet god mitter cracht sijns lichts Die myn- sche sal oeck in bliuen in een versamentheit sijns	576
16	gemoeds ende wtgaen aen sijn voerspoel ende aen sijn werck aen dien hij hem seluen een genvecht sijn sal Nae dien dat die mensche inblijuende wtgaet ende hem versament ende le- dichlicke werckt sijn wercken daer nae is hij volcomen ende oeck nae dien dat licht ende myn jn hem wercken Drie gebreken hebben dese volcomen luden Dat een is dat sij duck ver- menget sijn in oer bekenisse daer wt ontsprint dat ander dat ene vermoegende mynne wt tue- en ontsprinjget dat derde dat is dat sij inder geestinge ten lesten willen gebeelt sijn ende daer oer leste eynde is Want die wile dat die mensche die guede beelde heb- ben wil soe moet hij oeck die quade hebben	580
20 139v		584
4		588
8		592
12		596

139r13

Tweede e in gemeynheit boven regel geschreven.

139v1

i verbeterd uit e in hij.

139v11

eynders doorgestreept na lesten.

16	Daer om soe moet hij die guede beelden mit die quade wtdriuen soe dat hij hem bloet vynt dan sal hij die gueden weder in ne- men Ende sal die alsoe lange in hem hebben dat hij hem seluen daerin nyet te zeer	600
20 140r	en vijnt verbeelt Die vierde dat sijn auercomende lude of dode lude Van dien spreckt <i>Sunte</i> Johan in apocalipsi Salich sijn die doden die in god steruen Dese hebben	604
4	in sulker wijs auer schreden ende gedoet dat vernyende licht ende oeck die verinegde myn Dese bekenen nyets nyet wat gevlyten	608
8	mach in die ziel soe dat sij onderscheyde bekennen weselicker dingen Mer dat licht is enyngin in hem daer af hebben sij alsoe groe	612
12	te vrese en bloedicheit dat sij hem behoe den mit oere weselicken dingen Ende dorre hem nyet verheffen in auerweselicken dingen	616
16	geuoet ende opgewassen sijn die wenen datter nyet auerweselickers en is Ende wenen hem daer mede te bekennen die die duysternisse heeft	620
20 140v	geset in sijnen winckel Die hoede die die duysternisse is is die settijnghe totten lesten weselicken dingen Drie gebreken hebben dese mynres daer aen sij duck ey- genschap oeffenen Die yerst is houerdie	624
4	dat du myn onghoersam is der kennesse Soe dat die kennisse tewege wijst des en acht sij nyet Hier om en moegen sij nyet verlicht	628
8	werden dat ander gebreck is geestelic ke gyericheit Want sij maken hem al soe elendich mitter mynnen der wtwen- diger wercken Dat sij dat in wendighe werck weynich gewercken moegen	632
	Want sij oer seluen oer seluen benemen Als Augustinus seit wie hem seluen nyet en beneemt die en mach in hem seluen	

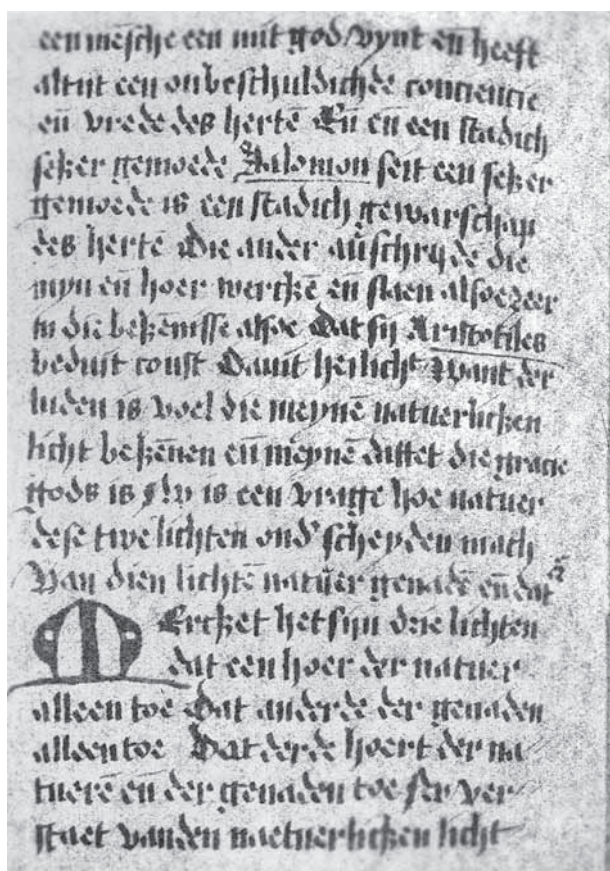
140r4 Voor d in schreden teken doorgestreept; na gedoet is en doorgehaald.
140r13 op in opgewassen boven ge geschreven.
140v1 Derde poot van m in myn is erg lang.
140v4 en doorgestreept na gebreck.

12	nyet getagen warden Dat die geestelic- ke <i>giericheit</i> een gebreck is dat seit <i>Sunte</i> <i>Bernaert</i> Die substilste <i>ende</i> die geestelic- ste becaringe die die <i>mensche hebben</i> mach	636
16	dat is voele oeffeninge gehadt aen wtwen dige wercken Dat derde gebreck is geestelicke waellust die sij duck <i>hebben</i> willen <i>ende</i> hem seluen begeren / nyet al- soe dat die waellust een ghebreck is	640
20 141r	diemen aender gauen geeft Mer alsoe voel als een <i>mensche</i> hem seluen wil <i>ende</i> begeert <i>ende</i> <i>sijn</i> wercken om die waellust doet / al- soe voel ist een gebreck Want alsoe voe- le als zueticheit <i>ende</i> troest een oersake is alre gueder wercken alsoe mynt die <i>mensche</i> noch hem seluen Dat salmen al- soe verstaen dat die <i>mensche</i> yets wat	644
4	blijft op hem seluen / hem seluen te bene- men in sijns selfs geest Dat is geestelicke oncusheit <i>Etcetera</i> Dat selue moch <i>Sunte</i> <i>Augus-</i> <i>tinus</i> meynen doe hem wart gevraecht	648
8	wat een reyn leuen waer Doe sprack hij dat is sonder geest geleeft Doe wart hem anderwerf gevraecht wat is sonder geest geleeft / hij seyde dat is sonder troest geleeft Alsoe en soude nyet <i>sijn</i> dat wij ons seluen soeken Mer die sake alre gueder wercken sal alleen god <i>sijn</i> Want dat is rechte waellust dat hem	652
12	een <i>mensche</i> een mit god vynt <i>ende</i> heeft altijt een onbeschuldigde conciencie <i>ende</i> vrede des herten <i>Ende ende</i> een stadich seker gemoede Salomon seit een seker gemoede is een stadich gewarschap des herten Die ander auerschrijden die myn <i>ende</i> hoer wercken <i>ende</i> slaen alsoe zeer jn die bekennisse alsoe Dat sij <i>Aristotiles</i> beduit const Dauit heilicheit Want der luden is voel die meynen natuerlick	656
16		660
20 141v		664
4		668
8		672

12	licht bekennen <i>ende</i> meynen dattet die gracie gods is Nv is een vrage hoe natuer dese twe lichten onderscheyden mach	676
----	--	-----

Van dien lichten natuer genaden *ende* dat *etcetera*

16	M ercket het sijn drie lichten dat een hoer der natuer	680
20	alleen toe Dat anderde der genaden	
142r	alleen toe Dat derde hoert der na- tueren <i>ende</i> der genaden toe Nv ver- staet vanden naetuerlicken licht	684
4	dat mach vercrijgen al dat inden am- bocht tebekennen is Een ygelick inden sijnen Want daer bekent men mit reys- schap <i>Ende</i> daer dat ambocht reyschap	688
8	heeft Daer nae bekent een ygelick in <i>sijnre</i> wijs nae des ambochts wisse Daer om bekennen geleerde lude die schrift Want sij se geleert hebben <i>Ende</i>	692
12	leren daer nae dat een mensche scherpe synnen heeft vlijt <i>ende</i> boecken <i>ende</i> ander guet gereijschap daer nae mach hij der boecken const veruolgen Want der geleerde lude ambocht is const Een	696
16	mensche moch alsoe vlyttelick die const leren dat hij tot alsoe groeter const <i>quaem</i> <i>ende</i> hem alsoe gewoendelick worde dat hij mit dier const nye const wonne <i>Ende</i> inder naetuerlicken licht waer son- der genaden Want allent dat die hei- lige vanden in vloeyen des heilige geests	700
20	gelert hebben <i>Ende</i> die meysters van die	704
142v	rijkheit gods gheschreuen hebben <i>Ende</i> int apaer gebracht hebben dat is al mit naetuerlicker const te begripen Want	708
4	const gheeft const <i>Ende</i> genade geeft genade Oeck is een const die heit een gewonnen const die veruolgen oeck	

Afb. 15 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 141v (hand 5; tekst [16] Geestboec r. 665-684, met een rubriek). (ware grootte)

8	sulken ongeleerde lude Dat sijn die vlijtelick gods woert hoeren <i>ende</i> proe- uen die bedudinge der schrift Die co- men oeck tot alsoe groter wijsheit <i>Ende</i>	712
12	tot geestelicken synnen mit natuerlic- ker const dat sijn nyet of luttel gena- den <i>hebben</i> Daer om is hoer wijsheit voel lustiger <i>ende</i> sijn rick want sijn	716
16	en bekennen hem seluen nyet Dese sijn sonder oeffeninge <i>ende</i> sonder eenvoldic- heit Hoer myn staet op die eer val- scher geesten bedeckinge <i>Ende</i> be-	720
20 143r	decken hem onder die gelickenisse der gewaeriger geesten Die eer valter voel in ongeordenierder vrijheit <i>Ende</i> oeck in ongeloeue Want die valsheit is	724
4	inder natueren <i>ende</i> nyet genaden Alsoe sijn alle doechden mit naetuerker vlijt te <i>ver</i> - crijgen Want alle doechden sijn gemeyn den quaden <i>ende</i> den gueden Sonder alleen	728
8	die waerheit te bekennen <i>ende</i> alle guet te mynnen dat en wort nyemant gegeuen dan den wtuercaren Dat sprack <i>Sunte</i> <i>Augustinus</i> oeck dat die doecht wael	732
12	vals mach sijn inden alre besten seden Nv hoert dat licht behoert der ge- naden alleen toe Dat die mensche <i>sijns</i> selfs armoede bekenne <i>ende</i> sijn bewegijn-	736
16	ge wanneer die gods is of sijns selfs <i>Ende</i> dat hij oeck beken sijn geuoelen Of hij gods geuoele of hij gode hem geuoele Of of hij hem gods geuoel Dat	740
20 143v	hem gods geuoele die en acht <i>sijn</i> selfs nyet gods tegeuoelen Dat is een doet der natueren <i>Ende</i> een leuen in god <i>Ende</i> dat ick oeck bekenne sijn toe nemen <i>ende</i> sijn	744
4	af nemen <i>ende</i> dat myddel <i>sijnre</i> enigyn tus- schen god <i>ende</i> hem Nv merckt hoe dat	748

142v19 beken *doorgestreept na* geesten.
143r13 de *doorgestreept na* licht.
143v2 *Tweede e in een gemaakt uit een i.*

8	natuerlicke licht <i>ende</i> der genaden licht een sijn daer die ziel ontfanget die men- nichuoldichge verlichtinge <i>ende</i> daer in verwandelinghe heuet dat licht hoert alre meest der naetueren toe Mer daer hoer die ziel enyget mit god daer is	752
12	dat licht genade Want in dat licht moet die ziele alsoe eenuoldich is Daer seit een Meyster onder dat licht des gelouen soe sien wij die dingen in men- nichuoldigen synnen hoe wij willen Mer inden licht des geloefs moeten alle Mey- steren alsoe eenuoldich wesen als dat licht eenuoldich is Dese luden veruul- len waerlick ons heren woert Dat spr	756
16	sprickt sijt eenuoldich als die duue <i>ende</i> wijs als die slange Nv merckt het sijn drie lichte die sijn algemeynget Dat yerste is gemeynget mit natueren <i>ende</i> mit consten Daer mede bekent men altemael van buyten dat is buyten der genaden licht <i>ende</i> mynne Daer om en bekennen sij	760
20 144r	noch en leuen god nyet Mer sij bekennen <i>ende</i> leuen hem seluen Want dan een yge- lick bekeent <i>ende</i> leeft die <i>ende</i> dat hij mynt dat is een eynde al sijnre wercken Dese luden sij eygennen hem seluen beyde ewige <i>ende</i> tijt- telicke dingen toe <i>ende</i> begeren se te gebrucken nae hoers selfs behagen Dat is sunde Men sal willen <i>ende</i> begeren god alleen te behagen <i>ende</i> te leuen Sunte Augustinus seit daer af coemt alle sunden dat men tijtlicke dingen wil gebrucken als ewige Ende ewige als tijttelicke Hij meynt datmen die ewige dingen gebruckt in eenre ge- saecter genuecten Daer gebructse mensche in sijnen wil <i>ende</i> mynne Ende daer gebruck- mense inden gemack <i>ende</i> waellust des vleysches Ende inder ydelre eren des gee	764
4		768
8		772
12		776
16		780
20 144v		784
4		788

	stes Mer inden godlicken wille ende mynne gebructmense inden ongemack des vleys ende inder oetmoedicheit des geestes Die	
8	alsoe van buten bekennen die besitten alle dinck mit eygenschap ende dat is hoeuerdye Vtter hoeuerdie coemt vol- moedicheit ende stolte deseden ende giericheit	792
12	des herten ende alle ondoecht Dat ander licht is gemeynt mit natuer ende mit ij const ende mit genaden Dese lude bekennen	796
16	beyde van buten ende van bynnen van natueren ende van const haluen alsoe voel als sij van buten bekennen ende mynnen alsoe voel eyn- den sij in hem seluen Ende bekennen ende myn- nen hem seluen ende blijuen in oer selfs beha- gen ende waellust Mer vander genade hal-	800
20 145r	uen soe loegenen sij hem seluen ende bekennen hem gods / in alsoe voel wort die const genade Dat sprect Hugo van Sunte	804
4	Victors Daer die const wtgaet daer gaet die genade in Ende daer wordt die vrucht beholden inder const ende in mynnen	808
8	Jn dien dat mynne genade is Want die na- tuer wil behagen hebben in hoere wercken Ende die genade wille god behagelick leuen Dese lude sijn van twee gebuerten want sij wandelin hebben in geestelicken	812
12	beelden Ende oeck in guede wercken Daer mede gedencken sij gods ende hoers selfs ende leuen god Ende alsoe steruen sij hoere na- tuer Want het en mach gheen natuer	816
16	in eene ander leuende en werden sij ende sijn oers selfs natuer doet Want alsoe voel als hem die mensche god gelickt Aenden leuen wort hij gebaren in god	820
20 145v	Ende alsoe voel als hem die ziel daer gelicken mach Alsoe voel wort hij gebaren der ziele Ende dat geschiet naeder apenbaer-	824

145r7 dat na dien boven de regel toegevoegd.
145r11 Eerste poot van n in hebben gevormd uit t.
145r14 De r boven steruen geschreven.
145v2-3 Tweede e in apenbarrijnge gevormd uit r.

4	rijnge in eenre nyer wijsen nyet alsoe dat god een ander woert inder zielen Mer hij werckt anders in oer Hij is in hem seluen sonder wijse Mer die ziele begript hem mit sekeren wijse Want	828
8	die ziele bewonden is wat dan geestelic- ker gauen godlicker ontfaen sal / die moet bewonden sijn wijse als hij be- wonden is Want dan geestelicker ende god-	832
12	licker gauen ontfanget het is meer ziel dant god is	836
	D At sprickt een Hey- dens Meyster wat wy der yer- ster saken bekennen dat sijn wy meer sel- uer dant die Jerste sake sij Dat wy aen	840
16	god bekennen dat en is god nyet Het is yetwat des sijns Dat bekenlick is Des neemt een gelickenisse aender sonne die	
20	daer schijnt in een gelase venster datter is	844
146r	mennyger hande verwen soe holt oer die sonne naeder wijsen der verwen Ende blijft doch aen oer seluen onvermenckt	
4	Alsoe holt hem god naeder wijsen als hem die mensche begripen mach Nae den wtwendige leuen soe begript die	848
8	mensche in <i>christum</i> Ende <i>christus</i> weder in hem alsoe dat hij sijn leuen wort Als <i>Paulus</i> seit ick en leue nyet mer <i>christus</i> leuet in my Jn dat leuen	852
12	van dat hem voerspoelt begript hij yets wat of hem van god yet voer gehalten wort licht of genade Een Jonger vrade	856
	sijnen Meyster wat sal ick doen dat my dat wort dat my voer spult Die Mey- ster antwoerde allent dat gheen daer v	
16	dat inreste deel uwer zielen aengeoefenen mach daer hoede dy voer / ende heffe dy op in dat licht ende hoede dijn vernuft	860

145v7

Na mit twee letters doorgehaald.

145v12

Na slot-t in ontfanget letter doorgestreept. Met paragraafteken en haak wordt dant god is bij tekst van paragraaf gehouden; het tekstdeel na Hey- in eerste regel volgende tekstdeel.

146r13

Voor ick is d doorgehaald.

20	dattet nyet en trede wt dien licht Ock	
146v	mach die mensche <i>nvmmermeer</i> recht <i>ver-</i>	864
	licht werden hij en comt tot geestelicker	
	logiken Dat is waer III of IV <i>in</i> te ver-	
4	staen sij datmen daer nyet I en verstaen	868
	Ende waer I te verstaen is datmen daer	
	nyet meer en verstaen Dat logika Jo	
	meer bekennisse hoe meere den duyster-	
8	nisse Joe meere duusternisse hoe meere	872
	bekennisse hoe meere kennisse Jo groter	
	mynne Jo groter gebruckijn hoe myn	
	gebruckin Hoe meere ver enet Joe	
12	meer gemyddelt Joe meer gemyddelt	876
	hoe meer vereent Hoe meer steruen hoe	
	meer leuende hoe meer leuende hoe meer	
	steruen Hoe een voldiger aenden wesen	
16	Hoe mennichvoldiger aenden wercken	880
	Hoe gemeynre hoe ongemeyne <i>etcetera</i> Cor-	
	telick geseit datmen in weder wordi-	
	ge dijngen verstaet vremde synnen	
20	Want al datmen van god spreken	884
147r	mach dat is vremde Want creatuer	
	doch in alsoe voelen als die reden god be-	
4	toech soe is sij god Die mynsche sal oeck	888
	wt wendelick vlytich sueken dat is aen	
	wijse lude die hem lange ende wael geoeff-	
	fent hebben inden licht Ende inder gracen	
	Ende oeck inder heiliger schrift die weten	
8	wael wat den menschen nvt is tot sijnen toe nemen	892
	D Je lere sal te	
	recht drie dingen / aen hem hebben	
	Dat yerste is dat die leringe in hem comen	
12	sij vanden heligen geest Dat ander dat hij	896
	dat selue sij dat hij leert Sunte pauwel	
	seit ick en leerden der dingen nye en gheen	
	die Jhesus <i>christus</i> in my nyet gewrocht en	

146v7 *Tweede u in duusternisse heeft een pootje te veel.*

146v10 *enet met doorgestreepte m voor t.*

146r7 *Door rond paragraafteken met doorlopende onderlijn wordt toe nemen bij vorige tekst getrokken. De woorden staan achter regeluitvuller na 147r8 sal te.*

147r10 *De r in yerste boven woord toegevoegd.*

147r11 *Haakje aan h; h en de e in heligen zijn verbeterd uit ei.*

16	heeft Daer meynt hij ick en leerde nye woerde ick en wast selue Dat derde dat soe voel des heiligen geestes sij <i>ende</i> oeck inder liefden tot <i>sijnen</i> euen <i>mensche</i> dat hij vanden geduange des heiligen <i>geestus</i>	900
20 147v	sijn woerden sprickt Als die parse den wijn wtten druuen dwinckt Sunte Peter sprickt vanden geduange des heilige geestes hebben die heiligen gesproken wat	904
4	sij gesproken hebben Mach dat zijn dat die boese geest den <i>mensche</i> alsoe besit dat hij wt hem sprickt sonder des men- sches toe doen hoe voel te meer ver-	908
8	mach dat die heilige geest <i>christus</i> spreckt ghi en sijt nyet die daer spreckt maer die geest uws vaders die spreckt in v Oeck Jst den <i>mensche</i> guet dat hij hem	912
12	vlytelick oeffennen sal aen Marthen leuen Dat is aen voelen <i>ende</i> aen wtwendigen wercken als gebet waken vasten <i>etcetera</i> <i>Ende</i> al waren sij oeck yet onbescheiden	916
16	Want in onbescheydenheit leert men bescheydenheit want dat gheschiet dücke dat die <i>mennige</i> die in hoer begyn be- scheyden zijn <i>ende</i> warden nae slap <i>ende</i>	920
20 148r	trage Dat die toenemende <i>mensche</i> Mar- then leuen mit zijn	924
4	D At seit Bisschop albrecht waer vijnde ick heilicheit des leuens <i>ende</i> rechte claer verstandnisse <i>ende</i> eenen stadigen in vloet der godlicker gracen <i>ende</i> een versameninge alre doechden Dat en vijnde ick nerget meer seit hij <i>Dan</i>	928
8	aen enen langen geoeffende <i>mensche</i> in Marthen leuen Mit desen voer genoem- de stucken gelickt men <i>ende</i> leeft men die men- scheheit ons heren Jhesu <i>christo</i> Hier om want	932
12	summyge lude staen soe seer op hem	936

	seluen <i>ende</i> sijn soe volle eygentheiden <i>ende</i>	
	soe ongevollichsam dat sij hem nyemant	
	en laten wijsen noch leren Hier om en	
16	connen sij die maete nyet vijnden die een	940
	slaet alsoe zeer in die kennisse die ander	
	in die <i>mynne</i> niet te verstaen datmen te	
	voel kennen of <i>mynnen</i> mach Mer men	
20	oeffent dat een te voelle <i>ende</i> dat ander te	944
148v	luttel Die <i>mynres</i> oeffennen hem alte	
	zeer aen hoere <i>mynnen</i> wercken soe dat die	
	bekennisse gheen stadt in hem hebben en	
4	mach hoer werck te wercken Daer	948
	af comet dat sij god blijndelick dienen	
	want die liefst is blijnt sonder bekennisse	
	Want <i>wanneer</i> dat die bekennisse nyet	
8	voer en gaet <i>ende</i> wijset die liefst tot hoe-	952
	ren wercken soe werckt sij deerlicke	
	Sij oeffenen hem inden <i>mynsten</i> ende	
	achten dat voer dat alre groste Sij	
12	oeffenen hem aen wtwendige wercken	956
	<i>ende</i> luttel aen die hijndernissen Sij heb-	
	ben een hardt hart leuen <i>ende</i> vijnden hem	
	daer ten leesten in gebeelt <i>Ende</i> het is	
16	oer leste eynde Mer dat en is nyet een	960
	gebreck dat sij groete wercken doen	
	<i>ende</i> een hart leuen hebben Mer dat sij	
	ten lesten daer in gebeelt bliuen	
20	Dat is een ghebreck <i>ende</i> dat hem dat	964
149r	ghenoecht <i>ende</i> nyet vorder en zoeken	
	Want dat stadelicke blijue op die wt-	
	wendige wercken alsoe voel dat hijnder-	
4	se van inwendige wercken <i>Ende</i> is oeck	968
	een myddel oere <i>mynnen</i> tot god Als <i>sunte</i>	
	Bernarduus seit alsoe voel alstu dy ge-	
	lichste die wtwendige wercken alsoe	
8	voelle veerstu dy vander auerster <i>myn-</i>	972
	<i>nen</i> Dese luden hebben voel eygens willen	

148r16

De i in tweede die verbeterd uit e.

148v10

Twee letters onmiddellijk voor inden doorgehaald.

148v19

Lange s in lesten over e geschreven.

149r6

Geëxponeerde 9 na de u in Bernarduus.

	ende gesetter guetheit daer af sijn sij hartmoedich ende een sedich ende harde	
12	verueerlick ende ordelen voel Ende richten ander luyden Oeck willen sij twe of III inden ogen hebben daer sij der maer een en behoeuen tot oeren noetdorft Dat	976
16	comt daer af dat sij den geest nyet en doeden Sij en moegen hem van der pleginge des werckelicken wesens nyet ontrecken in hoeren hijnderlicken we-	980
20	sens Jck swyge daer auer velicke dingen	984
149v	E Y nv merckt sij doeden die beken- nisse ende wijsheit daermen mede toe leyt maten ende formen want hier me-	
4	de begript die ziel in oer seluen Hier om vijnt sij oer nyet al gebeelt Hier om is die wijsheit een hijndernisse der der eenvoldigher verlichtinge Want	988
8	die ziel en is noch nyet ledich ende bloet hoers selfs Daer om en mach oer god nyet begrypen Daer af spreckt die Meyster datmen van bekennisse der wijs-	992
12	heit steruen sal ende van alre onleden Oeck seit Sunte Maximus datmen inder oetmoedicheit comt totten rijcken schat mitter eenuoldicheit doer gaetmen	996
16	die hemelen Sunte Gregorius seyt die ziel die god bekennen sal die moet van wijsheiden doerachtich werden Ende wt weten onwetende werden	1000
20	Oeck seit Daidt in ons heren perso- en sijn rustich ende siet want ick god byn	1004
150r	Paulus spreckt wien dien dunckt dat hij wijs sij dien werde sot op dat hij wijs warde Want sal die ziel god be-	
4	kennen soe moet sij bloet sijn alre consten Alsoe is oeck om die mynne sal die ziel god puerlick mynnen soe moet sij ghe-	1008

8	scheyden sijn van alle ander mynne <i>Sunte</i> Augustinus seit Mynstu yet mit god dattu doer god nyet en mynnes alsoe voel mynstu hem te cleyn Sij auer-	1012
12	schrijden geestinge <i>ende</i> deel makinge der hoeger redelickheit Corttelick geseit sij auerscrijden dat ontfaen int myddel wijs Alsoe veer als dat	1016
16	moegelick den mensche is dat geens voer- beels noch lerens en behoeft <i>Sunte</i> Johan seit die geest die ghi onfangen hebt die blijue in v <i>ende</i> ghi en sijt	1020
20 150v	nyet behoeuende datmen <i>verleer</i> Mer al- soe als sijn geest v leert alsoe doet <i>Sunte</i> Pauwel seit des en heb ick van menschen tonge nyet ontfangen noch geleert	1024
4	Mer doer die apenbaringe ons heren Jhesu Christus hij quam oeck eens tot <i>Sunte</i> Peter <i>ende</i> <i>Sunte</i> Johan <i>ende</i> wolde van hem gebetert warden / daer en	1028
8	gauen sij hem nyet noch sij en namen hem nyet Want hij was soe volcomen dat hem nyemant geuen noch nemen en mocht hij was soe nae den oerspronck	1032
12	der waerheit / dat hij daer wt schiep alle waerheit Tot desen wesen mochten noch voel luden comen diet mit vlyt suecken <i>ende</i> die oeck god daer toe trecke Dese	1036
16	luden ontgeesten hem / dat is sij werc- ken hem vten gebeelden wesen Jn een ongebeelt wesen Daer bekennen sij stijllick Jn een onbekentheit	1040
20 151r	sonder betoeminghe <i>Sunte</i> Austinus seit doe alle dat such datter placht te spreken doe sprack god een stijl wort tot mijnre zielen <i>Ende</i> dat en verstont nyemant dan	1044
4	ick alleen <i>Ende</i> soe waer dit woert gespra-	1048

150v5 Voor hij hoofdletter J doorgestreept.
150v17 Pootje van letter doorgestreept na hem.
150v19 Na sij is schuldich onleesbaar gemaakt.
151r4 e in woert klein geschreven boven het woord.

8	ken wort tot eenre zielen soe vergaet sijn <i>formen ende</i> beelden Sij bekennen inden auergaen <i>Ende</i> inder loegeninge <i>Ende</i> inden aennememen <i>Ende</i> aenden toelegen Sunte Dyoni- sius seit Joe meer wij aen leggen aen god Joe wij meer <i>sijns</i> bekennen Dat is allent dat wij spreken van god dat hij	1052
12	dat sij / des is hij nyet / Joe meer die ziele van rechten onderscheijde / onderschey- der loeser wort Joe sij meer onderscheidt heeft ontfangen Want dan alre yerst	1056
16	comt sij ten rechten onderscheidt der gheesten Sunte Dyonisius seit dat god woent in enen nyet Dat is in enen onbegrijpelickeheit <i>ende</i> in ene onbekant- heit alre creatueren alsoe wil oeck die	1060
20 151v	ziel hoer jet voert nyet kennen <i>Ende</i> woe- nen in enen mere oers selfts Dat een onbegrijpelicheit <i>ende</i> een onberoerlicheit is alle creatueren	1064
4		1068

4 **Van vier stuck nyet**

8	N ^v merckt vier stucken van- den woerde nyet Dat yerste dat nyet jet begrijpt <i>ende</i> heeft oeck nyet Alsoe wil oeck die ziel hoer nyet voer nyet bekennen <i>Ende</i> wonnen in enen nyet hoers selfs begrippe <i>ende</i> yet nyet hebben Want dat waer der bloeter zielen een helle waert dat sij yet beken- de mit hoers selfs sijns Dat zijn alleen te bekennen <i>ende</i> te begrijpen is want sij bekennt wael dat sij is hoer sijn ey- genschap nyet bekennen noch begrijpen <i>ende</i> mach Mer sij wil hoer in sijnen	1072
12		1076
16		1080

151r8-9	<i>Na u in Dyonisius volgt abbreviatuur 9.</i>
151r12	<i>is boven de regel toegevoegd na des; inlasteken op de lijn.</i>
151r14	<i>In rechtermarge achter t van onderscheidt onbekend teken.</i>
151v5	<i>Nv; na de kleine initiaal volgt een gerubriceerde hoofdletter N.</i>
151v14	<i>w in want verbeterd uit R.</i>

	begrijpende begrip begrijpen laeten	
	Want mit eygenen begrijpe / Begrijpt	
20	hij nyet dan sijns selfs eygenschap Hier	1084
152r	om begript hij die ziele mit sijnen be-	
	gripende begript dat beuynt hij zijn	
	eygenschap Dat anderde is dat hij nyet	
4	ledich <i>ende</i> bloet is alles onder wijndens	1088
	<i>ende</i> aen nemens Want dat is dat hoech-	
	ste der mynnen <i>ende</i> dat dyepste der armoet	
	Dat hem die mensche gheenre wercken	
8	onder wynt noch aen en neemt die al-	1092
	leen gods zijn <i>ende</i> god alleen hebben wil	
	Dat is alleen lof <i>ende</i> eer <i>ende</i> wracke	
	<i>ende</i> ordel <i>ende</i> oeck datmen god mynt ba-	
12	alle dinck Want alsoe voel als een men-	1096
	sche god zijn ambocht laet alsoe voele	
	is hij oetmoedich <i>Ende</i> alsoe voele mynt	
	hij god Want soe dieper oetmoet soe	
16	hoger mynne Soe hoeger mynne soe dieper	1100
	oetmoet / Bernadus seit dat hoechste der	
	mynnen leyt in dat diepste der oetmoet	
	Dat derde is dat nyet / god bereyt is	
20	sonder onderlaet <i>ende</i> hem nvmmer en	1104
152v	behijndert in gheen sijre wercken hij en	
	werckt in hem wat hij wille <i>Ende</i> wan	
	neer hij wil <i>ende</i> hoe hij wil Alsoe wil	
4	oeck die ziel gheern bereyt zijn Dat zijn	1108
	nvmmer en belette in geen sijre wercken	
	die hij in hoer wrocht Want die gro-	
	ste begerijnghe die die bloete ziele heeft	
8	Dat is dat sij god sonder onderlaet	1112
	bereyt mach zijn / zijn wercken in hoer	
	te wercken Dat vierde is dat nyet gheen	
	bewegen en heeft noch gheen beuo-	
12	len Alsoe wil die ziele geern gheen be	1116
	wegen noch beuoelen hebben als der din	

152r10	<i>Door onderste deel tweede poot van n in een een streep; daardoor eer.</i>
152r11	<i>In rechtermarge achter ba door Feugen tussen haakjes (ven) geschreven.</i>
152r20	<i>mee doorgestreep achter nummer.</i>
152v1	<i>g in gheen verbeterd uit h.</i>
152v5	<i>Eerste e in belette boven woord tussen b en l toegevoegd.</i>
152v9	<i>b in bereyt uit v verbeterd.</i>

	gen die hoer sijn ende hoer toebehoeren	
	Mer sij wolde gheren bewegen hebben	
16	der dingen die alleen god toebehoeren	1120
	Ende dat sij oer altijt gods geuoelen	
	Ende dat sij oer cleynheit naeden wille	
	gods sonder onderlaet in sijn tegen-	
20	woerdicheit holde Ende cleue alsoe aen	1124
153r	hoeren nyet Wanneer als die ziele hoer yet	
	voer nyet bekent ende hoer voer nyet holt	
	alsoe voel gelickt sij den godlicken nyet	
4	en soe en mach hem nyet. nyet / nyet ont-	1128
	houden het moet hem verenigen mit sijnen	
	nyet Alsoe luttel Als licht ende licht sich	
	nyet onthouden en moegen sij en enygen	
8	hem in een Jnden onuermengden	1132
	licht wort die geest van kennisse kenne	
	loes Daer bekent hij in duesterheit Ende	
	van mynnen mynneloes dat is inder god	
12	wordenre mynnen een ende sonder myddel	1136
	Want hij wort daer begrepen ende om-	
	vangen een godlick licht alsoe dat hij	
	sonder werck geenycht wort Daer	
16	bekennen sij sonder forme ende mynnen	1140
	sonder gelickenisse ende gebrucken sonder	
	eygenschap Dat is sonder aen nemen	
	Ende dat is oeck rechte armoede des geesten	
20	Mer in des menschen begripen ende inden	1144
153v	wercken der enygen daer licht hij anders	
	want die ziele heeft een gemeyn licht	
	dat hoer lichtet Mer hoer mynnen werc-	
4	ken die werckt god mitten zielen bauen	1148
	der zielen wonderlicke wercken God	
	werckt den mensche wtten verlicken le-	
	uen in een menschelicken leuen Die mensche	

152v15	<i>Slot-n doorgestreept in wolden.</i>
152v17	<i>Ondanks slot-n in geuoelen tilde boven e.</i>
153r7	<i>Eerste n in enygen verbeterd.</i>
153r8	<i>geest doorgestreept na onuermengden.</i>
153r14	<i>Over s is h geschreven in hij.</i>
153v1	<i>enygen; de slot-n verbeterd uit m.</i>
153v7	<i>Tweede e in een boven woord toegevoegd.</i>

8	leuet velick die in sijnen noetdorftijge wercken die sijns lijfs noet- dorft behoeren Dat hij die wercken ende alle ander dingen in velcker manieren	1152
12	gebruckt / sonder godlijcke nynnen ende mey- ninge daer is dat vleysche bauen die geest Ende alsoe en sout niet sijn Dat vleys	1156
16	sche solde terecht sijn onder den geest Alsoe / soe wat die mensche noetdorftij- ger wercken wrocht dat hij doch al- tijt mit sijre enyngin aen god bleef	1160
20 154r	Oeck leyt leuen daer aen dat die mensche gherechte trouwe liefst holt tot sijnen euen kresten mensche God werckt oeck mynschelick leuen in heilich leuen Heilich leuen leyt daer aen dat die	1164
4	mensche heilicht sijn wercken Want alle doechden en sijn nyet heilich aen hem seluen Sonder alleen die gewaerijge mynne Die is heilich aen hoer seluen	1168
8	ende heilicht alle doechden Men seit dat aerbeyt heilich is Mer en heilicht se die mensche nyet soe en sijn se nyet heilich Want alle guede wercken hebben den	1172
12	naem heilich Als vasten beden mys- hoeren almyssen gheuen sijngen lesen Oeck is kersten naem heilich aen hem selue Mer en heilicht se die mensche nyet	1176
16	aen kerstelicken leuen Soe en is sij aen hem nyet heilich Oeck sijn die sacra- menten heilich aen hem seluen Als bicht hoeren ende gods licham te ontfaen	1180
20 154v	Mer ontfaentse die mensche sonder be- reydinge soe en heilige sij hem nyet Die mensche sal hem daertoe bereyden mit	1184

153v8 *Na leuet een paar woorden onleesbaar gemaakt.*

153v11 *Eerste pootje van de w in welcker doorgestreept.*

153v19 *leue doorgestreept na Oeck; met pen zijn daer en aen door latere hand verbonden; r was n.*

154r2 *Woorddeel hel in mynschelick verbeterd.*

154r9 *Eerste e in aerbeyt boven woord tussen a en r toegevoegd.*

154r17-18 *Tweede a in sacramenten boven woord geschreven.*

4	heiligen begeerten Ende mit groeter myn- nen tot god ende mit clare ynnicheit Ende mit geordenierde ricken voersaet Ende mit reynicheit reynige van sunden Want reynicheit is een vat der heilicheit	1188
8	Een heilich lere seit dat heilicht leydet in lijden Sunte peter seit alsoe voel als ick lijde alsoe voel byn ick heilich Die lijdet wael die sijn natuer doetet Want	1192
12	alsoe voel als een mensche sijn wercken werckt in dat leuen sijnre natueren alsoe voel sijn sij doet voer god Ende alsoe voel als hij sij werckt inden doet	1196
16	sijnre natueren Alsoe voel leuen sij voer god God werckt oeck heilich leuen in geestelick leuen Die geeste geest in sijnen aert daer hij god be- gript Ende in dat ontfaen ende begrij- pen daer onderscheit hij dat deel ende dat gemeyne God heeft een deel ende dat is wesen ende licht ende leuen ende heeft god ende	1200
20 155r	die creatueren eene beslatene besluyt licke wesijnge Ende leuendinge verliclich- tijnge Nv heeft die creatuer een deel dat is wesen ende leuen ende licht Daer af seit Dyonisius god is wesen der wesen ende leuen der leuennen ende licht der lichten aldus is die creatuer dat selue dat god is Ende is doch anders ende anders ende een ander	1204
4		1208
8		1212
12	NV merckt voert vanden gees ten daer die geest is aen sijns geestes gewerue Daer sprickt hij ende formt dat is hij gelich geestelicker ende godlicke dingen die treckt hij aen lijfachtichge wijsen in hem nae dien dat hij selue lijfachtige is Hij gelick oeck lijfachtige creatueren die treckt	1216
16		1220

20	hij in geestelicker doer die vijf synnen	1224
155v	in die beelderinne <i>Ende</i> doer die beelder- ynne in die ander crachten der zielen <i>ende</i> maeckse hem gelick Alsoe is die	
4	geest moegelick te ontfaen die beelden	1228
	alre dingen mit hoer substantie Dat sprickt een dat ick verstaet dat is yets	
8	wat in my Want die geest ontfaet mit sijnen licht beelde alre dingen in	1232
	sijn tegen woerdicheit <i>Ende</i> in beelde ont- sprinckt een liefst tot god <i>Ende</i> in die liefst	
12	een verenygin die leyt aen gelickin- ge <i>Ende</i> die gelickheit leyt aen doechden	1236
	Jn der verenygin wort god leuende in- den geest <i>ende</i> die geest allen dinck leuen	
16	auermids myddel der verenyginge Dat is in drierhande wijse te ver- staen Dat yerste is dat die mensch allre	1240
	dingen beelde in hem heeft als hem dat beelt vereent mit god Dat ander is	
20	soe wat die mensche der creatueren ghe- bruckt wort yets wat leuende in god	1244
156r	alsoe brenget die mensche weder alle din- ghen in sijnen yersten oerspronck daer	
4	sij wt gheulaten zijn Dat derde is dat hij alle dingen god op draget <i>Ende</i>	1248
	dat op dragen draget hij god op <i>ende</i> wort van opdragen opdrageloes Dat	
8	is dat hij nyet daer af begeten wort <i>Ende</i> acht die gaue voer alle wercken	1252
	<i>Ende</i> gaet af alsoe der gedancken <i>Ende</i> verstont alsoe van woerde <i>ende</i> van ge- dancken Want dat is een recht geeste-	1256
12	lick werck dat een mensche alle zijn werc- ken laet in onsen here <i>Jhesum christum ende</i>	
	drachse in <i>christo</i> sijnen hemelschen vader op Die wercken ontfanget god die	1260
16		

155r20

Misschien r in geestelicker doorgestreept.

155v6

r in sprickt boven woord tussen p en i toegevoegd; i was a.

156r1

b in bruckt verbeterd uit g.

156r6

d in draget verbeterd uit g.

	hemelsche vader nyet als vanden men- sche Mer als van <i>sijnen</i> enigen gebaren soen Want die vader heeft hem alle	
20 156v	gueden <i>menschen</i> gheuen tot een offer voer alle onse gebreken <i>sijn</i> weerddige boet tot eenre veruollijn	1264
4	ge ons onweerdige boet <i>Sijn</i> volco- <i>men</i> wercken een veruolling <i>ons</i>	1268
8	onvolcomen wercken Des moet hij ewelick gelaeft <i>sijn</i> Hij werckt oeck die geestelickheit in godheit die geest geest in <i>sijne</i> aert daer hij god begript	1272
12	N V merckt god is mit <i>sijnre</i> eygenschap bauen alle cre- atueren Daerom en mach	1276
16	hem die creatuer in <i>sijn</i> eygenschap nyet begripen Ende doch ontfanckten die ziele in creatuerlicker wijs ende besijt hem in <i>sijn</i> gemoede naeder be- weginge <i>sijs</i> willen Want die geeste beholden noch voel hoers willen	1280
20 157r	Mer inden ontgeesten geest god ende aertse in <i>sijne</i> aert ende besijt hoer gemoede nae hoere beweginge <i>sijs</i> willen Want daer verheft die geest <i>sijn</i> wille kiezen Dat ontgeesten <i>sij</i> <i>sijn</i> hoechste ingeesticheit ende die enicheit	1284
4	heeft daer nyet meer myddels want hij mynt god meer mit <i>sijnre</i> mynnen Daer willen dat gemoede dat gehoech- genisse hebben ongedeelt ende dat verstant- denisse onverbeelt ende den wille	1288
8	geeniget sonder verenen Alsoe veer als dat moegelick is Ende hem geordie niert heeft Dat een <i>mensche</i> mach ghe enicht warden bauen materie ende for- me Daer op sprickt <i>sunte</i> Dyonisius Die ziele en waerde verheuen bauen alle	1292
12		1296

156v2 veruollijnge *aan begin van regel bijna onleesbaar gemaakt.*
 156v17 telick doorgestrept *aan begin van regel.*
 157r7-8 *Na verstantdenisse is hebben doorgestrept.*

16	materielicke dingen soe en is hij des nyet weerdich dat hem god mit hem vereent Voert meer soe begript god die geest meer dan die geest god in sijn eer werdige heilige leuen ende	1300
20 157v	doechden <i>ende</i> wercken Nv merckt: god is onbewegelick in hem sijn alle doech den naetuerlick alsoe dat hij die doech de selue is Oeck werckt hij alle sijn	1304
4	wercken sonder arbeyt <i>ende</i> alle guet in hem seluen Alsoe dat hijs buyten hem nyet halen en derf Alsoe voel als die ziel daer gelicheit ontfanckt alsoe	1308
8	voel is sij godlick Want aen bewe- gelicken leuen leyt die godlickheit / dat hem noch lief noch leet bewegen en mach wt sijnen wesen <i>ende</i> hem allen	1312
12	doechden allsoe eygen sijn nyet dat hij die doechden alleen heb Mer dat hij sel- ue die doechde sij <i>Ende</i> dat hij al sijn werc- ken alsoe ledelick werck datse sijnre ach- tijnge nyet een arbeyt en sij Sute Ber-	1316
16	narduus seyt synt ick god eens gesach synt en moch ick noiet doechden op hoer hoechste wercken Hij meynt dat	1320
20 158r	hij die doechde selue nv is worden soe dat hij hoer wt hem oeffende sonder arbeyt recht als sijn ander natuere Dien die docht oefent is die doecht Mer doch dat	1324
4	die mensche die doecht gans beholt myt strijde <i>ende</i> mit arbeyt is oeck godlick <i>Ende</i> oeck dat hij alle guet in hem seluen hebben Dat hijt aen gheen creatuer van buyten	1328
8	halen en derf Dat werckt hij all inder mynnen Die ontgeesten hebben meer mynnen <i>Ende</i> die gegeesten hebben mere liefden Nv mocht men vragen wat onderscheit	1332
12	is tusschen mynne <i>ende</i> leeft Dat merckt	1336

157r20

Na merckt punt op halve letterhoogte, en een punt boven letterhoogte.

157v16-17

Na eerste u in Bernarduus geëxponeerde abbreviatuur 9.

158r9

Ende doorgehaald voor mynnen.

16	nae dien dat die ziele geenicht is mit gode soe ist mynne Mer naeder vereniginge soe ist lief Jn dier enyginge soe is die ziele bauen hoer seluen geenicht Sunte Au- gustinus spreckt Wanneer hoer die ver- nuft ende die verstandenisse werpet in die ewige dingen soe wort sij ewige	1340
20 158v	dingen Oeck seit Sunte Augustinus die ziele is mere daer sij mynt dan daer sij leuen geeft Mer nae der liefden is die ziele meere inder tijt Want het is een creatuer- licke doecht Daer die ziele in hoere seluen in gode werckt mynne wercken Sunte Peter had meere liefden Ende sunte Johan had meere mynnen Sunte peter was meer van buten werckende quellende mynne	1344
4	Sunte Johan wrocht meer van bynnen ende was oeck meere inder stijlre mynnen die sonder werck is Dat beduyt alsoe	1348
8	voele hij was hem seluen meer benamen dan sunte peter Sunte Johan was saliger nader enijngyn haluen Ende Sunte peter was heiliger naeder mennichvoldicheit	1352
12	des loens Mer Sunte pauwel had beyde volcomelick mynne ende liefst Vander liefden haluen leet hij groete becaringe hij was hem seluen alsoe zeer gelaten dat hij in	1356
16	sulker wijs twyuelde of hij die waerdie getagen waer of nyet Doch was hij al- soe mit gode verenicht dat hij hem seluen nyet ende leet Dat spreckt hij selue Jck be- kende ende vant my altijt gods Na dien	1360
20 159r	dat hij hem gads vant soe was hij inder mynnen Ende nae dien dat hij grote wercken dede soe was hij inder liefden Vanden wercken der enyngin haluen soe vallen de- se godlicke luden in drierhanden ghe- brecken Dat yerste is dat nyemant mense- lick alle godlicke gauen inder tijt hebben en mach Die gauen ende die apenbaringe die	1364
4		1368
8		1372
12		1376

	dese menschen ontfangen mit hem seluen ende in sijnre wijs Die comen ende varen Als onse heer een luttel ende ghi sult my sien Dese gebreken van wandelinghe	1380
16	hebben sij inder liefsten wercken der ver- enyngin Want daer sijn sij in seluen ghe- enicht Mer inder mynnen sijn sij sonder	
20	hem seluen gheenicht want daer sijn sij	1384
159v	in god Ende god in hem Sunte Johan seit Wye inder mynnen woent die woent in god Ende god in hem Daer en mach gheen	
4	ghebreck in hem geuallen Doch is die liefst een onderstant der mynnen / ende die wercken der verenynge / sijn een onderstant der verenynge die sonder	1388
8	werck is Want hoere en gheen en mach sonder die ander nyet sijn Dat ander ge- breck is dat sij nyet ledichlick ledich en sijn sij en moeten hem ledigen van ghe- brecken der sunden daer sij duck in	1392
12	vallen Die val is aender maten dat sij te voele ofte luttel doen Gregorius seit doet alle dingen tematen soe blijf dy	1396
16	sonder onderlaet in vreden Die onmaet is dat sij des lijfs cracht of des geestes te voel ofte luttel verdoen / verdoet hij- es te luttel soe blijft in hem die veeluste- ge brant die hijndert die ziele dat sij	1400
20	oer nyet verheffen en mach Dat is dat hem die mensche aenden inwendighen wercken teuoete oeffent ende aenden wt	1404
160r	werdigen te luttel Ende daer mede ver- doet hij die inwendighe cracht Te- voele dat is hoeftbrekinge / te luttel soe blijft in hem dat gedacht onverwonnen	1408
4	Want alsoe voel als die twe crachten noch nyet ghelick geset en sijn Alsoe voel en is die mensche noch nyet gecomen tot sijnre ganser ende stijlre rusten want die	1412
8		

12	conciencie heuet noch te wercken in alsoe voel is die geest gehijndert dat sij nyet beken n en kan noch begripen geest <i>ende</i> godlicken dingen Daer om	1416
16	sal die mensche die maet holden in sijnen wercken Alsoe dat hij die geest nyet en verlast / <i>ende</i> dat die wercken nyet sijn herte en verwij n nen <i>Sunte</i> Franciscuus wart	1420
20 160v	gewraget van sijnen bruederen of sij oec arbeyden solden Doe sprack hij ghi sult arbeyden mer te malen op dat ghij nyet en verlast die cracht uwes geestes	1424
4	Ock valt die mensch ander maten dat sij op geestelicke beelden te voel blijft of te luttel Dan blijft hij op die beel- den te luttel als hij comt in een stijl	1428
8	rust alre dingen / <i>ende</i> daer in te lange blijft dat hij nyet te werck en geet Want wye in <i>christo</i> wille sijn in vroelicken wesen dat sal hem sijn inden	1432
12	wesen der pijnen Want io groter rust yo groter onrust Want die vale der maten is dat leste myddel ander doech- den / is dat eynde der doechden daer alle	1436
16	doechden in eynden Dan soe blijuet die mensche op die beelden te voele als sijn gemoede ontsteelt wort inden synnen alsoe dat hij ongeweldich wort sijnre	1440
20 161r	gedachten dat hij nyet ghedencken mach hoe hij wille <i>Sunte</i> Dyonicius seit dat godlicke licht is auerblijckende den vernvft <i>ende</i> hem auergietenden	1444
4	den gemoeden Soe wye die ogen des gemoeds daer voer besluten die ver- uult hem seluen inden nedersten dingen Soe wye hem van gode gelaeft is des	1448
8	en mach hij nyet vynden eynde Dat hij vonden mocht hebben dat is beroft Onse lieue vrouwe die was hoer ghe-	1452

160r13

Eerste e in geest geschreven over stok van h.

160r19

In Franciscuus achter u geëxponeerde abbreviatuur 9.

160v9

geest doorgestreept na en.

12	dacht alsoe geweldig dat sij dacht wat sij wolde Noch is voele ander dingen daer men ander maten voelle vaelt als aen spreken aen swijgen aen eten aen drincken <i>etcetera</i> Dat derde gebreck	1456
16	is een ontbljuen der ordenancie / sunde is buten der ordijnancie want god en heuet se nyet gheordyniert te doen Nv en is niemant soe volcomen hij en val	1460
20 161v	in ghebrecken dagelicks sunden Want <i>Sunte</i> Johan spreckt wye seit dat hij son- der sunde is die is loegenachtich <i>ende</i> die waerheit en is in hem nyet ghe- spraken nae dagelicks sunden Nv <i>sijn</i>	1464
4	sullicken luden die vallen in dagelix- sen sunden mer aen hem en blijft noch- tant die scholt nyet <i>Sunte</i> pauwel seit	1468
8	Jck byn onwetich nochtant daer aff en byn ick nyet gherecht ick en ordel nyemant die heer is die my ordelt Hij meynt vanden alre mynsten dagelixste	1472
12	sunden Mer dat vuier der godlicker mynnen was soe groet in hem recht als een gloeyende auen daermen een droeppel waters in worpt alsoe dat	1476
16	vuier den cleynen droppel verswelget Alsoe verswelget die volcomen hette der mynen die scholt der sunden Onse lieue heer <i>ende</i> ons lieue vrouwe en ble- uen nye wtter ordinancien want sij	1480
20 162r	en deden nye sunden Wt desen gebreken ontsprinckt dat ander Dat is dat nye- mant die doecht sonder strijt <i>hebben</i> en mach want die wyle dat wij sunde	1484
4	doen soe moeten wy strijden / wtten tween gebreken ontsprinckt dat der- de Dat is dat nyemant volcomen vroet- heit <i>hebben</i> en mach weselick / sonder die gherechtheit gods / Want alsoe voel <i>ende</i> alsoe duck als wij treden wtter gherech- ticheit gods alsoe voel warden wij ghe- pijnicht in ons selfs conciencie <i>Sunte</i> Dio- nisi ^{us} seit volle vroude is een puer claer	1488
8		1492
12		1496

16	conciencie Oeck seit Sunte Augustinus dat die gherechticheit inder godheit <i>ende</i> inder drieuoldicheit <i>ende</i> in alle creatueren die meeste vroude is die in hemelrijck is Alsoe is ongherechticheit die meeste pijnne die inder hellen is Want die gherechte	1500
20 162v	verblijt sij <i>Ende</i> die ongherechte pijn sij Die rechte heyte mynnende ziele heeft soe groeten rouwe om hoer sunden <i>ende</i> mysdaet dat sij dat wil <i>ende</i> begeert dat god gheen mysdaet <i>nvmmer</i> aen hoer onghewraken laet <i>Ende</i> verblijt hoer meer sijnre wraken dan sij hoer bedroeft Soe welck	1504
4	<i>mensche</i> van rechten gronde der mynnen tot desen rouwe quaem alsoe lange als datmen een Aue Maria sprecken mocht god vergaue hem alle sijn sunden <i>Ende</i> nyet alleen die sunden mer oeck die boete	1508
8	<i>Ende</i> alst dat hem god die sunden vergheuet sij en willen se hem seluen nyet vergheuen Des hebben wij een oerconde aen Maria Magdalena doe sij onse heer socht	1512
12	Doe sprack Sunte peter wat suecstu Ja en heeft dy die mont gods alle dijn sunden nyet vergheuen Doe sprack sij ick en wilse my selue <i>nvmmer</i> vergheuen mocht	1516
16	ick daer ewijlick rouwe om hebben ick wolt doen Wtten derden gebreken ont-springet dat vriede Dat is dat sij gode behoeuen te mynnen dat is van twe punten	1520
20 163r	Dat een is dat die scholt der mynnen vergolden wort myt beteringe Doch en mogen sij nyet ghebeteren dan daer mede dat sij heytelick gade mynnen Van onser mynnen vallen wij in scholt Mer in godlicker mynnen wort verdeluwet die scholt Dat anderde is dat sij dat myddel hoere mynnen vermynnen aen godlicker myn-	1524
4	nen Want alsoe voele als dijn mynnen loept	1528
8		1532
12		1536

162v6 ns doorgestreept na sij.

162v12 Lange i in alst later tussen al en st geplaatst.

163r11-12 e in mynnen verbeterd uit een i.

	in godlicker mynnen alsoe voele is dijn myn vermyddelt datse god in sijnre myn- nen nyet ghemynnen en mach Deser ghe- brecke is een sake dat voele luyden god	1540
16	doer god mynnen Want aen sijnre mynnen vermynnen sij hoere mynne Dat mynnen werck ist die meeste mynne Mer luttel	
20	is der luden die hem seluen doer gade myn-	1544
163v	nen Dat selue becladen Sunte Bernar- duus Jck quam daer toe wael / dat ick go- de mynde in my ende doer gode Mer daer	
4	toe en conde ick nyet comen / dat ick my mynde doer gode ende doer hem Dat is nyet een ghebreck dat een mensche god doer	1548
8	god mynt dan alsoe voel als gods guet heit meere dan sijn gherechticheit ghe- socht wort Want alsoe voele staet die mensche noch op hem seluen ende zueckt sijn	1552
12	eygen orber Mer die mensche die gode mynt doer sijn gherechticheit die heuet sijn eygen orber verlaren Ende daer mynt hij hem doer gode Want daer doot hij Ende begeert / ende wil hem seluen alsoe lut-	1556
16	tel als doe hij nyet en was Jn deser myn- nen wort die ziel dat selue dat sij mynt Dat werden der mynnen dat is / nae der verenynghin nae den ghelicken sijn of te	1560
20	wesen naden werden dat selue dat sij mynt	1564
164r	Sunte Dyonisijus seit die myn en gestaet des nyet dat gods yet auer blijue die mynne wordet altemael Mer dat ghe-	
4	schiet van gracen Sunte Augustinus seit ick mynne ende ick mynne Ende ick en wil nimmer op holden te mynnen eer ick alte mael mynne Hier eyndet des geestes	1568
8	bouwe welck ons voel onderscheits gheeft hoemen inden gheest wisselick wanderen sal dat gheweerdiget god	1572
11	aen ons te veruullen Amen	1576

11 Een inwen- [17]
 12 dige sprack der zielen myt Jhesum

O Ch ick heb soe voel te lijden
 Het staet my aen van allen
 sijden O rijcker god staet my
 16 by Die Here O ziele du biste noch veer 4
 du suekes dy seluen te zeer ¶ Die ziel O here
 doet my steruen mijn synnen wil ende beghe-
 ren op dat ick altijt gelickmoedich sij ¶
 20 Die here O ziel ick en byn dy gheen gebreck 8
 164v want ick inwendich tegen dy spreck Ende ghi
 weet wael den wil mijn ¶ Die ziel O sonder ver-
 kiesien wil ick leuen ende dy alle dingen op ge-
 4 geuen Doet dijn wil Ende dy mijn nyet Och 12
 want nergens is vrede dan in rechter
 ghelaetenheit ende te deruen den wille mijn
 Och ick doer brack bitter ende zuer Mer
 8 als ick quam totter kernen puer och woe 16
 wael was my geschiet Och nergent en
 vinde ick blijtschap dan my te keren in
 inwendicheit daer woert gebetert al mijn
 12 leyt ¶ Die Heer O ziel holt dy daer aen 20
 ende laet dy nyet verbingen hent dat ick
 segge comt tot my Die ziel O here ick wil daer
 mede daer almocht my oeck anders geboeren
 16 Die wil gesche Die here O mijn ziel wtuercaren 24
 een dinck is dy van noet dat dy reden wacker
 sij in dy Ende waeck in allen tijden want du
 hebiste soe voel behinders Mer hebt guede betrou-
 20 wen op my Die ziel och my ghebreckt noch voel 28
 daer wt is dit geschreuen Och veruult in my

164r19 Tweede e in gelickmoedich boven woord toegevoegd.

164v10 Na in letter(deel) doorgestreept.

164v19 Woorddeel he in hebiste voor regel toegevoegd.

165r

Nigra sum sed formosa filie iherusalem
sicut tabernacula cedar sicut pellis salomonis.

[18]

- 4 **I** Ck byn swart mer gracioselick ende schoen onder die dochteren van *jherusalem* Alsoe staet geschreuen in- 4
- 8 der mynnen boeck van der mynnender zielen
- Die dochteren van *jherusalem* hadden een aensien in groet verwonderen van hem Als heer Salomons wtuercoren vrouwe / dat sij soe swart was Ende 8
- 12 hem doch wael onder hondert ende sestig vrouwen die liefste was Des antworten sij hem coenlick ende sprack ¶ Ick byn swart / mer gracioselick zuerlick ende mynlick Recht of si spracke Mij is 12
- 16 lieuer een genadericke zuerlicke swaertheit Dan een schijn eenre genadeloeser witticheit § Och nv hoert my / ghi mijn schoen dochteren / wat meynt die hielige geest hier in Wie is die zuerlicke 16
- 20 swarte Moerynne die die hemelsche Salomon soe rechte mynnentlick is Siet dat is / een god 20
- 165v lijdende mensche / die die ewige sonne / mit groeten bitteren lijden ontuerwet Ende mit enen 20
- 4 leuendigen steruen / deser werlt ongesteld maket Mer den jnwendigen mensche / mit genadenrijcker mynnentlicker lustigerlickheit cleet Soe wij 24
- 8 sich opten hemelschen haue vermeyt heuet Die en acht niet meer op des tijttelicken meys lust Want wat sullen hem die roesen roetfio- 28
- 12 len ende lelyen ende alreleye verwe der bloeme baeten Als sijn herte / daer in geenre wijs in en can rusten ¶ Mijn kijnt waer om geue 32
- 16 ick v schoene worden mijn ogen voel waters sijn ende mijn herte beswaert is Ende mackt dat lichamelicke doden in dien ons 36
- god in deser werlt. voer voel anderen menschen doedet. Och mynlicke god het is licht daer van te spreken. ende te hoeren Mer dat tegenwoerdige beuoelen / Dat doet te mael

20	wee § Kijnt mijn. heuet god onser vergeten ende	
166r	en weet hi onser niet leuende Eya du schoen	
	zerte vrientlicke here god van hemelrick wat	40
	hebstu gedacht ouer ons Hoe mach dijn hant	
4	alsoe swaer sijn / ende v herten doch soe mylde	
	is Och zaerte zuete here als dat mennichuol-	
	dige steruen mijns herten. ende mijs lichams mit	44
	enen versuchtende gedacht recht ofstu sprackste	
8	Jck en dode di niet van toerne mer ick	
	dode di van mynnen Siet aen die schoente	
	van alre werlt / siet oeck aen die leuende schonen	48
	stenen der mueren des hemelschen jherusalems Hoe	
12	die luestelicke stenen deser stat geuerwet sijn	
	mit mennichuoldigen lijden dat sij geleden heb-	
	ben Die nv soe gansselick verswonden sijn ende	52
	gewandeldelt in gulden cronen ewiger salicheit	
16	Gedenckt aen die sunderlinge vrienden gods	
	aen dien hi dat lijden niet en spaerden. Siet	
	waer toe si gecomen sijn. ende wat sij geworden	56
	sijn Hoe geschieden sie hielige sunte Elysabeth	
20	Paulus was deser werlt een verworpelinge	
166v	Job Tobias ende dauid gingen den seluen pat	
	Die hielige Athanasius liet af aldie werlt	60
	sijnen doet had gesworen Siet hoe alle hie-	
4	ligen hoer bloet enter hoers herten bloet	
	of des lichams hebben gestort Heer dit slaet	
	my recht in mijn seluen Ende als ick somtij	64
	den geerne een onuerduldich gedacht had	
8	soe schame ick my bermelick ende denck O	
	wee wie byn ick / dattu gemynde almechtige here	
	my gedenckes dijnen lieuen vrienden te gelic	68
	ken Jck en byn doch niet weerdich / dattu op	
12	my aerme sundige mensche denckes Mer O	
	wee schoen here mocht ick v mynnen ende lieff	
	hebben ende v zaerte zuete heymelickheit verwer-	72
	uen Eya here soe doodet / soe pijnicht / noch	
16	soe en verdracht my niet op eertrijck Siet	

166v7 *Liggend streepje boven tweede e in geerne.*

166v8 *Boven rm in bermelick een liggend streepje.*

166v9 *Boven my van gemynde liggend streepje, ondanks volgende n.*

166v13 *i in lieff boven e geschreven.*

	here waer ick dan die zaerte mynlickste	
	mensche / die ye in alre weerdicheiden <i>ende</i> in al	76
20	re eren leueden op eertrijcke dat moest aen	
167r	my <i>verdorren</i> <i>Ende</i> als dat aen my <i>verdort</i> waer	
	Soe wolde ick dan dat noch durent ande	
	ren <i>menschen</i> / nae hoere naturen / in <i>mijnre</i> her-	80
4	ten <i>ende</i> licham / nae die natuerlicke bloeyende	
	<i>schoenheit</i> hoere yoecht <i>verdorren</i> solden <i>Here</i>	
	dit spreken ick / als ick bye my seluen byn <i>ende</i>	
	alstu gemynde here bye my biste Mer O <i>here</i>	84
8	of ick tot eniger tijt hier in niet en volston-	
	de / naeden tegewoergen aenblick Daer om en	
	heb ick di nochtans niet <i>verlaren</i> Mer ta-	
	uont <i>ende</i> morgen is enen ganssen dach. <i>Here</i>	88
12	mijn sundige leuen / <i>ende</i> oeck dijn mynlicke wtverkie	
	sen heuet my voer die werlt ontstelt Dat is waer	
	lick alsoe Sal ick dat clagen. Neen ick waerlick	
	<i>Here</i> dijnen knecht paulus spreckt Behage ick	92
16	noch den <i>menschen</i> soe en byn ick niet een knecht	
	<i>cristi</i> <i>Here</i> als ick sie mijn aensicht bleecken / mijnen	
	mont dorren <i>ende</i> al mijn natuerlicke lusticheit ver	
	daruen Dan sie ick opwert / <i>ende</i> gedencke alsoe in	96
20	my seluen Sicut pellis salomonis. Dat is die	
167v	wtwendige <i>mensche</i> des zaerten salomons die	
	daer aenden cruce <i>verdaruen</i> <i>ende</i> <i>verdorren</i> moest soe	
	dat hi <i>genen</i> <i>mensche</i> gelick en scheen Mer die	100
4	hem inder jamerlicker <i>verworpenheit</i> wil ghe	
	licken / die treedt hi voert <i>Here</i> ick drucke mijn	
	aensicht aen dat dijne oech soe ist noch alsoe	
	zeer ongelick het dijne Siet alle mijn lijden ver	104
	smadenisse / ontsteltenisse / <i>versteruennige</i> <i>ende</i> <i>verwor</i>	
8	<i>penheit</i> . <i>verswijndt</i> in die. als een droppelken wa-	
	ters inden meer. / Du sprekes doch / Jck byn	
	een worme <i>ende</i> geen <i>mensche</i> . O du schoen worm	108
12	du die nv byste soe schoen lichtende bauen der son	
	nenschijn. hoe <i>versmaet</i> bistu <i>van</i> alder werlt <i>ende</i>	

167r8 *Abbreviatuur in tegewoergen niet duidelijke: er, re of alleen r.*

167r12 *Voor my aanzet voor v.*

167r15 *Stok van k in knecht naar beneden toe doorgetrokken.*

167r16 *Lezing cristi niet duidelijk; mogelijk is er later lange s toegevoegd; misschien een scheidingsteken.*

167v4 *er-abbreviatuur boven drcke; toch kan er volgens mij niets anders dan drucke gelezen worden.*

	hoe onbekent Mer och die di / voer hoer he- uet woe mach die yet clagen. Here ick weet	112
16	wael dat is dijn natuer / dattu mynnes dijn ge- licken Here nv en weet ick niet / wat heymel- rijck is / dan dijn mynne Daer om make my di gelick het si my lief of leet / doer swoer <i>ende</i> zuet	116
20	Mijn zaerte gemynde vrienttelicke here byn ick vander werlt verworpen / soe byn ick doch	
168r	van di ontfangen / woe wee geschiet my dan Byn ick vander werlt <i>versmaet</i> / soe byn ick doch van di gemynt. och wat wijsselijnge is	120
4	dat Geefstu my ock lijden soe geefstu my ve- der om <i>verblijden</i> <i>ende</i> dijn zuete mynne Eya myntlicke lijden dat ghi my o du mijn zaerte gemynde here brenget Onder dat wil ick my	124
8	<i>vmers</i> mit vroelicken moede neygen ¶ Mijn kijnt du denckes machschien Want v god alsoe vast heuet mit lijden aengegrepen waerom	128
12	ick my di gelick Des en salstu niet dencken Lij den is <i>van</i> dier naturen. soet <i>verborgenre</i> is soe <i>snijdenre</i> is. Die <i>mensche</i> is hem seluen	132
16	die naeste Dit spreke ick daer om niet / dat ick yet guets gods aengenaems lijdens heb ge had. Want sal my van god yet goets geschien	
20	Dat moet <i>van</i> groeter barmherticheit sijs lij- dens comen Doch die die selue lijden die zijn duck alsoe nae gedrongen. als ick die melaet- sche of wtsetsche menschen sach in groeter <i>versmaetheit</i>	136
168v	<i>ende</i> cranckheit Soe dat ick dacht. O wij here god. hoe is dien <i>mensche</i> alsoe rechte wael	140
4	voer my Mijn kijnt di dunckt / dat dijn lijden groet si Jck segge waerlick weret gods wil Ende solde ick dat lijden oeck lij den dat ick heb geleden / of solde ick dijn lij den hebben. Siet alsoe eenre naelden oert te	144
8	gen enen berch te gelicken is Alsoe licht waer my dijn lijden voer dat mijn Ende hoe wael my dat lijden groet dunckt. soe holde ick doch	148
	dat daer voer Dat enen enigen dach / in dien	

12	dattu willichgelicken <i>ende</i> vroelicken lijdes dat dat god lauelicker is <i>ende</i> aengenamer dan dat ic geleden heb Doch soe en sulstu	152
16	my des niet quelck af nemen dat die myn ne v aldus geschreuen heuet Dan die gue telicke mynne duanck my daer toe Dat ick mijnne esel biede onder din borden / op	156
20	datse di des te lichter werden Kijnt mijn holden wij ons wael wij en sijn niet alleen	
169r	die versmaden Dat meeste deel des hem melschen haefs sijn daer <i>van</i> ons gesellen	160
4	Sijn wij den menschen <i>onnutte</i> . soe sijn wij gode onaengenaem. Dat wijen holt is onvruchbaer mer men maket nochtans daer af alte schoen beelden / Den meer eren	164
8	aengedaen wort dan den hoegen cederbom Wij nemen onses gelicken hier voer ons / <i>ende</i> troesten ons mit hem / <i>ende</i> laten ons sijn	168
12	recht wael <i>ende</i> blijde Als doen die arme behoefuige / die in hongers noeden sijn als sij te samen comen. soe gewijnen si som tijden / een <i>vermakinge</i> dat si hoers hongers	172
16	<i>vergeten</i> Alsoe O mijn gemynde kijnt moet ick di een dijnck seggen / dattu dijns lijdens te bet <i>vergetes</i> / <i>ende</i> du sulste dat heymelick holden Siet het geschieden tot enen mael	176
20	Doe ick was in groeten lijden niet <i>van</i> mijnre persoenen / mer het was van eenre andere personen Doe ick sat inder cellen <i>ende</i>	
169v	sach enen hont die liep midden inden om ganck <i>Ende</i> spranck daer om / mit enen voetdoeck / dien werp hi op <i>ende</i> neder	180
4	Doe versuchten ick ynrelick <i>ende</i> sprack in my seluen waerlick <i>here</i> alsoe byn ick inder broederen monde als den voetdoeck nv	184
8	doet <i>Ende</i> ick gedacht in my seluen nv siet Den voetdoeck laet sich vanden hont handelen / hoe hi will / hi werpt op <i>ende</i> ne der / Alsoe moetstu oeck doen Ofmen di	188
	<i>verheffe</i> ofmen di vernedert of bespot Dat	

12	salstu al in ener gelickheit ontfangen Ende ick naem den voetdock ende leyden in mijn celle neuen mijnnen stoel Op dat icken duck	192
16	moecht aensien hoe wael dat mijn hoeuer dige herte doch nye daer om en dede. als ick billicks solde Jck woldet di geseynt heb-	196
20	ben datt di dijn lijden te lichter wer te dra gen Mer nv heb ick dat soe rechte lief dat ick des niet van my en mach laten	
170r	§ Nv mijn lief kijnt heft op dijnne moet handen ende ogen ende laet staen	200
4	alle becommernissen ende lauet den zueten gemynden vader trouwelick ende ontfan get sijn zuete vaderlicke stemme ende zue	204
8	te myn vroelick Want all dat hi di ge- uet is alleen sijn mynne ende anders niet Ende daer nae ontfanget ghi sijn suete heyme-	
11	licheit inder tijt duerende inder ewiger vrouden in zelicheit. altoes voleynde in ewicheit der ewicheit. Amen	208

11	Sonet	[19]
12	vox in auribus meis vox enim tua dul- cis et facies tua decora.	

16	A Lsoe spreckt die mynnen ziel van hoeren gemynden Laet dijn stem- me luyden in mijnnen oren Want	
20	dijn stemme suet ende dijn aensicht mynlick ende	4
170v	zueuerlick / Mijn kijnt ick byd der ewiger jonfrouheit / dat sij wt dijn herte neme ende crachtelicken doen wil. dattu ye daer in geherbricht hebste	8
4	Mijn kijnt ghi ontbiet my dat ghi noch vol verstroeynge van mennichuoldigheiden in v hebt is dat wonder Hoe were dat moegelick dat alle dat gemul dat sich .xx. iaer in een stede gesament heuet dat sich dat alsoe cortelicken solde laten wt stoeten Het wort van dagen toe da gen wtgaende alst siet dattet sijn stede niet en	12

8	wijnt ¶ Aendachtich gebet. heilige gedenckenis- sen geestelick onsede / duck nae god te gedencken	16
12	god duck toe te spreken Ende die edel verlaren tijt duck mit bitteren tranen te beclagen die sullen v hulpe sijn Och mijn zaerte kijnt. gedenckt hoe	20
16	rechte bedriegelick deser werlt mynne is Ende hoe rechte zalich die mensche is die sich daer van brickt ende god dient Spreckstu dan O wee dat	24
20	is waer die dat toe tijde dede Dat suldi weten hoe wael dat niet gelick en is Nochtans en siet god niet aen enen gueden aenuanck Mer hij siet aen een guet eynde Sunte Bernnaert spreckt	28
171r	Dat god nymant jonck noch te olt en is Hi geuet waer hi will ende wij hi wil / daert hem belieft	32
4	Dan legt v voer gods voeten neder Hent sijn guedertijrenheit verwonnen werde Ende en laet niet af laet god wercken wat hem belijefft	36
8	Jck geloue dat gansselick dat hij dij niet wree delick en sal verdrijuen Ende laetet dij geen wonder hebben dattet di niet altijt nae dijnen will en gaet. Nae die duysternisse soe comt	40
12	dat licht ende die claerheit ende naeder nacht soe coemt die lichte dach ¶ Mijn lieff kijnt ick byd v neemt waer gods mynlicke inspreken ende volget dat nae v vermoegen ende seet v in	44
16	den wil gods in allen dijngen Ende seet v soe lief onder sijnen toern ende gerechticheit. Want sijnen mynlicken toern is beter. dan alre werlt mynres smeyken. Verdracht hem. want hij heuuet dij mynlick verdragen Neemt waer sijns mynnen wencken. ende sijnre verborgenre mynnen	48
20	Want hi is alsoe rechte guet Een weynich van hem te hebben is beter. dan durent volt van enen anderen. Laet die onuerstendel herten	
171v	slyten ende werpt v mynne alleen in hem Die mynnende zielen en dorst niet eens begeren	

170v14	<i>h in zalich verbeterd uit k.</i>
170v21	<i>lieft onder regel achter en boven haak toegevoegd.</i>
170r3	<i>Mogelijk belijeft.</i>
171r12	<i>Ronde s later toegevoegd aan god.</i>
171r18	<i>i in weynich later boven woord toegevoegd.</i>
171r20	<i>Ondanks geschreven n voor u in onuerstendel tilde boven o.</i>

4	in dat hi sich hoer vertoenden. off dat hi tot hoer quaem Sij badt alleen dat hi mitten geluyde sijnre woerden in hoer quaem Doe sij sprack Laet dijn stemme lueyden in mynnen oren <i>ende</i> ick di bekenne du die biste	52
8	die mijn ziel mynt <i>Ende</i> suckt dach <i>ende</i> nacht Jn welcks mynne mijn herte is beuangen <i>ende</i> denck nae hem tot alre tijt Want ick sijn bruyt wil mit hem besitten	56
12	sijn ewige rijck. Amen /	60
12	Och mijn kint holdt di tot alre stondt in desen gront soe comstu totter hoechster waerheit <i>Ende</i> du ontfanck ste hier in deser tijt enen voersmack ewiger zalicheit <i>Ende</i> soe du nv die waerheit be- geerlicker suekes Soe du lutterlicken wer des gewyest. <i>ende</i> mitten dranck der ewiger wijssheit gelaeft <i>ende</i> gespijst <i>Ende</i> die ver sadijnge der zielen sal dueren ewich sonder <i>eynde</i> Amen	[20] 4 8
172r	Audi fili mi disciplinam patris tui.	[21]
4	H Oert mijn lieue kijnder spreckt die ewige wijsheit die getrouwe vermanin ge vws vaders. <i>ende</i> schrijft- se inden gronde vwes herten	4
8	Begeer di lutterlick gods heimelickheit <i>in</i> <i>ende</i> waer volcomenheit Soe suldi wey nich wtwendiger becomernissen <i>ende</i> on seden hebben ¶ Een ziel / eer sij in god ge- stedicht wort soe mach se alsoe rechte	8
12	lichtelick ontsaet werden <i>ende</i> gestoert Jck heb nae mijnre wijsen / <i>ende</i> in mijnre tijt voel gestudiert <i>Ende</i> ick en vijnde niet naere noch beters Dan dat sich	12

16	een mensche / wijslick <i>ende</i> ordenierlick in allen dijngen / alles comers. alsoe ve-	16
20	re als hi mach ontslaen <i>ende</i> af doen <i>Ende</i> hem seluen enen wech macke / <i>ende</i> blij-	
172v	ue blijue bye hem seluen Want hi heuet voel herten vreedts die sich son-	20
4	noet / niet tot wtwendigen dijngen en geeft <i>Ende</i> dat sich een mensche altijt mit god <i>verenigen</i> moege / <i>Ende</i> daer toe soe hoert / stil swijgen / hoege <i>begeren</i>	24
8	weynich / worden / <i>ende</i> voel strenger wer ken <i>Ende</i> soe wat god enen mensche te lij den geeft vroelick te ontfangen. <i>Ende</i> alre <i>menschen</i> gebreken geduldlick a-	28
12	uer te laten gaen <i>ende</i> te sien <i>Ende</i> sich van allen dijngen te trecken. / Niemand te voel te gelouen. Sijn synnen te behue den Weynichts tijts / <i>ende</i> woerden yemant	32
16	te geuen / Niemand op eertrick waer te nemen / dan sijn selfs / Hem seluen on der god <i>ende</i> alle <i>menschen</i> te drucken Van alle <i>menschen</i> wael te spreken / <i>ende</i> sich sel-	36
173r	uen te <i>vercleynen</i> . God vroelick te dijnen / / <i>ende</i> alle <i>menschen</i> een guet exempel te / geuen Sich voerden mynsten gebreken	40
4	als voerden meesten te hoeden Guede luden hemelick te sijn Heilich gebet / aendachtige begeerten / hemelscher woerden voel te sijn ./ <i>Ende</i> somtijden nijes lichts	44
8	<i>ende</i> godlicks troestes waer temen <i>Ende</i> daer toe tot allen stonden rechten ernst te hebben / Mijn weerde kijnder alsoe ick nv v byd / <i>ende</i> oeck leerden doe ick bye v was / dat suldi doen <i>Ende</i> sult	48
	v herten keren van alle verganckelicke	

172r19-20 *Eerste e in blijue waarschijnlijk doorgestreept.*
172v5 *g in begeren uit d gevormd.*
172v11 *Boven punt na trecken nog een punt; door beide punten vertikaal lijntje.*
172v13 *e in yemant boven woord toegevoegd.*
173r4 *woerden later in rechtermarge toegevoegd.*

12	dijngen / <i>ende</i> oprichten tot god. Siet doch / Hoe dattet all een <i>niet</i> is / dat in- der tijt is. Siet aen hoet al lieget	52
16	/ <i>ende</i> bedriget / <i>ende</i> vergeet alst ment te hebben meynt. Ende daer om soe seynt v herten op tot god den ewigen gue- de / dat <i>nimmer</i> mer en vergeet Soe	56
20	<i>vercrichdi</i> een rustich herte / <i>ende</i> hiernae maels een ewich loen. Legget v wes	
173v	herten mynne alleen aen hem / die alleen des herten gemynden is. Wes mynne	60
4	alleen die ziele edel mackt. Want alle ander mynnaren sijn be roeft deser e- delre mynnen Och gedencken moet	64
8	ghi hoe die edel mynnresche sunte Agne ten hem soe sterckelick mynden / <i>ende</i> die valsche mynne versmaden. Siet hadt ghi	
	dat nv oeck al v leuen gedaen / hoe vro elick waert ghi nv Wat nv geschiet	68
12	is / dat moet geschiet blijuen <i>ende</i> is ge- leden Vlieticht v noch dat ghi v gans selick / van alle menschen scheid / <i>ende</i> mit	72
16	god tot allen tijden v verenicht / <i>ende</i> mit allen gueden dijngen omgaet Want hier mede moechdie dat verlaren was	
	weder brengen Ende enen nijen schat van doechden aen god den here verweruen	76

Hoe wij verlaten sullen al dat wij hebben [22]
ende werden een coningynne des hemelschen
 brudegums *christi ihesu*. Nota bene.

20	I N dier tijt / doe die coninck Da- uid / sijn ioncheit inden dienst gods	
174r	had auergebracht Ende doe hi began te olden. soe begost hi oec te col	4
4	den Dit aensagen sijn getrouwe dyen- res. <i>ende</i> toegen doer al tlant / om hem	

8	te sueken / een reyne ioffer die heyte Abysaack. <i>ende</i> die voechden sy hem toe / om hem te <i>verwermen</i> <i>ende</i> te dyenen	8
12	§ Wie nv wonder aen wil schouwen die en sie nyet aen / datter inden olden tij den geschiet is Mer hi sal aensien. dat	12
16	clagelicke dinck / dat neuwelicke geschiet is / Als dat die voll maen gebraken is <i>Ende</i> dat die spuelende sonne verduystert is <i>Ende</i> dat dien hoegen paesdach veran- dert is inden stillen vrijdach. <i>ende</i> die hey- te genoeghelicke somer / totten colden vorst	16
20 174v	geworden is Des sijt truyrich / ghi wael syngende voegelkens / die den somer in lachender vrouden ontfanget / <i>ende</i> v tegen den sonnen glans <i>verswencht</i> <i>ende</i> ver- urouwet ¶ O ghi mijn weerde kijnderen. nv merckt. jck die v mit herten mynne	20
4	<i>ende</i> meyne Siet woe die wtschijnende we- derblick / des somerlicken lichts / der clærre vaderlicker godheit. Die claer vol maene	24
8	<i>sijnre</i> lustiger mensheit. Die somerlicke stel- tenisse <i>sijnre</i> onwandelbaer ewige wijsheit. ver- olt <i>ende</i> vercolt is / inden herten der geestelicker	28
12	menschen Och die geen. die tot deser tijt toe. <i>sijn</i> vrienden geheyten hebben. Die hebben hem och leyder oerlof gegeuen / <i>ende</i> hebben <i>sijnre</i> mynnen <i>ende</i> trouwe vergeten <i>Ende</i> die voertijts coningynnen <i>ende</i> keyserynnen waren /	32
16	die <i>sijn</i> nv geworden / arme gebuerynnen. § Eya nv daerom / ghi reyne meechden / welck wil nv van v wesen / die schoene	36
20 175r	zuuer ioffer / die die conincklicke eer besitten wil <i>Ende</i> wesen een gemynde bruyt des ewigen conincks / Die treet hier voert <i>ende</i> laet sich besien of beschouwen Want	40
4	hi en siet nyet aen. wat sy is. of wat sy geweest heuet. Mer hi siet alleen aen / waer toe hise hebben wil <i>ende</i> wat hise / van <i>sijnre</i> moegentheit maken wil. ¶ O du mijn gemyn-	44

8	de kijnderkens Nu kiert v in / ende nemes waer waer / want mijn heer die heeft my tot vwer herten geseynt / om sijn baetschap te doen. Die is een alsoe mynlicken here	48
12	ende zuete. Dat hi die di gemackt heuet / hem gelick / di oeck verheffen will gelick hem. ende want gelick mynt sijn gelick. Daer om soe mynt hi di in ewicheit O zuuer ziel /	52
16	dattu hem mijnnen sulste ewilick Want een mynnent herte is beter ende edelre / tot- ten hoechsten in god te comen dan durent anderen / ya al were die kelick geweest	56
20 175v	soe bitter als die doot / si sal auermits die mynne soe zuete werden als die doot toe voeren bitter was Want het sijn voel geestelicke menschen / in geestelicken schijn	60
4	en hebben god nye swaerlick vertoernt Ende des getrosten si sich / ende leuen alsoe voert hen / lauwelicken mynneloes / ende genade- loes ¶ Mer nv sijnder noch ander men- schen / die in groeten sunden gevallen	64
8	sijn Ende hoeren natuerlicken adel hoers mynnen / op die creaturen gekeert hebben Want sij dat licht gods nye en beuonden	68
12	Mer wanneer die sich dan bekeren / soe doen si gelick den edelen valck Ende doen enen vrijen swanck ende omkeer Ende als dan die natuerlicke edel herten van byn- nen gewaer werden / sijnre godlicker myn- nen Soe werden sij recht woedende	72
16	in sijnre mynnen Ende bedrouen sich dan ende seggen / O grondelose guet / laet di ge- claecht sijn / datt ick di niet van begijn	76
20 176r	en wist ick en heb doch oeck leyder in geen geuonden dan wee ontrouwe ende valsheit Mer nv heb ick dien / die mijn ziel begeert Ende dat geschiet duck / soe si mer wtuloey	80
4		

175r17

od doorgestreep na ende.

175v18

Boven yn in mynnen liggend streepje, ondanks nn; ook boven ne tilde, al is de slot-n geschreven.

176r1

Feugen trekt en over, evenals volgende w.

176r4-5

Boven ey in wtuloeyender liggend streepje, ondanks de geschreven n.

	ender is of waren in gebreken Dat si dan	84
	in den mynlicken omvangen / hertelicker	
8	omhelst werden vanden gemynden Jnder	
	waerheit Het is een vrije leuen god mynt-	
	mentlick te dijnen / in dier wijsen als ick	88
	meyne Dat is Dat die mensche niet te	
	swaermoedich en sal sijn / inden afgange /	
12	als hij die luest der creaturen vertijen moet	
	Mer hi sal sich alles liefs ende leets getroe-	92
	sten / ende hem mit sijnre gestadicheit der mynnen	
	vermaken. Want mynne ende leeft / mackt al	
16	dinck licht ¶ Och mijn lieue kijnder nv soe	
	heb ick v / in mijnre herten gelickt den lusti-	96
	gen seligen mynnenlicken roesen Ende al heeft	
20	sich die roese den hemelschen douwe lange	
176v	voergeslagen of geslaten Ende hoer opgedaen	100
	tegen den dusteren nacht ende den colden rijp	
	der sunden Doch soe begeert nv / die	
	auer zuete mynnetlicke heer alre heren	
4	Dat ghi nv een waelstaende roese waert	
	dat daer mede sijn godlicke hoeft zue-	104
	uerlick gescijert werde Ende ende verschrickt	
	v niet / Want soe ghi hier meer yamer-	
8	licker ontuerwet ende ontstelt sijt / in een	
	sundich ende quaet leuen Soemen sijn ewi-	108
	ge wijsheit / ende sijn groete bermherticheit	
	aen den mynlicken ende wonderlick	
12	toge meer ende bet bekent ende voer alden	
	hemelschen heer gelauet wort ¶ Daer om	112
	mijn zaerte kijnder / Doet apen v hert den	
	myndelicken here die daer staet voer v	
16	hert en cloept. ende will tot v in gaen	
	Eya mijn kijnt biet hem die hant Ende	116
	besiet of ghi v op eertrick ye soe hoege	
	lick moegeste verouwen als mit hem	
20	§ Nu sijn sumigen soe weemoedich ende	

176r8-9

Na myn in myntnenlick nog t, mogelijke doorgestreept.

176r15

Boven yn in mynne liggend streepje, ondanks geschreven nn.

176v1

tegen in linkermarge voor regel toegevoegd.

176v11

beken doorgestreept na wonderlick.

177r1

onhertich door Feugen overgetrokken.

177r	onhertich / Dat sij vresen daer geen vre-	120
	se en is Mer soe wijde die mynne der	
4	ewiger wijsheit wil plegen / die moet	
	tet wagen <i>ende</i> moet menschelicke wij-	
	se / vrijen orlof geuen. Want wie doet	124
	die sijn mit blijde herten vroelick. <i>Ende</i>	
	het sijn die wtuercoren vrienden gods	
8	die wt deser valscher werlt co-	
	men / jn een hemels leuen. <i>Ende</i> dese sijngen	128
	desen vroelicken sanck. <i>Reginum mundi et</i>	
	<i>omnem ornatum seculi comtempli propter ciuio-</i>	
12	<i>rem domini mei ihesu cristi. quem vidi. quem</i>	
	amaui ¶ Dit is den vroelicken sanck	132
	daer hoert toe den mechden <i>cristi</i> Die	
	hem mit enen vroelicken gemoede af-	
16	scheiden / vander boeser werlt / <i>ende</i> aen-	
	nemen een hemels leuen Desen sanck	136
	hoerden ick sijngen <i>ende</i> ick gedacht in	
	mijn seluen. Die mach wael een lief /	
20	vroelick laten / die in hem seluen een lie-	
177v	uer heeft omvangen <i>Ende</i> dit is my	140
	huden waerlick geschiet / daer om soe ia	
	neyget v niet mer in die valsche be	
4	drigende werlt. Mer wilt se vrien oer-	
	lof geuen ¶ Nv merckt alle gi myn	144
	naren der werlt spuel. § Jck had enen	
	scheem omvangen Jck had enen droem	
8	getrouwet Jck had enen waen geseten	
	Eya waer is nv des scheems beelde / <i>ende</i>	148
	des droems waerheit / <i>ende</i> des wenens	
	belofte Had ick di nv dusent iaer	
12	beseten. Wat. waert nv anders	
	dan een ogenblijck / die soe haest <i>hennen</i>	152
	gaet Want <i>dijnre</i> naturen eygen is	
	een <i>henne</i> scheiden Jck waenden di te heb	
16	ben omvangen / mer du biste my ont	
	tronnen Die di niet en leet / dien laetstu	156
	<i>Ende</i> die di <i>niet</i> en geeft willich scheiden	

177r8 valser *doorgestreept na* deser.

177v12 anders *doorgestreept na* anders.

177v14 Nog een streepje boven ij in *dijnre ondanks geschreven n; r* boven woord toegevoegd.

	dien loenstu mit een bitter scheiden.	
20	O. valsche werlt O. wee du moederynne	
178r	Daerom adem Regnum mundi ¶ Eya	160
	mijn kijnt in den almechtigen god / nv	
4	hoert oeck wat ick totti spreke. Ge-	
	denckt dattu al dijn vrienden / eer / ende	
	guet / mit enen besnedenen moede heb-	164
	ste opgegeuen Weest sterck ende blijft	
	vast in desen will. Ende en doet niet als	
8	somige onwijse mechden doen / Die	
	hem gelicken den beslaten wilden	168
	dieren / inden diergaerden Alsmen die	
	porten sluyt / soe kijken si wt / doer	
12	tuyenen Ende dese sijn daer haelf in ende	
	half wt. Wee wee wat verdriet is v	172
	dit. Die verlijest soe voel vruchten ende	
	genaden keert in die seluen. ende suckt	
16	god inden gronde vwer zielen ende	
	spreckt. / O. mijn gemynden / waer bis	176
	stu nv wat doetstu nv zaerte here ick	
	bid v Comt in my ende besit my ende	
20	Gaedi. ende staedi. in my. ende mit my	
178v	ende werckti al mijn wercken in my	180
	en doer my / alstu nv ende altoes be-	
	lieft. ende en scheide di nvmermer van	
4	my Spant hem voer dijnen ogen tot	
	enen spiegel jn allen dijngen ende siet	184
	hem dancbaer tot in dijnen doot voer	
	des mynlicken guets / dat hi mede	
8	gedeylt heuet / en laet v mit hem	
	genuegen. Gedenckt toe gronde etcetera	188
	hoe zeer guetelicken hi di / voer du-	
	sent ander menschen ¶ Hier om soe ge-	
12	uet hem di nv / ende versmade alle ander	
	dijngen ¶ Och zaert kijnt Mijt dat	192
	mynlicke lief verselle ick di huden / ende	

177v20 *Rechts onder kolom, onder moeder-, binnen haak, ynne.*

178r7 *Boven regel niet toegevoegd; op regel inlasteken.*

178r10 *l in Alsmen boven woord toegevoegd.*

178r17 *s verbeterd in spreckt.*

178v2-3 *Eerste e in belieft door Feugen verbeterd.*

178v15 *m in samen door Feugen overgetrokken.*

16	geue v twee samen Ende ick biede sijn hant in dijn hant. / ende ondertrouwe v twee te samen / in gansser stadiger ge sellicker trouwen. tot in den doot hem te holden / ende anders niemant Ende ick	196
20 179r	bid god. dat hi tot alre tijt mitti sij ende dat di alle geluck / ende heyl ende zalicheit mit hem volge ¶ Mer wolstu vergeten dese genade die du soe lieffelick van god hebste Ende hem geen gansse ge- trouwe liefst veder holden in lief ende in leet Soe salstu ontsyne gods ge- rechticheit die di soe hastelick auer co- men mach Ende constu niet altijt groe te aendacht hebben. ende daer in sijnre myn nen plegen. ende tot hoeger volcomen heit comen. Soe doet doch dat den zueten here ter eren. ende te laue al dat dattu doen of volbrengen moe- geste. Daer sijn godlicke eer in ge- legen is. ende dattu die ommer voer sun den huetste Ende druckt v wilde ioecht onder / ende holt se in beduanck. ende in hueden Ende daer om mach ick wael seggen. Eya hoe zeer profitilick is di dat hier. ende hier naemaels aen aen ziel. ende lief. / ende aen dijnre eren. Ende bid god dat hi. dijn ionge hert op doet dit te wercken ende te kennen. om te veruol gen tot dijnre selicheit nae sijnre liefsten will ende vaelbehagen. Amen	200 204 208 212 216 220 224

179r2	M in Mer door Feugen overgetrokken.
179r4	ee in geen overgetrokken door Feugen.
179r15	d in dattu door Feugen aangepast.
179r19	h in hoe door Feugen aangevuld.
179r20	Eerste e in ende door Feugen overgetrokken.

5	Pone me	[23]
	wt signaculum super cor tuum. nota bene	
8	S Et my als een mynnenteiken op dijn hert Dit begeert die ewige wisheit van <i>sijn-</i>	
	re bruet aldus. ¶ Mijn lieue kijnder. ick	4
12	seynde v desen mynnen brief Op dat gi altijt wat hebt te leggen inden mont der zielen Daer van v herte <i>ende</i> moet	
	ontdaen werden / inder zueter mynnen	8
16	der zaerter mynlicker eweger wijs- heit Want daer aen leit dat hoechste dat wij in desen leuen moegen <i>hebben</i> soe	
	lange ons dat bloete aenschouwen. <i>ende</i>	12
20	dat myddeloese omvangen <i>ende</i> dat e- wich duerende ingaen weder seyt wort	
180r	dat wij duck aen dat enige wtuercoren lief dencken Dat die herten nae hem. <i>ende</i>	16
4	in hem doet quelen <i>ende</i> duck van hem doet spreken. <i>ende</i> sijn myndelicke woerden lesen	
	<i>ende</i> die in alle onse woerden. <i>ende</i> wercken	20
8	dragen. <i>ende</i> nyemant op eerden dan hem alleen te mynnen. Dat oge sal hem tot	
	allen tijden mynlick aensien. Dat gehoer of die oren sullen hem tot sijnen woerden	24
12	byeden. Herte. synnen. <i>ende</i> moet. sal hem omvangen Als wij hem <i>hebben</i> vertornt	
	soe sullen wij hem smeykende bidden Als hi ons oeffent / soe sullen wij hem	28
16	lijden / Wanneer hi hem bercht / soe en sullen wij dat gemynde lief sucken	
	<i>Ende vmmer niet</i> aflaten / hent wij hem	32
20	<i>hebben</i> geuonden. Als wij hem geuon- den <i>hebben</i> . soe sullen wij hem zaerte- lick <i>ende</i> weerdelick behouden. Wij staen	
180v	of gaen / eten of drijncken Soe sullen wij altijt dat gulden voerspanne Jhesus <i>Cristus</i>	

179v18

Boven we in aenschouwen liggende streep ondanks geschreven slot-n.

180r12

Eerste e in smeykende boven woord toegevoegd.

180r14

Eerste e in Wanneer boven woord toegevoegd.

	op onsen herten geteykent sijen Als wij	36
	niet anders en moegen / soe sullen wij	
4	sijn beelde. doer onse ogen <i>ende</i> ziele danc	
	ken Wij sullen sijnen zueten naem. altijt	
	in onsen mont laten omgaen <i>Ende</i> des	40
	dages sal ons alsoe ernstich nae hem	
8	sijn Dat ons des nachs van hem drome	
	Wij sullen spreken mitten propheet mit e	
	nen hertelicken suchten / O mijn gemynde	44
	god O du schoene zerte wtuercoren wijs-	
12	heit / Hoe biste alsoe groet. <i>ende</i> guet <i>ende</i>	
	mynre der zielen die di sueckt <i>ende</i>	
	alleen begeert. Siet dit is die beste	48
	oeffenijnge die ghi hebben moecht Want	
16	die croene alre oeffeninge is een stae-	
	dich gebet. Want dat. is nv. als op	
	sijn wtterste eynde gericht. Wat doen	52
	se inden hemelschen lande anders. die	
20	mynnen. Dan dat se den gemynden lief	
181r	schouwen mynnen <i>ende</i> lief hebben <i>ende</i> lauen	
	<i>Ende</i> daer om soe wij nv dat gemynde	56
	godlicke lief. / Lieflicker in onser herten	
4	drucken / <i>ende</i> soe wij nv ducker aenschou	
	wen / <i>ende</i> oeck vriendelicker mitten arm	
	men onser zielen omvangen / <i>ende</i> aen	60
	ons drucken Soe wij oeck mynlicker	
8	in ewiger zalicheit van hem werden	
	ontfangen. Siet aen tot enen exempelaer	
	den gods mynre paulum. Hoe die den	64
	mynlicken naem Jhesus inden diepen gron-	
12	de sijns herten heuet geuet Want doe	
	men hem dat hoeft tot van sijnen licham	
	afsloege Doe sprack noch dat hoeft tot	68
	driemael. Jhesus. Jhesus. Jhesus. <i>Ende</i>	
16	die heilige Ignacius doe hi in sijnen	
	groeten lijden Jhesus alsoe ernstelicken	
	noemden <i>Ende</i> hem geuraecht wert waer	72
	om hi dat dede Doen aentwoerden hi	
20	<i>ende</i> sprack dat Jhesus in sijn hert ghe	

181r5 de in vriendelicker overgetrokken door Feugen.
 181r7 r in ernstelicken boven woord toegevoegd.

181v	schreuen waer Doemen den doot hem aendede / ende sij van wonder. sijn herte	76
4	opsneden Doe vonden sij mit gulde let teren al om daer in geschreuen Jhesus Jhesus Jhesus Dien sij oeck van ons allen ewi lick ghelauet Ende dat wonschet mit my	80
8	alle god mynende menschen van gronde loeser herten Ende spreckt vroelick Amen	

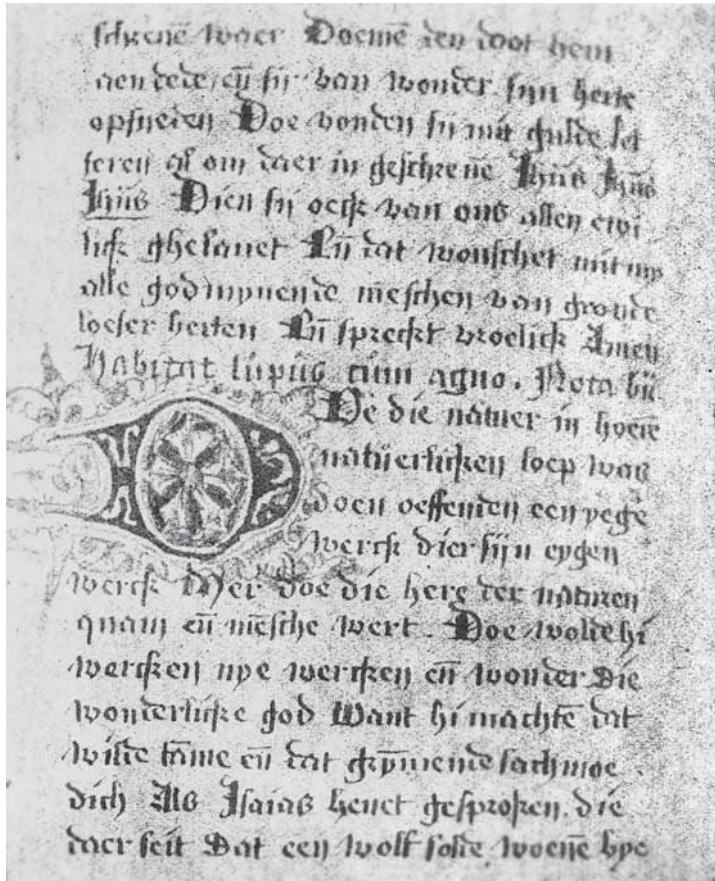
Habitat lupus cum agno. Nota bene

[24]

12	D Oe die naetuer in hoeren natuerlicken loep was doen oeffenden een yege werck dier sijn eygen	4
16	werck Mer doe die here der naturen quam ende mensche wert. Doe wolde hi wercken nye wercken ende wonder Die wonderlicke god Want hi machten dat	8
20	wilde tamme ende dat grymmende sachmoe dich Als Jsaias heuet gesproken. die daer seit Dat een wolf solde woenen bye	
182r	een lemken Ende een beer solde weyden	12
4	bye een calfken kalfken Ende een Leuwe solde voeder eten / als een runt Ende een cleyn kijnt solde hoer hoeder sijn ¶ Hoert	
8	nv wonder dat hueden / ende alle dage ge schiet in der zielen / daer dat lieue kijnde ken in comt Daer wort die wolfuige	16
12	mensche gekeert in sachmoedicheit Ende die toernige / in guetelicheit Ende die grym mige / in sachmoedige vredsamheit Ende dat daer hoeuerdich was dat wort oet moedich Ende dat onlijdelick was dat	20
	wort uerdrachgelick. Want sich die hoe ge godheit. soe zeer heuet genedert ende tot enen kijndekijn. wij sal sich dan verhef-	24

181v10
182r9
182r13

Eerste e in naetuer boven woord toegevoegd.
Tilde boven er in toernige ondanks geschreven n.
a in uerdrachgelick boven woord toegevoegd.

Afb. 16 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16,
 map 27 f. 181v (hand 6; slot van tekst [23] Henricus Suso, *Pone me*
ut signaculum r. 75-82 en begin van tekst [24] met opschrift van
 Henricus Suso, *Habitat lupus cum agno* r. 1-9). (ware grootte)

16	fen ¶ Och mijn zaerte lieue kijnder ick laes eens wort in der schriefft / dat be- gynne ick nv yerst te verstaen Dat is	28
20	Die liefde mackt ongelicke dijngen ghe- lick. Want lieft brenckt sijns selfs ver-	
182v	getenheit / ende beneemt hem alsoe voel als se mach. alle tweeheit Ende sluyt hem	32
4	in een eenvoldichge eenheit Daer om maelt men vrouwe Venis ogeloes Want	
8	si in liefs ogen mackt een gebuerynne wt een keyserynne Ende ende keyserynne tot ene gebuerynne / Eya nv schouwet dit won- der aen Vermach dit wonder. die arme	36
12	vrouwe Venis / O wat sal dan die zert te mynnentlicken mynne der ewiger wijsshet wercken Waerlick deser ewiger mynnen der	40
16	dronckenheit heeft aen allen wtuercoren men- schen. alle herlickheit. edelheit. zaertheit vroude guet vrienden ende magen verwandelt in een verworpenheit Die daer hoege	44
20	vorsten van romen waren. die worden arm me vijsscheren. ende dienres der vrienden	48
183r	gods / Op dat sij sich dien zaerten kij gelicken mochten Och nv besiet of die mynne oeck yemant meer geblijnt heuet dan hem. Heeft oeck ye lief sijnre	52
4	lieuer oeck mer gelaten dan hij Neen waerlicken. Daer om kijnt mijn. soe stant hueden op. ende gijf op die heerlick heit. ende den verborgen hoemoet dijnre	56
8	vrijnden. ende hoeren valschen troest. / Du biste tot nv toe mit enen geestelicken schijn bedragen in die seluen ¶ Och neyge	
12	die tot dijn gemyndn. dat lieue kij deken liggende in die cribbe in sijn ver- worpenheit. op dattet dij verheeffe in sijn ewige weerdicheit ende wijsheit ¶ Merckt	60

182v8 *Boven arme r toegevoegd.*

182v15 *Na verworpenheit staat //, representant voor paragraafteken.*

182v18 *Boven er in zaerten tilde.*

183r6 *Door punt na troest vertikaal lijntje.*

	hoe stille dat die ewige wijsheit swijeget	64
	Sie en kan neit spreken / Die inden	
16	hemel <i>ende</i> inder eerden regiert die leit	
	inden stael. en die byeden engelen is	
	die leit byeden beesten Nv spreckt tot	68
	hem aldus. O du <i>mijn</i> herttelicke vriendt	
	O du mynlicke suete Jhesus Jck neyge	
20	my hueden tot dijnre verwoerpenheit	
183v	Op dattu my verheeffes in dijnre ewi	72
	ger weerdicheit ¶ Mijn kijnt volcht dijn	
	nen getrouwen vader / <i>ende</i> mack vanden	
4	noet een duecht <i>Ende</i> geuet op van groen	
	de dijns herten v tijttelicke weerdicheit	76
	om die ewich duerende weerdicheit Want	
	daer staet geschreuen / Die spaerlick seyt	
8	die sal spaerlick meyen ¶ Eya daer om	
	doedet mit enen vrommen moet <i>ende</i> ney-	80
	get v onder die voeten all vwer susteren	
	Soe dat ghi voertaen niet en begeert	
12	hem gelick sijnde ¶ Mer ghi sult v van	
	bynnen daer voer holden. hoer voet-	84
	doeck te sijn Daer dat voet doecksken	
	en wort nymant vertornt noch ten be-	
16	droeft nymant. watmen mit hem doet	
	Want het is een voetdoeck. Siet een	88
	waerachtich onderganck des menschen	
	is een wortel alre salicheit / <i>ende</i> alre duc-	
20	hden. Dit is die geheel gront allre guet-	
184r	heit <i>ende</i> duchden <i>ende</i> vwer zalicheit Hier	92
	wt comt dan een stille sachtmoedicheit	
	in rechter gelatenheit Niet alleen tegen	
4	Den prelaten mer tegen die mynste on-	
	dersaten. Want het is billick datmen	96
	enen voetdoeck onder die voeten tredt	
	Die mynnesten soe wael als die meesten	
8	Dit doet wee. inder tegenwordiger	
	tijt. swijgende onrecht <i>ende</i> scheldende woer	100
	den te ontfan <i>Ende</i> sich niet aen woerden	
	noch aen wercken te wreken Dese won	
12	den gaen dieper. dan sweerden slagen	
	¶ Jnden ynrsten eer mens gewoon wort	104
	soe ist bauen al swaer. <i>ende</i> wrijnget bauen	
	alle haeren hemden Het druckt den men	

16	sche bouen alle ysseren kettenen. Ende wer dich den mensche dat tot alle guet soe dat	108
20	hi enen onweerdigen mensche tot enen stom-	
184v	me maken kan auermits dat schemel swijgen Want auermits sijn swijgen	112
	verwijnt ghi hem doechden sprekende met laster noch in schande als toe	
4	voerens mer vermits v swijgen ver wijnt ghi hem / ende macht hem die on	116
	doechdende was in dochden sprekende Ende dat is naede edelen <i>Cristo</i> gebeelt	
8	Daer om hoe zalich is hi in god dat hi ye gebaren wert Want hi druckt	120
	hem in die diepe godlicke wonden Ende hi verenicht sich mitten godlicken herten	
12	Hi gelickt sich den auersten god Ende hi leet sich god / ende der auerster guetheit	124
	Hi verlaet all sijn gebreken Siet mijn lieue kijnt doch aen die guetheit gods v	
16	in allen voercomende Ende heuet v doch myndelick voercomen Hier om soe set	128
	di doch stantachich alle guede dijngen te aenheuen Ende stantilick in alle lijden te	
20	voelstaen. ende ende doet dijnen mont in genre wijes op Het en sij dat ghi in	132
185r	drie raets lueden v besijnnen hebt / § Dat is rechte sachmoedicheit ¶ Dat an	
4	der geordinierde bescheidenheit eenre bloeter noetdorfticheit ¶ Dat derde is een	136
	guede meyninge eynter god te lauen off dijnen naesten te beteren Mijn kijnt nv	
8	mercke dat ick di zaertelike neyge op dat hert dijns gemynden Ende dat ic	140
	geen strengecheit van di en begere Eet ende drijnckt. ende slaept. dijn noetdruft die	
12	neemt mit oerloff. ende wattu behoeues in dijnre cracht of crancheit Ende wilstu	

184v4 h in macht uit k gemaakt, of van h is k gemaakt.

184v8 ar in gebaren overgetrokken door Feugen.

184v18 l met lange stok tot onder lijn in stantilick over aanzet tot c geschreven.

185r2 Paragraafteken na sachmoedicheit vanuit representant uitgewerkt.

	een wtuercoren mensche werden. soe oef	144
	fent die in dese duchden Soe wertstu	
	haestelick. een wtuercoren kijnts gods	
16	ende een volcomen mensche Des ons god	
	die zuete. Here gonnen moet Amen	148

Exiui a patre meo et veni in mundi [25]
 Jterum relinqua mundum et vado ad
 patrem. Nota. et attendite

185v	J Ck byn gecomen van mijnen va-	
	der in die werlt Nv wil ick we	
4	der die werlt laten ende gaen tot	4
	mijnen vader / Dit sprack die e-	
	wige soen gods in sijn leste auont	
	mael doe hi van sijnen iongeren	
	scheiden wolde ende gaen tot sijnen vader	
8	§ Die wijse man spreckt / Drie dijn-	8
	gen sijn my onmoegelick te bekennen	
	Dat yerste is / des aerns vlucht inder	
12	lucht ¶ Dat ander is / des schieps wech	12
	inden meer § Dat derde is / der slangen	
	wech opten herden steen ¶ Desen aern	
	is dat ewige woert inder godheit Hoe	
16	dat wtulijgende ende veder jnvlijtende is	16
	Dat is alle geesten verborgen / alst in hem	
	seluen apenbaer is § Dat anderde	
	is des soens gebuete wtten vader ende	
20	daer is bye beteykent des schips wech	20
186r	inden meer / Des welcken gebuete	
	is des soens wtten vader inder werlt	
	ende is een sake alre creaturen zalicheit Mer	
4	dit is sijn ongemeten mynne die hem ons	24
	broeder machten wt liefsten Mer dit laet	
	ick nv altemael staen Ende neme dat der-	
	de stuck voer Dat is een eynde sijns heer-	
8	comens Dat sijn alle die guede gemoeden	28
	die in god ewelick gestaendicheit sijn Ende si	

	sijn die gene die doerden herden steen <i>Cristum</i> sullen comen totten vader alsoe sij van byn nen geleert werden ¶ Het wert eens ghe	
12	vracht / of die mensche daer toe comen moecht Dat hi ledich maech staen alre wtwendiger oeffeninge Ende of die wtwendige oeffenijngen beter waer of ledich te staen van buten ende	32
16	van bynnen in een schouwen. Daer wert op geantwoert / Begynnende menschen. die noch mitten slecken inden slick hoere eygen re gebreken liggen. Dien en behoert niet	36
20	dat si sich den aern gelicken in sijnen vloege	40
186v	Mer si sullen sich vlijtigen / dat si in hem seluen gaen / ende sien waer aen sij hanggen op dat sich loessen ende ledigen Want soe	
4	wie met swaren borden wil vlijgen / dat gaet mit wederspoet ende gaet hem quelck ter handt Daer om sal hem die mensche af- scheiden / van alle creatures inden begynnen wil hi an-	44
8	ders totter volcomenheit comen § Dat ander de is Hi sal zijn licham aengripen in een afbreken alle dat lustich is. aen slaepen ende aen eten. ende drijnckn ende aen dat alle dat	48
12	dat licham genoegelick is Want zijn lic- ham is hem sijnen naesten viant den hi hebben mach Want in alre tijt moet hi hem bie sich dragen ende doch sijne ledich staen ¶ Jck vrage drie vra-	52
16	gen / Die is die yerste. welck dat beste si aen bekentenisse ¶ Dat anderde welck dat hoegeste si aen leuen Dat derde. welck dat meeste si aen ynderlicker oeffeninge / Op dese vrage si cortelick geantwoert ¶ Dat ierste is God sonder mid	56
20	del te schouwen ¶ Dat ander is Enen ge-	60
187r	eendichden wil mit god in lief ende in leet Dat derde is Jnenen ygelicken tegen	
4	woerdigen nv een veder invlijten in god	64

186r15 *Tilde boven u in buten.*186r17 *Schuine streep over punt heen na geantwoert.*186v3 *t in Want boven woord toegevoegd.*186v6-7 *In linkermarge deel van afscheiden; s ontbreekt grotendeels door besnoeiing of door smal kader rond foto.*186v20 *d in God uit g verbeterd.*

	te hebben § Mer op dat die vrage verstaen mach verden. of die mensche daer toe comen. Dat hem alle oeffeninge ontuallende werde Daer suldie op weten. dat dat onder wijlen geschiet Soe dat een mensche in schouwelicker wijsen aueruloedige vrijheit in hem benijdt die hem op wt of inwendige ledicheit treckt. jn een vereeninge mitter hoechter waerheit Dat hi diergenoch sijn. ende geenre wijsen mer en sal achten Ende want die menschen noch niet en bynnen gestoruen te gronde in een vertijen hoers selfs Soe geschiedet duck dat si daer van gehijndert werden. wanttet noch sijn-nen volcomenen doerbreck niet gedaen en heuet ¶ Daer om dunckt my vordelick te sijn hoe hoege si ommer comen Dat si nochtant dese vier oeffeningen hebben ende holden Ende hem die nimmermeer af en laten clappen	68
8		
12		72
16		76
20		80
187v		
4	Want si sijn / nae mijnnen verstant / totter hoester volcomenheit Die alre naeste ¶ Die yerste is Dat sich die mensche alijt versmaden sal sich seluen in cleynheit sijns gronts voer god den zueten here ende versamenen al sijn menichvoldicheit in een eenvoudige stilheit / Die anderde is / Dat hi hem holde inwerts in een stadige inblijuen in god in nauwe waer nemen sijns selffs ¶ Die derde is / Dat hi den wtwendigen mensche stadilicken waer neem in eenre werckelicker naevolginge des hochsten beels gods ons lieffs heren ihesu cristi naeder hoechster volcomenheit. alst hem moegelick te doen is Jn oetmoedicheit. in williger gehoersamheit ende sachmoediger armoeden ¶ Ende als die here die hemelsche vader. hem seluen mynt doer hem seluen Alsoe sal die mensche sich seluen ende alle creaturen alleen doer god mynnen ¶ Die vierde is Waer hi hem seluen	84
8		88
12		92
16		96
20		100
188r		

187r19 *Tilde boven me in volcomenen, ondanks geschreven n.*
 187v14 *Boven in in naevolginge tilde.*
 187v18 *Boven ar in armoeden tilde.*

4	vijndt / dat hi seluen hem geheelleick daer laet te gronde nae tijt <i>ende</i> ewicheit. Dat is Sonder aensien enichs loens in tijt <i>ende</i> in e- wicheit ¶ Dat gelicktmen daer bye aldus	104
8	Of die alre edelste mensche wort gehandelt van die alre boeste mensche alsoe vredelick als hi bedencken conde of moecht Dat hi hem dan / onder dien mensche neychden recht of hi doot waer. Ende alsoe gelicker	108
12	wijs Als een daer <i>henne</i> gaet / <i>ende</i> vijndt enen gulden peninck Alsoe selden solde dat oec sijn Dat die mensche hem seluen / doer hem seluen <i>vmmer</i> vonde Mer geschiedet dat	112
16	hi sich seluen vijndt. soe sal hi sich seluen ter stont laten Ende hem mitten soen in dat vaderlicke herte neygen inder liefsten <i>Nota.</i>	116
20 188v	M Jn lieue kijnder Jck heb v duck geleert. lutterlick te leuen Nv wil ick v oeck leren aendachtelick leuen <i>ende</i> te beden Hoe wael ick dat leyder nye selue / genoch en dede mitten myn	120
4	nesten puntken. Dat hoechste <i>ende</i> aen dachtelickste gebet is Een <i>vereniginge</i> der zielen sonder myddel mit god Als si hoer mit alle crachten <i>versament</i> in dat	124
8	bloete afgront des ewigen guets <i>ende</i> daer in mit <i>reynnen</i> schouwen mit jndruy- stiger <i>mynnen</i> <i>ende</i> mit zueten gebrucken verenicht wort Soe dat si hoer selues	128
12	<i>ende</i> alre dingen hent aen dat lutter guet een <i>vergeetinge</i> gewynt. Mer want nv die ziele <i>van</i> des <i>armen</i> lichams swaer heit stadelick wort neder getagen. dat	132
16	si den ewigen onsteruelicke guede alsoe lutterlick niet en mach aenleuen Soe dat si moet <i>hebben</i> yetwat behulps in haer seluen dat si veder in god leyde Nv soe	136
20 189r	vijndt <i>men</i> <i>mennigerleye</i> gebet <i>ende</i> aen- dacht <i>ende</i> oeffeninge. nae dat een mensche	140

	gemoet is <i>ende</i> nae dat sijn drief is Mer	
4	my dunckt dat dat si een verguldinge alre aendachten / <i>ende</i> een licht alles gebeelts is	144
	Dat daer gaet op dat mynlicke lijden <i>ende</i> beelt <i>crisi</i> jhesu Want daer heuet men	
8	god / daer heeftmen mensche daer heeftmen dien / die alle hieligen hielicht Daer vijnt	148
	men tleuen daer ist hoechste loen / <i>ende</i> die aer ste nvtticheit Daer sal die mensche mit ont-	
12	bloeten gemoede <i>van</i> alle creatuerelicken dijngen Die gadlicke gunsticheit des hemels	152
	schen heren <i>ende</i> die ewige wijsheit schouwen <i>Ende</i> sal hem in dat selue beelde <i>verbeelden</i> <i>ende</i>	
16	aerformen. <i>van</i> clærheit in clærheit sijnre zueter mensheit. in sijnre zueter <i>en-</i>	156
	<i>nicheit</i> <i>ende</i> in sijnre zueter godheit Want soe wij hem ducker mit spuelenden ogen	
20	mynlicken aensien <i>ende</i> aenblicken Ende	
189v	al onse leuen nae hem beelden Soe wij hem ewelick naere sijn sullen / <i>ende</i> hoeger	160
	hem toegevoecht inder hemelscher hocheit Mer want die gemynden here god <i>ende</i> men	
4	sche een exempelaer onser geestelicker oef feninge is Soe behoeren sommige dingen aen	164
	die mensheit. <i>ende</i> sommige aen die gadheit <i>ende</i> sommige aen tot hem beyden Jn sommige	
8	sijnre wercken ist niet al tot enen mael hem te volgen Mer het is noet hem	168
	tot allen tijden te volgen Jn sommigen is hi alleen te schouwen <i>ende</i> te verwonderen	
12	mit eenre oetmoediger onderworpenheit sonder alle <i>vermetelheit</i> nae te gragrauen sijn	172
	re auerswijndelicker <i>verborgenheit</i> . Ende <i>vander</i> godheit soe wort die mensche ge-	
16	spijst <i>Ende</i> <i>vander</i> mensheit soe wort die men-	176
	sche gewijst <i>Ende</i> <i>van</i> hem beyden soe wort die mensche tot aendachten beruert	

189r3 *Ondanks geschreven n tilde boven i in verguldinge.*

189r14 *Tweede e in beelde boven woord toegevoegd.*

189r15 *Na h in clærheit oorspronkelijk geëxponeerde t; bij gebleken voldoende ruimte eit voluit.*

189v1 *sul door Feugen overgetrokken.*

Surge aquilo et venie auster perfla
ortum meum entfluunt aromata illius

[26]

20

190r

S Tant op noerden wijnt *ende*
comt suyden wijnt *ende* doer-
weyt mijnnen hof. *ende* sijne

4

waelruckende cruden sullen

4

bloeyen. Als dus staet daer geschreuen inder
mynnen boeck / Die hielige geest die van
eenre sundersche / een godlicke mynnaersche
gemact heuet Daer die hielige kercke af

8

sijnget aldus Flauit auster et fugauit a-

8

quilonem *etcetera* Daer sijn twee wijnden Die

ene heite Aquilo *ende* is grymmender dan die

12

ander / *ende* is colt *ende* droege *ende* hi brenget

12

snee / *ende* beuloet dat eertick Ende tegen di

soe is een ander die Auster Die is werm

ende nat *ende* brenget den schoenen zueten re-

16

gen Hi mackt die velden bloeyende die

16

cruden wassende / *ende* al dat eertrijck vruch-

baer Hi ciert dat velt mit bloemen / dat ge

nuchgelicke wolt mit bloemende loeueren

20

den acker mit zueten roeck *ende* al dat eert-

20

190v

rick geeft hi luest *ende* vroude Eya mijn kijnt

nv verstaet wael waer mijn hert hennen wil Jck

meynnen den zueten hemelschen wijnt des heili-

4

gen geestes die daer comt vander hoecheit des

24

hemels / om een colt sundich herte doerweyden Och

alle mynnende rouwige herten. had di des hem-

melschen wijnts ye yet gesmackt of beuonden

8

soe mochtte wael verstaen Hi breckt yseren her-

28

ten Hi smelt dat geuraren ijs der sundeger ge-

breken Hi vernijet die zielen Hi mackt alle

die crachten der zielen schoen wederschijnender

12

in hoere lustiger schoenheit Ende die te voeren was

32

als een onween dier van des colden wijnts we

ke / Die wort als een pantier sijnnen zueten

roecke *ende* smack wijt wtspreyende Alsoe geschie

16

den der mynlicker rouwerynnen / die mit dat sun

36

190r7

Tilde boven yn in mynnaersche, ook al volgt n.

190r14

Feugen heeft rm in werm overgetrokken.

	delicke leuen / hoeren eygenen naem had verlaren	
	Mer doe si byeden mylden zerten voeten der	
20	zueter gemynder wijsheit knijelden ende mit desen	
191r	wijnde doerweeyt weert Ende hem sijn zuete	40
	voeten mit hoeren heite tranen auergoet Ende	
	Si storten op hem die salue / die al dat geheel hus	
	se veruulden mit hoeren zueten roecke / O rouwe	
4	wat edelre dinck bistu Hoe salich is hier dien	44
	die gracie des waeren rouwes wort / want	
	hem verden alle sijn sunden lutterlick vergeuen al	
8	waeren die oeck alsoe groet ende voel / als san-	
	des inden meer is Ende wt een wtgenamenre	48
	groeter sundersche wort een wtgenamenre myn-	
	dersche. ¶ Mer soe wie een rechte rouweryn	
12	ne sijn wil / die sal dit hebben Hi sal herten-	52
	leet dragen / om dat hi dat mylde herte ey ver	
	toernden Gelick als dat toenden die groete ver	
	noemde myndersche Magdalena in die auer	
16	ulijgende hertelicke heyte mynnende tranen	56
	Die jndruestige heyte suchtinge Dat elendi	
	ge opsien Die bitterlicke schemte Die bleecke	
	verwe Die geswollen ogen Die versmaetheit	
20	der wtwendiger cyerheit Die hantslan Dat	
191v	clagelicke gemoede Dat cloppen des herten	60
	Alsoe oeck mit bitteren herten leet / sal die	
	mensche sijns selfs vergeten Ende sal een guet be	
4	trouwen tot god hebben. dat hi een mylde here	64
	is die daer vermach ende will alle sunden vergeuen	
	daer hi den zueten heer in vertornt heuet Dat	
	hi dat vermach dat is kenlick Mer dat hi	
8	dat doen wil / dat heuet gesproken die niet lie	68
	gen en mach / doe hi seyde Jck en wil niet den	
	doot des sunders Mer dat hi hem begynne te	
	bekeren om penitencie te doen Op dat hi ewi	
12	lick mach leuen Hi sal oeck hebben enen gehelen	72
	stercken wil ende moet niet alleen die sunden mer	
	oock alle oersaken der sunden te schuwen Hi en	
	sal niet sijn onstantachtich als die geen die daer	
16	stantachtich sijn / hentmen hem oersake geuet Och	76
	here god hoe voel sijn der sunders / mer weynich	
	die rechten rouwe hebben Siet were hem rechten	
	rouwe ende liefst gods jnden herten Eer sij weder	

20	kierden totter mynster sunden Al lage hoer ey	80
192r	gen vader <i>ende</i> moeder <i>ende</i> al hoer vrienden op	
	hoer steruen <i>Ende</i> men had slechte bloeten	
	sweerden bauen hoer hoofden wtgetagen <i>Ende</i>	
4	mochten si die vrienden / mit enen enigen ke	84
	re totten mynsten sunden / vanden doot ver	
	loessen <i>Ende</i> alle sunderen bekeren Dat en	
	solden si niet doen op dat si god niet en ver	
8	tornden Daer af seyt <i>sunte</i> Tomas Mocht	88
	een <i>mensche</i> alle zielen wtten uegeuuer verloes-	
	sen <i>Ende</i> alle sundere bekeren tot enen gueden	
	leuen / Daer om en sold hi niet een sunde	
	willen doen. Waer by meynstu dat nv toe-	
12	comt / dat voel <i>menschen</i> int guede begynnen	92
	<i>ende</i> soe weynich voll eynden O wee dat	
	comt / daer van dat daer enen cleynnen rou-	
	we is Si meynen guet te sijn / alsoe lange	
16	hent dattet hem wee doet Al dus en be-	96
	hoertdet <i>niet</i> te sijn mer het sal alsoe sijn	
	Neque mors neque vita. neque. creatura. a-	
	liqua Here mijn rouwen hueden mijn sunden soe	
20	zeer / <i>ende</i> sijn my alsoe leet. soe dat ick alsulken	100
192v	gehelen moet in mijnen herten heb Dat	
	noch leuen noch doot / lief noch leet / noch	
	geen creatuer my <i>nimmer</i> meer van di schei-	
4	den en mach <i>Ende</i> des heb ick ganssen	104
	wil <i>ende</i> enen vasten sterken moet O god	
	wat alguets werckt / alsulken inbruystigen	
	eernst Die dien hebben. hem verden alle dijngen	
8	moegelijk / <i>ende</i> hem en is geen dijnck onmoge	108
	lick Het is een auergulden al des dat uoer ge	
	seit is Dat dat niet en geschie van enere	
	bedwanck Mer het sal geschien / van eenre	
12	kijntlicker hertlicker mynnen Als een guet	112
	kijnt dat hi sijnen getrouwen vader ye ver	
	tornden noch <i>nimmer</i> <i>vertornnen</i> en wil.	

191v19 *Boven kierden i toegevoegd.*
 192r11 *e in meynstu verbeterd uit i.*
 192v8-9 *Boven on in onmogelijk tilde.*

Jn omnibus requiem quesui.

[27]

16	I	Ck heb in allen dijngen rust gesocht. spreckt die ewige wijsheit Ende si leert verwaelde menschen. hoe si in vreden moe-	4
20		gen comen soe voel alst moeglick is Ende	
193r		hoe dat die waerheit / bloet / ende ledich ende ongebeelt aen hoer seluen si Mer onder al	
4		len nae mijnen verstaen. soe en waer niet al	8
		soe begeerlick te weten eenre godsuckender zielen Als dat si weder weten mocht / welck gods liefde ende mynne ende behagelicke wil waer	
8		jn hoer. op dat si hoer mynlick ende beuallick machten / Ende hi sunderlijnge liefde ende mynne ende heymelicke trouwe tot hoer gewonne	12
		Want een recht geordiniert mynlick ge	
12		moede comt duck daer toe als my dunckt	16
		Dat hi geerne daer om den doot wolde lijden op dat hi een claer onderscheit moecht ge-	
		wijnnen Dese begeerte dede den getrouwen	
16		Abraham wtgegaen van sijnen lande ende	20
		al sijn vrienden / ende hi en wist niet waer Ende	
		socht god veer / daer hi hem nae vant Dit	
		heeft geiaecht ende gedreuen alle wtuercoren	
20		menschen van begynne der werlt hent hueden	24
193v		op desen dach Ende sal dueren hent aenden eynde der werlt. Want dat spel der liefden treckt	
		mer dan die adamant / ende bynt oock mer	
4		dan dusent seelen want wael hem dat hi	28
		gebaren wert diet vijnt ende begrijpt ende	
		sich nummermeer daer van en keert Hier	
		in velt my nv een sprake die ick lass inder	
8		schoelen der natuerlicker const Jck last mer	32
		ick en verstonctdes niet. Hi sprack aldus die	
		hoege meyster Dit hoege eenuoldige we-	
		sen beweget all dijnck ende is nochtans on-	
12		bewegelick in hem seluen Hi beweekt ende	36
		beweecht alle guede begeerten Ende hi steet	

	als een onwegelicke wasticheit. die alle wesen nen wesen is Dat snel heyrte loept / ende	
16	den wilden valck vlijget Mer hoer wij se is ongelick ende hebben doch een eynde Dat	40
	is een ontholt hoers wesens dat vanden ewigen wesen wtulietet. Alsoe vijnden wij	
20	oeck groete ongelickheit onder die vrijnden	44
194r	gods Die des seluen goets ontfengelic sijn Want die somigen loepen mit groeter	
	strengcheit Die anderen mit lutteren afgeschei- denheit Somigen mit beschouwelicke hoecheit	48
4	elck als hi getagen wort Wat daer in hem seluen dat naeste is / dat vermoede ick geennen	
	verstandegen menschen verborgen te zijn Mer wat	
8	enen yegelic mensche sunderlijnge dat alre nvt ste si nae sijnre behoerlickheit dat vermoede ick	52
	dat dat nyemant den anderen seggen en kan Alre liefste wtuerkijsijng Alre leye besuckin-	
12	ge / als paulus seyt Ende eygen benijden als gregorius seit Ende godlicke verlichtinge Alsoe	56
	Dionisius seit. Dan dat spreke ick Dan lic- hamlick strengicheit helpt tot die dijngen. ist	
16	datment doet mit bescheidenheit. Het is cun- dich Dat niemant / alle tijt / in sijnen loepe	60
	mach blijuen staen in enen punten Daer om salmen den dijngen te maelle zedelick	
20	naegaen Op dat dien sijn temael verstaen	64
194v	wort Soe sprickt die wijse salamon Alle dijnck heuet sijnen tijt / Want als die	
	suuer jnkeer in hoer seluen inden mensche sijn tijt wil hebben Alsoe en wil oeck die or-	68
4	denierlicke wtkeer in gods laue sijnre tijt niet beroeft sijn Soe wij hem alleen set	
	op die ynnicheit Die wort ontset als hem god treckt tot wtwendigheit ¶ Een wijs men	72
8	sch en sal sijnre inwendicheit. inder wtwendic heit niet vergeten / noch die wtwendige myn	
	men wercken / om der mynnen inwendicheit niet laten Sunderlinge alst der gehoersamheit	76
12	aengaet Hier suldi v seluen mit heilige be	

	geerten mit guede wercken <i>ende</i> aendachten becomeren. Op dat ghi gerynge in die	
16	heilige <i>eenheit</i> moecht comen <i>ende</i> blijuen Ende sult v seluen alsoe inder inwendicheit / in die	80
20	hant gods geuen Dat ghi der gehoersamheit vwer auersten genoch moechste sijn Ende alsoe	
195r	in <i>ende</i> wt gaen. <i>ende</i> vijndt rust naeder wijsheit gods <i>ende</i> sijn godlicke leer in allen dijngen	84
	te holden Dit schrijue ick v daer omme want ghi godt in dit ellende geuolcht sijt	
4	Dat ghi hem oeck veer / <i>ende</i> nae vijnden mocht. die daer in allen dijngen sijn woen-	88
	ninge heuet Jck weet enen mensche die <i>quam</i> in sijns lijdens ellende een mael voer een	
8	crucefixs <i>ende</i> aenbaedt den ellendigen <i>cristum</i> Doe antworten hem <i>cristum</i> <i>ende</i> seyde Du sulles	92
	daer om lieueloes werden. op dattu my tot enen lieuen vrient werdes Ende daer salstu	
12	om <i>versmaet</i> sijn dattu my tot enen leuelicken vrunt werden mogeste Daer om sulstu on-	96
14	weert sijn / op dattu my tot eren werdes Amen	
14	§ O mensche gedenckt dijns doots	[28]
16	<i>ende cristus</i> leuen <i>ende</i> lijden Die werlt bedricht aen alles sijden Die hemelsche vroude / <i>ende</i>	
19	die helsche pijnre moet altoes in dijnre her- ten sijn. Mijnt god / <i>ende</i> holt sijn gebot / dat	4
	is van allen boecken het slot.	
19	Onse here	[29]
20	seyt ./ O mensche geuet een guet exempel alle menschen. op dat sij gebetert werden	
195v	van di Ende sticht daer toe oeck een guet leuen Alsoe duck du dat doetste. soe offer	4
4	stu my dijn licham. als ick voer die dede oopten gueden vriedach. aenden cruce. Amen	

195r1 te hold door Feugen overgetrokken.
195r12 vrunt of vrijnt?

Die wijsheit spreekt totten discipel.

[30]

8 **D**Je tijt mijnre passien ende die vren
 mijns doots Heb ick van ewicheit
 vercaren Mer nv is dit tijt soe wij dat
 nae my comen wil verloecken hem seluen en 4
 drage sijn cruce ende volghe my nae Ende
 12 weet verwaer dat my dese deuote naeuolgijn
 ge soe ontfengelick is / of hi doe mit my had
 gestaen aenden cruce ende waer mit my gestoruen 8
 ¶ Die memorie mijnre passien suldi altijt
 16 in vwer herten hebben Ende daer in dragen
 alle trijbulacien ende tegenheit die v auercomen 12
 mach Ende als ick v onttreck den inwendigen
 troest ende v elendich laet Soe en suldi genen
 20 vremden troest sueken / mer my verbeyden ende my
 betrouwende sal ick v vertroesten zalicken Amen 16

196r **K**Eer weder keer weder [31]
 sunamitis Dese woerden
 staen geschreuen in der mynnen
 4 boeck Ende spreckten tot 4
 die mynnende zielen die doer den suyden wijnt ende
 doer dat wilde wolt eens aengenamen godlick
 leuens Begeert op die heide eens gebloemden vol
 8 comen leuens te comen Die gene beyegent men 8
 nichge wilde strate / inden duysteren wolde Ende
 mennige enge onbekenden wech Daer si doer brem
 men ende doer doernen moeten strijcken. Daer is
 12 den wech des mennichuoldigen onbekenden lijdens 12
 Daer hi in / ten yersten versocht moet werden Ende
 men hoert onder tijden dat zuete geluyt der wil
 der syrennen daer Voer salmen die oren stoppen toe
 16 Want sij brenckt den doet Alsmen dan wat var 16
 der comt / soe beyngent dan Vrouwe Venis mit hoe-
 ren loesen ogen / ende mitten vuerigen stralen Si is
 hoenich inden mont / ende vergiffenisse jnder herten Ende

195v12

Mogelijk er-abbreviatuur te lezen als oer in verwaer.

196r11

Boven rn in doernen staat tilde ondanks n.

196r16-17

Of: vorder.

20	dese heuet mennigen stolten geschierden helt zegeloes	20
196v	gemact Daer sit vrouwe salde mit hoeren geclarten rat / <i>ende</i> loent dat wael gecierde auer- ste deel des raets Mer den omganck / eens die-	
4	pen wagens heuet se zeer <i>verborg</i> en Jck heb	24
	daer waer <i>genamen</i> / dat <i>mennich</i> stolt herte nae hoers herten <i>eernst</i> sich aldaer nedergedaelt heeft <i>ende</i> daer cranck <i>ende onmechtich</i> geworden sijn. <i>Ende</i>	
8	dat is Een lauwe leuen nae enen heyten aenvanck	28
	<i>Ende</i> wt dien seluen afkeer / te doen enen crachtigen weder inkeer Roept die inwendige <i>mensch</i> e som- tijts <i>ende</i> duck aen <i>ende</i> spreckt Reuertere reuertere	
12	Keer weder sinamitis Dat is O du <i>verlaude</i>	32
	colde herte in godlicker <i>mynnen</i> . keer weder <i>ende</i> siet doch aen Hoe dat die vader mit sijn god- licke wijsheit di all dien onmoegentheit benemen	
16	will. Die soen mit sijnre wijsheit <i>ende</i> vaderlicke moegentheit. die leren <i>ende</i> wijsen will sijnen alre lieffsten will Die hielige geest mit sijnre gue- dertirenheit di weder bernentlick ontfuncken will	36
20	alstu yerste waerste. Mijn kijnt. Hoe wael	40
197r	dat dat si / datter weynich yemant is hi en comt wael yetswaet in lauwichheit. die ene meer dan die ander Doch soe moet ene men-	
4	sche hem seluen daer toe dwijngen wanneer	44
	hi daer toe comt Dat hi een vernijenge hem seluen aendrijnge Als die fenix aenden vuer Als dat hyrte / <i>ende</i> die wijsen slange. Als den enen dat hoe	
8	ren <i>Ende</i> den anderen hem sich mit pijnen doer	48
	beduongenheit. der herder stenen te <i>vernyen</i> <i>ende</i> die dicke huyde af te trecken Die berch is hoege <i>ende</i> den wech is glat / Het is een weeck ridder	
12	die vander cracht des heers eens achterwerths is	52
	geweken <i>ende</i> en werde niet vederom vromen <i>ende</i> wondelick veder aen te drijngen. <i>Ende</i> verschrickt v daer niet af. Want strijden is groeter luyden eygen	
16	in deser tijt. Mer begeerstu te weten / hoe die <i>ver</i> wijninge sal sijn dat wil ick di seggen Jck weet	56

196v2

Of: geclacten.

196v16

Boven ijn in sijnre tilde.

196v19

Boven er in bernentlick tilde.

	enen Predicaer / als hi van mennigen stricken ende	
	wederstoet wert achterwert gedreuen <i>Ende</i> nae sijn	
20	nen druck <i>ende</i> lijden gansselicken ontset was. nae sijnen	60
197v	duncken <i>ende</i> wert verlauwet / aen rechten ernst. ende	
	aen hertelicker begeerten <i>ende</i> aendachten Soe ginck	
4	hi in sich seluen <i>ende</i> sprack Eya god hoe ist myns	64
	vergaen / woe byn ick soe rechte onwijsselick hier	
	af geuallen Nv here wael rechte vrielick Jck	
	wil verweruen een nye guet Dat olde is te mael en	
	wech. <i>Ende</i> dan soe hief hi veder aen hem seluen	
8	aff te breken dat licham te castijen Vanden lu	68
	den hem te veruremeden Earnstelick te arbeyden	
	Sich seluen te gronde te steruen in allen dijngen	
	Nye bedijnge te bedencken Nije oeffeninge aen	
12	te nemen <i>Ende</i> alle die omwegen daer hi toe voe	72
	ren ingeuallen was te versetten. Ende dit dede hi	
	dach <i>ende</i> nacht Hent dat hi inden godlicken <i>ende</i>	
	lieffelicken will verenicht <i>ende</i> ontfunckt wert. Ende	
16	het gijnck hem duck voel beter / dan daer nae dan	76
	te voeren Ende mit betrachtige <i>ende</i> toekeer sijns	
	herten. soe begroeff hi den olden mensche in sijne	
	herten als of hi nije <i>ende</i> waer geweest <i>Ende</i> daer	
20	nae vant hi mennigen wech sich te huden des	80
198r	hi toe voeren nyet en gedacht <i>Ende</i> wert des	
	alsoe voel te wijser <i>Ende</i> als hi weder hier af	
	viel / soe hieff hi weder aen als te voeren of	
4	hi yerst begoest ¶ Alsoe mach ons oeck ontel	84
	licke duck geschien Och mijn lieff kijnt / dit	
	leerden hem die ewige wijsheit. Doer <i>sunte</i> Bern	
	naerdus mont die spreckt. Dat is dat enige	
8	punt / datter scheid die wtuercoren van dien	88
	die niet vercoren en sijn / dat is Dat die af-	
	gescheiden van god blijuen liggen / daer die wt	
	uercoren vmmer weder tot god keren. <i>ende</i> drijn-	
12	gen weder in dat zuete guet dat sij verlaren	92
	hadden Want alle tijt in een wesen stille te	
	staen / dat en mach mymant jn desen leuen	
	te vollen hebben § Mijn kijnt ick heb die duck	
16	geraden Mij dunckt oeck dattet dat beste si	96
	Dattu di seluer in allen dijngen verweckes god	
	te mynnen Sietstuet te recht aen / soe en is	
	geen creatuerken soe cleyn. het is di een staf	
20	tot god te genaken Nv siet mijn kijnt hoe	100

198v	hertelicken zueten guet dat god is Machmen niet allen recht hertzen trouwe alleen aen hem leggen Want die ander mynne begynt mit	
4	lieue / <i>ende</i> eyndet mit leet. Mer die auer zue- te mynne gods begynt onder wijlen mit lede Mer si wort lief / <i>ende</i> mackt sich lief tot allen tijden Hent dat lief mit lief. in lieffelicker	104
8	aert <i>verenicht</i> wort Och mijn lieue kijnt Hoe sijn die luden soe <i>domme</i> doren <i>Ende</i> soe rechte hillicken te beclagen / dien daer dromt dat si eten <i>ende</i> drijncken <i>Ende</i> als si hoer ogen opdoen	108
12	soe vijnden sij een ledige hant <i>Ende</i> een honger ge trurige ziel Och hoe waren sij billicks te bewenen dien die gewonheit der sunden tot eenre gewonten geworden is O wee	112
16	tijt verlies / Onnvte reden god te verdrijuen hoe bistu een alsoe <i>verbrogenen</i> schaede den menschen § Mijn kijnt ick sprecke tusschen di <i>ende</i> my alleen. Laet alle valsche myddel dat	116
20 199r	god niet en is Lieuer waer my / dat ick di sage doot voer mynnen ogen liggen / Dan dattu dijnen aenvanck in soe daniger wij sen van god afgekeert eyndes. Mijn kijnt	120
4	Het is zeer genvchgelick dattu auer di seluen clages Mer doch ist alsoe / dat na- tuerlicke neyginge <i>ende</i> olde gewoenten moe- yelick sijn te laten Want leyder gemeyn-	124
8	lick laten si eer / dan si gelaten werden Dit schrijue ick di op dattu bye vreemder schae den wijs werdes Nv laten wij dit / dien / die in- den strijcken sijn <i>Ende</i> laet ons keren onse ogen	128
12	weder in dat mynlicke lief / <i>ende</i> sien dat duck aen mit mynnenden herten <i>Ende</i> sien hoe zueten <i>gron</i> delosen goet hi is te mynnen ¶ Och alle herten waer om en mynnen wij niet dat mynlicke lief	132
16	Dat niet anders en can / dan alle leet te <i>verdrij</i> uen <i>ende</i> herten vroude <i>ende</i> vrede maken <i>ende</i> brengen Wij den colden rijpe heuet bekant <i>Ende</i> dijne mynnen heuet beuonden O du	136
20	alre zueste meyes douwe. die weet wael	140

199v	hoe weerdilicken hi di holden sal Salich zalich is die ziel Die du lieue here heues wtuercoren / mit hoer / <i>ende</i> mit v seluen in	
4	hoer te rusten Och wat vijnt hi inder tijt al herten vreedts / <i>ende</i> inden hemelschen palaes ewichs loens Als <i>sunte</i> paulus sprickt Eer eer. alle dien die daer guet wercken	144
8	M Jjn kijnt ick heb aen die ge- merckt dattu noch niet en staetste mit dijnen sijnen geheel in god <i>Ende</i> die te mael alre dijngen / noch <i>niet</i> en ont	148
12	slaetste / noch af gedaen en hebste Voerwaer du moetste eynter hebben of laten. anders en geschiet di <i>nymmer</i> wael Niemand en mach twee heren dienen Doet enen <i>vrien</i>	152
16	spronck soe moegestu beclijuen. Laet <i>van gron</i> de vwes herten / die menschen Du merckes my wael. <i>ende</i> al dat <i>verweruen</i> / dat in alsulker tijtlicker <i>mynnen</i> mach sijn Aen tegewordic	156
20	heit. <i>ende</i> aen baetschaeppen <i>Ende</i> laet di	160
200r	daer toe niet locken mit dreygen noch mit smeyken God <i>ende</i> die luden weten wael dat hier van niet voel guets en is	
4	gecomen. Du salstu vroe / <i>ende</i> laete / sijn be commert hoe ghi v sundige leuen sulste moe gen beteren / <i>ende</i> hoe du dijnre mennichvol diger gebreken ledich werdes <i>Ende</i> hoe	164
8	du di mitten toernigen richter versoenste Waerlick. du en hebste daer mede niet ge noch dattu aenden clederen geestelick biste Mer du moetste dien licham dapperlick	168
12	aentasten <i>Ende</i> dijn ongeslepen tonge byn den. Dijnen ongesamenden mont <i>versammenen</i> Soe dat dijn herte niet en si als een gemeyn gasthuys of een gemeyn wijn huys Of	172
16	een tauerne / daer hem ygelick mach ne- derslaen / <i>ende</i> daer elck vijndende is. wes hi begeert ¶ Eya drief wt drief wt dat boese volck / of waerlick du en moeges den	176

20	zueten here niet ontfangen Denckt dat hi	180
200v	di vercoren heuet in eenre bruyt Daer	
	om hoeddi dattu niet en werdes een ouer	
	spuelsterynne <i>ende</i> dijn herte settste op enich	
4	ander mynre in deser tijt Op dattu sijn	184
	geeennichde bruyt moechste blijuen Amen	
	Reuertere reuertere sunanitis <i>etcetera</i> Amen	

8	Absolon fili mi quis mi det wt ego mo rier prote. Nota bene et adtendite <i>etcetera</i>	[32]
---	---	------

12	O Kijnt mijns herten. wie geuet my / dat ick voer di sterue § Den discipel sach eenre van sijn geeste	4
	licke kijnder / in doots noet <i>Ende</i> doe hi hoer den / dat sij steruen moest / <i>ende</i> si hoer tegen den doot zeer ontsach Doe troesten hi se <i>ende</i>	
16	schreef hoer desen brief. aldus. Kijnt mijn Wie sal my geuen dat ick voer di als een getrouwe vader mach steruen Sterue ic niet lichammelick voer di / soe sterue ick noch	8
20	tant nae mynnen herten mitti O du myn	12
201r	gemynde kijnt mijns herten Och mijn lieue kijnt ick byn lichamelick veer van di Mer mijn hert steet voer dijn dootbed	
4	de mit bitteren tranen / <i>ende</i> getrouwen becla- gen Want mijn jnwendicheit is bewegen van dijnnen lijden Mer <i>mijn</i> kijnt biet <i>myn</i> dijn siecke handt <i>Ende</i> ist dattet god auer	16
8	di verhenckt soe weest vast int geloue Want weet voerwaer Dat ick di nv yerst rechte trouwe will bewijsen Die kijnder deser werlt die dragen hoer liefst tot dattet	20
12	hier toe comt. <i>ende</i> dan soe laten si af Alsoe en staedet niet mit ons. Jck ontfange di nv yerst tot enen kijnt / <i>ende</i> drage di voer <i>mijn</i> nen Here <i>ende</i> god / <i>ende</i> segge O here ontfer	24

16	di auer mijn kijnt / ende draget sorge voer hoer ende doet guetelick mit hem. woerwaer Here ten mach anders niet gesont werden Och ontferme di auer mijn kijnt / of verwerpt my	28
20	mit mijn kijnt / Of ontfangt my mit mijn	32
201v	kijnt ende doet hoer vaderlick in deser ston den Want ick neyge se in de diepe do von den dijnre grondeloser bermehertigerheit	
4	ende dijnre mynnen Op dat sij geheel geluttert werde van alle myddelen O wee zaerte kijnt mijn Och waer die vre ende stonde ge- comen / dat ick mitti moecht steruen ende mitti	36
8	varen O wee lange beyden / hoe doetste my soe groete wee du ellendige iamerdael hoe lange sal ick bye di sijn Eya hemel sche vaderlant wanneer wilstu my genaden	40
12	doen Wael hem die nv daer sijn Hem en sal nymant bewenen Ende die opter vaert sijn om daer te comen / die sal nymant beclagen O wee / siet wat yamers in deser werlt is	44
16	Ende al en is het niet meer dan die stadige vrese / in dien een mensche wesen moet ende die yamerlicke wandelbaerheit / ons solde daer nae verlangen van hier te scheyden Die	48
20	werlt is soe vol stricken Dat hijt wael moet	52
202r	connen die dien ontgaen sal Nyemant en segge van loenen Eer men nv ter tijt een loen verdient heuet / soe is men in tien schulden geual	
4	len Het heuet loens aueruloedelick / diet dat zaerte mynlick aensicht des schoenen heren ewilick sal aenschouwen. Ende inder lieuer ge selschap wesen sal. Doet die stonde des	56
8	doots wee / ende is si bitter Si moet doch vm mers eens sijn / weder cort of lanck Siet waer was ye enich mensche so eedel of soe rick of soe zaerte die dese stonde des doots ontgaen	60
12	mocht Die dan huden is onbereyt / die mach morgen wael bereyt sijn Want soe older soe lauwer ende trager Men vijnter voel mer / die hem daer nae mere argeren / dan	64

16	sij hem beteren Js des doots tegewoerdicheit bitter. soe mackt se oeck alle bitterheit een eynde Verurouwet di / dat dijn schoen ziele Die daer is een lutter vernuftich godformich geest / dat	68
20 202v	die wtten eygen yamerlicken kerker sal ver loest werden. Ende dat se nv voert meer son- der alle hyndernisse gebreckelicheit gebrucken sal hoer selicheit Want god spreect seluer / ende	72
4	seyt Geen mensche en mach my sien ende leuen Een dinck is dat mennige mensche aenden doot verschrickt / ende hem enen strengen doot mackt Dat is als hi sijn verleden iaren / ende sijn ydel verlaren leuen / voer hem neemt. ende hi sich dan	76
8	enen groeten schuldenaer gods vijnt Ende dat hi dan in sijnre lester noet / niet en weet wat hem daer te doen steet voer gode Daer	80
12	toe wil ick di enen sekeren wech geuen wtter hieliger schriefft ende wtter waerheit Hoe du moeges wtgaen in gansser sekerheit Hebstu in dijnen dagen ye gebreckelick geleeft als	84
16	weynich menschen sonder des sijn mach Daer om en salstu niet te zeer verschricken inder tijt dijns doots / als du dijn kerstelicke recht heb ste Oftu dat wael ende geschickelicken moeges	88
20 203r	ontfangen Soe doet eens / ende neemt dat cruce fixs voer dijnen ogen / ende siet dat aen ende drucktet aen v herte / Ende neyge di / in die bloetstortende wonden sijnre grondelooser	92
4	godlicker bermeherticheit Ende neyge di tot hem ende bydt hem dat hi mitten bloetuloeyen den wonden / afwassche in sijnre godlicker cracht al dijn mysdaet tot sijnen laue / ende	96
8	dijnre eren ende zalicheit Ende weest dan seker op my / ende op dijn vaste geloue Du moechste dan dat aen dij hebben / dattu van alle midde len gensselicken werdes geluttert / ende moeges	100
12	vroeelick steruen. Het is noch een dijnc dat- tu aen dier stonden voer di nemen sulste. op dattu den doot te sekerlicker verwachtes Siet daer is een landt daer ist een gewoent / wan	104
16	neer een mensche wort gebaren soe comen al sijn vrunden te samen ende schreyen ende weenen ende hebben sich zeer droeflick Mer als hi sterft	108

20	soe lachen si <i>ende hebben</i> alle vroude <i>Ende</i> daer	112
203v	mede bewijzen sij. Dat niemant <i>ende</i> weet den	
	groeten arbeyt <i>ende</i> onselicheyt die mennige men	
	sche aenstaende is <i>Ende</i> daer om weenen si in	
4	der geboerten <i>Ende</i> als si steruen / soe <i>verurou</i>	116
	wen si sich Diet recht <i>auerdenckt</i> . soe mach	
	eens menschen geboerte in deser ellende waer	
	lick wael heyten een doot <i>Auermits</i> noet <i>ende</i>	
8	aerbeyt die daer in bereit is Siet wat ya	120
	mers in deser werlt is Lijden anxt <i>ende</i> noet	
	liefs <i>ende</i> der zielen sonder getael Elck moet	
	inder stonden des doots mit hem seluen betalen.	
12	Niemant en derf hem opten anderen <i>verlaten Want</i>	124
	een yegelick sueckt sijns selfs gewijne Daer	
	om <i>mijn</i> zarte kijnt. soe richt dijn herte op	
16	tot god <i>Ende</i> gruets mit begeerten dijns hemel-	128
	sche vaderlant <i>ende</i> dijn ewige erue <i>Ende</i> geeft	
	dijnen will in gods wil <i>Ende</i> ick byd alden hem	
	melschen heer <i>ende</i> den lieuen engelen Dat si dijn wij-	
	sers <i>ende</i> leyder willen <i>sijn</i> Doe desen geestelicken brief	
20	der steruender dochter waert gebrocht Doe wert	132
	sij vroelick <i>ende</i> gaf hoer willichgelicken inden doot	

204r Een schoen sermoen hoemen [33]
 dat heilige cruce aenbeden sal

4	G Elyck Moy-	
	ses dat meta-	
	len serpent <i>ver-</i>	
	hieff inder woes	4
8	tijnen. Alsoe sal	
	des menschen soen	
	opuerheuen werden. Op dat alle die	
	gheen dye in hem geloepen niet <i>ver-</i>	8
	laren en werden. Mer ewich leuen	
12	<i>hebben</i> . Gelick als dat metalen ser-	
	pent had dye gedaent vanden ser-	
	pent. <i>ende</i> nochtant sonder fenijn	12

16	was. Alsoe heuet <i>christus</i> Jhesus dye gedaent gehadt. van enen sundigen mensche. <i>ende</i> nochtans gheen sunde gedaen Want hij js vanden heiligen geest ontfangen. <i>Ende</i> gebaren van	16
204v	die reyn suuer Jonckfrouwe <i>Maria</i> . Hij is dat onnoesel. onschuldige lamme ken geweest. dat voer Adams schult	20
4	betaelt heuet. Hij js dat warachtige metalen serpent geweest. dye voer alle sunden der menschen inden cruce js opgerycht. in een aenschou	24
8	wen alle der werlt. Op dat alle die sundige menschen. dye van den fenyn der serpente des duuels sijn gebeten. dat sij den gecruysten <i>Jhesum</i> mit vas-	28
12	ten geloeue <i>ende</i> berouwe hoere sunden. aensyen. vander ewiger doet genesen <i>ende</i> verloest werden. auermits dat teyken des heiligen cruces. Dat hunden glorioselick verheuen js § Dese ver-	32
16	heeffijnghe js geschiet in drierley manieren. Jnden irsten ist verheuen geweest inden bitteren lijden <i>ende</i> doet	36
205r	ons heren <i>Jhesu Christi</i> ¶ Ten anderen ist mit groter glorien. eeren <i>ende</i> weerdicheit verheuen vanden kersten	40
4	keyser <i>Constantynus</i> <i>ende</i> <i>Eraclius</i> . bynnen <i>Jherusalem</i> § Ten derden wordet geestelick verheuen van alle guede	44
8	kersten menschen. die dat cruce mit lyefte <i>ende</i> mit vrouden opnemen. <i>ende</i> volgen <i>christum</i> <i>Jhesum</i> deuotelick daer mede nae. ¶ Nv staet ons te weten.	48
12	dat dat holt des cruces voer dye passie <i>christi</i> een verwoerpen holt was. ya een verbannen <i>ende</i> vermaledijt holt. Als geschreuen staet in <i>dutronomio</i> . Vermaledijt sijn alle dye gheen	

16	die aenden cruce hangen. Want dat was doe ter tijt den alren schen- delicksten pijndelicksten doet. diemen enigen mensche aendoen mocht. Mer	52
205v	nae dat onse here daer drie vren leuendich daer aen gehangen heuet ende den bitteren doet gestoeruen voer	56
4	ons. Soe is dat heilige cruce witten aenroeren des alren heylichsten. edelsten lycham ons heren. ende wtter	60
8	cracht sijns weerdigen duerbaren bloets daert mede auergaten was. alsoe heylich ende weerdich geworden.	64
12	Dattet gelyck den gecruysten Jhesum christum verheuen. geert. ende geglorificyert js. ende van ons allen jn godlicker	68
16	wijsen aengebeedt wordt. ¶ Nv. mocht ymant vragen. wat aen- beden is. Antwort. Der js driere- ley aenbedijnge in onser zielen.	72
206r	Ten yrsten. aenbedet men god. al- leen aen in godlicker wijsen. Als god. als here. als schepper. dye alleen. ewich ende almechtich bauen alle ge- schapen creatueren is inden hemel. ende	76
4	inder eerden. Dye dat alre hoechste guet js wtuloeyende sonder myd- del Waer alle creaturen hoer wesen. leuen ende zalicheit. ya allen datmen guet	80
8	noemen mach alleen wtuercrijgen. Als sancte Pauwel seyt. Doer hem. wt hem. ende in hem js alleen dat ge- schapen guet gemaect. ende wort	84
12	van hem onthouden. Aldus aenbedt men god alleen aen inder zielen. ¶ Ten anderen soe aenbedet men oeck die heiligen. dye dat claer godlicke beelt	88
16	jn hoeren wesen ingedruckt. ende in geschapen is van god. als die enge- len ende zalige zielen die mit god in	

	vrouden sijn. Dye en bidt men nyet aen in godlicker wijsen. als dat sij ons	92
206v	wt hem seluen enich guet geuen moegen als god duet. dye alleen is een geuer alles guets. Mer wij eren sij mit on	96
4	sen gebeden. <i>ende</i> bidden hem deuotelick dat sij voer ons bidden om alsulcke gracie <i>ende</i> genaede te <i>ver</i> crijgen als wij behoeuē <i>ende</i> begeren. dat moegen sij	100
8	ons aen god <i>ver</i> bidden. mer sij en moe gent ons seluen nyet geuen. ¶ Ten .iii. soe bidt men Maria die moeder gods aen. mer nyet in godlicker wijsen	104
12	alsmen god doet. Mer nochtans in voel hoeger eerlicker weerdiger wijsen. dan enich vanden heiligen off engels creatuer dye inden hemel sijn. Men	108
16	eert Maria mit soe groter weerdicheit <i>ende</i> <i>ver</i> hoegijngē alsmen enich hemels creatuer aenbeden ofte eeren mach. naest gode. <i>ende</i> nochtans beneden god	112
207r	Want sij inder waerheit gods moeder. is. <i>ende</i> een coningijne des hemels. Die in allen eeren <i>ende</i> glorien van god.	116
4	<i>ver</i> heuen is bauen alle choeren der enge len. <i>Ende</i> dye god dye heilige drieuol dicheit alre naest is. Dye weerdicheit. heuet hoer god gegunt <i>ende</i> gegeuen. ba	120
8	ven alle ander creaturen. ¶ Noch tans der gebenedider moeder Maria nyet te nae gesproken. ofte tot ver mynderijngē. Soe isset het beuoelen der <i>heiligen</i> leeres. <i>ende</i> <i>sunder</i> lijngē <i>sancte</i> Tho mas van Aquynen. die beschrijuet apelick <i>ende</i> seyt. Dat dat <i>heilige</i> cruce daer <i>christus</i> Jhesus aengewracht heeft.	124
16	<i>ende</i> onse zalicheit aengewracht. Dat dat bauen die moeder gods Maria gehey-	128

206r18

Dye: *op y twee i-streepjes.*

206v1

d doorgestreept na guet.

207r12

sancte of: sunte (hs.: s̄cte).

207v	licht js. Ende van god soe weerdich gemaect js. datment gelick den gecruys- ten <i>christum</i> aenbeden sal in godlicker wijsen. Dat is in soe hoeger eeren. ende weerdicheit als den gecruysten <i>christum</i> . den soen gods. Want het js dat cruce <i>christi</i> / daer hij aengehangen he- vet. Dat staet ons voer een fyguer ende teyken des gecruysten <i>Jhesum</i> . die daer aengehangen heft. Het presen tyert ons. in onser gehoechgenisse. Het verbeelt ons in onsen herten. Het staet ons voer in onser aenbedijnge als dat leuendige beelt ons gecruys- ten heren. Daerom wordet gelick <i>christum</i> <i>Jhesum</i> aengebedet ende geert jn god- licker wijsen. Want wij sijn daer doer verloest vanden ewigen doet. Die doer des hemels is daer doer ge- apent. ende die viant verwonnen. Dye gebenedide Joffer ende moeder Maria. heuuet <i>christum</i> <i>Jhesum</i> onsen here gege- ven sijn vleyssche ende sijn bloet. ende sijn geheel mensheit. Mer die mensheit Christi. sijn heilich licham ende bloet. he- vet wtter godlicker chracht den holt des cruces gegeuen ende ingestort sijn heilige godheit doer gracen. Alsoe dat dye boem des heiligen cruces. toebehoert van alle der werlt aengebedt ende geert te sijn in godlicker wijsen. Daerom staet daer inden heiligen Ewangelio. Dat teyken des heiligen cruces daer <i>christus</i> aengehangen heuuet. dat sal inden lesten ordel mit <i>christo</i> inden hemel apenbaren. ende sal van alle menschen der ganser werlt gesyen werden. Crisostimus seit. Dat dat cruce ons heren ten lesten ordel	132 136 140 144 148 152 156 160 164
------	--	---

207v13

Aanzet voor hoofdletter W na wordet.

207v19

Na i in gebenedide de boven tekst toegevoegd.

208r8

Abbreviatuur h. boven regel toegevoegd.

	bauen ons blencken sal inden hemel.	168
208v	<i>ende</i> schoenre schynen dan dusent sonnen. Ende sal daer verhoecht <i>ende</i> geglorificyert sijn bauen alle creaturen. Ende sal alre naest <i>christum</i> wesen inder glorien. Ende	172
4	dye ogen der verduemder sullent mit groeten anxt <i>ende</i> vreesen syen tot hoe- ren swaren ordel <i>ende</i> verduymenisse.	
8	Mer die zaligen menschen diet cruce ons heren hier mit <i>christo</i> gedragen hebben. <i>ende</i> Christo nageuolcht sijn. die sullent daer beschowen mit groter vrouden. <i>ende</i> hem hoechgelick daer in	176
12	verblijden. Onse moeder die <i>heilige</i> keerck. synget <i>auer</i> alle die werlt. Die wor- tel van yesse heeft een roede voertge- bracht. <i>ende</i> wt die roede js een bloem	180
16	gegaen waer op gerust heuet dy <i>heilige</i> geest Maria die moeder gods is. die roede. daer dye edel bloem onse here Jhesus <i>christus</i> wt gewassen is.	184
209r	Mer dat holt des cruces is die boem geweest die ons die vrucht des ewi gen leuens voertgebracht heuet. Want dye vrucht des leuens is aenden cruce geschiet. ¶ Men leest oeck dat maria. dye moeder <i>christi</i> opten gueden vrijdach als <i>christus</i> aenden cruce gestoeruen was	188
4	<i>ende</i> begrauen. Maria weederom gaende jnden auont nae Jherusalem. soe most sij den berch van Caluarien verby gaen Doen vyel sij needer op hoer knyen.	192
8	<i>ende</i> aenbeden mit groeter weerdicheit. deuotie. <i>ende</i> heyten tranen dat <i>heilich</i> cruce. Ende alsoe is Maria dye yrste geweest. die dat <i>heilich</i> cruce geert. <i>ende</i> aengebedet heuet. Ende hierom synget die <i>heilige</i> kerck huyden. § O gebenedide weerdige <i>heilige</i> cruce die alleen verheuen biste bauen alle creatueren. O gloriose cruce. O aen- bedende cruce. O duerbaer holt. O won- derlicke teyken / <i>auermits</i> welcken dye werlt verlost is. Die duuel verwonnen	196
12		200
16		204
209v		208

4	auermits den bloede <i>christi</i> . Du buste alleen weerdich geweest. te dragen den heer ende coenynck der engelen. Alle eertryck moet dij aenbeden ende lauen. Wij aen	212
8	beden dat teyken des <i>heiligen</i> cuces. auermits welcken wij ontfangen hebben dat Sa- crament onser verloessijnghe ende der ewiger salicheit. Syet dijt js dat yerste punt	216
12	hoe dat <i>heilige</i> cruce verheuen is geweest. inder passien ons heren. Ten anderen ist verheuen mit groeter eeren ende weer- dicheit. vanden keersten keyser. Constan- tinus. ende Eraclius bynnen Jherusalem. Ten	220
16	derden sullen wij dat cruce ons heren geestlick verheffen in onsen herten. ende mit blijtschappen dragen. Ende dat ge- schyet. als wij om dye mynne <i>christi</i> geern	224
210r	alle lijden ende tegenheit mit blijtschap- pen ontfangen. het sij inwendich off wtwendich. Pynlickheit des lichams. Swaricheit des gemoets. droefheit des her- ten. Ende vanden menschen veracht. versmaet	228
4	ende veruolcht te werden. Dat wij ons dan mit lijdsamheit onder dat cruce drucken. ende draegent mit lijdsamheit om dye myn gods. Ende vuegen ons alsoe te verblij- den inden cruce ons heren. Syet soe	232
8	dragen wij dat <i>heilich</i> cruce. ende verheffen dat op onse schulderen. Ende volgen Christum daer mede nae in der ewiger hemelscher glorien mit allen zaligen. Amen.	236
12		240

16 **Wt meyster Eggert. van der heiligen drieuoldicheit** [34]

210v	G Od sprack. wij willen maken den mensche nae onsen beelde ende. gelyckenisse. Nv wat is gods spreken Dye vader syet op hem selue mit	4
------	--	---

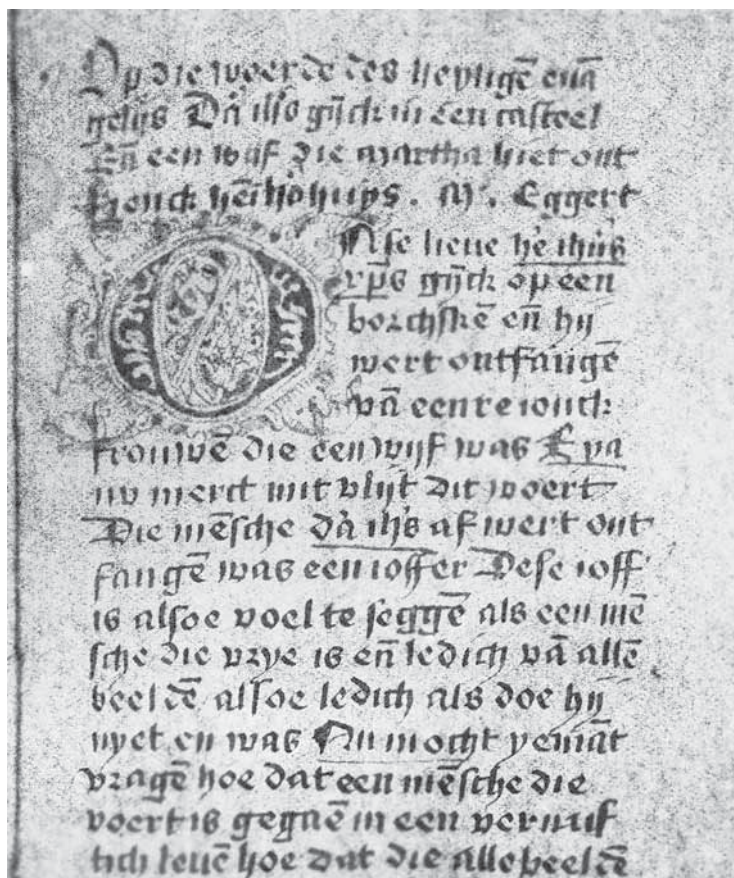
4	eenre eenuoldiger bekentenijssse. <i>ende</i> syet mit eenre eenuoldige bekente- nisse. <i>ende</i> syet in dye eenuoldige lutterheit sijns wesens. <i>Ende</i> daer syet hij gebeelt alle creatueren Daer spreeckt hij <i>hem</i>	8
8	seluen. <i>Ende</i> dat woert is een clær beken- nenisse. <i>Ende</i> dat is dye soen. Gods / spreken is sijn gebaren. God sprack wij willen maken. Doen god den	12
12	mensche maeckten. doen was dat alre inwendichste der godheit mit dien maken <i>verenicht</i> . § Doe god sprack. maken wij den mensche nae onsen	16
16	beelde <i>ende</i> gelickenisse. Daer mede gaff hij te <i>verstaen</i> . dat hij waer drie- voldich aen personen. <i>ende</i> een aenden wesen. Doe <i>sancte Augustinus</i> dat	20
211r	beelt gods inder zielen sueken wol- de. doen socht hij dat inden wtwen- digen mensche. mer hij en vant daer	24
4	dat beelt nyet. Daer nae socht hij dat inden inwendigen mensche. daer vant hij een dat daer antworten den	28
8	eenuoldigen wesen. nae onderscheyt der personen. Hij vant daer twe aen- sichten. dat een opwart. <i>ende</i> dat ander neederwarts. Mit dat neederste ver- staet dye ziele hoer seluen en alle wt- wendige dijngen. Mit dat auerste	32
12	aensicht heft sij twe wercken. Mitten enen verstaet sij god. <i>ende</i> sijn gauen. <i>ende</i> sijn wtuloeyen. Ander verboer- gentheit leyt dat beelt. <i>Ende</i> dat beelt heft vijf dijngen aen hem. ¶ Dat	36
16	jerste. dattet god heeft gemaect. Dat ander. hij heuet geordjnyert. tot hem seluen. ¶ Dat derde. het is wt gode geulaten § Dat vierde het is hem gelick aender naturen. nyet dat	40
211v	tet godlicke natuer is. mer het is een substancie die aen hoer seluen bestaet. het is een lutter licht wt gode geula- ten. ¶ Dat vijfte. het is geneycht in	44
4		48

8 god. waer van het is gecomen. Dat
 verborgen beelt. dat antwort den god-
 licken wesen. Ende dat godlicke wesen
 schijnt in dat beelt sonder myddel. ende 52
 12 dat beelt schijnt weeder sonder myddel
 in dat godlicke wesen. Dat nv god
 in ons come. ende wij jn hem. ende wij
 sonder myddel mit hem verenicht 56
 16 werden. daer toe help ons god dye
 heilige drieuoldicheit Amen

17 § Sunte Dyo- [35]
 nisius. Ontledicht v van allen dijngen. om
 19 te bekennen dat alre opperste guet. Nota.

212r ¶ Op die woerde des heiligen euan [36]
 gelijs Daer *ihesus* gijnck in een casteel
 Ende een wijf die martha hiet ont-
 4 fienck hem in hoer huys. Meyster Eggert

8 **O** Nse lieue here *ihesus*
cristus gijnck op een
 borchsken ende hij
 wert ontfangen 4
 van eenre ionck
 vrouwen die een wijf was Eya
 nv merct mit vlijt dit woert
 12 Die mensche daer *ihesus* af wert ont- 8
 fangen was een ioffer Dese ioffer
 is alsoe voel te seggen als een men-
 sche / die vrye is ende ledich van allen
 16 beelden / alsoe ledich als doe hij 12
 nyet en was Nu mocht yemant
 vragen / hoe dat een mensche die
 voert is gegaen in een vernuf
 20 tich leuen hoe dat die alle beelden 16
 212v den soe ledich mach sijn / als doe hij
 nyet en was / ende hij doch wael weet

Afb. 17 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 212r (hand 7; tekst [36] met opschrift van Meister Eckhart, Preek Quint 2, Op die woerde des heyligen euangelij r. 1-6). (ware grootte)

4	datter alreley beelden <i>sijn</i> . <i>ende</i> hoe mach hij dier <i>dan</i> ledich <i>sijn</i> Nu	20
8	merct dat onderscheyt wil ic v bewijsen. Waer ic alsoe vernuft dat alle beelden vernuftelick in my waren die alle menschen ye ontfien gen / <i>ende</i> die in god <i>sijn</i> / <i>ende</i> ic dier	24
12	en geen mit eygenschap beseten en had of en begreep in doen of in laten noch mit voer noch mit	28
16	nae Mer dat ic in desen vrye <i>ende</i> ledich stont nae <i>den</i> liefsten wille gods / <i>ende</i> <i>den</i> sonder onderlaet te volbrengen Jnder <i>waerheit</i> soe weer	32
20 213r	ic een ionckfrou sonder hijndernis se dier beelden alsoe waerlick als ic was doe ic nyet en was Jc sprecke noch wijder dat die	36
4	<i>mensche</i> een ioffer is die sich seluen nyet <i>aen</i> en neemt all der werc ken die hij ye gewracht dese staet meechdelick <i>ende</i> vrye sonder <i>hijn</i>	40
8	der auerster <i>waerheit</i> / alsoe <i>ihesus</i> ledich <i>ende</i> vrye is / <i>ende</i> meechdelick in <i>hem</i> seluen Als die meysters seggen dat gelijck <i>ende</i> gelijck alleen een	44
12	oersake is der <i>vereningijn</i> Hier om moet die <i>mensche</i> een maget <i>ende</i> een joffrou <i>sijn</i> die <i>den</i> meechde licken <i>ihesum</i> wil ontfangen / Nu syet <i>ende</i> merct vlijtelick weert dat	48
16	een <i>mensche</i> altijt een ioffer weer / soe en <i>qwaem</i> geen vrucht <i>van</i> hoer Mer sal hij vruchtbaer wer	52
20 213v	<i>den</i> soe moet hij <i>sijn</i> een wijf want wijf is dat alre edelste woert dat <i>men</i> der zielen toespreken mach <i>Ende</i> het is voel edelre <i>dan</i> ioffer want als die <i>mensche</i> god in <i>hem</i> ontfanget in dier ontfange	56

4	nisse is hij ioffer / Mer dat god vrucht berlick in <i>hem</i> ontfangen werde dat	60
8	is beter want vruchtbaerheit der is danckberheit der <i>gaue</i> Ende daer is die geest een wijf inder weder barenre danckberheit. dat hij <i>ihesum</i>	64
12	weder gebaer in dat vaderlicke herte / daer werden voel gueder <i>ga</i> <i>uen</i> ontfangen inder iofferschap die nyet weder en werden gebaren	68
16	in wijflicker vruchtbaerheit mit danckberlicken laue in god / Die <i>gaue</i> verderuen ende werden al te nyet want daer die mensche nummer	72
20 214r	saliger of beter af en wort. Sijn iofferschap en is <i>hem</i> nyet nutte. wanneer hij totter iofferschap oec nyet een wijf en is in vrucht- baerheit Hier om heb ick geseyt Jhesus gijnck op een borchsken ende wert ontfangen van eenre ioncfrouwen	76
4	die een wijf was Ende dat moet van noede soe zijn als ic bewijst heb Merct sommige lude en bren	80
8	gen des iaers nyet meer of weynich meer dan een vrucht Gehilickte lude meyne ic tot desen mael, want alle die mit eygenscha zijn	84
12	gebonden aen gebede. aen vasten / waken ende alreleye wtwendige oeffeninge Eens yegelicker eygen schaps. een yegelicken wercks dat	88
16	die vrijheit beneemt in desen tegen woerdigen nv. / gods te werden ende ende hem alleen te volgen mitten licht daer hij dy mede aenwijst te doen	92
20 214v	ende te laten in een yegelick nv vrye ende ledich./ ende nv / als oft anders nyet en kantste / of en wilste of en	96

	hebste Een yegelick eygenschap of voergeset werck dat v dese	
4	vryheit beneemt alle tijt dat heyt ic een iaer want <i>dijn</i> ziele en bren get geen vrucht / of du en betrouste nyet op god eer du dat werck heb	100
8	ste gedaen dattu mit eygenschap hebste beseten / nyet een betroustu god noch dy seluen du en hebste <i>dijn</i> werck volbracht dat gij mit ey	104
12	genschap hebt begrepen / anders en hebstu <i>genen</i> vrede daer om en brengestu oec geen vrucht / du en hebste al dat werck gedaen Ende dat	108
16	set ick voer een iaer <i>ende</i> die vrucht is dan noch cleyn want sij wt ey- genschap is gegaen <i>ende</i> nyet wtter vryheyt dit heyt ic gehilickte	112
20 215r	lude want sij aen eygenschap ge- bonden staen. sij brengen weynich vruchten <i>ende</i> die selue <i>sijn</i> oec cleyn als ic gespracken heb Mer een ioffer	116
4	die wijf is / <i>ende</i> vrye is / ongebonden sonder eygenschap / die is god <i>ende</i> sich seluen altijt allicke nae / <i>ende</i> die bren get voel vruchten / die seer groet	120
8	<i>sijn</i> / <i>ende</i> nyet mynre dan god seluer is / Dese vrucht <i>ende</i> dese gebuerte / werckt een ioffer / die een wijf is / <i>ende</i> sij brenget alle dage hondert	124
12	volt yae dusent volt vrucht voert sonder getal wtten alren edelsten gronde Ende noch beter gespracken yae wtten seluen gront daer die va	128
16	der wtbarende is dat ewige woert daer wt wort sij vruchtbaer mit we- derbaren Want <i>ihesus</i> die dat schijn des vaderlicken herten is als <i>sunte</i> pau	132
20	wel spreect dat hij is een eer <i>ende</i> een	136

215v	schijn des vaders dese is mit hoer vere nicht <i>ende</i> sij mit <i>hem</i> / <i>Ende</i> luchten <i>ende</i> schijnen als een enich een <i>ende</i> als een	
4	claer licht inden vaderlicken her ten Jc heb noch <i>meer</i> gespraecken datter een cracht is inder zielen die be roert noch tijt noch stadt sij vlyet	140
8	wtten geest <i>ende</i> sij is altemael geeste lick in deser cracht is god al heel bloey <i>ende</i> <i>ende</i> groeyende mit all <i>sijnre</i> cracht <i>Ende</i> die eer die hij in sich sel	144
12	uen is daer mede is hij hier in mit alsoe hertelicker vrouden <i>ende</i> onbegrijpe licker blijtsappen dat het nyemant wtsprecken en <i>can</i> want die ewige	148
16	vader baert <i>sijnen</i> soen sonder on derlaet in dese cracht alsoe dat dese cracht mede baert <i>den</i> soen des vaders <i>Ende</i> sich seluen den soen in die	152
20	cracht des vaders / Had een <i>mensche</i>	156
216r	een heel coninckrijcke / of all dat guet <i>van</i> eertrijck <i>ende</i> <i>verlyet</i> dat alle <i>doer</i> god <i>ende</i> worde een die alre armste men	
4	sche die op eerden waer / <i>ende</i> gaue <i>hem</i> god alsoe voel te lijden als hij ye <i>mensche</i> gaf <i>ende</i> hij dat all leet <i>hent</i> in <i>sijnen</i> doet <i>Ende</i> gaue <i>hem</i> god dat	160
8	hij tot enen mael een ogenblick be schouwen mocht hoe hij in deser cracht is <i>sijn</i> vroude worde alsoe groet dat all <i>sijn</i> lijden <i>ende</i> armoe	164
12	de voel te cleyn waer <i>Ende</i> all en gaue hij <i>hem</i> hier nae nummermeer hemelrijck hij had nochtans te voel loens ontfangen <i>voer</i> allent dat hij	168
16	ye leet want god is in dese cracht als in desen ewigen <i>nv</i> <i>Ende</i> waer een <i>mensche</i> altijt mit god <i>verenicht</i> in deser cracht / hij en mocht nyet olt	172
20	werden want dat <i>nv</i> daer god den	176
216v	yersten <i>mensche</i> in maecten <i>ende</i> dat	

	nv daer den lesten mensche	
	in vergaen sal. ende dat nv daer ic op	
4	dit passe in sprecke. is all gelijk.	180
	Jn god en is nyet dan een nv / Siet	
	dese mensche woent in een licht	
8	mit gode Daer om en is in hem geen	184
	lijden of veruolgijnghe Mer een gelicke	
	ewicheit ende hem is inder waerheit alle	
	wonder afgnamen ende alle dinck staet	
	weselick in hem daer en ontfanget	
12	hij nyet nyes van constigen dingen	188
	of van geuen toen alle want hij woent	
	in enen nyen nv / sonder opholden	
16	alsullicke heerscappie is in dese	192
	cracht Noch is een ander kracht	
	inder zielen die is onlijflick sij vloeyt	
	vanden geest ende blijft inden	
	geest ende is geestelick Jn dese kracht	
20	is god sonder opholden stigende ende	196
217r	vernemde mit all sijnre rijcheit	
	ende mit all sijn weelde ende zueticheit	
	Waerlick ende inder waerheit in deser	
4	cracht is alsullicke ende ongemeten	200
	vroude dat daer nyemant te vollen	
	af sprecken en mach of apenbaren	
	Jc seg noch datter weer een men	
8	sche die daer vernuftelck in schou	204
	den een ogenblick inder waerheit	
	ende bekenden die genoecht ende die	
	vroude die daer is allent dat	
12	hij lijden mocht ende dat god van	208
	hem wolde geleden hebben Dat	
	waer hem al cleyn ende nyets nyet	
	Jc seg noch meer het waer hem	
16	een vroude ende een gemack. Wil	212
	dy weten of dijn lijden gads is of	

216v2 god doorgestreept na daer.

216v3 a in vergaen verbeterd; hierna teken geradeerd.

216v18 er-abbreviatuur in oorspronkelijk vander doorgestreept; er is een tilde van gemaakt; hierna ziele doorgehaald.

217r1 cracht doorgestreept na sijnre.

217r13 heme of hem?

	v / dat salstu hier by weten Lijden om dijns selfs wil / in wat manie	
20	ren / dat is / dat lijden doet dy wee /	216
217v	ende is v zwaer te dragen Mer lijdestu wat om gods wil dat en doet dy nyet wee het en is dy oec nyet	
4	zwaer want god draget die last Mit gueder waerheit waer	220
	daer een mensche die puerlick wat wolde lijden doer god. all viel	
8	all dat lijden der werlt op hem het en dede hem nyet wee ende het	224
	en bezwaerden hem nyet want god draget die last Leyde men	
12	my een borden opten hals Of ley de men my der hondert op droege	228
	se een ander op mijnen hals soe en dedet my nyet wee ende het en	
16	vyel my nyet zwaer / cortelick geseyt. soe wat die mensche lijdet	232
	doer god alleen dat maect hem god licht ende zuet. Jc sprack in dat	
20	begyn daer mede wy onse predekijn	236
218r	aenhieffen dat het een ioncfrou ende een wijf most sijn daer ihesus af	
	wert ontfangen Mer ic en heb	
4	v noch nyet geseyt wat dat cas teel of borchsken is daer van wil ic	240
	nv reden Jc heb onderwilen ge seyt dat inder zielen een cracht	
8	is die alleen vrye is. Onderwi len heb ic geseyt dat sij is een	244
	licht des geestes Onderwilen heb icse genoemt een vonkelken	
12	der zielen Mer ick spreck nv ter stont. Het en is dit noch dat.	248
	ende het is nochtans een yetswat dat hoger is bauen dit of dat	
16	als die hemel bauen der eerden is Hier om noem ic het nv in een	252
	edelre wijse dat ickt ye genoemt heb / want het verloechedt alle edel	

20	heyt <i>ende</i> wijse Het is daer bauen	256
218v	Het is van allen namen vrye <i>ende</i> van allen formen bloet <i>Ende</i> is vrye in sich seluen Het is alsoe seer een	
4	<i>ende</i> eenvoldich. als god een <i>ende</i> eenuoldich is / in sich seluen dat men mit geenre wijs daer toevol gen mach Dese selue cracht daer	260
8	ic afgespraecken heb daer in is god groeyende <i>ende</i> bloeyende in all sijnre guetheit <i>ende</i> die geest weder in hem <i>Ende</i> in dese cracht baert	264
12	god sijnen enigen soen alsoe waer lick als in hem seluen want hij leeft waerlick in dese cracht <i>ende</i> die geest baert mitten vader den seluen	68
16	soen Jn desen lichtet <i>ende</i> is die waerheit / mocht gij dat mercken mit mijnen herten / gij verstondet wael wat ic sprak want het is	272
20	waer <i>Ende</i> die waerheit sprecket	276
219r	selue Siet alsoe een <i>ende</i> eenuol dich is dit casteel of borchsken bauen alle wijse daer ic nv af segge	
4	<i>ende</i> dat ic meyne inder zielen. Dat dese edel cracht daer ic af sprecke dat nyet weerdich en is	280
8	dat sij vmmer meer tot enigen mael daer in syen mach / noch oec die an- der crachten daer god in is schynen	284
12	de <i>ende</i> barnende mit alle <i>sijnre</i> cracht <i>ende</i> mit sijn rijcheit <i>ende</i> mit all sijn weelde Dese cracht en darf daer	288
16	oec nummermeer in syen / soe rechte eenuoldich <i>ende</i> een is sij bauen alle wesen <i>ende</i> bauen alle cracht is dit enich een / dat se nummermeer cracht noch wijsheit noch god seluer	292

218r20 Voor n in bauen teken doorgehaald.

218v12 In hs. soen enigen; op grond van verplaatsingstekens moet enigen voor soen gelezen worden.

219r15 s in is met dikke buik.

	syen en mach / Mit gueder waer heyt / soe waer als god is / god	
20	selue en syet daer nummermeer	296
219v	in Hij en sach daer nye ogenblick in / als hij sich heeft nae wijse ende eygenschap sijnre persoenen	
4	Dit is guet te mercken wat dit enich een is / sonder wijse ende sonder eygenschap Ende daer om sal god daer in dat moet hem costen /	300
8	all sijn godlicke namen / ende sijn persoenlicke eygenschap Dat moet hij hier al verlaten / sal hij hier in syen sonder dat daer hij is een eenuol	304
12	dich een sonder wijse ende eygen schap Daer en is hij noch vader noch soen noch heylige geest in de- sen synne / ende hij is doch een yets	308
16	wat datter is dit noch dat Siet als hij een is / ende alsoe als hij eenuoldich is / alsoe coemt hij in dat / ic heyt / een borchken / of	312
20	ziele / ende anders en comt hij der	316
220r	nyet in Mer alsoe comt hij daerin Mit dien deel is die ziele gade gelick ende anders nyet Dat ic	
4	v geseyt heb dat is waer / des set ic v die waerheyt tot enen getu getuge / ende mijn ziel te pande Op	320
8	dat wy alsoe moegen sijn een Casteel daer ihesus op gae ende in werde ontfangen / ende ewelick in ons bliue in der wijse als ic ge spraken heb Des helpe ons god	324
12	Amen	

12	¶ Hoe alle creaturen van god	[37]
	wtulieten / als een licht om te apen	
	baren dat <i>verborgen</i> licht dat god sel	
	uer is. Hoe wy dat opperste guet	
16	sullen bekennen. Een sermoen. Meyster	
17	Eggert	
17	O Here god	
	almechtige coninck	
	alle <i>dijn</i> gen sijn in <i>dijn</i> re	
20	gewalt Gewalt <i>ende</i> heerscappie is	4
220v	gelegen aen twee dingen / Als <i>vrijhey</i> t /	
	<i>ende</i> besittinge voel gueder <i>dijn</i> gen	
	in vreden Wat is <i>vryhey</i> t spreeckt	
4	een heydens meyster dat nergent	8
	aen en hanget / <i>ende</i> daer oec nyet	
	aen en hanget Hier om en is nyet	
	soe <i>vrye</i> als die yerste sake die	
8	daer is een sake alre saken Die heer	12
	scappye is daer in gelegen datmen	
	besit voer schoenre dingen <i>ende</i> voel guets	
	Nu is god alle guet in allen <i>dijn</i> gen	
12	<i>ende</i> daer om besit hij sich seluen in allen	16
	<i>dijn</i> gen want wat god heeft dat	
	is hij in allen Eya die sake alre	
	<i>dijn</i> gen die zweuet in hem seluen	
16	in een onscheydelick licht dat hij	20
	seluer is / God is een licht in sich	
	seluen zweuende in eenre stylre stilhey	
	Dit is dat enige licht dat enige	
20	wesen sijns selfs, dat sich seluen	24
221r	bekent <i>ende</i> verstaet / Die verstandnisse	
	des enigen lichts. dat is licht	
	vanden licht. Welck dat daer is die	
4	ewige persoene des vaders Die	28
	vader sprack een woert Dat was	
	sijn soen <i>ende</i> inden enigen ewigen	
	woerde sprack hij alle <i>dijn</i> ck Dat	

220r12-17 Eggert aan het einde van de regel na O Here god. Voor Eggert paragraafteken ter afscheiding van
god uit de hoofdtexst; onder Eggert afscheidingsstreep.
220v20 Dikke punt met haakje naar beneden na selfs.

8	woert des vaders en is anders	32
	nyet <i>Dan sijn selfs verstandnisse /</i>	
11	Dat verstant	
12	des vaders verstaet die verstande	
	nisse <i>Ende</i> dat geen dat die verstande	36
	nisse verstaet. dat is die selue die	
	dat verstaet Dit is dat licht inden	
16	licht Hier van seyt iob. God sprack	
	een verborgen woert Dat woert	40
	was die enige verstanisse sijns selfs	
	Jn die enige verstandnisse verstont	
20	hij alle dinck, <i>ende verstaende</i> schiep	
221v	hijse van nyet <i>ende</i> dat <i>sijn</i> se aen	44
	sich seluen Mer daer sij ewelick jn	
	god waren daer waren sij dat selue	
4	daer sij in waren Want in god en is	
	nyet het en sij god Alsoe <i>sijn dan</i> alle	48
	creaturen een licht. want sij inder	
	ewicheyt verstaen <i>sijn Ende</i> daer om vlye	
8	ten alle creaturen wt als een licht	
	om te apenbaren dat verborgen licht	52
	daer <i>sunte</i> jacob af seyt Alle guede	
	gauen comen vanden vader der lichten	
12	Hier by is te verstaen dat alle	
	dijngen een licht <i>sijn</i> want sij die va	56
	der wt heeft geschenen / om dat	
	verborgen licht te verthonen.	
16	<i>Ende</i> alsoe als alle creaturen <i>sijn</i>	
	een licht geweest wt te vlyeten	60
	alsoe <i>sijn</i> sij oec een licht weder	
	in te vlyeten of te comen die hem daer	
20	mit will nyet af en keren Eya	
222r	die daer stadich mocht bliuen vlyen	64
	de alle mennichuoldicheyt want licht	
	<i>ende</i> genade hem daer apenbaert.	
4	want dat opperste guet wort der zie	
	len gegeuen. dat sij god ontfanget	68
	aen myddel. <i>Ende</i> dat myddel seyt	

221r9 *Na verstandnisse volgende tekst doorgehaald:* Ende dat geen dat die verstandnisse ende dat geen die verstaet.

221v15 *v in verthonen verbeterd uit t.*

8	<i>sunte Dyonisius / is licht ende genade</i>	
	<i>die verluchten die verstandenisse</i>	
	<i>der zielen Wat is verstandenisse</i>	72
	<i>Dat is datmen verstaet een yegelick</i>	
	<i>dijnck alst is puerlick onuermenget</i>	
12	<i>Hier van seyt sunte Dyonisius Wilt</i>	
	<i>v ontledigen van allen dijngen. ende</i>	76
	<i>geeft v om te bekennen dat opperste</i>	
	<i>guet wat sulle wy aen hem beken</i>	
16	<i>nen dat dat hij is onbekentheyte ende</i>	
	<i>een enige cracht Ende alsoe solden</i>	80
	<i>wy ons enigen Op dat die enige</i>	
	<i>cracht in ons mocht wercken Hij</i>	
20	<i>is oec een guet datt alle dijngen</i>	
222v	<i>beweget totten guede. ende hij blyuet</i>	84
	<i>seluer onbeweget Hij is oeck een</i>	
	<i>puer eenuoldicheyt. ende hoe die ziel</i>	
4	<i>eenuoldiger is. hoe sij die eenuol</i>	
	<i>dicheyt bet verstaet Sulle wy die een</i>	88
	<i>uoldicheyt te recht verstaen. soe moe</i>	
	<i>ten wy af sijn gescheyden van allen</i>	
8	<i>dijngen ende oec van ons seluen Ende</i>	
	<i>sullen bekennen onse vijf synnen</i>	92
	<i>ende die crachten onser zielen ende hoer</i>	
	<i>wercken. ende die auerste cracht</i>	
12	<i>der verstandenisse salmen alleen</i>	
	<i>laten wercken mit god Ende dit staet</i>	96
	<i>noch eenre lediger zielen te laten,</i>	
	<i>ende laten god alleen in hoer wercken</i>	
16	<i>sonder hijnder Soe werckt hij</i>	
	<i>sijn godheyt aen hoer / ende werckt</i>	100
	<i>se aen hem seluen ende daer verstaetse</i>	
	<i>ende bekennt se mit hon ende dan mynt</i>	
20	<i>se mit hon Ende dit wesen der vol</i>	
223r	<i>maectheyt Nu is hier een vrage of</i>	104
	<i>wy god mynnen mitter seluer myn</i>	
	<i>nen daer die vader ende die soen mitten</i>	
4	<i>anderen malcanderen mede mynnen</i>	
	<i>Hier antwoerde ic datter is twyer han</i>	108

8	de mynne Die een mynne is een doechde / in welcker wy ist dat wy daer in wasschen sonder mydel <i>ende</i> sonder onderlaet. soe sijnt all doechden. die wy in dier mynnen wercken. <i>ende</i> wat wy guets doen	112
12	dat is all ewich loens weerdich Mer dit en is nyet die liefde des vaders <i>ende</i> des soens. want onse lieffte is all nyet tegen die liefde	116
16	Die ander liefde is die mynne des vaders <i>ende</i> des soens Hier van seyt paulus Die myn gods is geulaten in onsen herten <i>ende</i> nae den dat	120
20 223v	ons god gegeuen heeft sijn mynne soe heeft hij ons gegeuen den heyligen geest. siet daer mynnen wy mitter seluer godlicker mynnen. daer hij hem	124
4	seluer mede mynt Eya die daer hebben bekentenisse des alren besten guets dat is dat weerdichste leuen dat ye ennich creatuer geapenbaert	128
8	wart God is sijns selfs waelust want genuecht of walust is inder godheyt Dat is dat die vader inder god heyt aenschouwet sijn natuer.	132
12	voer hon spoelende, wat is dat spul dat is sijnen enigen ewigen soen in welcken die vader sijn spoelen ewe lick in heeft gehadt in sijn eygen	136
16	natuer Dat voerspoelen is dat selue dat het is in welcken dat het spoelt Die inblick des vaders in sijn ey gen natuer dat is sijn ewige soen	140
20 224r	<i>Ende</i> alsoe daer om vanget die vader sijn eygen natuer in der stylre duysternis se sijns eygen wesens dat nyemat en is bekent <i>ende</i> die wederblick	144
4	sijns selfs natuer dat is sijn ewige soen / <i>ende</i> alsoe om vanget die soen sijnen vader want hij een wesen mit hem is, Aldus heeft die soen ewe	148
8	lick gespoelt voer sijnen vader	

	omvaende sijs selfs natuer Dit	152
	seluer voerspoel / voerspoelt ewelick	
12	alle creaturen waer van gesch[r]e	
	uen is inden boeck der wijsheyt Jc	
	heb gespoelt voer alle craturen	156
	in dat ewige ny, voer mijnen vader	
16	in een zweuende licht, ende in eenre	
	stilheyt Alsoe heeft die soen ewelick	
	gespoelt voer sijnen vader, ende die va-	160
	der voerden soen. Hoere beyder	
20	spuel is die heylige geest in welcken	
224v	sij beyde spoelen ende hij spoelt oec	
	weder om in hem beyden. daer is dat	164
	spulle die selue soen die dat spoelt	
	Aldus is die godlicke vloet in hem	
4	seluen verulaten Hier van seyt sunte Dyo	
	nisi ^{us} God is een vloet die in sich	168
	seluen is verulaten Die vader heeft	
	sich ewelick gemynt aen sijnen soen	
8	alsoe heeft heeft sich die soen	
	weder ewelick gemynt aen sijnen	172
	vader hoere beyder mynne is die	
	heilige geest / alsoe gaet wt die der	
12	de persoen als een liefde hoere	
	beyder ende sij sijn een wesen Dat	176
	wesen der godheyt en baert nyet	
	want waert barende, soe waert	
16	meers wesen dan eens. dat soe	
	nyet en is. het en is nyet meer dan	180
	een wesen Dat geeft alle dijngen	
	leuen ende wesen Daer wt is gebaren	
20	die soen inder ewicheyt wtten herten	
225r	des vaders om alle dijngen weder	184
	te brengen inden vader die auermids	
	hem sijn wtgegaen Hier van seyt ihesus	
4	die seluer soen Jst dat ic werde	
	verheuen soe sal ic alle dijngen tot	188
	my trecken Die heylige geest gaet	
	wt als een mynne om onsen geest	
8	mit hem een te maken Alsoe brenget	

	die soen weder in alle dijnck die aen	192
	hem sijn wtgegaen, ende alsoe coemt	
12	die heylige geest weder in mit all dat	
	hij gegeist heeft Doe <i>sunte philippus</i>	
	sprack Heer toen ons den vader	196
	soe genuget ons Doe antwoerden	
16	onse heer / philippe / die my siet die	
	syet oec mijnen vader Alsoe heeft	
	die soen geapenbaert die doechde sijns	200
	vaders / der zielen en genoecht nyet	
20	dan aenden vader want hij alle doech	
225v	de is ende een puer eenuoldicheyt. ende	
	eenuoldiger wort hoe sij god gelic	204
	ker wort God en sprack nyet meer	
4	nae sijnre godheyt dan een woert dat	
	is sijn ewige verstandnisse / ende sal	
	die ziel der ewiger verstandnisse	208
	gelicken / soe moet sij van alle men	
8	nichuoldicheyt afgetagen werden	
	aen die enige verstandnisse /	
	Die ziel heeft drierehande verstan	212
	denisse. dat een is sij sal bekennen	
12	die dijngen die bauen hoer sijn Dat	
	ii sij sal hoer seluen bekennen. ende van	
	der bekentenisse coemt sij totter	216
	derder dat is in die enige enicheyt /	
16	daer sal sij hoer seluen in verlyesen ende	
	daer in en sal sij nummer meer spreken	
	mer sij sal daer hoer zwigen holden	220
	want god heeft sij auergehaelt	
	van hoer seluen aen hem / Ende daer om	
20	en verstaet sij oec nyet mit hoer seluen	
226r	Mer all dat sij verstaet. dat staet	224
	hoer te laten. ende sij latet dengen	
	mit welcken sij verstaet Hier van	
4	seyt <i>sunte Dyonisius</i> Ontledicht	
	v op dat gij qwijt wert alles ge	228
	mercks. want een enich aenblick	
8	te verstaen die bloetheyt gods. wat god	
	is dat verenicht die ziel meer mit god	
	dan sij geenicht mocht werden van	232
	alle den wercken / die die kerstenheyt	
	ye gewracht in wtwendicheyt	

12	Eya lieue kijnder / hier stelt v daer nae mit alre vlijticheyt dat v die waerheyt eens begrijpe want inden begrijpe sal all dat ingetagen	236
16	werden in rechter rusten. dattu ye geoeffent of gemynt hebste in rechter trouwen Och. in dat hoech ste wesen / die daer in stonde / die en mocht nummermeer van god verschey	240
20	den werden Dit sijn die zaligen die	244
226v	god aen hem seluen inder ewicheyt heeft bekent / ende nae den dat god onwan-	
4	delber is soe en mogen dese num- mermeer van god werden verscheyden Hier om solden wy afgescheyden sijn alre ongelicheyt ons hoechsten	248
8	gods Dat verleen ons god Amen	

**Op sunte Johannes baptisten auont
wat daer is volheyt der tijt ende alles
wesens. ende wat die mensche hijndert
god te bekennen, Meyster Eggert**

[38]

12		
	H Et is een heylige die spreekt Dat is heylicheyt dat wy be	
16	kennen wat wij waren voer der tijt ende wat wij sijn in der tijt Ende wat wy werden sullen naeder tijt Die prophete ysayas spreekt inden per	4
20	soen sunte Johannes baptista, Die	8
227r	heer heeft my gebeelt aen hem / ende mit hem / ende in hem / Hij heeft my geformt aen hem voer der tijt /	
4	ende mit hem inder tijt / Jn hem gae der tijt Hoe hij	12

226v6 w in wy door Feugen overgetrokken.

226v18 w in wy door Feugen hersteld.

227r1 b en derde e in gebeelt verbeterd; bierna twee tekens doorgestreept.

227r4 Na scheidingstreepje vermoedelijk wy sijn een geradeerd en doorgehaald; erboven in kleine letter nieuwe tekst.

227r5 licht in sijnre lutterheyt doorgestreept voor Hoe.

	ons geformt heeft suldi mercken voer der tijt, Wy <i>sijn</i> een licht in <i>sijn</i>	
8	re lutterheyt / ende een woert in <i>sijn</i> re verstandnisse / ende een leuen in <i>sijn</i> inwendicheyt / Ten anderen mael	16
12	wat wy <i>sijn</i> inder tijt In ons is een lutterheyt / daer sonder opholden	20
	inluchtet dat licht der godheyt Ende in ons is een verstandnisse /	
16	daer sonder opholden in spreekt dat woert der drieuoldicheyt / ende	24
	in ons is een inwendicheyt daer sonder opholden in werckt dat	
20	leuen der ewicheit Ten III wat wy	
227v	<i>sijn</i> nae deser tijt / Soe sullen wy in god verenicht <i>sijn</i> weselick wy	28
	sullen in god verenicht warden ewelicken, wy sullen in god ver	
4	enicht werden gehelicken ¶ Hoe sullen wy weselick in god wer	32
	den verenicht, dat sal geschien aender beschouwijnge ende nyet	
8	aen der wesijnge, Want <i>sijn</i> wesen en mach onse wesen nyet	36
	werden. Mer het sal ons leuen <i>sijn</i> Daer van sprack <i>cristus</i> Die dij	
12	vader bekent dat is ewich leuen Hij en seyde nyet dat is ewich wesen	40
	Mer dat is ewich leuen seyde hij ¶ Nu moechdy spreken nae den	
16	dat god sullicke rijcheit inden adel onser zielen heeft geplant	44
	dat <i>sijn</i> godheyt lichtet in die lutter heyt <i>mijnre</i> zielen Ende dat woert	
20	der drieuoldicheyt in <i>mijn</i> verstant	48
228r	spreect Ende dat in <i>mijn</i> inwendicheyt sonder opholden werct dat leuen	

227r7	<i>Aan punt na tijt een haakje, waardoor deze op onze komma lijkt.</i>
227r11	<i>w in wy verbeterd.</i>
227v2	<i>h in verenicht verbeterd uit t.</i>
227v3	<i>Tussen e en l in ewelicken teken geradeerd.</i>
227v17	<i>onser doorgestrept na onser.</i>

4	der ewicheyt wat beduyt het of waer van comt dat /, dat wy daer af alsoe rechte weynich gewaer werden. Jc antwoerde hier op dat	52
8	die scholt daer van is dat gij v nyet afgescheyden ende puer en holdet als toebehoert Ende dat gij v seluen alsoe onachsam sijt nyet achtende die in vallen der creatuerlicker beelden	56
12	¶ Waer van comt dat datter alsoe wey nich lude sijn die my nyet en connen verstaen / ende spreken sij en weten nyet wat ic segge Ende hier op antwoer	60
16	de ic / die schult daer van is dat sij nyet daer nae en leuen / of oec leuen en wil len, Want als ic sprecke van enicheyt Hoe solde my dan die mensche verstaen	64
20 228v	wes herte in die mennichuoldicheyt gespreyt is, Wanneer ic sprecke van ewicheyt. hoe sal my dan die gene ver staen die all sijn genuecht set inder tijt ende tijtlicken dijngen Ende als ic sprec	68
4	ke van enen lutteren herte. Hoe solde my die mensche verstaen den alle dijn gen behagen te herbergen / in sijnen inwendigen gront / want dat en is	72
8	nyet genoegh / datmen die creatu ren afscheydet vander hebbynge Mer men moet se oeck setten wtter be	76
12	geerten Ende moet se oec setten ende drie uen wtter invallen der inbeeldijnge. die daer die ziele alsoe zwaerlick vermyd delen Och och wat gij v seluen behijn	80
16	dert / Ende wat gij all ewiger waerhey den mocht verstaen / als gij stadigen vlijt had uwes inwendigen menschen waer	84

228r4	d in tweede dat verbeterd.
228r9	alsoe toegevoegd in rechtermarge.
228r11	Tweede c in creatuerlicker verbeterd uit c.
228r12	Paragraafteken later in linkermarge toegevoegd.
228v7	b in behagen verbeterd.

	te nemen, v gruwenden auer v seluen	
20	Siet gij mocht alsoe voel weten	88
229r	als ic weet. ende noch meer dan ic weet	
	¶ Hoe comt dat, dat ic meer weet van	
4	god dan gij / dat en is nyet daer van dat	92
	ic meer boecken can dan gij of meer heb	
	gelesen. die hulp dier const is seer cleyn	
	Mer het is die schult dat gij v nyet	
8	alsoe ledich ende bloet en hebt afge	96
	scheyden als ic doe Hadt gij v alre	
	dijnngen ontledicht. ende als onwetende	
	geholden had. ende van v yagende alle	
12	mennichuodicheyt / als ic sonder beroe	100
	me te spreken, Om licht gij wost	
	meer van god dan ic doe / want ic my	
	nyet alleen der genaden te volgen	
	afgescheyden en heb. Mer daer ic meyn	
16	den dat ic oec const solde crigen ende	104
	achter volgen mocht Siet daer van	
	byn ic mijnre const holt, dat ic dat	
	weet / dat ic die dijnngen verstaet, die	
20	alle den genen is verborgen, die sich mit	108
	strengen arbeyt hebben ontledicht	
229v	alre dijnngen ende sich alre dijnngen nyet	
	en hebben ontwonden wtten stricken	
	des lieflicken aenschijnens der sterf	112
4	licker creaturen want alsoe onmoe	
	gelick alst is dat god ende die viant	
	byden anderen moegen sijn / alsoe on	
	moegelick is / dat oec / dat god vmmer	116
8	meer der zielen wordt verenicht / die wile	
	sij van tijtlicker begeerlicheyt / creatuerlicker	
	verbeeldijnge / nyet altemael vrye	
	en is Ende wanneer oec die ziele aen	120
12	tijt noch aen tijtlicker dijnngen nyet	
	en is gehecht noch opgenaemen	
	en were. soe vermocht sij alsoe	
	voel ende groete dijnngen /. ende weet	124

229r13

n in dan gevormd uit t.

229r15

daer boven regel toegevoegd na Mer; voor ic inlasteken.

229v1-2

alre dijnngen ... stricken door Feugen overgetrokken.

16	dat sij godlicke wercken vast toe tredet ¶ Nu wat bedudet dat voel geleerder lude sijn. die qwelcken connen verdragen dat men die ziele	128
20	alsoe nae set in dat godlicke wesen Ende hoer alsoe voel godlicker gelickenisse toe eygent weet dat	
230r	tet nyet anders en beduyt dan dat sij die edelheyt der zielen nyet en bekennen. Want bekenden sij den adel der zielen op dat alre hoechste. sij wisten nyet aen sommi gen punten, hoe sij onderscheyt sol den vijnden / tusschen god / ende die ziele	132
4	¶ Sich wildi my doer god helpen verweruen dat hij my in eenre saken helpe / daer ic voel in heb gearbeyt ende mijnre synnen voel in heb ver sleten / ende noch soe zeer daer in byn becommert dat icks nyemant seggen en dar. ende ic en dare het v oec	136
8	nyet wael seggen, Mer die liefde tot v die dwynget my / ende ic denck oec dat ic uwer tegen god hier in ge nyeten sal ¶ My verwondert / ende dat wonder heeft my lange becommert	140
12	wat dat bedudet dat die ziel nyet alsoe crachtigen woert / en can sprec ken als die hemelsche vader duet.	144
16	¶ Hier van seggen die meysters. dat het die schult is. dat soe wat in god is dat is weselick in hem. ende het sprecken inder zielen is beeldelick	148
20	Ende want sijt oec nyet weselick en heeft daer van en mach hoer die ziele god nyet gelicken aen hoe ren wercken Dese reden en holde ic	
230v	nyet voerwaer. want leyt men af allent datter zielen toegeleyt is. soe is sij weselick nae god gebeelt	152
4		156
8		160
12		164

16	Sommige ander meysters seggen dat all dat god heeft <i>sijn</i> wesen ende all <i>dat</i> hij is dat heeft hij all <i>van</i> hem seluen Mer wat die ziele heeft	168
20	dat heeft sij all ontfangen ende daer om en mach sij god nyet gelijcken	
231r	aen hoeren wercken Dit wederspreek ic oec want die soen heuet oec ont fangen vanden vader all dat hij is	172
4	Ende werckt noch gelijck <i>sijnen</i> vader want hij ende die vader / storten wt den heyligen geest mit gelicker cracht	176
8	ende volcomenheyt / ende daer om en mach dit der zielen nyet <i>hijnderen</i> Mer der is een woert dat draget enen synne in hem datter zielen <i>hijndert</i> daer	180
12	my een weynich aen genoeg Dat is dat die soen wtten vader is geulaten / ende is in hem bluende aen den wesen Ende daer van vermach hij in	184
16	den wesen all dat die vader vermach persoenlick ende weselick / Mer die ziele is wtgeulaten vanden <i>persoenen</i> ende sij en is nyet ingebleuen aenden wesen	188
20	Mer sij heeft ontfangen een formiert wesen dat daer <i>sijnen</i> oerspronck heeft	
231v	van dat godlicke wesen Siet aen deser berichtinge genoeg my een wey nich ¶ Nu hoert Jc sprecke lutterheyt	192
4	des herten is edelre dan liefte ende ver standenisse Hoe bedude ic dat Merct. Liefhebbender lude <i>sijn</i> voel geuallen ende verstendelre lude is voel geuallen	196
8	Mer een puer lutter herte en is nye geuallen Hier van seyt een heyge Als ic my oeffene aen verstandenisse	200
12	soe vijnde ic dat my god ongrondelick is Ende als ic my oeffen in liefden soe vijnde ic dat hij my onbegrijpelick is Mer keer ic my in die vrijheyt der	204

16	luttere puerheyt mijnre afgeschey denheyt soe vijnde ic dat hij my inder afscheydinge euen mechtich is.	
	¶ Ende daer om wil ic rusten / ende laten god in my wercken Jc wil zwigen	208
20	ende hoeren wat god in my sprecket	
232r	Jc wil my keren in die inwendicheyt mijnre afgescheydenheyt daer vijnde ic dat sich god mit my verenicht heeft. Ye	212
4	mant mach vragen hoe dat ic lutterheyt lauen can bauen bekennenisse ende bauen lieft / wat ic daer mede meynne / ende dat icse oec sette bauen genade Hier op ant	216
8	woerde ick Soe wat guets ge nade ende bekennenisse aen hem heeft ende oeck die liefde dat vijnde ic alte samen in een lutter herte voel edelre	220
12	dan hoere ennich dat sij aen hem be grepen heeft Hoe bewijse ic dat dit wat mercken Liefte doet my god lief hebben Mer lutterheyt maect	224
16	dat my god lief heeft Bekente nisse doet my god beschouwen Mer lutterheyt maect my god gelijk sijn want alsoe veer in lutterheyt	228
20	alsoe veer in god ende hem gelijk.	
232v	Genade maect my gods weerdich Mer lutterheyt verenicht my mit hem Hier van seyt een heydens	232
4	meyster dat herte is lutter / dat nyets nyet en mach lijden Daer van het der werlt mocht behagen Ende daer om lauet	236
8	die heilige schrijft / die vrouwe alsoe schoen. die hoer ogen seluer wtstack ende bracht sij hoeren liefhebber / ende sprack Heb du dit / datty aen my behaget / ende laet my rusten	240
12		

232r8	en <i>geradeerd na</i> guets.
232v7	die vrou <i>doorgestreept na</i> lauet.
232v11	d <i>in</i> dit <i>verbeterd</i> .
232v12	r <i>in</i> rusten <i>verbeterd uit eerste aanzet voor t.</i>

	aen die lutterheyt mijns herten /.	
¶	Ende ic segge dat is een lutter herte	244
16	daer nyet en is af te leggen. noch daer nyet en is op te leggen Ende in welcken sich nyet en bewijst	
	of en apenbaer datten lutteren ogen	248
	des verstands tegen is ¶ Hier merct	
20	Een godlick mensche sal sijn ogen van buten	
233r	besluten voer alle verganckelicke dingen	
	Ende hij sal sijn inwendige synnen be	252
	sluten voer alle onnutte sorge Hij	
4	sal alle sijn gedachten keren in sich	
	seluen Hij sal zwigen ende hoeren wat	
	god in hem sprickt Hij sal hem ver	256
	heffen bauen sich seluen Hij sal sijn	
8	een spijgel der godlicker beeldijn	
	ge Hij sal sijn ziel veruullen mit god	
	licker formen Hij sal beschouwen	260
	dat licht in den licht Hij en sal in	
12	die werlt nyet meer hebben dan	
	dat licham / hij sal alle tijt euen nyes	
	hem oeffenen in nyer bekentenisse /	264
	gods Ende hij sal altijt hebben een	
16	voerspoelen der ewicheyt ¶ Nu een god	
	formich mensche sal sijn ziele heb	
	ben vol godlicker formen Mer ic seg	268
	ge dat alle godlicke formen sijn for	
20	meloes / ende wt dier formeloeser	
233v	formen vlyeten ongemeten begeerten	
	die men mit geenre wijze wt en	272
	can gesprecken, / ende wercken drier	
4	ley werck aender zielen op dat	
	sij mynne sonder beuinden Ende be	
	kenne sonder weten Ende grondie	276
	ren sonder eynde Opdat wy comen	
8	moeten tot deser waerheyt daer toe	
	help ons god Amen	

Een sermoen

[39]

12 opten kersdach Hoe wy onse men
schelicke natuer sullen verbergen
in die godlicke natuer *cristi* op dat
nyemant onser crancheit en bekent
Meyster Eggert

16 E En lere
spreekt Eya ricker
god hoe wael my wort *wanneer*
mijn liefte vrucht gebaert Dit 4
mach onse lieue heer oec wael seg
gen tot eenre yegelicker zielen
20 mit desen woerden Jc byn om v
234r mensche geworden. sijstu my nyet 8
weder god. soe doetstu my onrecht
want mit mijnre godlicker natu
4 ren woenden ic in v menschelicke na
ture. alsoe dat mijn moegentheyt 12
nyemant en verstont Ende datmen my
sach in elenden ende in noeden van mijn
8 re kyntsheyt / tot dat ic leet aen den
cruce Ju wanderden onder den 16
menschen als een ander mensche Al
soe suldi v menschelicke natuer
12 verbergen in mijn godlicke natuer
dat v menschelicke crancheit nye 20
mant en bekenne Mer dat v leuen
temael godlick sij Ende dat men
16 aen v nyet anders gewaer en
werde. Ende dit en leyt daer nyet 24
aen dat wy zuete woerde sprec
ken of geestelick gelaeten heb
20 ben mit enen groeten schijn der zalicheit
234v of doechsam leuen Ende dat onsen 28
naem veer of wijt gedragen wer
de Ende dat wy seer bemynt sijn van
4 den vryenden gods Ende dat wy van

233v11

In linkermarge in moderne hand verbergen.

233v9-14

Aan eind van regel heeft Feugen telkens tekst overgetrokken.

234r17

t in dit verbeterd uit e.

	god alsoe <i>verweent</i> ende zaerte geta	32
	<i>gen</i> <i>sijn</i> dat ons dunckt dat god	
8	all <i>sijnre</i> creaturen heeft <i>vergeten</i>	
	ende onser alleen gedenckt Ende ons	
	dunckt all dat wy begeren dat sal	36
	ter stont geschien Dit en ist nyet	
12	dat god van ons begeert het gaet	
	all anders toe / <i>ihesus cristus</i> en meynt	
	doer <i>sijn</i> heylich leuen. ende leer nyet anders	40
	dan dat wy onbewegelick solden	
16	werden. Alsmen ons toe seyt dat wy	
	valsche ende onwaerachtige lude	
	<i>sijn</i> Ende all van ons seyt daer wy on	44
	se guede gerucht mede <i>verlyesen</i>	
20	Ende nyet alleen datmen ons qwellic	
235r	ken sprickt mer dat men ons oeck	48
	qwaet duet. ende ons ontreckt onse	
	lichemlicke noetdorft. Ende nyet alleen	
4	die noetdorft der <i>vergenckelicker</i>	
	<i>dijn</i> gen. Mer daer men ons qwest	
	aen ons lidmaten Ende wanneer wy	52
	in allen onsen arbeyt dat beste doen	
8	dat wy connen bedencken. Ende dan	
	dat van den luden int argeste ge	
	tagen wort dat sij connen gedencken	56
	Ende dat wy nyet alleen vanden men	
12	schen en lijden Mer oeck van god /	
	als dat hij ons ontreckt <i>sijn</i> tegen	
	woerdicheyt Ende <i>sijnen</i> troest Ende	60
	duet recht ofter een muer waer ge	
16	maect tusschen hem ende ons Ende als	
	dan all arbeydelick tot hem comen	
	ende troest ende hulpe suecken Dat hij	64
	hem dan tegen ons bewijst of hij <i>sijn</i>	
20	ogen voer ons besloet of hij ons syen	
235v	of hoeren wolde / Ende laet ons alleen	
	staen vechten in onser noet gelijk dat	68
	hij oec van <i>sijnen</i> vader verlaten wert	

234v6 orde *doorgestreept* na *sijn*.

235r17 c *in* suecken *afgesleten*.

235r19 be *in* besloet *boven regel* toegevoegd; op *regel* *inlasteken*.

4	in <i>sijnre</i> noet Syet hier sullen wy ons <i>ver</i> bergen in <i>sijn</i> godlicke natuer. alsoe <i>dat</i> wy in onser elenden sullen staen sonder bewegen. ons mit genen <i>dijn</i> gen te be helpen. dan alleen mit dat woert <i>dat</i>	72
8	<i>cristus</i> ihesu sprack Fyat voluntas tua Vader <i>dijnen</i> wille geschie <i>ende</i> wer de volbracht aen my God is alsoe danen wesen dat <i>men hem</i> mit nyet be ters en bekenne <i>dan</i> mit nyet Hoe mit nyet / Dat is / datmen aflegge alle myddelen, nyet alleen die werlt te <i>versmaeden</i> / <i>ende</i> doechden te hebben	76
12	Mer jc moet oec doechde laten sal ic god sonder myddel syen. Niet alsoe dat ic die doechden sal <i>versmaden</i> Mer die doechde sal weselick in my my werden / <i>ende</i> ic sal bauen der doechde	80
16	<i>sijn wanneer</i> dat / dat gedachte des <i>men</i> schen geen <i>dijn</i> ck en mach roeren / daa alre yerst ruerdet god Een <i>heydens</i> meyster seyt dat natuer bauen die na tuer nyet en <i>vermach</i> daer om en mach god <i>van genen</i> creatuer werden bekend Mer sal hij werden bekend dat moet geschien in een licht bauen der natu ren ¶ Die meysters vragen wat dat beduyt <i>wanneer</i> een ziel god <i>verheft</i> bauen hoer seluen. <i>ende</i> bauen alle creatu ren. <i>ende</i> vuert sij te huys / in <i>hem</i> seluen waer om en edelt hij dat licham nyet dat het der eertscher <i>dijn</i> gen nyet en behoeft hier op antwoert een lere /	84
20 236r	Wanneer dat die ziele comt totter god licker vereninge dan alre yerst is dat licham volcomelick daer toe gecomen dat het alle <i>dijn</i> gen mach nuttigen	88
4		92
8		96
12		100
16		104

235v12

hem *doorgestreept na* mit.

236r8-9

Paragraafteken na naturen *later toegevoegd.*

236r12

Boven doorgehaalde o in vuert *staat met latere hand u geschreven.*

236r18

t in toe *uit d verbeterd.*

20	tot gods eer want om den mensche <i>sijn</i>	
236v	alle creaturen wt god geuloeten <i>Ende want</i>	108
	dat licham der creaturen redelick mach	
	gebrucken / dat en is der sielen geen <i>hyn</i>	
4	der Mer het is een toevlucht hoere	
	weerdicheyt. want die creaturen en	112
	mochten niet edelre <i>invloet vijnden /</i>	
	weder te comen in hoeren oerspronck /	
8	dan in alsoe danigen geeerden licham	
	dat <i>sijnre</i> zielen toeliet dat sij op wort	116
	geuoert in die godlicke <i>vereniginge</i>	
	want tusschen god <i>ende</i> der zielen en is	
12	geen <i>hijnder ende</i> alsoe veer die ziele	
	god volget jn die woestine der god	120
	<i>hey</i> t alsoe veer volget dat licham <i>cristum</i>	
	nae nae in die woestine der willi	
16	ger armoeden. <i>Ende</i> alsoe voel als	
	die ziele is <i>verenicht</i> mitter godheyt	124
	Alsoe voel is dat licham mit wercken	
	gewariger doecheden <i>verenicht</i> in <i>cristo</i>	
20	<i>ihesu</i> <i>Ende</i> soe mach die hemelsche vader	
237r	wael sprecken Dit is mijn lieue soen in	128
	welcken ic my seluen wael behage want	
	hij en heeft in der zielen nyet gebaren	
4	<i>sijnen</i> enigen soen Mer sij heeft seluer	
	gebaren <i>sijnen</i> enigen gebaren soen Eya	132
	wat mach dij O mensche scherper <i>sijn</i>	
	te lijden. wanneer gij terecht bedenckt	
8	dat die gene die daer was inder formen	
	gods <i>ende</i> inden dage <i>sijnre</i> ewicheyt ynden	136
	schijn der heyiligen / die daer was verbor	
	gen. een fygure <i>ende</i> een schijn der sub	
12	stancien der godheyt Dat die huden te da	
	ge qwam inden kercker / <i>ende</i> totten slijm onser	140
	gebreckelicker naturen die alsoe snoe	
	de is dat alle dijngen hoe reyne dat	
16	se <i>sijn</i> die hoer genaken die werden	
	onreyne <i>ende</i> <i>stijnckende</i> . <i>Ende</i> dat hij om	144

236v4 et verbeterd in het.

236v6 Voor mochten staat in linkermarge no, *abbreviatuur van nota*, door Feugen overgetrokken.

237r1-2 Aantal woorden door Feugen overgetrokken; op de tweede reeks foto's leest zij Dat in plaats van Dit.

	dijnen wille hem seluen daer heel in wolde	
	stecken wat ist dat dy nyet zuet en	
20	is te verdragen om sijnen wille wanneer	
237v	du te samen legste alle lutterheyt ende on	148
	scholt dijns heren ende dijns gods dencken	
	de all dat op hem viel van sijne kijntsheyt	
4	al vander wigen op / doe hij yerst	
	was gebaren. Merct wat smaetheyt	152
	ende elenden hij leet / doe hij in sijne kijnts	
	heyt. in sijn yerste oltheyt gehaet wert	
8	ende veruolget, Ende wat hij daer nae leet	
	vanden vorsten vanden ridderen. vanden	156
	priesteren ende van boesen knechten	
	ende van alden genen die opten wege	
12	gyngen by den cruce, Sich hoe die	160
	clærheyt des ewigen lichts bespot wert	
	ende bespegen ¶ Eya wat groeter barm	
	herticheyt. ende bernender liefde my tot	
16	eenre stonden bewesen wert Als in	164
	dier stonden, doe der mynnen cracht	
	om my sijn edel herte te brack, Nu	
	maect dy O kersten mensche een bon	
20	dekijn van myrren / van alle bitterheyt	
238r	dijns heren lijden, Ende laet dat tot allen	168
	tijden wonen tusschen uwen borsten Ende	
	syet aen sijn doechde Hoe hij dijn profite	
4	ende heyle in alle sijnen wercken vol	172
	bracht heeft Ende syet dat gijt hem	
	weder vergelt / mit willigen lijden	
	aen te treden den wech daer hij ons van	
8	gebadene heeft daer hij seyt. Flyti	176
	get v in te gaen. Ende staet daer nae	
	dat gij doer die enge poerte gaet /	
	Want die wech is wijt ende breet die	
12	daer leyt totter verdumenisse. Den nv	180
	in desen tijden leyder voel lude wande	
	ren, die nochtans guede kersten geacht	
	willen sijn Hier om leer dy seluen	
16	verlaten ende drucken / in all datty me	184
	de ende tegen is / ende sich aen sijn pijn ende	

	sijnen doet / sijnre lijdenre naturen in welcken hij sonder schult voer	
20	v scholt heeft geleden. recht oft sijn	
238v	schult had geweest Als hij seluer seyt doer enen prophete van sijnre pijnen	188
	Syet dit lijde ic om mijn sunden Ende	
4	oec spreekt hij van die vrucht sijnre pij nen. Siet desen schat suldi besitten	192
	Sijn meyninge is recht of onse sunden sijn sunden sijn Ende of sijn heyligen wercken	
8	onse wercken waren want hij heeft voer onse sunden voldae[n] of hij se seluer	196
	had gedaen Ende wy moegen besitten die verdiensten sijnre wercken of wyse	
12	seluer hadden gewracht. ende dit solde ons onsen arbeyt licht maken, want	200
	een guet rydder en beclaget sijnen ar beyt nyet noch sijn wonden wanneer hij	
16	sijnen coninck aensyet voer hem liggende / die om sijnen wille gewont is Siet	204
	hij biedet ons enen dranck dien hij seluer heeft gedroncken ende hij en gebydet	
20	ons nyet hij en heuet yerst voergegaen	
239r	ende geleden Daer wi hier toecoemen daer toe help ons god. Amen	208

¶ Op alre heyli

[40]

	gen dach. Wat ons geestelick dat bedudet dat onse lieue heer die schare	
4	verliet Ende gynck opten berch ende leerden sijn jongeren. Ende dat hij opten	
	berch wert verclaert Oec hoe hij sijn schape weyden wil Jtem van drier han	
8	de duysternisse daer dat waerach tige licht in luchtet. Meyster Eggert	

12	M En leest in dat <i>heyliche</i> Euan gelio van <i>huden</i> dat onse lie ue heer die schare verliet <i>ende</i> gynck opten berch <i>Ende</i> sijn iongeren gyn gen tot hem <i>Ende</i> hij dede <i>sijnen</i> mont op <i>ende</i> leerden sij vanden <i>rijcke</i> gods <i>Sunte Augustinus</i> seyt Soe wie daer leert die heeft <i>sijnen</i> stoel geset inden hemel <i>Ende</i> soe wie gods leer ont fangen sal die moet opgaen <i>ende</i> auer gaen all dat wt is gespreyt des moet hij all <i>vertyen</i> Hij sal sich vergaderem in hem seluen besluten <i>Ende</i> gaen vake in hem seluen, Hem kerende van sorchuol dige verwerrijnge dese nedere dijngen Hij sal die crachten <i>sijnre</i> zielen dier voel is <i>ende</i> sich soe wijt deylen / die sal hij auer gaen yae oec die daer sijn inden ge dachten hoe wael die gedachten won der wercken All daer hij sich seluen is daer moet hij auergaen / sal god spre ken in die crachten die nyet en sijn ge deylt ¶ Dat II hij gynck opten berch Hier geeft hij in te verstaen die hoge weerde zueticheyte <i>sijnre</i> naturen in welcker bekentenisse va noede all af valt dat creatuer is <i>Ende</i> daer en weet hij nyet dan god <i>ende</i> hem seluen alsoe hij is een beelt gads Dat III. Hij gynck op, Dat bedudet, <i>sijn</i> hoecheyt dat hoge is dat is god seer nae <i>ende</i> be dudet die cracht die god soe nae is Op een tijt nam onse heer drie iongeren <i>ende</i> verscheen hem in dier clærheyte naeden lichem. gelijk als wy hem sullen syen inden ewigen leuen Oec seyt onse heer totten volck van ysrahel Gedenck des dat ic vanden hemel tot v gesproken heb daer	4 8 12 16 20 24 28 32 36
----	---	--

239v7

d in deylen gevormd uit e.

239v8-13

vooral telkens aan begin regel door Feugen woorddelen verduidelijkt.

240r7

a in ysrahel verbeterd.

	en sagestu noch beelt noch forme /	
	noch gelijckenisse Soe wanneer die	40
12	mensche die schare verlaet soe gaet god	
	in die ziele sonder beelt ende gelickenis	
	se Mer alle ander dijngen warden bekend	
	aermids beelden ende gelickenisse <i>Sunte</i>	44
16	Augustinus leert ons drierehande ge	
	lickenisse Die een is lieflick / als dat	
	oge, ende die neemt beelden Die ander	
	is geestelick / ende neemt beelden vanden	48
20	lichemlicken dijngen Die iii is inwen	
240v	dich Jnden geest / die is sonder allen	
	beelden ende vormen gelickenisse Sij gelijckt	
	den engelen Die auerste heerschappye	52
	der engelen deylt sich in drien delen	
4	Een ziele die hoer seluen nyet en be	
	kent sonder gelijckenisse, want alle	
	dijngen werden bekend in gelickenisse	56
	ende in beelden Mer die engel bekend	
8	god ende sich seluen sonder gelijckenisse	
	ende god geeft sich seluen in dat hoechste	
	deel der zielen sonder alle beelt ende gelijc	60
	kenisse Hij gynck seyt <i>sunte</i> Mathews, ende	
12	voer hem wert hij auergebeelt Alsoe sal	
	die ziel weder beelt ende gedruet ende we	
	der geslagen werden inden beelde. Jc	64
	segge wanneer die ziel comt bauen	
16	allen beelden soe wort sij gedruet	
	jn dat beelt dat gods soen is Die mey	
	sters spreken. dat die soen gods is	68
	een beelt gods Ende die ziele is ge	
20	beelt nae den beelde Soe spreek ic	
241r	dat die soen is een beelt gods	
	bauen beelt Hij is een beelt <i>sijnre</i> ver	72
	borgenre godheyt daer die soen is een	
4	beelt gods Ende daer hij is ingebeelt. /	
	daer nae is die ziele gebeelt Jnden	

240v1 lijkt later in rechtermarge toegevoegd?

240v17 Streepje door onderste deel van j in jn.

240v18 Buik van s in is verbreed.

241r1 gods doorgehaald na soen.

	seluen daer die soen ontfanget. daer	76
8	ontfaget oec die ziele Mer daer die soen wtulytende is vanden vader / daer en hanget die ziele nyet. want sij is auergebeelt. vuer. ende hette is een	80
12	ende is nochtans veer van een. ende die mont ontfanget den smake. mer dat oge en can daer nyet toecomen Ende dat oge ontfanget die verwe, Mer daer	84
16	en weet die mont nyet af Mer die ziele en weet nyet dan een want sij is auergebeelt Hier om spreekt die prophete God wil sijn schape leyden	88
20	in een eenvoudige weyde Die lude die in een sijn getagen die sijn eenvoudich	
241v	Een meyster spreekt dat die loop des hemels nergent beter en wort be	92
4	kent dan inden eenvoudigen die ont fangen eenvoudelick den hemelschen invloet als kijnder die geen eygen syn en hebben Mer die eygenwijse	96
8	lude die voel syns hebben die werden wtgeleyt in mennichuoldigen dijngen Onse heer laefden dat hij sijn scha	
	pe wil lauen in een. in een eenuoldige weyde opten berch in groenen grese	100
12	Alle creaturen groeyen in god. ende sij vallen ten yersten wt god ende daer nae doer die engelen / wat natuer die een cre	104
16	atuer heeft dat heeft indruck alre creaturen in hem seluen Die engel heeft in sijn natuer in druck alre creaturen	
	ende wat die engel ontfangen mach dat heeft hij altijt te mael in sich, want	108
20	wat god scheppen mach dat dragen die engelen in hem daer om want sij nyet	
242r	en sijn berouet dier volcomenheyt die ander creaturen hebben Sunte Au	112
4	gustinus seyt wat god scheidt dat heuet een doer vloet doer die engelen Jnder hoecheyt sijn alle dijngen groen Jn die hoecheyt	116
8	des berges sijn alle dijngen nye ende groen Mer daer sij vallen in tijtlicheyd	

	daer blicken ende verwen sij Nu inder	
	nyer groeninge alre creaturen Daer	120
12	will onse heer sijn schape spijsen alle	
	die creaturen die daer sijn in dier hoecheyt	
	ende groenheyt als sy inden engelen sijn die	
	werden der zielen lustiger dan alle dat	124
	inder werlt is Ende alsoe ongelick als	
16	die sonne is tegen die nacht alsoe on	
	gelijck is dat snoetste creatuer tegen	
	die ganse werlt wanneer het daer is	128
	Soe wie gods leer wil ontfangen	
20	die moet opten berch comen daer wil	
242v	sij god volbrengen in den dage der ewicheyt	
	daer een gans licht is. wat is god toe	132
	bekennen. dat is een licht. mer wat	
4	creatuer ruert dat is nacht Daer is	
	een waer licht dat geen creatuer	
	en ruert. watmen bekent dat moet	136
	sijn inden licht, Johannes, God is een	
8	waer licht datter luchtet in die duys	
	ternisse wat is die duysternisse,	140
	Dat is, dat een mensche nyet en is	
	gestrickt noch en bliue hangen aen	
12	die creaturen. ende dat hij blijnt sij ende nyet	
	en weet van die creaturen Ten an	
	deren is god een licht dat daer licht	144
	in die duysternisse, want hij is een	
16	licht dat verblijnt. dat bedudet een	
	licht dat omgripende is Het is oneyn	148
	delick, want het geen eynde en heuet	
	ende het en weet geen eynde dat meynt, /	
20	dat het die ziele blijnt / dat sij weet	
243r	des sij nyet en bekent Ten III lucht	
	god in een duysternisse. dat is die alre	152
	beste dat meynt die duysternisse daer	
4	geen licht en is Een meyster spreckt	
	Die hemel en heeft geen licht Hij	
	is daer te hoge toe. hij en lucht	156
	nyet, en hij en is noch colt noch heyt	

242r18

Buik van s in is verbreed.

242v4

Buik van s in is verbreed.

242v8-9

t in duysternisse uit lange stok gemaakt.

8	in <i>hem</i> seluen Aldus verliest die ziel in dese duysternisse alle licht Sij ont wasschet all dat heyt, of varwe	160
12	heyten mach Een meyster spreekt dat hoechste. daer god wil geuen sijn gelofte dat is licht, want smake. <i>ende</i> all des dat begeerlick is moet in die	164
16	ziele werden gebracht mit dien licht <i>Ende</i> daer en is geen <i>dijnck</i> soe lutter <i>dat</i> inden gront der zielen comen mach dan god alleen want god licht in een	168
20	duysternisse daer die ziele ontwas schet alle licht Sij ontfanget wael	
243v	in hoeren crachten licht zueticheyte <i>ende</i> ge nade Mer inder zielen gront en ont fanget sij nyet dan bloet god ¶	172
4	Die hoge meysters seggen Crachte der zielen. <i>ende</i> ziele sijn een gelick dat vuer <i>ende</i> schijn een sijn waer het valt	176
8	in vernuft daer valt het in een ander na tuer <i>Ende</i> waer vernufticheyte wtbreect wtter zielen daer valt sij in een ander natuer	
12	Der is een licht bauen licht daer die ziele ontwasschet alle licht opten berch der hoecheyte daer geen licht en is / daer god wtbreect in sijnen soen daer en valt	180
16	der zielen nyet voer, daer god wtvliet / neemt, daer en valt der zielen nyet voer het is daer all bauen, sij ontwasschet alle licht <i>ende</i> bekennnisse. daer om seyt hij ic wil sij verlossen <i>ende</i> versamenen	184
20	<i>ende</i> voeren sij in hoer lant <i>ende</i> daer wil icse voeden in een groene weyde Hij dede	188
244r	op sijnen mont Want hy leyt ons doer die schrijftuer <i>ende</i> doer die creatueren <i>ende</i> hy heuet ons toe gesproken doer sijnen een- gebaren soen in den sal ick bekennen van	192
4	den mynsten totten meesten altemael in godt Dit seit paulus Op dat wy moeten ontwassen alle dat god niet en is Daer	196
8	toe helpt ons godt. Amen	

8 Des vrydaechs [41]
 nae mydvasten een onderwysinge hoemen
 den vader sal aenbeden inden geest ende inder waerheit *etcetera*

12 **D** It is geschreuen in
 sunte iohans ewan
 gelio / ende van langer
 4 reden segge ick nv
 een cleijn woerde
 16 ken Dat ons lieue
 lieue heer sprack / Wijf die tijt sal
 comen ende sy is nv ter stont / dat die waer
 8 aenbeders den vader aenbeden sullen inden
 20 geest ende inder waerheit Ende alsoe danige
 244v sueckt den vader / Nu merckt dat hy
 sprack die tijt sal comen / ende sy is nv
 12 ter stont Soe wie den vader wil aen
 4 beden die moet hem setten in ewicheit
 mit sijne begeerte ende mit alle sijn toe
 uerlaet Het is inder zielen een auerste deel
 16 dat staet bauen tijt / het en weet niet
 8 vander tijt oft van dat lichaem Alle dat
 ye wart geschapen / ende die dach die voer
 dusent iaer was en is inder ewicheit niet
 20 meer dan dese stonde daer ick nv in
 12 byn Ende die dach die auer dusent iaer co-
 men sal die en is niet meer inden getal in
 ewicheit / dan die tijd daer ic nv in spreke
 24 Hy seyt / Die waer aenbeders die beden den
 16 vader aen inden geest ende inder waerheit / Wat
 is die waerheit / Die waerheit is alsoe edel /
 28 Waert sake dat godt sich mocht keeren
 vander waerheit / ick wolde my hechten aen
 20 die waerheit / Ende ick wolde my godt laten
 245r Want godt is die waerheit / ende alle dat
 geschapen is ende alle dat tijttelijke is
 32 dat en is godt niet / ende dat en is die waer-
 4 heit niet Nu sprekt hy / sy beden den
 vader aen Och hoe voel ister die daer aen

	beden een koe / oft een schoe oft een ander	36
	creatuer / ende dat sijn seer dorachtige luden	
8	Want alsoe balde alstu godt bidste om	
	enich creatuer / soe bidstu om dijnen eygenen	
	schade / Want alsoe gerynge als die crea	40
	tuer / creatuer is / te richte soe draget	
12	in hem bitterheit Quel / schade ende onge-	
	mack Ende hier om geschiet den luyden	
	die die creatuer sueken groet recht Wan-	44
	neer sy hebben ongemack druck ende lijden	
16	Want sy hebben daer om gebeden Jck heb	
	wael eer gesproken Soe wie godt suect	
	ende yet mit godt die en vynt hem niet	48
	Mer soe wie godt suect inder waerheit die	
20	vyndet god / ende wye godt vyndet / die en	
	vynt hem nimmermeer alleen mer allet dat	
245v	god geleysten mach dat vynt hy mit hem	52
	Sueckstu godt oeck om dijn eyge nutticheit	
	oft om dijn eygen salicheit / soe en sueckstu	
4	god niet inder waerheit Hier om seyt hy	
	dat die waer aenbeders / aenbeden den	56
	vader aen / Die tot enen guede mensche	
	spraeck / Waerom sueckstu god / Daerom	
8	dat hy godt is / Waerom sueckstu die waer-	
	heit om dat het die waerheit is Waerom	60
	sueckstu die gerechticheit om dat het die ge-	
	rechticheit is Dese luden is ganse recht	
12	alle dingen die geschien inder tijt die hebben	
	een waerom / als wanneer men vrageden enen	64
	mensche Waerom eetstu / om dat ick cracht	
	cryge / Waerom slaepstu om dat seluer / ende	
16	alsoe sijn alle dingen die inder tijt sijn / Mer	
	een guet mensche die den vrageden waer	68
	om hebstu godt lief / ick en weet niet dan	
	om godt Waerom myntstu die waerheit	
20	om die waerheit / Waer om myntstu die gerechticheit	
246r	om die gerechticheit Waer om myntstu	72
	die guetheit / Om die guetheit / Waerom leuestu	
	om / Waerlijck ick en weet dat niet / Hier	

245r18

g in godt verbeterd uit t.

246r2

h en geëxponeerde t in guetheit boven regel toegevoegd.

4	van seyt een meyster / soe wie tot enen mael wort beroert vander waerheit / vander gerechticheit / ende vander guetheit / alle waert dat alle pijnen der hellen daer aen lage die men- sche en mocht hem daer nimmermeer een ogen- blijck daer af keeren Oeck seit hy / die men- sche die met desen drien dingen wort beroert als waerheit / guetheit / ende gerechticheit / alsoe onmoegelijc als dat godt is dat hy sijn guet- heit laet / ende dat hy hem mach keeren van sijn godtheit / alsoe onmoegelijcke is dien mensche dat hy hem van desen drien keeren moegen Noch seit een leere / dat guetheit aen sich heuet drie articulen Dat yerste is nut- ticheit / dat twede / lusticheit / dat derde themelijcheit Hier om seit hy die beden den vader aen / Waer om seit hy den vader Daer om sueckstu godt den vader alleen soe vyntstu alle dat hy geleysten mach mit hem Want het is waer Had godt yet meer hy en mocht v dat niet verbergen / hy en most dy dat apenbaren ende geuet v in geboerte- lijcker wysen / Die meysters seggen dat die ziel twe aensichte heuet Ende dat auerste deel beschouwet god / ende dat benedenste aensicht dat siet yets wat hier af ende bericht die synnen / Mer dat auersten aen sicht der zielen staet in ewicheit / ende en weet niet vander tijt / ende en heeft mitter tijt oft mitten lichaem niet te schaffen Jck heb wael eer geseit dat inden lichaem is een oer spronck alles guets bedecktelijck / als een luchtende licht dat altoes lucht / ende als een barnende brant die altijt barnet / ende die brant en is anders niet dan die Heilige geest Nu seggen die meysters dat inden auersten deel der zielen vlyeten wt twee crachten Die een heyt wille / die ander heyt vernuft ende alle die volcomenheit deser tweer	76 80 84 88 92 96 100 104 108 112
---	--	--

4	crachten leyt aen die ouerste cracht Ende die cracht die vernuft heyt en can nimmer meer gerusten Sy en wil godt niet / als	116
8	hy die Heilige geest is Ende als hy die soen is Sy en wil oeck god niet als hy godt is al waer der dan durent gaden sy brake daer al doer Waer om en wil sy godt	120
12	niet / als hy godt is / Daerom want hy daer oeck naem heeft Sy wil hem daer hy geen naem en heeft / Sy wil wat be- ters dan god / als hy name heuet Wat	124
16	wil sy dan Sy wiset sy wil hem als hy vader / vader is / Hier van seit philippus heer tont ons den vader soe genoecht ons Sy wil- len god als hy een mercke is daer guetheit	128
20	wtsprynget Sy wil hem hij die wortel is daer guetheit wt vlyet Nu seit onse lie- ue heer hier seluer van / Nyemant bekent	
247v	den vader dan die soen Noch die soen en bekent nyemant dan die vader Jnder waer- heit sullen wy den vader bekennen soe moe- ten wy soenen sijn Merct willen wy een	132
4	soen sijn soe moeten wy enen vader hebben Want nyemant en mag seggen dat hy een soen is / hy en heb enen vader Oeck en mach	136
8	nyemant seggen dat hi vader is hy en heb ee- nen soen Jnder waerheit soe is die mensche een soen die alle sijn wercken werckt wt	140
12	rechter liefde ¶ Ten anderen is dat een soen die alle dinck gelick staet is hy siecke dat hy alsoe geern sieck is als gesont / Weder dat	144
16	dijn vriendt sterft oft leuet / alle in gods namen gaet dy oft hem een oge wt in gods namen § Dat derde dat een soen hebben sal / dat hy sien sal / oft hy sijn hoeft oec ummermeer can geneygen dan op sijnen vader die daer	148

247r15	Eerste i in philippus verbeterd uit e.
247r17	i boven a in daer; misschien moet er daer in gelezen worden.
247r18	ij in hij verbeterd uit u.
247r19-20	i in lieue verbeterd uit ?
247v16-17	Op y in hy staan i-streepjes.

boue stadt Want men dat sy staet boue
 tye soe heuet sy altyt in haer bestaete n
 die dier is alle tye En hoe cleyn me doe
 had datter staet boue tye die waer seer
 schier ryck geworden Want alle dat ge
 dat op geen sye meere is dat op dese edelre
 cracht alsoe nae als dat nu ter stont regē
 woerdich is En van dese seit hi alsoe d
 nige suet die vad en sy suketen hē suet
 alsoe lieflych blieset ons godt alsoe d
 vlyet ons godt en hy en mach niet beyd
 dier ziele sy en smake hē die hō vanden
 creatuerē af heert en dō af is geschende
 En dat is een seker waerh^t dattet godt
 alsoe groet moet wā is dat ons suet/oft
 alle syn guetht dier aē lage/als sy oech
 doet en hierō mach hy ons soe luttel ont
 bere als wy synre ontberē moegē En
 al waert dat wy ons van godt mochte
 heere nochtana soe en mocht sich godt

Afb. 18 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16,
 map 28 f. 248r (hand 8; tekst [41] Meister Eckhart, Preek Quint 26,
 Des vrydaechs na mydvasten r. 152-171). (ware grootte)

20	is in die hemelen Och hoe edel is die	
248r	cracht die daer staet bouen tijt / <i>ende</i> oec bouen	
	bouen stadt Want inden dat sy staet bouen	152
	tijt / soe heuet sy altijt in hoer beslaeten	
4	die daer is alle tijt <i>Ende</i> hoe cleyn <i>men</i> des	
	had datter staet bauen tijt die waer seer	
	schier rijck geworden Want alle dat <i>geen</i>	156
	dat op geen syde meers is dat op desere edelre	
8	cracht alsoe nae als dat nv ter stont tegen-	
	woerdich is <i>Ende</i> van dese seit hi alsoe da	
	nige suect die vader / <i>ende</i> sie sucken hem Siet	160
	alsoe lieflijck <i>verkie</i> set ons godt / alsoe <i>doer</i>	
12	vlyet ons godt / <i>ende</i> hy en mach niet beyden /	
	dier zielen sy en smaken hem die hoer vanden	
	creatuere <i>n</i> af keert <i>ende</i> daer af is gescheyden	164
	<i>Ende</i> dat is een seker <i>waerheit</i> dattet godt	
	alsoe groet noet is dat ons suect / oft	
16	alle sijn <i>guetheit</i> daer aen lage / als sy oeck	
	doet <i>ende</i> hierom mach hij ons soe luttel ont	168
	beren als wy sijnre ontberen moegen <i>Ende</i>	
	al waert dat wy ons van godt mochten	
20	keeren / nochtans soe en mocht sich godt	
248v	nummermeer van ons keeren Hier om seg	172
	ge ick / dat ick godt nummermeer <i>bidden</i> en	
	wil dat hy my wat geue / ick en wil hem	
4	oec daer voer niet louen dat hy my gegeuen	
	heeft Mer ick wil hem <i>bidden</i> dat hy hem	176
	geweerdige wil my te ontfangen / <i>ende</i> wil	
	hem daer van lauen Want hij die natuer	
8	<i>ende</i> dat wesen is dat hy geue moet / <i>ende</i>	
	die godt dat wolde benemen / die benaem	180
	hem sijn eygen wesen <i>ende</i> leuen Op dat wy	
	inder <i>waerheit</i> soenen warden Daer toe hel	
12	pe ons die <i>waerheit</i> waer van ick gesproken	
13	heb Amen	

248r15 waer *doorgestreept* na noet.248r17 *In* hij is ij *verbeterd* uit y.248v1 *Staat er misschien nū*nummermeer? *Is n* in nummermeer *verbeterd*?248v2 *er-abbreviatuur* boven u in nummermeer tot tilde gemaakt.

13	Datmen onsen here <i>ihesus</i> sal aen sien <i>mit twee</i> hande gesiecht genaemen wtten regulier	[42]
16	W Anneer dat herte een luttel begint te belasten dat sal den ynwendigen	
	mensche toe hant toevoegen den gesicht	4
20	des brudegoms <i>ende</i> dan soe salt <i>vergaen</i>	
249r	Dus sal hy hem <i>wennen</i> in corter tijt te ontcomeren <i>ende</i> te sluyten <i>van</i> voel dingen	
	die buten god sijn Mer mit gelijcke vassten	8
4	medeformenisse <i>ende</i> aenhangen <i>woenen</i> <i>ende</i> <i>wan</i> deren in die <i>ynwendicheit</i> <i>Jhesus</i> mynne Daer is onge eeynde <i>breetheit</i> / <i>lancheit</i> / <i>hoecheit</i> / <i>diepheit</i> /	
	alre begeerlijcker dingen Daer leert ons	12
8	die Brudegom <i>ihesus</i> sonder onderlaet inden geest <i>ende</i> inder waerheit te wanderen Ende ver- maent ons opwaert te aensien sijn ewige	
	wesen moegentheit <i>ende</i> macht Ende een te sijn	16
12	mitten vader / <i>ende</i> dat hy is een schijn der va- derlijcker glorien / <i>ende</i> een fyguer sijnre sub- stancien / dragende alle dingen midden woer- den sijnre crachten / Hy vermaent ons	20
16	oeck nederwart te sien. sijn gloriose men- scheit / vol gracen <i>ende</i> waerheit / benedictien / <i>ende</i> glorien Die een hoeft is alre wtuercaren- re leden / <i>ende</i> ons dagelicsche <i>vermakynge</i>	24
20	Opdat wy drincken sijn leuendige bloet	
249v	in geest <i>ende</i> inder waerheit <i>ende</i> in die <i>ynwen</i> dige vetheit Dat alsoe auervloedelijcke sonder aflaten wt sijnre apenre syde vloeyt	28
4	Daer oeck alle guet wt vloeyt opdat wy in eenre manieren moegen sijn al dat hy is / Als mynne / vrede / waerheit / <i>ende</i> recht uerdicheit / wt welcke wy warden alsoe auer- vloedich <i>ende</i> auervol / dat wy staedelijc ke moeten wt vloeyen mit <i>ihesus</i> in alle ges- chapenheit Op dat god sy alle in lal / alle dinck ontholdende / besittende / <i>ende</i> werck-	32
8		36

12	kenden / ende dat en sullen wy niet myn begeer-	
	en te geschien in een ander als in ons	
	seluen / Want alsoe hertelijck sullen wij	
	alle guet begeren / ende gonnen alle menschen	40
16	als godt selue / Ende aldus maken wy alle	
	der ander guede wercken ons eygen Dat den	
	mynnende seer bereyt ende licht is / Want	
	waer die gewaer mynne is daer en canse	44
20	niet sijn sonder wtvloeyen ende mynnen Niet	
250r	en is alsoe gelijk ende eygen der godformicheit	
	als staedelijck wt te vloeyen / ende hem allen	
	mede te geuen Gheen claere teyken en is	48
4	der verenynge des brudegoms / dan dus sonder	
	nauweheit te wanderen mit gemeynre myn	
	nen inder inwendiger breetheit / Alle dinck	
	geuende alle dinck veruullende / mit ihesus	52
8	Soe dat daer niet en blijue / dat niet	
	toe en hoer sijnen rechte / Aldus alsoe voel	
	in ons is / moegen wy veruullen hemel ende	
	eerde / ende alle dat daer in is / mit onser	56
12	mynnen / die god is / Jnden bynnensten ihesu	
	sullen wy vergadert hebben alle die wt	
	uercaren / ende presentieren ende offeren die /	
	mit breedden ende gehelen herten / den aen-	
	sicht des vaders / als een wtuercaren /	60
16	gesynne / toenende die onsalicheit / ende /	
	tribulacien alre menschen int gemeyne	
	Hiernae mit allen herten sullen wy hem	64
20	offeren inden geeste in alle steden / wt	
250v	alsoe groter mynne als hy hem den vader	
	heuet geoffert / Ende daer neygenden	
	tusschen der godheit ende der menscheit ons heren /	68
4	onsen geest Jn den bynnenste ihesu vynden	
	wy vrede bauen vrede / die cuysche mynne	
	mit welcke wy alle menschen trecken in ons /	
	ende in ihesus / Ende wy omhelsen die sympel	72
8	waerheit / als wy dier verenicht sijn soe ver-	
	wynnen wy lichtelijck Ouermids welcke	
	wy geheel ende onverslagen blijuen in alle ge	

12	valle / Want daer brengen wy alle hynder / ende alle dat niet en is / dat selue datter gedaen wort inden bynnenste ihesu in breder wtuloey- en / ende mit gelijcker verdrachlijcheit alre tegenheit Ende als roeck ganse te niet gaende / vanden	76 80
16	stercken ynwendige gesicht Als wy getagen warden totten vrienden die ons voert setten / ende vriendelijck sijn / Alsoe warden wy oeck geta- gen totten vyanden die ons achterspreken ende	84
20	moeyen ende van ons gekeert sijn Altoes wic kende sachtmoedelijck der anderen den bewe gynge / ende het onrecht dat ons geschiet	

4	Welcke dat is die vruchten alre geestelijcker oeffenyngende wtwendige sacramenten wtten seluen	[43]
---	---	-------------

8	A lle dingen scherpelijcke aen te sien ende in eenre hande puer wesenlicke gebruckyngende der sympelpre waerheit / also voel alst moege- lijcke is hem wt te storten / Jn te gaen / ende auergetransformiert te warden inder mynnen Dus te mael / buten hem selue geset / ende niet	4
12	te myn getagen te warden tot eens anders guet ende voert ganck dan tot dijns selfs Nergent geboecht te warden van buten noch van bynnen Die scale alder sacra- menten ende der oeffenyngende / nae insettinge der	8
16	heilger kercken in gewoente te hebben Mer die keerne in gebruckyngende / ende een / ende die selue te blijuen in mennigerhande toevalle	12
20	guede dingen te doen ende quade dingen dat hem auercoemt te verdragen Dit is al die men- sche / sonder dese en is die mensche niet / Dit is die vrucht / Dit is dat werck / ende volbren	16
251v	gynge mennigerhande gevalle des tegenwoer digen leuens / ende alle der sacramenten / Waer een	20

	mensche anders toecoemen mach van buten	
	dat gaet alle mitter tijt hennen / Daer om	
8	en salmen niet seer achten die dingen die van	24
	buten geschien / Weer sy dy verheffen oft ver	
	nederen Mer laet ons vlytich sijn Wac	
12	kerlijck ende vuerichlijck te wercken inder	28
	gemeynre gracie Ende van alle ander ordie	
	nyeringe des heeren mit ons oft mitten anderen	
	geheel volmaect te bliuen Wat ons oeck	
16	die heer niet geuen en wil / noch en geuet /	32
	Dat sullen wy hem holden / ende ons niet geuen	
	mer geern deruen dat ons geen noet en is	
	Soe voel als in onsen gront heylich ende	
20	zalich sijn / alsoe veel warden onse wtwen	36
	dige dinge daervan geheilicht ende god ontfanckelijck	
	Amen	

252r	W Ant alsoe als die man is	[44]
	alsoe verstaet hij die reden	
	Ende alsoe als hi van bynnen	
4	beuoelt alsoe is hi te vreden	4
	geset Dat hi der dingen ledich is ende gods	
	dat is guet mer dat hi der ledicheit ledich is	
	dat is volcomen Dat hi bekennet dat hem	
8	god alle dinge gedaen heuet dat is guet	8
	Mer dat hi hem daer bekent daer hem god	
	nye niet en dede dat is volcomen Dat hi be	
	kent dat hi voel doechden heuet gewracht	
12	dat is guet Mer dat hi hem bekent daer hi alre	12
	doechden ledich is dat is volcomen Dat hi be	
	kent datter hi bekent dat is guet Mer dat hi	
	hem dat bekent dat niet en bekent dat is	
16	volcomen Dat hi wercket dat is guet Mer	16
	dat hi niet en werck Mer wort gewrocht	
	dat is volcomen Dat hi gelaten is dat is guet	
	Mer dat hi der gelatenheit gelaten is dat is volcomen	
20	Dat hi die sunden vlie dat is guet Mer dat hi dier	20
252v	niet vlien en derf dat is volcomen Dat hij	

	god begripen wil dat is guet mer dat hi	
	van gode begrepen wort sonder wille dat is	
4	volcomen Dat hi hem totter waerheit laetet dat	24
	is guet mer dat hi hem daer toe gelaeten heuet	
	dat is beter Dat hij een is inden beelde gods	
	dat is guet mer sonder beelde een te wesen	
8	dat is beter Dat hi yet is in gode dat is guet	28
	mer dat hi in god niet is dat is beter Dat	
	hij godlick is in gode dat is guet mer dat	
	hi godes ledich is ende sijns wesens in gode	
12	dat is volcomen Dat hij te niet gaet dat is	32
	guet mer dat hi niet en is soe en derf hij	
	niet toe niete gaen des nyets dat is volcomen	
	Dat hi niet te niet gaen en derf dat is	
16	guet mer dat hi niet en is ende des niets ledich	36
	is ende niet to niet gaen en derf ende des gaues	
	ledich is dat is volcomen Te wercken inder	
	natueren gods dat is guet mer die stilheit der	
20	natueren sonder wercken dat is volcomen	40
253r	Die persoelicke baerring die is guet want	
	in baeringe is god in gode naeder inbuerten	
	mer alre persoene geloechent ende baeringe des	
4	personens ende die ontbuerte ende alre ontbuerten	44
	ledich is ende alre baringe alsoe als sij aen persoon	
	hanget dat is volcomen Dat sijn te beuijnden	
	der personen dat is guet mer niet sijn ende niets	
8	ledich dat is volcomen Wesen dat is guet mer	48
	niet wesen in dat auerwesen dat selue dat	
	ick was eer ick was ende dat ick was des mocht	
	ick ledich sijn dat is volcomen Jn te gaen dat dat	
12	is guet mer dat te wesen daer ick gae dat	52
	is volcomen Dat ick daer byn dat is guet	
	mer dat ick daer bynnen byn ende niet en byn	
	dat is volcomen Dat ick weet dat ick dit byn	
16	nen beuonden heb dat is guet ende mijn weten	56
	dat ick daer bynnen byn dat is guet mer dat	
	ick niet en weet dat ick ye wtquam dat is	
	beter Dat ick niet en byn dat ick byn is guet	
20	mer dat ick yet bijn dat edeler is dan alle	60
253v	dat niet dat is volcomen Dit is dat yet inden	

	aerwesen datmen niet en weet wattet is ende dat byn ick des heuet mijn gront een waer	
4	weeten Seyde ick dat icks niet en wiste soe waer ick een loegenae Mer ick niet mer dat selue dattet is dat weet hem seluen	64
8	want ick en byn niet van my seluen Mer dat selue dat van hem seluen is dat weet hem seluen ende dat is dit Dus heb ick dan ge	68
12	seyt Jck sal werden ende wesen dat is guet mer ick byn dat is volcomenre ende alre volcomenste Daer om spreket <i>cristus</i> Jck byn die ick byn	72
16	Dat suldi aldus verstaen als hier voer gescreuen is Want dat ick byn dat is edelre dan ick noch werden solde want ick moegelicheit	76
20	heb te werden mer byn ick daer om en derf ick gheen werden sueken Mer ick sal my seluen afleggen ende steruen mijnsselues soe vijnde ick	
254r	dat ick byn Mer die nv niet en heuet die en mach hem niet vijnden Mer die nv heuet ende hem nv suecket dat hi nv is die mach	80
4	hem seluen vijnden dat hi is Ende dit yet blijft alle den genen verborgen die niet gheerne toe niet en gaen Daer om soe bid ick v lieue vrient gaet	84
8	gheerne toe niet des nyets soe vijndi in dat ledige yet dat men mit niet niet veruolgen en mach ghi en moet des niets ledich sijn / dat ghij	
	te niet sijn gegaen ende gaens ledich soe vijndi in dat yet daer ick niet afspreken en kan noch ten can hem seluen niet spreken Dat alle dit geschie dat begeer ick. in <i>cristo ihesu Amen</i>	88
12	O Nse heer sprack wij willen enen mensche maken nae onsen beelde Dat die	[45]
16	mensche is nae god gebeelt dat leyt inden werc ken der wercken crachten dat die gehoechniss hoer werpet inden vader ende die verstandenisse inden soen noch en hebstu mer twe personen	4

253v20
254r1

Na nv is suecket doorgestrept.

Feugen schrijft sueket, terwijl er ruimte is voor meer letters; in deze regel woorden en woorddelen door haar overgetrokken.

	Als die vader aenschouwende is sijnen soen dat	
	sijn beelde is <i>ende</i> daer in hebben sij ene waellust	8
20	daeraf waschet een <i>mijnne</i> dat is die heilige	
254v	geest Du salste <i>dijnen</i> wil werpen in god <i>ende</i>	
	in god verliesen soe hebestu alle die waellust	
	die die vader in hem seluen heuet Nu alre yerst	12
4	bistu nae gode gebeelt in alle <i>dijnen</i> crachten	

	D Je ewige waerheit	[46]
	dede op sijnen mont der wijsheit <i>ende</i>	
	sprack Salich sijn die <i>armen</i> van geest want	
8	dat hemelrike is hoer Alle engelen <i>ende</i> heiligen	4
	<i>ende</i> allet dat ye gebaeren wert dat moet swigen	
	wanneer die wijsheit des vaders spreket want	
12	alle die wijsheit der engelen <i>ende</i> alre creatueren	8
	is een puere sotheit tegen die grondeloese wijs	
	heit gods <i>Ende</i> dese heuet gesproken dat die <i>armen</i>	
	salich sijn Nu is tweerhande armoede <i>ende</i> die is	
16	groet <i>ende</i> zeer gepresen inden ghenen diet mijt	12
	wildoen om die <i>nynne</i> ons heren want hijt	
	selue heuet gedaen op eertrijcke Van deser	
	armoeden en wil ick nv niet spreken Mer	
20	het is een inwendige armode van dier isset	16
255r	woert ons heren te verstaen Want hi spreket	
	Salich sijn die <i>armen</i> van geest Nu bid ic	
	v dat ghi alsoe sijt dat ghij wynt aen deser	
4	reden want ick seg v byder waerheit Gi	20
	moet gelick sijn der waerheit daer wij nv	
	af spreken willen anders en sult ghi se niet	
	verstaen Mij is op een tijt gevraget wat	
8	armoede waer in hem seluen <i>ende</i> wat een ar	24
	me mensche is Hier op wil ick nv spreken	
	Bischop Aelbertus een meester der godheit	
	spreket dat dat is een arme mensche die en	
12	gene genuechte en heuet van alle dien din	28
	gen die god ye geschiep <i>ende</i> dat is wael gespra	
	ken Mer wij spreken noch bet <i>ende</i> nemen	
	armoede in eenre hoeger wijs Dat is een	

16	arm mensche die niet en wil die niet en weet <i>ende</i> niet en heuet van desen drien punten willen wij nv spreken Ten yersten mael soe spreken wy dat dat is een arme mensche die niet en wil Desen synne en ver staen sulcke menschen niet Dat sijn die gene	32
20 255v	die hem holden mit eygenschap als mit penitencien <i>ende</i> mit wtwendiger oefeninge Dese lude heiten heilich van wtwendigen	36
4	beelden mer van bynnen sijn sij eselen want sij en <i>verstaen</i> niet dat onderscheyt vander godlicker waerheit Dese menschen spreken dat dat is een arm mensche die niet en wil <i>ende</i> bewijsent aldus Dat	40
8	die mensche alsoe sal leuen dat hi sijnen wil nummer meer en veruulle in enigen dingen mer dat hi altoes daer nae stae hoe hi veruulle den wille gods Dese menschen sijn wael daer aen want	44
12	hoer meynige is guet Mer ick spreke byder godlicker waerheit dat dese menschen niet en sijn arm noch armen menschen gelick Mer ick spreke dat sij sijn esels in bekennisse der	48
16	waerheit mer om hoer guede meyninge sullen sij id hemelricke hebben vander mildeicheit gods Die my dan vragede wat dan waer een arme mensche Die niet en wille <i>et</i> Daer	52
20 256r	antwoerden wij aldus Alsoe lange als die mensche wille heuet dat hi den liefsten wil gods veruullen wil dese en heuet niet die armoede daer wij af spreken Want hij heuet	56
4	enen wil daer hi mede genoich wesen wil den wille gods <i>ende</i> dit en is niet rechte armoede Sal die mensche gerechte armoede hebben soe sal hij sijns gescapen willens also ledich	60
8	staen als hi dede doe hi niet en was Want dat is een arm mensche die niet en wil <i>ende</i> niet <i>ende</i> begert Doe ick stonde in mijnre yerster sake doe en had ick ghenen god <i>ende</i> doe was ick sake	64
12	mijns selues doe en wolde ick niet <i>ende</i> en be	68

255v17 *il in mildeicheit uit y gevormd.*
 255v19 *et (bs. +): mogelijk als Ende te lezen.*
 256r2 *ll in veruullen gevormd uit ?*

	geerden niet want ick was een ledich sijn ende een bekenre mijns selues nae gebrukelicker wijsheit daer wolde ick my seluen ende gheen	
16	ander dinck Dat ick wold dat was ick ende dat ick was dat wold ick ende hier stont ick ledich gods ende alre dingen Mer doe ick wtghinck van mijnen vrijen wil ende ontfienck gescapen	72
20 256v	wesen doe had ick enen god Want eer die creatueren waeren doe en was god gheen god of niet god mer hi was dat hi was ende dat hi is Doe die creatueren ontfienge gesca pen wesen doe en was god niet god in hem	76
4	seluen mer hij was god inden creatueren Nu spreken wij in desen dat hi god is soe en is hi niet volmaectheit der creatueren Want alsoe	80
8	grote rijcheit heuet die mijnste creatuer in god als die meeste Waert sake dat een vliege vernuft hadde ende mochte vernuftelick sueken den enigen afgront des godlickens wesens	84
12	wt wien sij gecomen is soe en mocht god niet genoeg doen der vliegen nae alle dien dat hi god is Hier om bidden wij gode dat wij gods quijt werden ende dat wij nemen	88
16	die waerheit ende dat wij gebruiken die ewicheit daer die auerste engel ende die vliege gelijk sijn in dien beelde in dien ick stonde ende wolde dat ick was ende was dat ick wolde	92
20 257r	Aldus spreken wij sal die mensche arm sijn van willen soe moet hi alsoe lutel willen ende begeren als doe hi niet en was Ende in deser wijsen soe is die mensche arme die	96
4	niet en wil Ten anderen is dat een arm mensche die niet en weet Sulke stont hebben wij gesproken dat die mensche alsoe solde leuen dat hi niet en leueden noch hem seluen noch der	100
8	waerheit noch gode ¶ Nu spreken wij anders ende willen meer spreken dat die mensche die armoede hebben wil die sal alsoe leuen dat hi niet en weet dat hi leue in eniger wijze	104

12	noch <i>hem</i> seluen noch <i>der</i> waerheit noch gode mer hij sal alsoe quijt sijn alles wetens dat hij niet en weet noch en voele dat god in <i>hem</i> leue mer hi sal quijt sijn alles kennens dat	108
16	in <i>hem</i> leuende is Want doe die mensche stont inder ewiger aert gods doe en leueden in <i>hem</i> niet een <i>ander</i> mer wat <i>daer</i> leueden dat was hij selue Alsoe spreken wij dat die mensche al	112
20 257v	soe ledich sijns eygens wetens sal staen als hi dede doe hi niet en was <i>ende</i> laten god wercken al wat hi wil <i>ende</i> staen ledich allet dat mit god ey <i>quam</i> / dat is geset in een lutter wercken	116
4	Nu is eygen werck des menschen mynnen <i>ende</i> kennen Nu is een vrage waer aen salicheit meest leyt sulcke meysters spreken aen myn nen Anderen spreken aen mynnen <i>ende</i> aen ken	120
8	nen <i>ende</i> die spreken bet Mer wij spreken dat sij niet en leyt aen mynnen noch aen kennen Mer een is inder zielen wt dien vlyetet mynnen <i>ende</i> kennen mer dat en	124
12	mynt noch en kent niet selue alsoe als doen die <i>ander</i> crachten <i>der</i> zielen Die dit bekennt die bekennt waer aen salicheiden leyt Dit en heeft voer noch nae <i>ende</i> dit en is niet wachtende	128
16	enichs toenemens dinges Want dit en mach wynnen noch verlyesen Hier om ist beroeft dattet niet en weet gods wercken mer het is sijns gebruyckende naeder wisen gods Aldus	132
20 258r	spreken wij dat die mensche quit sal sijn <i>ende</i> ledich staen dat hi niet en weet noch en bekenne dat god in hem wercke Aldus mach die mensche armoede besitten Die meysteren	136
4	spreken god is een vernuftich wesen <i>ende</i> kent alle dinck Wij spreken god en is wesen noch ver nuftich wesen noch hi en bekennt dit noch dat hier om is god ledich alre dingen <i>ende</i> hier om is	140
8	god alle dinck Die nv arm sal sijn des geestes die moet arm sijns eygenen wetens dat hi niet en	144

257v11 *Na mynnen aanzet tot e.*
257v14 *e in aen boven woord toegevoegd.*
257v20 *c in mensche uit e verbeterd.*

	weet noch ghen dinck noch god noch die creaturen noch hem seluen Hier ist noet dat hem die mensche	
12	bereyde daer toe dat hi in hem moge weten of bekennen die wercken gods Jn deser wijse soe mach die mensche arm sijn sijns eygens wetens Ten anderen mael is dat een arme mensche die niet en heuet	148
16	Voel luden hebben gespraecken dat dat sij volmaetheit die die lijflicke dingen niet en heuet ende dit is waer in enen sijne die dat mit wil doet mer dat en is niet den synne die ick meyne Jck heb	152
20	te voeren gespraecken dat dat sij een arm mensche	156
258v	die niet en wil veruullen den liefsten wil gods Mer dat hi leue dat hi alsoe ledich sij beyde sijns eygen willen ende des willen gods als hi was doe	
4	hi niet en was Van deser armoeden spreken wij dat dat sij die hoechste armoede Ten anderen mael hebben wij gespraecken dat dat sij een arm mensche die niet en weet die wercken	160
8	gods in hem die dus ledich staet te weten ende te kennen als god ledich staet alre dingen dat is die claerste armoede Mer dat derde is die naeste armoede daer af dat wij nv spreken dat is dat	164
12	die mensche niet en heeft Nv merckt hier mit ernst Jck hebbe sulcke stont gesproken dat die mensche alsoe ledich solde sijn alre dingen beyde inwendich ende wtwendich als dat hi mocht	168
16	sijn een eygen stat gods daer god in mocht wercken Nv seggen wij anders is dat saeck dat die mensche alre creatueren ende sijns selues ende gode ledich staet ist noch alsoe in hem dat god stat vindt	172
20	in hem te wercken soe spreken wij alsoe lange	176
259r	als dit is inden mensche soe en is die mensche niet arm inder naester armoden Want god en is dit niet eyschende in sijnen wercken dat die men sche heb stat in hem daer god in wercken moge	
4	Want dat is armode des geestes dat hi alsoe ledich stae gods ende al sijne wercken wil god	180

257r19 *Na en een s doorgestrept.*
 258v1 *lle gevormd uit lk in veruullen.*
 258v4 *se doorgebaald na Van.*
 259r2 *d in armoden uit e gemaakt.*

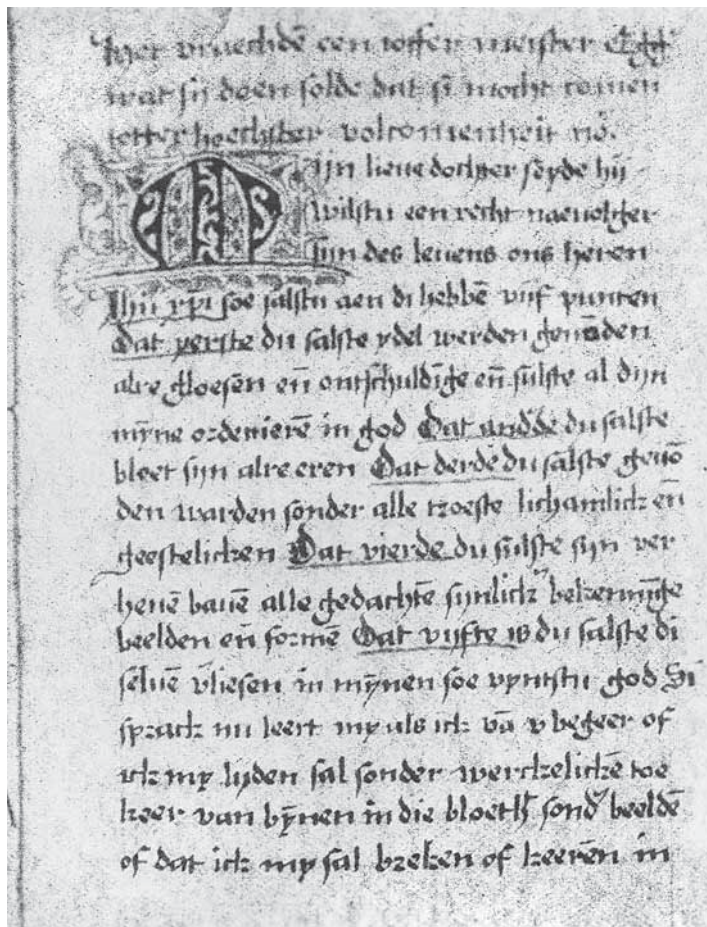
8	wercken inder zielen dat hi seluer sij die stat in dier daer hi wercken wil <i>ende</i> dit doe hi geern Want vint hi die mensche <i>aldus</i> arm is hi <i>sijns</i> selfs werck lijdende / <i>ende</i> is een eygen stat <i>sijnre</i> wercken soe is god een wercker in hem seluen <i>Ende</i> al hier in deser armoeden soe vermolht die mensche dat ewige wesen dat hi heuet geweest <i>ende</i> dat hi nv is <i>ende</i> dat hi <i>vmmermeer</i> bliuen sal Het is een vrage <i>Sunte</i> pauwel spreeckt Al dat ick byn dat byn 16 ick vander genaden gods Nv schijnt dese rede bauen genade bauen wesen bauen <i>verstaen</i> bauen wil <i>ende</i> bauen alle begeerten hoe mach dan paulus waerachtich sijn hier toe antwort 20 men aldus Dat <i>sunte</i> pauwel waer sprack dat die 259v gracie gods in hem was / des was noet want die gracie gods wrocht in hem dat die <i>toeuallicheit</i> <i>vercreech</i> dat wesen <i>ende</i> doe die gracie 4 volbracht hoer werck doe bleef paulus dat hi was Alsoe spreken wij dat die mensche alsoe arm sal staen als dat hi niet en heb noch en sij stat daer god in moge wercken Daer 8 die mensche beholt stat daer beholt hi onderscheit hierom bid ick god dat hi my quijt maecke gods Want mijn weselicke wesen dat is bauen god alsoe ick god neem bet inder creatueren 12 want inden wesen gods daer hi is bauen wesen bauen onderscheit daer was ick seluen <i>ende</i> daer vonde ick my seluen <i>ende</i> kenden my seluen te maecken desen mensche <i>Ende</i> heir om byn ick mijns selfs 16 saeck nae mijnen wesen dat ewich is <i>ende</i> niet nae mijnen wesen dat tijtlick is Hier <i>om</i> byn ick geboren <i>ende</i> nae mijnre gebarenre wijze sal ick te niet gaen Mer nae mijnre on 20 geborenre wijze soe en mach ick nummermer 260r te niet gaen Jck heb ewich geweest <i>ende</i> byn nv <i>ende</i> sal ewelick bliuen Doe alle dingen worden geboren doe was ick saeck mijns selues	184 188 192 196 200 204 208 212 216
---	--	---

259r12 veruolt of vermocht?
259r19 er-*abbreviatuur* doorgehaald bij hier.
259v3 gods *doorgestreept* na gracie.
259v11 in *later* toegevoegd aan der.

4	ende alre dingen ende had ick gewolt ende waer ick noch niet ende alle dingen soe en waer god niet god Dat god god is byn ick een saeck en waer ick niet soe en waer god niet deses	220
8	toe wesens en is geen noet Een meyster spreket dat sijn doerbreken edelre is dan sijn wtulyeten dat is waer Doe ick wt god vloet doe spraecken alle dingen god hi is ende dit en	224
12	maect my niet salich want al hier belye ick my creatuer Mer inden doerbreken daer ledich is mijn wil inden wil gods ende daer ick ledich stae des willen gods ende al sijnre	228
16	wercken ende gods seluen soe byn ick bouen alle creatueren ende ick en byn noch god noch crea tuer Mer ick byn dat ick was ende dat ick sal blijuen nv ende vmmermeer daer ontfae	232
20 260v	ick enen indruck die my sal brengen bauen alle engelen Jn desen indruck ontfae ick soe daen rijcheit dat my niet genoeg en mach sijn god noch alles des hi god is noch alsoe	236
4	noch al sijn godlicke wercken Want ick ontfae in desen doerbreken dat god ende ick een sijn daer byn ick dat ick was ende daer en nam	240
8	ick af noch toe want ick byn al daer een on bewegelick dinck ende al hier en vint god gheen stat inden mensche Want die	244
12	mensche vercrijget mit sijn armode dat hi heeft geweest ende vmmermeer dueren sal Ende dit is die naeste armoede die dit niet	248
16	en verstaet die en geue ghenen sijnne hier op want alsoe lange als die mensche niet gelick en is deser waerheit soe en sal hies	252
20	niet verstaen Want dit is een onbedeckt waerheit die comen is sonder myddel wtten herten gods Dat wij dan alsoe leuen moeten dat wij deser waerheit ewelick vinden des helpe ons god Amen	256

261r	Het vraechden een ioffer meister Eggert wat sij doen solde dat si mocht comen totter hoechster volcomenheit <i>Nota</i>	[47]
4	M ijn lieue dochter seyde hij / wilstu een recht naeuolger sijn des leuens ons heren	
	Jhesu cristi soe salstu aen di hebben vijf punten	4
8	Dat yerste du salste ydel werden geuonden alre gloesen <i>ende</i> ontschuldige <i>ende</i> sulste al dijn mynne ordenieren in god Dat anderde du salste bloet zijn alre eren Dat derde du salste geuon	8
12	den warden sonder alle troeste lichamlick <i>ende</i> geestelicken Dat vierde du sulste zijn ver heuen bauen alle gedachten sijnlicker bekennynge beelden <i>ende</i> formen Dat vijfte is du salste di	12
16	seluen verliesen in mynnen soe vyntstu god Si sprack nu leert my als ick <i>van v</i> begeer of ick my lijden sal sonder werckelicken toe keer <i>van bynnen</i> in die bloetheit sonder beelden	16
20	of dat ick my sal breken of keeren in sienlicken keer tot <i>Cristus</i> lijden beeldelicker wijs Hij antwoerden Een mensche en konde geen meerre dinck geuragen dat pijnlicker	20
4	is te ontbynden <i>ende</i> te onderscheiden want den in keer in <i>cristus</i> lijden wort groetelick gelauet doer die heilige schrift Want het leer ons tot <i>Cristus</i> leuen keeren Het wijst ons tot dancbarheit <i>ende</i>	24
8	leert lijdsamheit <i>ende</i> oetmoedicheit <i>ende</i> treckt die synnen <i>van</i> wtwendicheit <i>ende</i> v en is mt <i>Cristo</i> geen tijt te verliesen Doch soe en ist <i>niet</i> valsche of sich die synlicke beeldinge <i>van cristus</i> lijden den	28
12	mensche wort onthagen <i>ende</i> verwandelt inden wech daer voer af geseit is Nv spreke ick wt dat getuych der heiliger schrijft <i>ende</i> mijns gronts gestet v toe mercken op die bloetheit want si nae hoer in di	32
16	laet Dit verstaet aldus Wanneer ghi wt die leedige beschouwinge salste gaen / om yet te	

261r8 o in geuonden verbeterd uit ?
 261r20 Boven laatste e in keeren staat tilde.
 261v9 Er staat een punt boven de m van mt.

Afb. 19 Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 261r (hand 9; tekst [47] met opschrift; Meister-jofferdialoog r. 1-17). (ware grootte)

	doen Jst dan dat die sijnnen <i>ende</i> die <i>sijnlicheit</i> geta	
	gen werden inden gront <i>ende</i> datti alle wt	36
20	wendige dingen tegen werden doer den vrede	
262r	die sich di inder beschouwinge toenden soe volgt	
	vrijelick die bloetheit sunder werckelicken bekennen	
	of toekeer eniger <i>verbeeldinge</i> of <i>formen</i> Mer	40
4	vlyticht v mit ernst te mercken op v seluen	
	of sich oeck valsche <i>vrijheit</i> wt deser beschouwin	
	ge oeck apenbaren wil Nu mochtmen spreken	
	wat is valsche <i>vrijheit</i> Dat heyt ick valsche	44
8	<i>vrijheit</i> alle inbeeldige die <i>cristus</i> leuen <i>ende</i> leere on	
	achtsam maken Jst oeck / dat sich die bloetheit	
	in di gesaket heuet van eniger <i>saken</i> die du	
	in di bekennes soe blijft daer oeck by <i>ende</i>	48
12	leert v mit die <i>verstandelicke</i> cracht in die	
	beschouwinge syncken <i>ende</i> in die bloetheit	
	<i>verliesen</i> sonder beelden <i>ende</i> <i>formmakinge</i> recht	
	of ghi enen steen naemt <i>ende</i> werptste hem in enen	52
16	putte <i>ende</i> dit leert doen zuetelick <i>ende</i> sachtelick	
	sonder bedwanck Ende als ghi v dan weder wt	
	dese oeffeninge keren moet tot wtwendigen	
	wercken Soe neemt waer wat ghi in v be	56
20	uynt Mynt sich dan in v een wydt onbekent	
262v	guet dat hem in god of op god eyndet <i>ende</i>	
	di daer onbeedelick optreckt Soe blijft daer	
	bi <i>ende</i> en werpt daer geene beelden of <i>formen</i>	60
4	in Mer leert v daer eenvoldelick <i>ende</i> rustelick	
	<i>verliesen</i> nae all v <i>vermoegen</i> Ende rust god <i>ende</i>	
	<i>niet</i> di <i>ende</i> leert gods <i>ende</i> godlick werden <i>ende</i> in	
	mynnen / all dat dijn is geheel te <i>niet</i> gaen Ende	64
8	ist dan dat dijnen wtwendigen <i>mensche</i> toeneemt	
	in oetmoedicheit in sachmoedicheit in mynnen <i>ende</i>	
	in begeerten tot alre <i>mensche</i> salicheit Soe laet	
	v noch lieuer daer in Ende all en vyntstu geen	68
12	sake of oersake deser dingen nochtans en	
	salstu di mit byblijuende beelden niet wt die	
	bloetheit geuen mer ghi sult v daer in syncken	
	Dit salstu aldus <i>verstaen</i> Wanneer ghi	72
16	in die kercke comt of in dijne <i>stylheit</i> di tot	
	god keren wilste soe spreeckt in dijn herte of	

	ynnicheit mitten monde O almechtich god eya scheppe in my di een reyn herte dat dijn	76
20	werck lijde <i>ende aenneem ende</i> bequaem sij	
263r	dattu daer in wercken moechste <i>Ende</i> dat doer di <i>ende</i> om dij want ick begheer dijn eygen te sijn	
	<i>Ende</i> daer mede laet v vryelick in die bloete on	80
4	beeldelicheit oetmoedelick mer neemt waer die teykenen daer ick v voer af geseyt heb <i>Ende</i> blijuet	
	bloetheit in di eenuoldelick sonder bekennen der	
	voerschreuenre stucken nochtans en salstu di <i>niet</i>	84
8	van die bloetheit geuen <i>Wanneer</i> si wort gericht tot hoeren rechten eynde Soe leert si mynnen	
	sonder beuynden <i>ende</i> bekennen sonder weten <i>ende</i>	
	versynckt den mensche sonder eynde <i>ende</i> doedet den	88
12	onreynen brust der natueren <i>ende</i> geuet daer doer te bekennen alsoe voel alst inder ewicheit den	
	creatueren moegelick is alsoe veer als men alle	
	geschapen dingen is gebloet <i>ende</i> dat hi <i>niet</i> eygens	92
16	en heb mitten creaturen Want soe sweeuet god in die wyde onmaete / daer en is hi <i>niet</i> te	
	achteruolgen in beelden noch in formen te	
	bekennen <i>ende</i> hier en wort god <i>niet</i> meer mijn	96
20	mer ick werde sijn god in god <i>Ende</i> vraechstu	
263v	of die vrede in hebben of in deruen te recht is Hier weet dat ick noch myemant v anders en	
	sal moegen antwoerden dan hebstu desen bloeten	100
4	onbeeldelicken in keer in <i>Cristus Jhesus</i> / so neemt alleen waer wat vruchtbaerheit of vrucht si in di	
	laet <i>ende</i> wat ghi daer af ontfangeste dit merckt	
	in die anders en behoeft ghi hier nyemant na te	104
8	vragen Want het en is soe zeer nyet te achten op allen inkeer weder dat si sijn bloet sonder	
	beelden of beeldelick Mer soe wat vruchtbaerheit	
	datmen daer af ontfanget als onse heer sprack	108
12	ghi sult si bekennen bi hoere vruchten Soe merckt of v gemoede oeck toeneemt in oetmoedicheit	
	wat is oetmoedicheit Dat is oetmoedicheit	
	dattu di auermids uwes selues cleynheit in	112
16	tijt of in ewicheit nyemant en hebste v bi te ge licken soe en hebstu oeck <i>niet</i> mit yemant	
	yet te begeren mer di te laten inden onbe	
	kenden wille gods <i>ende</i> set di inden gront onder	116
20	alle menschen Ten anderen merckt of	

264r	v mynne toenemt Wat is mynne dat is mynne dattu di seluen in god of dat dijns <i>niet</i> en sue kes of en meynste Noch en begeerste oeck	120
4	troest Mer <i>wanneer</i> die sijnlicke begeert <i>geern</i> wat had Het sij van tijtlicken of geestelicken dingen dat dan <i>dijnnen</i> gront een beuendelicke <i>verschrickinge</i> in di gewaer wort <i>Ende</i> dat all	124
8	die crachten uwer zielen mit reynre stylheit roepen Here here v wille die geschie ende <i>niet</i> die mijn Dit sij di tot eenre leerringe Amen Die ionckfrouwe vraechden weder seggendde	128
12	Waer bi sal een weten dat hi is een kijnt sijns he vaders Die meester sprack dat sal hi bekennen aen drie dinge Dat yerste dat hi all sijn wercken werckt <i>van</i> puere myn	132
16	nen sonder waer om Dat anderde dat hi alle dinck van god ontfanget in eenre gelicheit voerspoot <i>ende</i> tegenspoet Dat derde dat hi sijn hoeft op nyemant en heb te neygen dan	136
20	op god alleen Waer bi salmen weten 264v dat die doechde werckt <i>inder</i> alre hoechster edelheit Dat salmen aen drie dingen bekennen Dat is datmen god mynt om god <i>ende</i> waerheit	140
4	om waerheit gerechticheit om gerechticheit Hoe salmen der waerheit leuen Men sal alsoe orde nierlick leuen dat alle woerden <i>ende</i> wercken <i>ende</i> wanderinge sijn een getuych der waerheit	144
8	<i>Ende</i> dat hi tot god <i>van</i> bynnen alsoe gekeert staet dat hijt van buten <i>niet</i> al voertgebrengen en can daer sal hi een ander verstaen <i>etcetera</i>	

12	E en meyster spreckt het comen voel luden tot claren verstan denissen <i>ende</i> tot claren onder scheide der beelden <i>ende</i> formen Mer der luden vijf	[48] 4
----	--	-----------

264r9	<i>er-abbreviatuur in Here opgelost op grond van volgende voluit geschreven vorm here.</i>
264r12	<i>bekennen doorgestreept na hi.</i>
264r13	<i>heiligen of hemelschen; misschien moet he weggelaten worden.</i>
264v6	<i>Mogelijk nierelick.</i>
264v10	<i>Na etcetera drie regels blanco gelaten voor opschrift in rubriek?</i>

	men luttel die daer comen auer verstandichge	
16	schouwen ende auer verstandige beelden ende for	
	men Ende het waer doch een mensche gode lieuer	
265r	die daer stonde sonder alle begrijpjnge	8
	formelicker beeldjge dan x die hem	
	seluen gebruckten in verstandijger wijsen	
4	Want god en kan in hem niet comen	
	noch wercken om die onlede hare verstandijger	12
	beeldjngen Mer die hem verheuen hebben auer	
	alle verstandijge begrijpjn Als Sunte Dijoni	
8	sius seyt ende oeck soe wil dat licht des ge	
	louen den mensche hebben auer alle verstan	16
	dijge begrijpjnge vanden iersten punt	
	vint god sijn ruste ende sijn vrede te woenen	
12	ende te wercken hoe hij wille Ende want	
	god geen hijndernisse en vint in dese	20
	luden soe werckt hij in hem sijn alre	
	liefste werck Desen luden en kanmen niet	
16	bekennen want hoer leuen ende hoer wesen is	
	verborgen alle dien die dat selue niet en	24
	sijn Nv is dat waer dat tot desen saligen	
	leuen ende tot deser edelre hoger volcomenheit	
20	niemaent comen en mach sonder mit claren	
265v	verstandenis en ende claer vernuft Mer want	28
	et ock geuonden is dat alsoe mennich hoge	
	geest in verstandenis ie die engelen die	
4	in hoer natuer ende hoer wesen anders niet	
	en sijn dan claer verstandenis dat sij	32
	gedoelt hebben ende ewelick geuallen sijn vander	
	ewijger waerheit Ende noch alle die geen	
8	die hem gelicken inder waelbehagelickheit	
	hoers selfs in hoeren claren verstaen ende	36
	claren bekennen Daer om spreken die meysters	
	ende die heiligen dat het nut is ende groet	
12	noet datmen wael proeuen ende bekennen sal	
	die in val in die verstandenis ende dat	40
	schouwen dat die menschen hier hebben mach	

264v20

Mogelijk godelieuer.

265r2

Na gerubriceerde hoofdletter X stuk wit opengelaten mogelijk voor geëxponeerde m.

265r3

t in gebructen verbeterd uit e.

265v13

Of: inval.

16	inder tijt op dat hi niet bedragen en wer de in sijne verstandiger behendicheit Daer om spreken sij dat men die rechte verstandij ge ende die waer schouwers der waerheit die niet bedragen en mach werden dat	44
20 266r	men die prueuen ende mercken sal aen xxiiii stucken Dat ierste is als <i>cristus</i> spreckt daer bij sullen die luden bekennen dat gij mijn iongeren sijt ist dat gij onderlijnge mijn	48
4	hebt ende mijn gebade holt Dat is mijn gebot dat gij onderlijnge mijnt alsoe ick v gemijnt heb recht of hij sprake hoe wael gij mijn iongeren sijt in konsten in wijsheit	52
8	ende in hoegen verstandnisse Hebdijs geen trouwe ende mijn soe helpt v luttel Ende bala am was so verstandich dat hij die dijngen verstont die god auer mennich hondert iaer	56
12	apenbaren wolde het en halp hem doch nijet daer om want hij hem mit trouwen noch mit mijnnen tot den verstandnisse niet en hielt Ende lucijfer inder hellen gront die	60
16	heeft noch een seer claer verstandicheit Ende het en helpt hem doch niet ia hij heuet des temeer pijnen inder heellen om dat hij voel verstaen heuet Ende weder trouwe noch	64
20 266v	mijn en heuet Dat ander is sij zijn hoers selfes ledich worden ende sij ledigen hem seluen alte hant des geuen sij alle dijngen vrijen oerlef ¶ Dat derde is sij hebben hem alte mael	68
4	god gelaten Des en heuet god geen hijndernisse sijns wercks in hem Dat vierde sij gaen noch hoers selues wt in allen daer sij hem in vijnden / des hebben sij een waer toenemen	72
8	Dat v is sij en sueken des hoers niet in geenen dingen en dat geeft hem een guet getugenisse Dat vi is sij wachten sonder onderlaet wat god van hem hebben wil dat sij den genoch zijn Dat	76
12	vii is sij dragen hoeren wil stadelick op den god licken wil dat sij niet anders en willen dan	80

	god en wil Dat viii sij voegen hem soe nae	
	god <i>ende</i> god tot hem in crachten der mijnnen	
16	dat god sonder hem niet wercken en mach	
	noch sij sonder god Dat ix sij gebrucken die	84
	godlicke tegenwoerdicheit in alle hoeren wercken	
	in allen tijden in allen steden Dat x sij en nemen	
20	noch ontfangen niets niet van creatueren lief	
267r	noch leet mer alleen bloet van god woe dat god	88
	werckt doer zijn creatueren Dat xi sij en werden	
	niet geuangen van geenre lust noch smack van	
4	creatueren noch van natuer Dat xii sij en wer	
	den niet gedrongen noch gedreuen van auermoe	92
	de des bliuen sij stadelick bijder waerheit	
	Dat xiii sij en werden niet bedragen van genen	
8	valschen lichten noch van aen gesichten der crea	
	tueren want sij laten allen dijngen op hem seluen	96
	staen Dat xiiii sij zijn altijt bereit <i>ende</i> ge	
	wapent mit alle doechden tegen alle aen wech	
12	tijnge des beholden sij in alle strijden den sege	
	Dat xv sij schouwen die waerheit bloet <i>ende</i>	100
	die leuen sij sonder onderlaet <i>ende</i> zijn dien	
	genoch dat sij bekenen Dat xvi sij zijn vol	
16	comen <i>ende</i> gerecht <i>ende</i> daer voer en holden sij hem	
	seluen niet Dat xvii sij hebben luttel woerden	104
	<i>ende</i> voel leuens Dat xviii sij spreken alle menschen	
	voer mit een guet leuen Dat xix sij sueken	
20	gades eer in allen dingen <i>ende</i> anders niets niet	
267v	Dat xx sij laten hem sonder antwoerde wie	108
	mit hem strijdet wes hem alleen aengaet Dat xxi	
	sij en sueken geen voerdel in genen dijngen	
4	want sij en dencken hem die mynste niet weert	
	Dat xxii sij holden hem voer die alre onweerdichste	112
	menschen die leuen van al eertrick des connen sij hem	
	wael veroetmoedijgen onder allen mynschen	
8	Dat xxiii is sij hebben die weerde leer <i>ende</i> dat	
	heilige leuen ons heren alsoe tot hem genamen	116
	dat sij hem daer in wagen sonder laet of yet in	
	hem sij dat den weerden beelde tegen sij dat sij dat	
12	wtdoen hent sij den weerden beelde gelick zijn	
	Dat xxiiii is sij gaen al auer als een cleijne kijnt	120
	<i>ende</i> begijnnen altijt van nijes aen een guet leuen des	
	sijn sij ongeacht van voelen luden <i>Ende</i> dit selue	
16	is hem lieuer dan alre menschen gonst Dit zijn	

	waer teykennen eens gewarigen grons Daermen	124
	wael af holden mach Ende soe wie dese punten	
20	niet en heuet van sijner verstandnisse en derf men niet	
	holden noch hi en derfter seluer niets niet af en holden Amen	

Literatuuropgave

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

NAK	Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis
OGE	Ons Geestelijk Erf
Verfasserlexikon	Kurt Ruh e.a. (red.), <i>Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon</i> . Berlijn 1978-... (2e druk)

- Axters, St., *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden*. Deel III: *De Moderne Devotie, 1380-1550*. Antwerpen 1953.
- Axters, St., *Bibliotheca Dominicana Neerlandica Manuscripta, 1224-1500*. Leuven 1970 (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique 49).
- Axters, St., 'Beschouwingen bij een leerling van Meester Eckhart', in: *Verslagen en Mededelingen der Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 1972, afl. 1, 341-348.
- Baere, G. de (e.a.) (ed.), *Jan van Ruusbroec, Vanden blinkenden steen. Vanden vier becoringhen. Vanden Kerstenen ghelove. Brieven*. Tielt – Turnhout 1991 (Studiën en tekstuitgaven van Ons Geestelijk Erf, XX, 10. Corpus Christianorum: Continuatio Mediaevalis 110).
- Begheyn, P.J. (a), 'De handschriften van het St.-Agnetenklooster te Arnhem', in: *OGE* 45 (1971), 3-44.
- Begheyn, P.J. (b), 'De handschriften van het St.-Agnetenklooster te Arnhem', in: *OGE* 45 (1971), 374-375 (Addenda en corrigenda).
- Begheyn, P.J., 'Nieuwe gegevens betreffende de *Evangelische Peerle*', in: *OGE* 58 (1984), 30-40.
- Beuken, J.H.A., 'Rondom een Middelnederlandsche Eckehart-tekst', in: *OGE* 8 (1934), 310-337.
- Beuken, W.H., *Dichters der Middeleeuwen. Een bloemlezing*. Met een inleiding door Anton van Duinkerken. Bilthoven 1936 (Bloemlezing uit de Katholieke poëzie 1).
- Biemans, J.A.A.M., *Middelnederlandse Bijbelhandschriften*. Leiden 1984 (Verzameling van Middelnederlandse Bijbelteksten. Catalogus).
- Bihlmeyer, K. (ed.), *Heinrich Seuse – Deutsche Schriften*, im Auftrag der Württembergischen Kommission für Landesgeschichte. Stuttgart 1907 (herdr. 1961).
- Borchling, C., 'Mittelniederdeutsche Handschriften in den Rheinlanden und in einigen anderen Sammlungen – Vierter Reisebericht.' in: *Nachrichten von der Königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-historische Klasse 1913 Beiheft*. Berlijn 1914, 1-256.
- Briquet, Ch.-M., *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. A facsimile of the 1907 edition with supplementary material. Ed. A. Stevenson. 4 dln. Amsterdam 1968.

- Bruin, C.C. de, *Middelnederlandsch Geestelijk Proza*. Ingeleid door C.G.N. de Vooy. Zutphen 1940.
- Daniëls, L.M.F., 'Ludolphus van Saksen en Henricus Suso', in: *OGE* 20 (1946), 138-150.
- Deschamps, J., 'Handschriften uit het Sint-Agnesklooster te Maaseik', in: T. Hoe-
waar (e.a.), *Album Dr. M. Bussels*. Hasselt 1967, 167-194.
- Deschamps, J., 'De verspreiding van Johan Scutkens vertaling van het Nieuwe Tes-
tament en de Oudtestamentische perikopen', in: *In navolging. Opstellen voor*
C.C. de Bruin. Leiden 1975, 159-179.
- Deschamps, J., 'De Middelnederlandse vertalingen en bewerkingen van de 'Hundert
Betrachtungen und Bekehrungen' van Henricus Suso', in: *OGE* 63 (1989), 309-
369.
- Dijk, R.Th.M. van (1998, 1999a), 'Titus Brandsma en de bestemming van de *Biblio-
theca Neerlandica Manuscripta* van Willem de Vreese', in: *OGE* 72 (1998), 273-
292 en *OGE* 73 (1999), 40-72.
- Dijk, R.Th.M. van (1999b), 'Titus Brandsma und die editio critica des gesamten
Schrifttums von Geert Grote (1340-1384); Geschichte eines Editionsprojekts', in:
OGE 73 (1999), 208-247.
- Dijk, R.Th.M. van, 'Over het drie-ene goddelijke leven in ons. Het eerste der vijf
mystieke tractaten in het Gaesdonckse-tractatenhandschrift', in: P. Nijs en K.
Meyers (ed.), *De onbereikbaarheid van de geliefde. Pareltes van Nederlandse en*
Rijnlandse mystiek. Leuven 2000, 93-135.
- Dijk, R.Th.M. van, 'Over het verlangen naar godgelijkenis in ons. Het tweede der
vijf mystieke tractaten in het Gaesdonckse-tractatenhandschrift', in: P. Nijs en K.
Meyers (ed.), *Minne is al. Pareltes van Nederlandse en Rijnlandse Mystiek*. Leu-
ven 2002, 107-121.
- Erfassung mittelalterlicher Handschriften im rheinischen Landesteil von Nordrhein-
Westfalen mit einem Inventar. Handschriftencensus Rheinland*. Herausgegeben
von Günter Gattermann, bearbeitet von Heinz Finger (e.a.) Wiesbaden 1993
(Schriften der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf 18).
- Faesen, R. (ed.), *Jan van Ruusbroec, Van seven trappen*. Opera omnia 9. Turnhout
2003 (Corpus Christianorum: Continuatio Medievals 109).
- Feugen, G., *Foto's van Middelnederlandsche geestelijke handschriften. Medii aevi
manuscriptorum spiritualium neerlandicorum Reproductio*. Nijmegen 1938. [in ty-
poscript] Fotomechanische herdruk U.B. Nijmegen 1968, met aanvullingen.
- Graaf, K. de (ed.), *Flandrijs. Fragmenten van een Middelnederlands riddergedicht*.
Groningen, 1980.
- Grujjs, A., *Catalogus van de Fotoalbums van Middelnederlandse handschriften: Me-
dii aevi manuscriptorum spiritualium neerlandicorum reproductio* (z.g. *Collectie*
Titus Brandsma). In 1938 bewerkt door Zr. G. Feugen †. Nijmegen 1968. [Foto-
mechanische herdruk met aanvullingen].
- Gumbert, J.P., *Codicologische eenheden – opzet voor een terminologie*. Amsterdam
2004 (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Mededelingen
van de Afdeling Letterkunde, nieuwe reeks, deel 67 no. 2).
- Hap, C., *Een 14^e eeuwse middelnederlands berijmd commentaar op het hooglied: kri-
tische studie en uitgave van de tekst*. Leuven 1975. 2 dln.
- Hofman, R., 'De functionaliteit van handschriften uit de Moderne Devotie,' in: K.

- Veelenturf (red.), *Geen povere schoonheid. Laat-middeleeuwse kunst in verband met de Moderne Devotie*. Nijmegen 2000, 169-194.
- Hövelmann, G. (a), 'Gaesdoncker Chorherren als Autoren', in: *Gaesdoncker Blätter* 20 (1967), 30-34.
- Hövelmann, G. (b), 'Die Klosterbibliothek Gaesdonck 1801-1892', in: *Gaesdoncker Blätter* 20 (1967), 37-41.
- Hövelmann, G., 'Die Handschriften der Klosterbibliothek Gaesdonck. Ein Versuch, den ursprünglichen Bestand zu rekonstruieren, mit einem Anhang über die Schreibtätigkeit des Gaesdoncker Konvents', in: *Gaesdoncker Blätter* 21 (1968), 44-75.
- Huisman, Gerda C., *Catalogus van de middeleeuwse handschriften in de universiteitsbibliotheek Nijmegen*. Leuven 1997 (Miscellanea Neerlandica 14).
- Jostes, F., *Meister Eckhart und seine Jünger. Ungedruckte Texte zur Geschichte der deutschen Mystik*. Freiburg (Schweiz) 1895 (Collectanea Friburgensia. Commentationes Academicæ Universitatis Friburgensis Helvetiorum IV) [Neudruck mit einem Wörterverzeichnis von P. Schmitt und einem Nachwort von Kurt Ruh. Berlin 1972].
- Kienhorst, H. en Mikel M. Kors, 'Fragmenten van Jacob van Maerlants *Rijmbijbel* in handschriften uit het Agnietenklooster te Arnhem', in: *Lewvense Bijdragen* (ter perse).
- Kohl, W. (ed.) (e.a.), *Monasticon Windeshemense*. Brussel 1976-1984 (Archives et bibliothèques de Belgique – Archief en bibliotheekwezen in België, numéro spécial). 4 dln.
- Kors, M.M., *De Middelnederlandse Brieven van Gerlach Peters († 1411). Studie en tekstuutgave*. Nijmegen 1991 (Middeleeuwse studies, Publikaties van het Centrum voor Middeleeuwse Studies, Katholieke Universiteit Nijmegen 7).
- Kors, M.M. (ed.), *Jan van Ruusbroec, Opera omnia, 7-7A: Vanden XII beghinen. 7 Prolegomena, 7A Text and Apparatus*. Tiel – Turnhout 2000 (Studien en tekstuutgaven van Ons Geestelijk Erf XX, 7-7A. Corpus Christianorum: Continuatio Mediaevalis, 107-107A).
- Krämer, S. (ed.), *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz. Ergänzungsband 1. Handschriftenerbe des deutschen Mittelalters. Dl. 1 Aachen – Koche*. München 1989-1990, 284-285.
- Lieftinck, G.I., *De middelnederlandsche Tauler-Handschriften*. Groningen 1936.
- Lievens, R., *Middelnederlandse handschriften in Oost-Europa*. Gent 1963.
- Lievens, R., 'Lezenderwijs, § 17. De tweede brief van Ruusbroec; § 18. De gevaren van affektie.' in: *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 34 (1980), 203-214.
- Lücker, M.A., *Meister Eckhart und die Devotio Moderna*. Leiden 1950 (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters 1).
- Lüders, E., 'Meister Eckeharts Wirtschaft und eine Stockholmer Handschrift derselben', in: *Studier i Modern Sprakvetenskap* 19 (1956), 85-124.
- Maas, F., *Van God houden als van niemand: preken van meester Eckhart*. Haarlem 1983.
- Mak, J.J., *De Dietse vertaling van Gerlach Peters' Soliloquium*. Assen 1936.
- Man, D. de, 'Heinrich Suso en de moderne devoten', in: *NAK, nieuwe serie*, 19 (1926), 279-283.

- Meijer, B., *Titus Brandsma*. Bussum 1951.
- Mertens, Th., 'Hendrik Mande en het Hoogliedcommentaar van (pseudo-?)Richard van Sint-Victor', in: *OGE* 57 (1983), 270-292.
- Moderne devotie. Figuren en facetten. Tentoonstelling ter herdenking van het sterfjaar van Geert Grote 1384-1984. Catalogus*. Nijmegen 1984.
- Moereels, L. S.J., *Jan van Ruusbroec, Van VII Trappen of Ruusbroec's mystieke minnezang. Oorspronkelijke tekst met juxta-bertaling in modern Nederlands ingeleid en van enkele verklaringen voorzien*. Tiel 1976.
- Moschall, J., *Marien voerspan of sapeel. Eine mittelniederländische Bearbeitung der 'Goldene Schmiede' des Konrad von Wuerzburg*. Erlangen 1983 (Erlanger Studien 40).
- Pfeiffer, F., 'Predigten und Sprüche deutscher Mystiker', in: *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 8 (1851), 209-258.
- Pfeiffer, F., *Deutsche Mystiker des vierzehnten Jahrhunderts, Band II Meister Eckhart*. Leipzig 1857. [Photomechanischer Neudruck 1924, Neudruck 1962].
- Preger, W., 'Ein neuer Traktat Meister Eckharts und die Grundzüge der Eckhartischen Theosophie', in: *Zeitschrift für die historische Theologie*, Neue Folge, 28 (1864), 163evv.
- Preger, W., 'Kritische Studien zu Meister Eckhart', in: *Zeitschrift für die historische Theologie*, Neue Folge, 30 (1866), 435evv.
- Preger, W., *Geschichte der deutschen Mystik im Mittelalter. Nach den Quellen untersucht und dargestellt*. Leipzig 1874, 1881, 1893. 3 dln.
- Quint, J. (ed.), *Meister Eckhart, Die deutschen Werke I-III*. Stuttgart 1936-1976.
- Quint, J. (ed.), *Neue Handschriftenfunde zur Überlieferung der deutschen Werke Meister Eckharts und seiner Schule. Ein Reisebericht. Die deutschen und lateinischen Werke Meister Eckhart. Untersuchungen I en II*. Stuttgart (e.a.) 1940.
- Reypens, L. en M. Schurmans (eds.), *Jan van Ruusbroec, Werken. Naar het standaard-handschrift van Groenendael. III Vanden blinkenden steen, IV Vanden vier becoringhen, V Vanden kerstenen ghelove, VII Vanden seven sloten, VIII Een spiegel der eeuwighe salicheit, IX Van seven trappen, X Dat boeck der verclaringhe*. Tiel 1944-1948.
- Reynaert, J., 'Het vroegste middelnederlandse palmboomtraktaat', in: *OGE* 52 (1978), 3-32, 195-228, 296-310.
- Scheepsma, W., 'Filling the blanks: a Middle Dutch Dionysius quotation and the origins of the «Rothschild Canticles»', in: *Medium Aevum* 70 (2001), 278-303.
- Schellekens, J.W.M., 'De betwisting van Richard van St.-Victors auteurschap der *Expositio in Cantica Canticorum*, beschouwd vanuit de handschriften en Hade-wijch', in: E. Cockx-Indestege e.a. (red.), *Spiritualia Neerlandica. Opstellen voor Dr. Albert Ampe S.J. hem door vakgenoten en vrienden aangeboden uit waardering voor zijn wetenschappelijk werk*. Antwerpen 1990. [= *OGE* 64 (1990), 107-129].
- Schneider, K., 'Geistbuch', in: *Verfasserlexikon*, dl 2 (Berlijn, New York 1980), 1157-1158.
- Spaapen, B., 'Een verklaring van het Hooglied uit het oude Gelder', in: *OGE* 19 (1945), 83-172.
- Steer, G., *Scholastische Gnadenlehre in Mittelhochdeutscher Sprache*. München 1966 (Münchener Texte und Untersuchungen 14).

- Stooker, K., en Th. Verbeij, *Collecties op orde. Middelnederlandse handschriften uit kloosters en semi-religieuze gemeenschappen in de Nederlanden*. Leuven 1997 (Miscellanea neerlandica 15-16). 2 dln.
- Strauch, P. (ed.), *Paradisus anime intelligentis. Paradis der fornuftigen sele*. Berlijn 1919 (Deutsche Texte des Mittelalters 30).
- Tax, P.W., 'Gaesdoncksche Traktate', in: *Verfasserlexikon*, dl 2 (Berlijn, New York 1980), 1099-1101.
- Ubbink, R.A., *De receptie van Meister Eckhart in de Nederlanden gedurende de middeleeuwen. Een studie op basis van middelnederlandse handschriften*. Amsterdam 1978.
- Vetter, F. (ed.), *Die Predigten Taulers aus der Engelberger und der Freiburger Handschrift sowie aus Schmidts Abschriften ehemaligen Straßburger Handschriften*. Berlijn 1910 (Deutsche Texte des Mittelalters 11) [Nachdruck Frankfurt am Main 1968].
- Vooy, C.G.N. de, 'Meister Eckhart en de Nederlandsche mystiek I-III', in: *NAK*, nieuwe serie, 3 (1905), 50-92, 176-194 en 265-290.
- Vreese, W. de, *De handschriften van Jan van Ruusbroecs Werken*. Gent 1900-1902. 2 bdn.
- Wackernagel, W., *Altdutsche Predigten und Gebete*. Basel 1876.

Register van opschriften

OPSCHRIFTEN IN HET MIDDELNEDERLANDS

allerheiligendach	Op <i>alre heyligen dach</i> . Wat ons geestelick dat bedudet dat onse lieue heer die schare verliet Ende gynck opten berch ende leeren sijn jongeren. Ende dat hij opten berch wert verclaert Oec hoe hij sijn schapen weyden wil Jtem van drier hande duysternisse daer dat waerachtige licht in luchtet. Meyster Eggert 239r
avontmael	(Hier begynt) dat <i>auontmael</i> ons heren Jhesu Christi ghelijck alsoe dat die vier Euangelisten beschrijuen 1r
Eckhart (Meister)	Wt <i>meyster Eggert</i> . van der heiligen drieuoldicheit 210r
eigenscap	Van drie <i>eygenscapen</i> der schouwender zielen. die wt enen leuende gront coemen / daer wij gode mede geenicht sijn bauen reden ende oeffeninge van doechden 105r
geest	(Hier begynt) des <i>geestes</i> bouwe dat ons voel onderscheits gheeft hoemen inden geest wysselick wanderen sal 125r
graet	(Dit is genamen) wtten <i>graden</i> der mynnen. Zeer schoen. Here Johannes Rusbroeck. 77r
heilichede	Hoe dat die <i>heilicheit</i> nyet en is gelegen / in smaeck / noch in zueticheit / genaemen wt Ruysbroeck 118r
Jhesus, gesichte	(Datmen onsen heer) <i>ihesus</i> sal aensien mit tweerhande <i>gesiecht</i> genaemen wtten regulier 248v
Johannes Baptista avont	Op sunte <i>Johannes baptisten auont</i> wat daer is volheyt der tijt ende alles wesens. ende wat die mensche hijndert god te bekennen, Meyster Eggert 226v
creature	Hoe alle <i>creatures</i> van god wtulieten / als een licht om te apenbaren dat verborgen licht dat god seluer is. Hoe wy dat opperste guet sullen bekennen. Een sermoen. Meyster Eggert 220r
leven	Hoe dat dat edelste van alle <i>leuen</i> is / bauen alle bekennen ende weten. een grondeloos nyet weten. wt Rusbroeck. 107r; (Van drie punten) / daer dat volmaecte schouwende <i>leuen</i> in geoeffent wort / in drien wijsen. Wt Ruysbroeck. Nota bene. 115r
passie	(Hier begynt) die <i>passie</i> ons heren Jhesu Christi. gelijk soe si die vier Euangelisten beschrijuen Nota bene. 15v
sermoen, cruce	Een schoen <i>sermoen</i> hoemen dat heilige <i>cruce</i> aenbeden sal 204r
sermoen, kersdach	Een <i>sermoen</i> opten <i>kersdach</i> Hoe wy onse menschelicke natuer sullen verbergen in die godlicke natuer christi op dat nyemant onser crancheit en bekent Meyster Eggert 233v
sprake	Een inwendige <i>sprack</i> der zielen myt Jhesum 164r
verlaten	Hoe wij <i>verlaten</i> sullen al dat wij hebben ende werden een coningynne des hemelschen brudegums cristi ihesu. Nota bene. 173v

vortganc	Hoe wij enen <i>voertganck</i> doen sullen Doer vier sunderlinge eygenscapen diemen god toeleyt. wt Tauleri 121v
vragen	Het <i>vraechden</i> een ioffer meister Eggert wat sij doen solde dat si mocht comen totter hoechster volcomenheit Nota. 261r
vridach	Des <i>vrydaechs</i> nae mydvasten een onderwysinge hoemen den vader sal aenbeden inden geest ende inder waerheit etcetera 244r
vrient	Een <i>vrijnt</i> gods 76r
vrucht	Welcke dat is die <i>vruchten</i> alre geestlijcker oeffenynghe ende twwendige sacramenten wtten seluen 251r
wijsheit	Dje <i>wijsheit</i> spreeckt totten discipel. 195v
wort	Op die <i>woerde</i> des heyiligen euangelijcs Daer ihesus gijnck in een casteel Ende een wijf die martha hiet ontfienck hem in hoer huys. Meyster Eggert 212r

OPSCHRIFTEN IN HET LATIJN

Absolon	<i>Absolon</i> fili mi quis mi det wt (sic!) ego morier prote Nota bene et adtendite etcetera 200v
audire	<i>Audi</i> fili mi disciplinam patris tui. 172r
exire	<i>Exiui</i> a patre meo et veni in mundi Jterum relinqua mundum et vado ad patrem. Nota. et attendite. 185r
filia	Nigra sum sed formosa <i>filie</i> iherusalem sicut tabernacula cedar sicut pellis salomonis 165r
habitare	<i>Habitat</i> lupus cum agno. Nota bene 181v
ponere	<i>Pone</i> me wt (sic!) signaculum super cor tuum. nota bene 179v
requies	Jn omnibus <i>requiem</i> quesui. 192v
sonare	<i>Sonet</i> vox in auribus meis vox enim tua dulcis et facies tua decora. 170r
surgere	<i>Surge</i> aquilo et venie auster perfla ortum meum entfluunt aromata illius 189v

Register van incipits

INCIPITS IN HET MIDDELNEDERLANDS

bringen	Doe <i>brochten</i> si Jhesum tot Pylatum int richthuys 23v
David	(In dier tijt / doe die coninck) <i>Dauid</i> / sijn ioncheit inden dienst gods had auergebracht 174r
dinc	Alle <i>dingen</i> scherpelijcke aen te sien ende in eenre hande puer wesenlicke gebruckynghe der sympelre waerheit / 251r
Dionysius (Aeropagita)	Sunte <i>Dyonisius</i> . Ontledicht v van allen dijngen. om te beken- nen dat alre opperste guet. Nota. 211v
dochter	Mijn lieue <i>dochter</i> seyde hij / wiltu een recht naeuolger sijn des leuens ons heren Jhesu cristi soe salstu aen di hebben vijf punten 261r
feestedach gedenken	Dje <i>festdach</i> der ioden naecten die paeschen geheyten was 1r (O / mensche) <i>gedenckt</i> dijns doots ende cristus leuen ende lij- den 195r
geest	Hier begynt des <i>geestes</i> bouwe dat ons voel onderscheits gheeft hoemen inden geest wysselick wanderen sal 125r; (Dje ewige waerheit dede op sijnen mont der wijsheit ende sprack Salich sijn) die armen van <i>geest</i> want dat hemelrike is hoer 254v
geven	(Onse here seyt. / O mensche) <i>geuet</i> een guet exempel 195r
god	(Een lere spreeckt) Eya ricker <i>god</i> hoe wael my wort wanneer mijn liefte vrucht gebaert (233v)
godsvrient	(Item soe wie wil wesen) een wtuercaren <i>gods vrijnt</i> . 76r
heilichede	Dje <i>heylicheyt</i> en is niet te recht / die den anderen / een bor- den is / 53v; (Ghi sult weten) / dat die <i>heilicheit</i> des menschen niet en leyt. in smaek noch in zueticheit 118r; (Het is een hey- lige die spreekt) Dat is <i>heylicheyt</i> dat wy bekenen wat wy wa- ren voer der tijt 226v
here	O <i>Here</i> god almechtige coninck alle dijngen sijn in dijnre ge- walt 220r
herte	Wanneer dat <i>herte</i> een luttel begijnt te belasten dat sal den yn- wendigen mensche toe hant toevoegen den gesicht des brude- goms 248v
insien	Een puer <i>insien</i> . zuyuer van geest. ende ende (sic!) reyne van gedachten Dese sijn drie eygenschappen / der schouwender zielen. 105r
Jherusalem	<i>Iherusalem</i> / staet op in die hoecht ende schouwe al om die glorie / die daer comen sal / van dinen god / 64r
Jhesus	Als <i>Jhesus</i> dit gesproken had Ende die lauesanck geseyt 15v; (Onse lieue here) <i>ihesus</i> cristus gijnck op een borchsken ende hij wert

Johannes (de Evangelist)	ontfangen van eenre ionckfrouwen die een wijf was 212r Svnte <i>Johan</i> sprekt / God was dat gewaer licht / dat daer ver- luchtet elcken menschen 60r; (Djt is geschreuen) in sunte <i>io- hans</i> ewangelio / ende van langer reden segge ick nv een cleeyjn woerdeken 244r
kint	Och mijn <i>kint</i> holdt di tot alre stondt in desen gront 171v; O <i>kijnt</i> mijns herten. wie geuet my / dat ick voer di sterue 200v
comen	(Ick byn) <i>gecomen</i> van mijnen vader in die werlt Nv wil ick weder die werlt laten ende gaen tot mijnen vader 185r; (Een meyster spreckt) het <i>comen</i> voel luden tot claren verstanden- sen ende tot claren onderscheide der beelden ende formen 264v
leven	Heilich <i>leuen</i> is der mynnen graet / mit soeuen trappen / 77r; Dat edelste / ende dat hoechste datmen <i>leuen</i> mach. in tijt ende in ewicheit / 107r; Dat volmaecte schouwende <i>leuen</i> wort ge- oeffent in drien wijsen. ende elck heeft drie punten 115r
lijden	(Och ick heb) soe voel te <i>lijden</i> Het staet my aen van allen sij- den 164r
maken	(God sprack. wij willen) <i>maken</i> den mensche nae onsen beel- de ende. gelyckenisse. 210r
man	Want alsoe als die <i>man</i> is alsoe verstaet hij die reden Ende al- soe als hi van bynnen beuoelt alsoe is hi te vreden geset 252r
mensce	Wat <i>mensche</i> hem seluen alre meest / voer nyet acht / ende hem seluen verdruckt in nederheit 124r; (Onse heer sprack wij wil- len) enen <i>mensche</i> maken nae onsen beelde Dat die mensche is nae god gebeelt dat leyt inden wercken 254r
Moyses	Gelyck <i>Moyses</i> dat metalen serpent verhieff inder woestijnen. Alsoe sal des menschen soen opuerheuen werden 204r
nature	Doe die <i>naetuer</i> in hoeren natuerlicken loop was doen oeffen- den een yege werck dier sijn eygen werck 181v
opstaen	<i>Stant op</i> noerden wijnt ende comt suyden wijnt ende doerweyt mijnnen hof. ende sijne waelruckende cruden sullen bloeyen. 189v
ruste	Ick heb in allen dijngen <i>rust</i> gesocht. sprekt die ewige wijsheit 192v
schare	(Men leest in dat heylige Euangelio van huden dat onse lieue heer) die <i>schare</i> verliet ende gynck opten berch 239r
setten	<i>Set</i> my als een mynnenteiken op dijn hert Dit begeert die ewi- ge wisheit van sijnre bruet aldus 179v
siele	Dat die mynnende <i>ziel</i> vertoernt dat is hoers selues bekenne- nisse 45r
tijt	Die <i>tijt</i> mijnre passien ende die vren mijns doots Heb ick van ewicheit vrecaren 195v
vortganc	Hoe wij enen <i>voertganck</i> doen sullen Doer vier sunderlinge eygenscapen diemen god toeleyt. wt Tauleri 121v
wederkeren	<i>Keer weder</i> keer weder sunamitis Dese woerden staen ge- schreuen in der mynnen boeck 196r

INCIPITS IN HET LATIJN

audire	<i>Audi</i> fili mi disciplinam patris tui. 172r
filia	Nigra sum sed formosa <i>filie</i> iherusalem sicut tabernacula cedar sicut pellis salomonis 165r
sonare	<i>Sonet</i> vox in auribus meis vox enim tua dulcis et facies tua de- cora. 170r
via	(Ego sum) <i>via</i> / et veritas / et vita / Dese woerde sprekt cristus Jhesus 35r

Register van namen en plaatsen

In dit diplomatisch register zijn namen opgenomen van personen, goden, gebeden, steden, rivieren en landstreken. Niet vermeld worden God of leden van de Drie-eenheid (niet God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest); hetzelfde geldt voor de duivel. In cursieve druk zijn beknopte annotaties toegevoegd.

De lemma's zijn als volgt opgebouwd: hoofdwoord, in de meest voorkomende spelling; variante spellingen; aanduiding van functie, waardigheid, hoedanigheid, of nadere bepaling, indien die in de tekst is gegeven; tussen haken: verbogen vormen; eventuele annotatie in cursieve letters. 'Zie ook' verwijst naar identieke personen of zaken; 'zie' verwijst naar verwante lemma's of naar een ander hoofdwoord. De verwijzingen bestaan meestal uit een tekstnummer (vet gedrukt) en een regelnummer. Als de naam in het opschrift voorkomt, staat er Op in plaats van een regelnummer.

- ABRAHAM *aartsvader* **16**, 334-335; **27**, 20
ABRAM, *zie Abraham* **9**, 1031
ABSOLON *Absalom/Absalon, derde zoon van koning David* **32**, Op
ABYSAACK *Sunamitische verzorgster van koning David* **22**, 8
ACHELDEMACH *Akeldama, bloedakker, gekocht voor het geld van Judas* **2**, 316
ADAM (Adams) **33**, 20
AELBERTUS, BISSCHOP (BISSCHOP ALBRECHT) *Albertus Magnus, dominicaans theoloog (1206-1280)* **16**, 926; **46**, 25
AGNETEN, SUNTE *Agnes, Romeinse martelares (ca. 304) [?]* **21**, 64-65
ALBRECHT, BISSCHOP, *zie Aelbertus*
ALEXANDER (Alexanders) *zoon van Simon van Cyrene* **2**, 534
ANNAS *hogepriester uit Nieuwe Testament* **2**, 152, 156
APOCALIPSIS (Apocalipsi) *Openbaring van Johannes* **16**, 606
ARISTOTILES *Grieks wijsgeer* **16**, 672
AROMATHIEN *Arimatea, mogelijk Rama in Efraïm* **2**, 711
ATHANASIUS *bisschop (ca. 296-373)* **18**, 60
AUE MARIA *Latijnse naam van het Wees gegroet* **16**, 1513
AUGUSTINUS (SANCTE, SUNTE) (SUNTE AUSTINUS **16**, 1044) *bisschop en kerkleeraar (354-430)* **3**, 158-159; **318**, 320; **4**, 170, 192, 308; **6**, 96; **7**, 16; **16**, 11-12, 44, 135, 148-149, 206, 286, 456, 495, 504, 536, 634, 655-656, 734-735, 780, 1012-1013, 1340-1341, 1568; **34**, 22; **40**, 7, 44-45, 113-114
AUSTINUS *zie Augustinus*
BALAAM *Balaam, zoon van Beor, profeet* **48**, 56-57
BARRABAS (Barrabam) *in lijdensverhaal door Pilatus tegenover Jezus geplaatst* **2**, 421, 436-437, 442
BERCH VAN OLYUETEN *Olijfberg* **2**, 5
BERNADUS, *zie Bernaert*
BERNAERT, SUNTE (SUNTE BERNARDUUS, SUNTE BERNNAERDUS, SUNTE BERNNAERT, SUTE BERNARDUUS, SUNTE BERNADUS (**16**, 1101)) *Bernardus van Clairvaux (1090-1153)* **16**, 637-638, 969-970, 1545-1546, 1320-1321; **19**, 26; **31**, 86-87
BERNA(E)RDUUS *zie Bernaert*.
CALUARIEN *Calvaria, berg waarop Christus gekruisigd werd* **2**, 531, 554-555; **33**, 198
CAYPHAS (Caypham, Cayphe) *Kajafas, hogepriester uit het Nieuwe Testament* **1**, 9; **2**, 152-153, 154, 157, 158
CEDRON *beek tussen Jeruzalem en de Olijfberg* **2**, 6
CHRISTUS, CRISTUS (Christe, Christi, Christo, Christum, Cristi, Cristo, Cristum) **2**, 211, 228, 284, 339, 433,

- 445, 618; 3, 7, 28; 4, 168, 245; 5, 8, 38, 45, 116, 128, 192, 204, 248; 6, 33, 39, 40, 101, 108, 116, 126, 128; 7, 224, 333, 357, 370, 392, 395, 456; 8, 10, 15, 17, 20, 23; 9, 39, 121, 300, 321, 580, 602, 607, 813, 829, 900, 910, 1064, 1074, 1093, 1103, 1114, 1120, 1123; 12, 68, 87; 16, 28, 61, 318, 437, 486, 490, 851, 853, 912, 1259, 1434; 18, 94; 22, Op, 131, 133; 25, 29, 95; 27, 92, 93; 28, 3; 33, 48, 132, 134, 136, 154, 162, 164, 172, 177, 178, 194, 195, 211, 227, 239; 38, 39; 39, Op, 121; 44, 72; 47, 18, 22, 23, 26, 28, 45; 48, 48
- CHRISTUS JHESUS, CRISTUS JHESUS zie *Jhesus Christus*
- CONSTANTINUS (CONSTANTYNUS) *Constantijn, keizer van het Romeinse Rijk (ca. 280-337)* 33, 40
- CRISOSTIMUS *Johannes Chrysostomos, bisschop en kerkleraar (ca. 347-407)* 4, 189; 33, 166
- CRISTUS (JHESUS) zie *Christus; Jhesus (Christus)*
- CYRENEN *Cyrene, plaats in Noord-Afrika (Libië)* 2, 532
- DAUID (DAUIT, DAVIDT) *David, zoon van Isai, koning van Israël* 3, 322; 5, 168; 16, 1004; 18, 59; 22, 1-2
- DIONISIUS (SUNTE) (DIONYSIUS, DYONISIUS, DIJONISIUS, DYONICIUS, DYONISIJUS, DYONISUUS) *Dionysius de Areopagiet, auteur uit de vijfde eeuw* 3, 151, 228, 247, 319, 321, 347, 352; 4, 255, 315; 6, 84; 7, 229, 312-313, 320; 16, 212, 280, 1052-1053, 1061, 1297, 1445, 1496-1497, 1565; 27, 58; 35, 1-2; 37, 70, 75, 167-168, 227; 48, 14-15
- DUTRONOMIUM (Dutronomio) *Deuteronomium, deel van de Pentateuch* 33, 50
- DYONICIUS, -NISIUS, -NISIJUS, -NISUUS zie *Dionisius*
- EGGERT (MEISTER EGGERT) *Eckhart, dominicaans theoloog en mysticus (ca. 1260-1327)* 34, Op; 36, Op; 37, Op; 38, Op; 39, Op; 40, Op; 47, Op
- ELYSABETH, SUNTE *Elizabeth van Hongarije (ca. 1207-1231)* [?] 18, 57
- ERACLIUS *Heraclius, Byzantijs keizer (575-641)* 33, 40, 223
- FRANCISCUUS, SUNTE *Franciscus van Assisi (ca. 1181-1226)* 16, 1423
- GABATHA *rechtsgebouw van Pilatus* 2, 500
- GABRIEL *aartsengel* 9, 1037
- GALILEEN *Galilea* 2, 13, 374-375, 375-376, 677, 747
- GETSEMANI *plaats van Jezus' verblijf in de nacht van zijn verraad* 2, 23-24
- GREGORIUS, SUNTE (GREGORIJUS) *paus Gregorius de Grote (ca. 540-604)* [?] 5, 154; 16, 50, 1000, 1398; 27, 57
- HELYAS (Helyam) *Elia, oudtestamentisch profeet* 2, 644, 653-654
- HERODES *Herodes Antipas, viervorst van Galilea en Perea* 2, 378, 379, 380-381, 389, 392, 403
- HUGO VAN SUNTE VICTORS *Hugo van Sint-Victor, filosoof, theoloog en mysticus († ca. 1141)* 16, 807-808
- IGNACIUS *Ignatius van Antiochië († vóór 118)* 23, 70
- IHERUSALEM zie *Jherusalem*
- IHESUS zie *Jhesus*
- IOHAN zie *Johan*
- JACOB, SUNTE *Jacobus, apostel* 5, 30-31; 37, 53
- JHEREMYAS *Jeremia, oudtestamentisch profeet uit Anathoth* 2, 319
- JHERUSALEM (IHERUSALEM) (*Jherusalems*) *Jeruzalem* 2, 380, 541, 682; 7, 1, 5; 18, Op, 3, 7, 49; 33, 41, 197, 223
- JHESUS VAN GALILEA (*Jhesu*) zie ook *Jhesus* 2, 236
- JHESUS, IHESUS (*Jheso, Jhesu, Jhesum*) *Jezus* 1, 3, 10, 27, 36, 53, 54, 61, 73, 77, 81, 118, 135, 155, 161, 166, 170, 176, 190, 195, 212, 219, 258, 410, 453, 461, 539; 2, 1, 7, 16, 74, 88, 91, 92, 95, 97, 103, 113, 118, 131, 132, 157, 158, 161, 164, 177, 178, 188, 190, 195, 208, 212, 274, 281, 296, 326, 343, 346, 349, 353, 360, 381, 386, 432, 437, 443, 445, 453,

- 455, 470, 483, 487, 497, 524, 526, 529, 537, 540, 559, 569, 580, 587, 626, 627, 630, 632, 639, 645, 654, 656, 668, 692, 714, 717, 726, 729, 741, 772; 9, 66, 323, 888; 17, Op; 23, 65, 69, 71, 74, 78, 79; 33, 28, 138; 36, Op. 8, 41, 48, 64, 78, 134, 238, 324; 37, 186; 42, Op. 10, 13, 52, 57, 69, 72, 78
- JHESUS CHRISTUS, IHESUS CRISTUS (Jhesu C(h)risti, Jhesu C(h)risto, Jhesum C(h)ristum), CHRISTUS JHESUS, CRISTUS JHESUS (C(h)ristum Jhesum, C(h)risto Ihesum, Cristi Ihesu), *zie ook Christus; Jhesus* 1, Op, 469-470; 2, Op; 3, 3, 73; 4, 80; 5, 257; 6, 39, 104, 156; 7, 381; 9, 187, 309, 350, 380, 580, 797, 916-917, 1101; 11, 83-84; 16, 235, 898, 935, 1029, 1258; 23, 35; 25, 146; 33, 13, 37, 45, 65-66, 129, 145, 151, 188; 36, 1-2; 39, 39, 75, 126-127; 44, 91; 47, 7, 101
- JHESUS VAN NAZARETH (Jhesu van Nazareth, Jhesum van Nazareth), *zie ook Jhesus* 2, 97, 103, 246-247, 584-585
- JOB (IOB) *oudtestamentisch profeet* 3, 284; 18, 59, 37, 39
- JOHAN, SUNTE (sunte Iohans) *Johannes, apostel en evangelist* 6, 1, 40; 7, 323, 338; 16, 60, 606, 1021-1022, 1030, 1350, 1353, 1357, 1385, 1465; 41, 2
- JOHANNES (Johannem) *Johannes, apostel en evangelist* 1, 38; 40, 137
- JOHANNES BAPTISTA, SUNTE (sunte Johannes baptisten) *Johannes de Doper* 38, Op, 8
- JOHANNES RUSBROECK (RUYSBROECK) *Jan van Ruusbroec (1293-1381), mysticus* 9, Op; 11, Op; 12, Op; 13, Op
- JOSEPH (Josephs) *Jozef van Arimatea, lid van het sanhedrin* 2, 680, 706, 721-722, 722, 741
- JSAIAS *zie Ysaïas*
- JSRAHEL (YSRAHEL) *Israël* 1, 555; 2, 323, 607; 40, 37
- JUDAS (JUDAS SYMON VAN SCHARIOTH, JUDAS SYMONS SOEN VAN SCHARIOTH, JUDA) *Judas Iskariot, verrader van Jezus* 1, 15, 16, 59, 152, 163-164, 169-170; 2, 73, 77, 91, 93, 98, 298
- JUDAS NYET DIE VAN SCHARIOTH *Judas, apostel* 1, 255-256
- JUDEEN *Judea* 2, 712
- LICOSTRATOS *Litostrotos, gerechtsgebouw van Pilatus, zie ook Gabatha* 2, 498-499
- LUCIFER (LUCIJFER) *aanvoerder van de duivels* 9, 398; 48, 62
- MAGDALENA *zie ook Maria Magdalena* 26, 54
- MALCUS *Malchus, knecht van de hogepriester* 2, 117
- MARIA (JOFFER ENDE MOEDER MARIA, JONCKFROUWE MARIA, MARIEN, MOEDER GODS MARIA, MOEDER MARIA) *moeder van Jezus* 9, 351, 367, 805, 850; 33, 18, 103, 109, 121, 129, 150, 186, 193, 196, 202
- MARIA CLEOPHE *Maria van Klopas (zie Johannes 19:25)* 2, 630
- MARIA JACOBI *Maria van Jakobus (zie Markus 16:1)* 2, 680, 770
- MARIA MAGDALENA *Maria van Magdala* 2, 631, 679, 769-770; 16, 1519
- MARTEN, SANCTE (Sancte Martens) *Martinus van Tours (ca. 315-397)* 9, 1040
- MARTHA (MARTHEN) *Martha, zuster van Lazarus* 16, 916, 924-925, 933; 36, Op
- MATHEUS, SUNTE *Matteüs, evangelist* 40, 61
- MAXIMUS, SUNTE *abt (580-662)* 16, 997
- MICHAEL *aartsengel* 9, 397
- MOEYSES (MOYSES), *Mozes* 6, 113-114; 9, 1031; 33, 1-2
- NAZARETH *zie Jhesus van Nazareth*
- NICODEMUS *schriftgeleerde, farizeeër, kwam 's nachts naar Jezus* 2, 725
- OESWALT *Oswald, koning [?] van Northumbrië (ca. 605-642)* 5, 153
- OLYUETEN *zie Berch van Olyueten*
- ONSE LIEUE VROUWE *Onze Lieve Vrouw, zie ook Maria* 16, 1454, 1483
- PARIJS 4, 94

- PATER NOSTER *Latijn voor Onze Vader, het gebed des Heren* 5, 143
- PAULUS (SUNTE PAULUS) (Paulum) *apostel, zie ook Pauwel* 3, 13, 137; 4, 310; 6, 18; 7, 347; 16, 412, 852, 1006; 18, 58, 92; 23, 64; 27, 56; 31, 146; 40, 196; 46, 195, 200
- PAUWEL, SUNTE, SANCTE *zie ook Paulus* 3, 42-43, 54, 71; 7, 185-186, 243-244; 16, 58, 81, 137, 166, 402-403, 566-567, 896, 1025-1026, 1360, 1471; 33, 82; 36, 135-136; 46, 191, 196
- PETER (SUNTE PETER), *zie ook Petrus* 16, 905, 1030, 1193, 1349-1350, 1351, 1357, 1358, 1520
- PETRUS (Petro, Petrum) *apostel, zie ook Peter* 1, 38, 72, 75, 193, 560-561, 563; 2, 13, 19, 28, 44, 165, 169, 174, 230, 251, 259, 266, 272, 273
- PHILIPPUS (SUNTE PHILIPPUS, PHILIPPE) *apostel* 1, 218, 221; 37, 195, 198; 41, 126
- PYLATUS (PYLATYS) (Poncio Pylato, Pylatum) *Pontius Pilatus, landvoogd over Judea* 2, 297, 326-327, 330, 340, 345, 351, 359, 366, 368, 375, 392, 395, 410, 428, 442, 453, 467, 496, 505, 508, 512, 520, 582, 591, 593, 687, 716, 717, 753, 762-763
- ROMEN *Rome* 24, 47
- RUPHUS (Ruphi) *Rufus, zoon van Simon van Cyrene* 2, 534
- SALDE, VROUWE *Isolde, vrouw van koning Marc van Cornwall, geliefde van Tristan* [?] 31, 21
- SALOME *dochter van Herodias, vroeg het hoofd van Johannes de Doper* 2, 770-771
- SALOMON (SALAMON) (Salomonis, Salomons) *zoon en opvolger van David als koning van Israël* 16, 162, 668; 18, Op, 8, 18, 97, 98; 27, 65
- SENECA *Romeins filosoof en literator (5 v.Chr – 65 n.Chr)* 16, 481
- SUNAMITIS (SINAMITIS) *Sulammit, bruid uit het Hooglied* 31, 2, 32
- SYMON *Simon Petrus, zie ook Petrus en Peter* 1, 556; 2, 45
- SYMON PETER (SYMON PETRUS) *Simon Petrus, zie ook Petrus en Peter* 1, 71-72, 80, 157-158, 189; 2, 113-114, 161
- SYMON *Simon van Cyrene, wordt gedwongen het kruis te dragen* 2, 533
- TAULER (Tauleri) *Johannes Tauler, Duitse dominicaan en mysticus (1300-1361)* 14, Op
- THOMAS (SUNTE TOMAS) *apostel* 1, 209; 26, 87
- THOMAS VAN AQUYNNEN, SANCTE *Thomas van Aquino, scholastiek theoloog (1224-1275)* 33, 124-125
- TOBIAS *zoon van Tobiel uit de stam Nephtali* 18, 59
- VENIS, VROUWE *Venus, godin van de liefde* 24, 35, 40; 31, 17
- WENSELINE *Wenceslaus de Heilige van Bohemen (ca. 905-929) [?]* 5, 153
- YESSE *Jesse, bij de evangelist Lukas gebruikt voor Jesaja, zie ook Jsaïas en Ysaïas* 33, 183
- YSAIAS (YSAYAS, ISAIAS) *Jesaja, profeet* 5, 49; 16, 165; 24, 10; 38, 19
- YSRAHEL *zie Jsrabel*
- ZEBEDEUS *Zebedeüs, vader van de apostelen Jacobus en Johannes* 2, 28, 681

Lijst van afbeeldingen

Bijna alle afbeeldingen zijn ontleend aan foto's die gemaakt zijn van handschrift Gaesdonck ms. 16; de foto's in de Titus Brandsmacollectie geven het handschrift weer op ca. 80 % van de ware grootte. De afbeeldingen bij de teksteditie en de afbeelding tegenover de titelpagina zijn gereconstrueerd tot ware grootte; bij de afbeeldingen in de inleiding is dat niet gebeurd.

- Afb. 1. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 1r.
- Afb. 2. Berlijn, Handschriftenarchiv der Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, Haus 2. Staatsbibliothek zu Berlin-Preußischer Kulturbesitz. Beschrijving (g) door K. Christ, p. 1b en 1c met de door Christ getekende watermerken.
- Afb. 3. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 1r r. 1-10 (hand 1).
- Afb. 4. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 35r r. 1-10 (hand 2).
- Afb. 5. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 76r r. 1-10 (hand 3).
- Afb. 6. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 77r r. 1-10 (hand 4).
- Afb. 7. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 125r r. 1-10 (hand 5).
- Afb. 8. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 165r r. 1-10 (hand 6).
- Afb. 9. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 212r r. 1-10 (hand 7).
- Afb. 10. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 244r r. 11-20 (hand 8).
- Afb. 11. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 252r r. 1-10 (hand 9).
- Afb. 12. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 239r (retouches door G. Feugen).
- Afb. 13. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 75v (hand 2; tekst [7] slot van het vijfde Gaesdonckse traktaat r. 447-466).
- Afb. 14. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 26 f. 77r (hand 4; begin van de verkorte en bewerkte redactie van Jan van Ruusbroec, Van seven trappen, [9], opschrift en r.1-18).
- Afb. 15. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 141v (hand 5; tekst [16] Geestboec r. 665-684, met een rubriek).
- Afb. 16. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 27 f. 181v (hand 6; slot van tekst [23] Henricus Suso, Pone me wt signaculum r. 75-82 en begin van tekst [24] met opschrift van Henricus Suso, Habitat lupus cum agno r. 1-9).
- Afb. 17. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 212r (hand 7; tekst [36] met opschrift van Meister Eckhart, Preek Quint 2, Op die woerde des heyligen euan-gelijs r. 1-6).
- Afb. 18. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 248r (hand 8; tekst [41] Meister Eckhart, Preek Quint 26, Des vrydaechs nae mydvesten r. 152-171).
- Afb. 19. Nijmegen, Titus Brandsmacollectie, Gaesdonck ms. 16, map 28 f. 261r (hand 9; tekst [47] met opschrift; Meister-jofferdialog r. 1-17).

Summary

In the 1930's Titus Brandsma, O. Carm. (1881-1942), professor of Philosophy and Theology at the University of Nijmegen, ordered photographs of manuscripts with religious texts in Middle Dutch from libraries throughout Europe and the United States. It is to this initiative, which was ahead of its time, that we owe the survival of the content of a voluminous manuscript with many mystical texts from the convent *Collegium Augustinianum* in Gaesdonck. In 1939 this manuscript was brought to the cellar of the vicariate in Münster for safe-keeping during the war, together with a second manuscript and two incunabula. The action had the opposite effect: it was one of the victims of a fire in 1944. The archive of Brandsma's photographs are collected in folders, and kept in the Titus Brandsma Institute in Nijmegen. Manuscript *Gaesdonck 16* is now available to us only through Brandsma's photographs: they are collected in folders 26, 27 and 28.

Manuscript *Gaesdonck 16* contained nearly fifty texts in Middle Dutch, of varying lengths, written down around the middle of the sixteenth century by nine different copyists in the convent St. Agnes op de Beek in Arnhem. One of the copyists is the *libraria* Alberta van Mydachten. The manuscript contains extensive texts, such as, for example, parts of a harmony of the gospels and *Des geestes bouwwe* (in German specialist literature known as *Das Geistbuch*). Furthermore, it contains a collection of sermons of Eckhart and his pupils Suso and Tauler, and mystical works of Jan van Ruusbroec. Five texts, known as the *Gaesdonckse traktaten*, uphold the tradition of Eckhart. Two parts of Gerlach Peters' *Soliloquium*, translated into Middle Dutch, originate from Windesheim. The mixture of texts shows Arnhem as a crossroads for literary interchange between the German Rhineland, Brabant and the Northern region of the IJssel.

The manuscript was once part of the extensive library collection of the convent. The interpunction shows that it was used for reading aloud during meals in the refectory. When the city of Arnhem joined the Reformation and the number of nuns in the monastery of St. Agnes dwindled, the spiritual care of the sisters became the responsibility of the Augustinian canons of Gaesdonck. The manuscript was transferred to their library in the course of the seventeenth century. An inscription on folio 1 recto notes that the manuscript was in Gaesdonck in 1701.

Because the Middle Dutch texts were kept in a German environment, they long escaped the attention of scholars. Only in the beginning of the twentieth century scholars, to wit K. Christ, K. Borchling and J.H.A. Beuken, started to study the manuscript. It was used for the research on Eckhart (J.H.A. Beuken and M.A. Lückner) and for the edition of the *Opera Omnia* of Ruusbroec (Ruusbroecgenootschap). Only recently, the *Gaesdonckse traktaten* became object of more intensive study (R.Th.M. van Dijk). Until now, nor the manuscript itself nor the *collection* of texts in the manuscript have been properly studied.

With the present edition, based on the photographs collected by Titus Brandsma, I have tried to breathe new life into the study of this manuscript, which contains a large and important collection of mystical texts. As a title I chose the name of its most famous texts: “Het Gaesdonckse-traktatenhandschrift”.

Zusammenfassung

In den dreißiger Jahren des vorigen Jahrhunderts ließ der Nimwegener Philosophie- und Theologieprofessor Dr. Titus Brandsma O. Carm. (1881-1942) wichtige Handschriften mit mittelniederländischen geistlichen Texten aus Bibliotheken in ganz Europa und Amerika fotografieren. Dank dieser für die damalige Zeit besonders fortschrittlichen Initiative, die die Studierenden beim Textstudium den Quellen möglichst nahe bringen sollte, blieb der Inhalt einer Handschrift mit zahlreichen mystischen Traktaten aus dem Gaesdoncker Collegium Augustinianum vor dem endgültigen Untergang bewahrt. Im Jahre 1939 wurde dieses mit der Nummer 16 versehene Manuskript zusammen mit einer weiteren Handschrift und zwei Inkunabeln nach Münster gebracht, wo es 1944 im Zuge der Kriegshandlungen im Keller des Vikariats verbrannte. Sämtliche von Brandsma in Auftrag gegebenen Fotografien wurden indes in Mappen gesammelt und befinden sich heute in der Brandsmakollektion im Titus Brandsma Instituut in Nimwegen. Die Fotos der Gaesdoncker Handschrift ms.16 füllen die Mappen 26, 27 und 28.

Die ehemalige Handschrift Gaesdonck ms. 16 enthielt etwa fünfzig mehr oder weniger umfangreiche Texte, die von neun verschiedenen Kopisten in nordniederrheinischer Sprache geschrieben wurden. Das Manuskript entstand um die Mitte des 16. Jahrhunderts in dem Arnheimer Frauenkloster St. Agnes op de Beek. Es beinhaltet umfangreiche Texte, wie z.B. Teile einer Evangelienharmonie und *Des geestes bouwe* (in deutschen Fachkreisen als *Das Geistbuch* bekannt), außerdem eine Sammlung von Predigten Eckharts und seiner Schüler Suso und Tauler sowie Werke von Jan van Ruusbroec. In der Tradition Eckharts stehen auch die fünf sogenannten *Gaesdonckse traktaten*. Aus Windesheimer Kreisen stammen zwei Fragmente der mittelniederländischen Übersetzung des *Soliloquium* von Gerlach Peters. Mit dieser Textmischung stellt die Handschrift auch ein Zeugnis literarischen Austausches zwischen dem deutschen Rheinland, Brabant und der nördlichen IJsselregion mit Arnheim als Schnittpunkt dar.

Die Handschrift war einst Teil einer umfangreichen Klosterbibliothek und der Interpunktion zufolge für die Lesung während der Mahlzeiten im Rempter verwendet. Als die Stadt Arnheim sich der Reformation anschloss und die Zahl der Kanonikerinnen im Kloster St. Agnes nach und nach kleiner wurde, wurde die geistliche Betreuung der Schwestern den Augustiner

Chorherren von Gaesdonck übertragen. Auf diesem Wege gelangte die Handschrift im Laufe des 17. Jahrhunderts in deren Bibliothek. Eine Notiz auf Folio 1 belegt, dass sie sich im Jahre 1701 zweifellos in Gaesdonck befand.

Weil es sich hier um ein Manuskript in niederländischer Sprache handelt, blieb das Buch bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts unbeachtet. Bislang existieren mehr oder weniger umfangreiche Beschreibungen aus der Feder von K. Christ, K. Borchling und J.H.A. Beuken. Die Handschrift wurde bei Untersuchungen zu Werken von Eckhart (J.H.A. Beuken und M.A. Lückert) und bei der Edition der *Opera Omnia* von Ruusbroec (Ruusbroecgenootschap) herangezogen. Erst kürzlich wurden die sogenannten *Gaesdonckse traktaten* erneut Objekt intensiver Studien (R.Th.M. van Dijk). Als Sammelhandschrift ist der Kodex bisher jedoch noch nicht eingehend erforscht worden.

Mit der vorliegenden Veröffentlichung habe ich versucht, anhand der Fotos aus der Sammlung von Titus Brandsma eine gleichermaßen umfangreiche wie bedeutsame Handschrift mystischen Inhalts wiederauferstehen zu lassen.

Bijlage:

Concordantie Christ 1910, Beuken 1934 en MVN 2005

Christ 1910	Beuken 1934	MVN 2005
1 (1r-15v)	1 (1b) ¹	1 (1r-15v)
2 (15v-34v)	2 (16a)	2 (15v-34v)
	3 (24a)	
3 (35r-45r)	4 (35b)	3 (35r-45r)
4 (45r-47v)		
4a (47v-53v)	5 (45b)	4 (45r-53v)
4b (53v-59v)	6 (54a)	5 (53v-59v)
5 (60r-64r)	7 (60b)	6 (60r-64r)
6 (64r-75v)	8 (64b)	7 (64r-75v)
7 (76r)		
8 (76r-76v)		
9 (76v)	9 (76b)	8 (76r-76v)
10 (77r-78v)		
11 (78v-89v)		
12 (89v-90r)		
13 (90v-96r)		
14 (96r-105r)	10a (77b)	9 (77r-105r)
15 (105r-107r)		10 (105r-107r)
16 (107r-114v)		11 (107r-114v)
17 (114v-117r) ²	10b (115a)	12 (114v-118r)
18 (117r-120v)	10c (118b)	13 (118r-121v)
19 (120v-123r)	11 (122a)	14 (121v-124r)
20 (123r-123v)	12 (124b)	15 (124r-124v)
21 (124r-130v)		
22 (130v-140v)		
23 (140v-144v)		
24 (144v-146r)		
25 (146r-148r)		
26 (148v-150v)		
27 (150v-154r)		
28 (154r-155v)		
29 (155v-163r)	13 (125b)	16 (125r-164r)
30 (163r-163v) ³	14 (164b)	17 (164r-164v)

1 Beuken gaat uit van de codex die openligt; hij vermeldt de versozijde met a en de rectozijde met b. 1b bij hem is bij ons 1r.

2 Tussen 114v en 117r heeft Christ een blad dubbel geteld. Vanaf hier moet er telkens 1 bij het vermelde folium worden geteld.

3 In de nummering ontbreekt 31.

32 (164r-169r)	15 (165b)	18 (165r-170r)
33 (169r-170v)		19 (170r-171v)
34 (171r-172v)		20 (171v-171v)
		21 (172r-173v)
35 (172v-176r)		
36 (176r-178v)		22 (173v-179v)
37 (178v-180v)		23 (179v-181v)
38 (180v-184r)		24 (181v-185r)
39 (184r-187r)		
40 (187r-188v)		25 (185r-189v)
41 (188v-191v)		26 (189v-192v)
42 (191v-194r)		27 (192v-195r)
43 (194r-194r)		28 (195r-195r)
44 (194r-194v)		29 (195r-195v)
45 (194v-194v) ⁴		30 (195v-195v)
47 (195r-197r)		
48 (197r-198v)		
49 (198v-199v)		31 (196r-200v)
50 (199v-202v)		32 (200v-203v)
51 (203r-209r)	16 (204b)	33 (204r-210r)
52 (209r-210v)	17 (210b)	34 (210r-211v)
	18 (212a)	35 (211v-211v)
53 (211r-219r)	19 (212b)	36 (212r-220r)
54 (219r-225v)	20 (220b)	37 (220r-226v)
55 (225v-232v)	21 (227a)	38 (226v-233v)
56 (232v-238r)	22 (234a)	39 (233v-239r)
57 (238r-243r)	23 (239b)	40 (239r-244r)
58 (243r-247v)	24 (244b)	41 (244r-248v)
59 (247v-250r)	25 (249a)	42 (248v-251r)
60 (250r-250v)	26 (251b)	43 (251r-251v)
60a (251r-253r)		44 (252r-254r)
61 (253r-253v)	27 (254b)	45 (254r-254v)
62 (253v-259v)	28 (255a)	46 (254v-260v)
63 (260r-263v)	29 (261b)	47 (261r-264v)
64 (263v-266v)	30 (265a)	48 (264v-267v)
